

**Pahoinvoinnin turruttamista, seuran kaipuuta ja
ihanteellista yksilön autonomiaa**

**Työttömyysaikaisen päihteiden käytön ja työpajatoiminnan
merkitykset työttömien nuorten haastattelukertomuksissa**

**Aada-Maria Tervonen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö ja sosiologia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2016**

TIIVISTELMÄ

Aada-Maria Tervonen

Sosiaalityö ja sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Elina Virokannas, Minna Ylilahti

Ajanmääre: Syksy 2016

Sivumäärä: 144 sivua + liitteet 2 sivua

Tutkielman lähtökohtana on ollut havainto päihteiden käyttöön liittyvien haittojen kasaantumisesta heikossa sosioekonomisessa asemassa oleville ja matalasti koulutetuille. Tutkimuksessa tarkastellaan miten työttömänä olleet 19–24-vuotiaat, joilla on perus- tai toisen asteen koulutus, merkityksellistävät työttömyysaikaista päihteiden käyttöä sekä siihen liittyvää toimijuutta. Lisäksi tutkimuksessa on selvitetty millaisen merkityksen työpajatoiminta, johon nuoret ovat osallistuneet, saa suhteessa päihteiden käyttöön.

Tutkimusta varten on kerätty 11 kerronnallistemaattista haastattelua sisältävä aineisto. Aineisto on analysoitu käyttämällä Greimasin aktanttimallia sekä Jyrkämän osin uudelleen käsitteellistämisiä toimijuuden modaliteetteja. Tutkimuksessa päihteiden käyttöä lähestytään Tigerstedtin ja Törrösen kulttuurisen juomatavan mallin mukaisesti sosiaalisesti konstruoituneina tapoina.

Analyysitulosten perusteella nuorten työttömyysaikaan sijoittuvista kertomuksista voidaan teemoitella kolme erilaista päihteiden käytön mallia. Sekä turruttamis- että sosiaalishakuisissa kertomuksissa käyttö motivoituu nuoren psyykkisestä pahoinvoinnista tai sen uhasta. Päihtymysvastaisissa kontrollikeskeisissä kertomuksissa käyttöä merkityksellistetään ensisijaisesti jonakin, mikä vaatii yksilön aktiivista säätelyä.

Havaitut käytön tavat ja päihdeasenteet on tunnistettu myös aiemmassa tutkimuksessa. Merkittävä ero aiempien ja tässä tutkimuksessa saatujen tulosten välillä on, että kertomuksissa osa työttömistä nuorista vaikuttaa hyvin riippuvaiselta joko päihdeaineesta tai päihteiden käytöstä toimintana arkisen toimintakyvyn, hyvinvoinnin ja osallisuuden tunteen tavoittamisessa.

Analyysin perusteella myös pajatoiminnan merkitys suhteessa päihteiden käyttöön vaihtelee nuoren työttömyysaikaisen käytön merkityksen mukaisesti. Keskeistä kuitenkin on, että turruttamis- ja sosiaalishakuisissa kertomuksissa nuoret eivät koe työpaja-aikana samanlaista tarvetta päihteiden käytölle kuin työttömyysaikana. Näin nuorten riippuvuus päihteiden käytöstä vähenee.

Tutkimus korostaa sekä rakenteellisen että subjektiivisen kontekstin huomioimista päihteiden käytön motiivien selvittämisessä. Tutkimustulokset kannustavat ensisijaisesti politiikkatoimiin, jotka vähentävät nuorten päihteiden käyttöä vaikuttamalla sen syihin. Nuorten kertomukset herättävät kuitenkin myös huolen siitä, kuinka tietoisia nuoret ovat päihteiden käyttöön liittyvistä terveysriskeistä. Tutkimuksen perusteella riskeistä informointi on tärkeää päihdehaittojen ehkäisemiseksi.

Avainsanat:

päihteidenkäyttö, nuorisotyöttömyys, työpajatoiminta, päihdetutkimus, aktanttimalli, modaliteetit

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	4
2 Nuorten työttömyys ja nuorten työpajat	8
2.1 Nuorten työttömyys ja sen nykytendenssit.....	8
2.2 Nuorten työpajatoiminta ja toiminnan tavoitteet	10
3 Nuorten aikuisten päihteiden käyttö kulttuurisina toiminnan tapoina	13
3.1 Nuorten aikuisten monimuotoistunut päihteiden käyttö.....	14
3.2 Väestöryhmittäin eriytynyt päihteidenkäytön kokonaiskuva	17
3.3 Aiemmassa tutkimuksessa havaitut päihteiden käytön merkitykset nuorille aikuisille: sosiaalisten kokemusten ja yksilöllisten päämäärien tavoittelua	20
3.3.1 Päihteiden käyttö osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistavana rituaalina	22
3.3.2 Yksilökeskeiset päihteiden käytön motiivit	26
3.4 Nuorten toimijapositiot ja niihin kiinnittyvät merkitystulkinnat aiemmassa päihdetutkimuksessa	29
4 Työttömien nuorten päihteiden käytön tutkiminen.....	33
4.1 Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen tieteenfilosofisena taustakehyksenä.....	33
4.2 Aineiston keruu, haastatteluihin osallistuneet nuoret ja tutkimusaineisto	35
4.2.1 Kerronnallistemaattinen haastattelu.....	35
4.2.2 Haastatteluihin osallistuneet työpajanuoret	37
4.2.3 Haastatteluaineisto ja sen kerääminen	40
4.3 Päihteiden käytön merkitysten ja käyttöön liittyvän toimijuuden analyysi	44
4.3.1 Aineiston käsittely analyysyä varten: kerronnallisuuden huomioiminen.....	45
4.3.2 Päihteiden käytön merkitysten ja käyttöön liittyvän toimijuuden analyysi	46
4.3.2.1 Aktanttimalli ja päihteiden käytön ja työpajatoiminnan merkitys kertomuksissa	47
4.3.2.2 Modaliteetit ja päihteiden käyttöön liittyvä toimijuus.....	48
4.3.3 Käyttökertomusten teemoittelu aineiston analyysin osana ja aineiston esittämisen tapana.....	51
5 Turruttamiskertomukset.....	53
5.1 Arkinen päihteiden käyttö psyykkisen pahoinvoinnin liennyttämisenä	54
5.2 Psykedeelipäihde psyykkisesti pahoinvoivan nuoren parantajana	63
5.3 Vieroitusoireet pitkään jatkuneen turruttamiskäytön haittana	68
5.4 Pajatoiminta käytön kontrolloijana ja vähentämisen apukeinona	70
6 Sosiaalishakuiset käyttökertomukset	76
6.1 Päihteiden käyttö kulttuurisena keinona vuorovaikutuksen virittämiseen	76
6.2 Päihteiden käyttö osallisuuden kokemusten mahdollistajana työttömyysaikana	87
6.3 Yksilökeskeinen päihtymys ihanteellisen sosiaalisuuden estäjänä.....	90

6.4 Pajatoiminta päihteiden käytön ja käyttöön liittyvän sosiaalisuuden kontrolloijana.....	95
7 Kontrollikeskeiset kertomukset	101
7.1 Päihteiden käytön itsellinen hallinta yksilön ihanteellisena autonomiana.....	102
7.2 Päihteiden käyttötilanteet nuoren maailmankuvan laajentajina.....	108
7.3 Hedonistinen, muita huomioimaton ja satuttava päihteiden käyttö.....	112
7.4 Konteksteista riippumaton kontrollikäyttö ja pajatoiminnan yksilölliset merkitykset	119
8 Johtopäätökset.....	123
Lähteet.....	134
Liitteet	145

1 Johdanto

Nuorten aikuisten päihteidenkäyttö on lisääntynyt Suomessa sekä muualla Euroopassa niin, että 2000-luvulla eurooppalaiset päihdetutkijat ovat puhuneet jopa "uudesta päihtymisen kulttuurista". Ilmaisuu viittaa pitkälti lisääntyneeseen päihdeaineiden käyttöön ja aikaisempaa suurempaan päihtymyshakuisuuteen joissakin Euroopan maissa. (Järvinen & Room 2007; Measham & Brain 2005.) Ajatusta yhtenäisestä päihteiden käytön kulttuurista voi kuitenkin kritisoida harhaanjohtavaksi ainakin Suomen kontekstissa. Sekä epidemiologinen kysely- että laadullinen, päihteiden käyttöä usein toimijanäkökulmasta tarkasteleva tutkimus osoittavat yksiselitteisesti, ettei väestö, tai nuoret sen osana, ole päihteiden käyttäjinä mitenkään yhtenäinen joukko. Päinvastoin, väestön päihteiden käyttötavat näyttävät eriytyvän entisestään. (Mäkelä ym. 2010; Hakkarainen ym. 2015.) Päihteiden käytön ja sen seurausten kannalta yhdeksi keskeisimmistä tekijöistä hahmottuu käyttäjän ammatillinen tai sosioekonominen asema. Käytön seuraukset eivät kuitenkaan palaudu yksin käytettyyn päihdeaineeseen, sillä sama määrä alkoholia ja humalakulutus aiheuttavat todennäköisemmin vakavia haittoja heikossa kuin hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevalle. (Mäkelä & Paljärvi 2008.) Koska määrä ei riitä selittämään haittojen kasautumista ja jakaantumista, selittävän keskeisen tekijän on oletettu liittyvän päihteen käytön tapoihin ja niiden hallintaan.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen, miten perus- tai toisen asteen koulutuksen suorittaneet, työttömänä olleet 19–24-vuotiaat nuoret aikuiset merkityksellistävät haastattelukertomuksissa työttömyysaikaista päihteiden käyttöä ja siihen liittyvää toimijuutta. Tavoitteenani on ollut saada tietoa siitä, millainen päihteiden käyttö merkityksellistyy nuorten näkökulmasta työttömyysaikana tavanomaisena, millainen huonona ja millainen hyvänä. Työttömyysaikaisten päihteiden käytön merkitysten lisäksi analysoin miten työpajatoimintaan osallistuneet nuoret merkityksellistävät pajatoimintaan osallistumista suhteessa päihteiden käyttöön. Pajatoiminta on Nuorisolain (72/2006) perusteella järjestettävää vapaaehtoista, ohjattua ryhmätoimintaa, johon sisältyy myös yksilövalmennusta (OKM/10/600/ 2014). Useimmiten kunnan järjestämä pajatoiminta voi olla joko työvoimapolitiittinen toimenpide tai sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalista kuntoutusta. Niiden molempien tarkoituksena on nuoren hyvinvoinnin ja työllistymismahdollisuuksien lisääminen (Työkokeilun käytännöt ja säännökset 2016; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). 2000-luvulla, työttömyyden kasvun myötä, työpajoista on tullut ehkä merkittävin työttömille nuorille suunnattu käytännön sosiaalipoliittinen tukitoimi (Bamming & Sundvall 2015, 7).

Tutkimusaiheittani voikin pitää monitahoisesti ajankohtaisena ja akuuttina. Epidemiologisen tutkimuksen perusteella tiedetään, että matalasti koulutettujen alkoholinkäyttö ja siihen liittyvät haitat ovat kasvaneet 2000-luvulla verrattain merkittävästi (Herttua 2010). Työttömyyttä pidetäänkin tällä hetkellä yhtenä suurimmista turvallisuusuhista siihen tilastollisesti kytkeytyvän riskialttiin päihteiden käytön takia (Sisäasiainministeriö 2012, 12–13). Työttömät nuoret ovat joukko erilaisia ja eri tavoin työttömyyden kokevia nuoria (esim. Wrede-Jäntti 2010). Silti nuorten hyvinvointia koskevien tutkimustulosten valossa, työttömien nuorten hyvinvoinnista herää laaja huoli.

2000-luvulla toteutetun, poikkeuksellisen koettua hyvinvointia käsittelevän tutkimuksen mukaan 18–24-vuotiaat työttömät nuoret, joista suurimmalla osalla oli perusasteen tai korkeintaan keskiasteen koulutus ja usein taloudellisia vaikeuksia, kokivat elämänlaatunsa koko väestössä kaikkein heikoimmaksi¹. Tulokset vaikuttaisivat korostavan työn merkityksellisyyttä hyvinvoinnissa, sillä tutkimuksen mukaan elämänlaatunsa parhaimmaksi kokivat vain vähän vanhemmat, 25–29-vuotiaat työssäkäyvät perheelliset nuoret. (Vaarama ym. 2010, 137–142.) Tutkimustulokset tuovatkin esille vakavan vaaran ikäryhmän nykyisestä ja myöhemmästä polarisoitumisesta.

Päihteet ja niiden käyttö mainitaan poikkeuksetta työpajatoimintaa koskevissa julkaisuissa yhtenä yleisimmistä pajuorten haasteista (Seppä 2013; Korhonen & Limpi 2011; Kuure 2010; 2006; Pohjantammi 2007). Kiinnostavasti vuonna 2006 toteutetun tutkimuksen mukaan 500:sta pajuoresta kuitenkin vain alle 10 prosenttia koki, että heillä oli ollut ennen pajalle tuloa juuri päihteiden käytöstä johtuvia ongelmia (Pohjantammi 2007, 208). Tutkimustulos voi viitata siihen, että pajahenkilökunnalle ja nuorille nuorten päihteiden käyttö näyttäytyy eri tavalla. Se joka tapauksessa tuo esille ilmeisen, nuorten toimijanäkökulman huomioivan tiedon tarpeen päihteiden käytöstä. Lukuun ottamatta tutkimuksia, joissa työtön nuori on ollut osa jotain päihteiden käyttöön liittyvän piirteen, tyypillisesti käytön määrän, perusteella valikoitua informanttjoukkoa, työttömien nuorten päihteiden käytöstä ei olla julkaistu viimeisten vuosikymmenien aikana lainkaan laadullisia tutkimuksia².

¹ 18–25-vuotiaiden työttömien nuorten ryhmän ohella elämänlaatunsa kaikkein heikoimmaksi kokivat tutkimustulosten mukaan yli 80-vuotiaat naiset, joista monet olivat leskiä (Vaarama ym. 2010).

² Ainoa laadullinen, aiheesta löytämäni tutkimus on Jyrki Jyrkämän vuonna 1980 valmistunut tutkimus työttömyyden vaikutuksesta ammattikoulun käyneiden poikien alkoholinkäyttöön. Laadullisesta, haastattelumenetelmästä huolimatta tutkimuksessa selvitetään pitkälti määrällisiä muutoksia nuorten alkoholinkäytöstä.

Harvat matalasti koulutettujen nuorten päihteiden käyttöä koskevat laadulliset tutkimustulokset heijastavat epidemiologisia tutkimustuloksia. Niiden perusteella verrattain matalasti koulutetut nuoret samaistuvat korkeasti koulutettuja enemmän erittäin humalahakuiseen juomiseen tapaan ja suhtautuvat siihen sallivammin. (Maunu 2013; Härkönen 2013, 54–55; Simonen 2012.) Huumeiden käyttöön liittyviä kuolemia pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut Piispa (2010, 94–96) on kuitenkin esittänyt, että nuorten riskialttiilla päihteiden käytöllä voi olla yhteys työ- tai opiskelupaikan puutteeseen ja siihen mahdollisesti liittyvään näköalattomuuden kokemukseen. Piispan ajatusta mukailleen työttömien nuorten päihteiden käytön kannalta keskeisin tekijä ei siis olisi välttämättä, tai ainakaan yksin, nuoren koulutustausta ja siihen kytkeytyvä kulttuurinen maku, vaan nuoren laajempi elämäntilanne ja nuoren kokemus siitä (ks. myös Maunu 2013, 281; Vaaranen 2005).

Lähestyn tutkimuksessani nuorten työttömyysaikaisia päihteiden käytön merkityksiä ja käyttöön liittyvää toimijuutta analysoimalla haastattelukertomuksia Greimasin (1980) kehittämän aktanttimallin sekä siihen liittyvien modaliteettien avulla, jotka Jyrkämä (2008, 194–196) on osin uudelleen käsitteellistänyt toimijuuden modaliteeteiksi. Kertomusten aktanttianalyysi paljastaa esimerkiksi millaisia tavoitteita päihteiden käyttöön liittyy ja miten päihteiden käyttö ja kertomuksen muut sisällöt jäsentyvät suhteessa niihin. Tutkimuksessa aktanttianalyysin avulla myös selvitetään, miten kertomuksissa työpajatoiminta asemoituu ja merkityksellistyy suhteessa päihteiden käyttöön. Kertomuksissa päihteiden käyttöön ja toisaalta sen yhteydessä työpajatoimintaan osallistumiseen kytkeytyvien modaalisuuden ilmaisujen tarkastelu taas tuo näkyville, miten niitä merkityksellistetään toimintana nimenomaisesti osana sitä todellisuutta, johon nuori kertomuksissa kiinnittyy. Molempien analyysivälineiden tarkoituksena onkin auttaa hahmottamaan päihteiden käytön ja työpajatoiminnan merkitys aineistossa nimenomaisesti toimijoiden eli nuorten näkökulmasta.

Tutkimuksessani ymmärrän päihteiden käytön sosiaalisesti konstruoituneina, kulttuurisina toiminnan tapoina Tigerstedtin ja Törrösen (2005) kulttuuristen juomatavan mallin mukaisesti. Mallissa päihteiden käyttöön liittyvät tavat ja niiden ilmaisemat merkitykset ymmärretään melko vakiintuneina, mutta muuntuvina ja myös mahdollisesti eri tavoin kulttuurisesti rajautuneina. Kulttuurisen juomatavan - *tai päihteiden käytön* - mallin toimijakuva näyttäytyy aktiivisena niin, että mallissa päihteiden käyttöön liittyviä tapoja lähestytään resursseina, joita toimija voi käyttää luovasti hyväkseen itsen ilmaisun ja muiden tulkitsemisen apuvälineinä eri tilanteissa ja näin myös muuntaa niitä. Kulttuurisen juomatavan mallissa korostetaan päihteiden käyttöä erityisesti sosiaalisen kommunikaation välineenä. Toimijuuden näkökulmasta päihteiden käyttöön liittyvät

mallit voidaan kuitenkin ymmärtää myös keinoina, joita ihminen voi hyödyntää joissakin tietyissä tilanteissa ilman erityistä, vuorovaikutukseen liittyvää päämäärää (ks. Jyrkämä 2008; 194–196).

Konstruktivistisen lähestymistavan ja kulttuurisen juomatavan mallin mukaisesti oletan, että haastatteluaineistossa esille tulevat nuorten päihteiden käyttötavat ja niihin liittyvät motiivit ovat todennäköisesti jossain määrin sosiaalisesti jaettuina ja konventionalisoituneita. Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa tarkastelenkin, millaisia toiminnan malleja ja merkityksiä etenkin nuorten aikuisten päihteiden käyttöön liittyy aiemman tutkimuksen perusteella. Vertailukohtana aiempi tutkimus auttaa hahmottamaan, ovatko työttömien nuorten päihteiden käyttöä koskevat tutkimustulokset erityisiä ja kiinnittyvätkö ne mahdollisesti tähän tiettyyn väestöryhmään.

Tutkimuksessa saavutettavien tulosten voi olettaa laajentavan tietämystä väestön ja etenkin heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista. Tutkimustulokset voi nähdä erityisen hyödyllisinä kaikille nuorten ja työttömyysilmiön kanssa työskenteleville, sekä tietysti nuorille ja heidän läheisilleen. Spesifimmin toimijanäkökulman huomioiva tutkimus pyrkii antamaan eväitä ennalta ehkäisevään päihdetyöhön. Esimerkiksi pajatoimintaa ohjaavassa Opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksessä (2014) todetaan erikseen, että työpajoilla on tehtävä suunnitelmallista päihdetyötä. Tutkimukselta voi odottaa konkreetteja suuntaviivoja tähän tehtävään. Lisäksi tutkimustulokset ovat hyödyllisiä päihdetutkimukselle. Tutkimustulokset paitsi paikkaavat olemassa olevaa tietoa aukkoa, myös auttavat kehittämään tutkimusta eteenpäin.

2 Nuorten työttömyys ja nuorten työpajat

Tarkastelen tässä tutkimuksessa työttömien nuorten päihteiden käyttöä työttömyys- ja työpajajaksina. *Työttömyysaika* määritellään tutkielmassa ajanjaksoksi, jolloin nuorella ei ole ollut työ- tai opiskelupaikkaa, ja jolloin nuori ei myöskään ole osallistunut mihinkään työllistymistä edistävään työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen tai sosiaalihuoltolain mukaiseen kuntoutukseen (ks. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 28.12.2012/916). *Työpaja-ajalla* tutkielmassa viitataan ajanjaksoon, jolloin nuori on osallistunut työvoima- tai sosiaalipoliittiseksi toimenpiteeksi määrittyvään työpajatoimintaan (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/10/600/2014).

Tässä luvussa kerron ensin, minkä laajuinen ja millainen ilmiö nuorisotyöttömyys on 2010-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämän jälkeen esittelen nuorten työpajatoimintaa ja sen tavoitteita. Lukujen tarkoituksena on perustella, miksi nuorten päihteiden käyttöä tulee tutkia näissä tietyissä konteksteissa, joilla on sekä subjektiivinen, kokemuksellinen, että yhteiskunnallinen ja rakenteellinen ulottuvuus.

2.1 Nuorten työttömyys ja sen nykytendenssit

Tässä tutkielmassa työtön määritellään Suomen lainsäädännön mukaisesti henkilöksi, joka ei ole työsuhteessa, joka ei ole päätoiminen opiskelija, ja joka ei työllisty yritystoiminnassa (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 28.12.2012/916). Työttömyys on kuitenkin käsitteenä konstruktio, jonka sisällöstä ei ole olemassa yhteistä, kaikkialla pitävää sopimusta. Monet henkilöt, jotka määrittelisivät itse itsensä työttömiksi, tai jotka voitaisiin määritellä esimerkiksi sosiaalityön näkökulmasta, sosiologisesti tai psykologisesti työttömiksi eivät täytä lainsäädännöllisiä työttömän tai työttömyyden kriteereitä, eivätkä näy työttömyystilastoissa. (Siurala 2003, 11, 14.)

Myöskään siitä, minkä ikäinen nuori työtön on, ei ole olemassa mitään yhtenäistä käytännettä. On tietysti itsestään selvää, ettei nuoruus ole jotain, mikä yhtenä päivänä on ja seuraavana lakkaa. "Nuoruus" tai "nuori" ovat sekä ikä- että elämänvaiheena melko liukuvia käsitteitä niin hallinnollisesti, tutkimuksessa kuin arkikielessäkin. Jopa Suomen lainsäädännössä nuoruutta rajaavat ikäpyykit vaihtelevat. Esimerkiksi Nuorisolaissa (72/2006) nuoriksi määritellään alle 29-vuotiaat, mutta eri työvoimapolitiittisissa laeissa erilliseksi nuoreksi ikäryhmäksi määrittyvät alle 25-vuotiaat. Työvoimapolitiittisissa laeissa 25 vuoden ikä on raja, jota nuorempien kohdalla laki on "aktivoivampi" eli velvoittavampi (Työttömyysturvalaki 2002/1290; Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189, aktivoinnista ks. esim. Kotiranta 2008). Esimerkiksi laissa kuntouttavasta

työtoiminnasta (2001/189) edellytetään, että työ- ja elinkeinotoimiston ja kunnan edustajan on laadittava yhdessä alle 25-vuotiaan asiakkaan kanssa suunnitelma tämän työllistymisedellytysten parantamisesta huomattavasti aiemmin kuin silloin, kun asiakas on tätä vanhempi.

Nuorisotyöttömyys, kuten koko väestön työttömyys, on kasvanut Suomessa merkittävästi 2000-luvulla. Taustalla on taloudellinen taantuma, johon Suomi ja lukuisat muut Euroopan maat ajautuivat vuonna 2008, ja josta Suomi ei edelleenkään vuonna 2016 ole toipunut. Huoli väestön ja nuorten työttömyydestä on laajamittainen. Katsaus työ- ja elinkeinoministeriön keräämiin työnhakijatilastoihin paljastaa, että esimerkiksi tammikuussa 2016 Suomessa oli kaikkiaan 48 300 alle 25-vuotiasta työtöntä työnhakijaa. Samana ajankohtana työttömiä työnhakijoita oli yhteensä 368 100. Kahdeksan vuotta aikaisemmin, tammikuussa vuonna 2008 työnhakijoita oli yhteensä yli 100 000 vähemmän, 240 000, ja alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita jopa yli puolet vähemmän 22 800. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016; 2008.)

Työttömyys- tai työllisyystilastojen ohessa nuorten kohdalla on usein seurattu myös niin sanotun NEET-asteen kehitystä. NEET-lukema kertoo nimensä mukaisesti niiden nuorten prosentuaalisen osuuden, jotka eivät ole työssä, koulutuksessa tai harjoittelussa (neither in employment, nor in education and training). Vuonna 2014 15–24-vuotiaiden suomalaisnuorten NEET-aste oli 10.2. Luku oli korkeimmillaan kymmeneen vuoteen. Asteen pidemmän tähtäimen nousujohteinen kehitys ei ole yllättävää työnhakijatilastojen valossa. (Eurostat 2014.)

Työttömät nuoret eivät ole mikään yhtenäinen, homogeeninen joukko, vaan ryhmään lukeutuu hyvin erilaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Osalle työttömyys on nopea, toivottukin läpimenoaihe, joka mahdollistaa esimerkiksi pääsykokeisiin lukemisen. Osan kohdalla työttömyys taas kiinnittyy pidempiaikaisiin, moniulotteisiin elämän haasteisiin, joiden takia nuori ei välttämättä ole työ- tai opiskelukykyinen. (Esim. Wrede-Jäntti 2010.) Sitä, miten nuoret kokevat työn teon merkityksen suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa ilmentää esimerkiksi se, miten *Nuorisobarometri*-kyselyn mukaan valtaosa nuorista ottaisi mieluummin vastaan tilapäistöitä kuin eläisi työttömyyskorvauksella, mikäli työstä saatava tulo olisi yhtä suuri (Myllyniemi 2013, 67–68). Etenkin pitkittyneesti työttömien nuorten hyvinvointi herättääkin huolta aiemman tutkimuksen perusteella (Vaarama ym. 2010; Wrede-Jäntti 2010; Malmberg-Heimonen 2003; Wrede-Jäntti).

Esimerkiksi 1990-luvun puolivälin jälkeen, silloisen taloudellisen taantuman jälkimainingeissa, toteutetun melko laajan kyselytutkimuksen mukaan työttömät nuoret kärsivät usein erilaisista

ahdistuneisuus- ja masennusoireista sekä esimerkiksi sosiaalisesta eristäytyneisyyden tunteesta (Malmberg-Heimonen 2003, 28–29; 40–44; 60–64). 2000-luvulla toteutetun poikkeuksellisen ja laajan kyselytutkimuksen mukaan työttömät 18–24-vuotiaat nuoret aikuiset, joista suurimmalla osalla oli perusasteen tai korkeintaan keskiasteen koulutus ja usein taloudellisia vaikeuksia, kokivat hyvinvointinsa väestöryhmistä kaikkein huonoimmaksi yhdessä yli 80-vuotiaiden, tyypillisesti leskeksi jääneiden naisten kanssa. Tutkimus tuo esille myös huolen hyvinvoinnin polarisoitumisesta, eriytymisestä nuorten ikäryhmässä, sillä kyselyssä parhaimmaksi elämänlaatunsa arvioivat 25–29-vuotiaat työssäkäyvät perheelliset. (Vaarama ym. 2010, 137–142.) Esimerkiksi Nuorisolaki (72/2006) korostaa yhteiskunnan erityistä ohjaavaa vastuuta nuorten ikäryhmästä ja ikäryhmän yhteiskuntaan kiinnittämistä. Kasvavaan nuorisotyöttömyyteen ja työttömien nuorten hyvinvointiin onkin Suomessa pyritty 2000-luvulla pureutumaan eri politiikkatoimin. Merkittävin politiikkatoimista on vuonna 2013 voimaan tullut Nuorisotakuu (2016), jonka ideana on taata jokaisella 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Keskeisimpiä Nuorisotakuun toteuttajia ovat nuorten työpajat.

2.2 Nuorten työpajatoiminta ja toiminnan tavoitteet

Nuorten työpajat ovat toiminnallisia tekemisen paikkoja erilaisissa elämäntilanteissa oleville, pääasiassa työttömille nuorille. Työpajatoiminnan järjestämisestä säädetään Nuorisolaissa (72/2006). Nuorisolain mukaan kuntien on järjestettävä nuorisotyön ja politiikan osana työpaja- tai vastaavaa toimintaa tarvittaessa. Julkisen sektorin palvelukokonaisuudessa työpajatoiminta asettuu sosiaalialan ja nuorisotyön sekä avointen koulutus- ja työmarkkinoiden välimaastoon (Bamming & Hilpinen 2016, 5).

Työpajoista on viimeisen vuosikymmenen aikana tullut merkittäviä nuorten hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikan käytännön toteuttajia. Vuonna 2015 nuorten työpajoja oli valtaosassa, yli 90 prosentissa Suomen kunnista (Bamming & Sundvall 2015, 7). Valtakunnallisen työpajakyselyn mukaan samana vuonna työpajoilla oli lähes 15 000 alle 29-vuotiasta ja yli 11 500 alle 25-vuotiasta nuorta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana työpajatoiminta on kasvanut huomattavasti: vielä vajaat kymmenen vuotta sitten, vuonna 2007 työpajoilla oli reilut 8 000 alle 29-vuotiasta nuorta, joista valtaosa oli alle 25-vuotiaita. (Bamming & Hilpinen 2016, 9.)

Nuorten työpajoilla on eri teemoja, mutta tyypillisimpiä ovat pajat, jotka keskittyvät käsillä tekemiseen (ks. esim. Helsingin kaupungin nuorten työpajat 2016; Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpaja 2016; Lapin nuorten työpajatoiminta 2016). Useimmiten nuoret ohjautuvat työpajoille työ- ja elinkeinotoimiston, sosiaalitoimiston tai jalkautuvien palveluiden, kuten etsivän nuorisotyön kautta (Valtakunnallinen työpajatoiminta Suomessa 2016; Työ- ja elinkeinopalvelut 2016; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189). Työpajoille voi hakeutua myös itsenäisesti.

Pajatoiminta ei ole työtä. Riippuen siitä, onko nuori työpajalla työkokeilussa, vai kuntouttavassa työtoiminnassa, nuori voi kuitenkin saada toimintaan osallistumisesta perusetuuttaan suuremman korvauksen. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta sekä työvoimapolitiittista työkokeilua jäsentävät käytännöt ja säädökset määrittävät pajatoimintaan osallistumisen useutta ja pajapäivän pituutta. Lähtökohtaisesti nuoret osallistuvat pajatoimintaan useasti viikossa. Pajatoiminnan lähtökohtana tulisi kuitenkin olla kunkin nuoren yksilöllinen tilanne. Keskeistä on, että nuoret osallistuvat toimintaan suunnitelmallisesti. (Työkokeilun käytännöt ja säännökset 2016; Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.)

Myös työpajatoimintaan liittyvä termistö viittaavaa toiminnan tavoitteellisuuteen. Työpajatoiminnan yhteydessä nuorista käytetään yleisesti nimitystä "valmentautuja". Työpajatoiminnan yhteydessä puhutaan tyypillisesti myös "yksilö- sekä ryhmävalmennuksesta", joiden tarkoituksena on tukena nuoren elämän- tai arjenhallintataitoja ja toimintakykyä. (Bamming & Hilpinen 2016, 3; Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/10/600/2014.) Nuorten työpajatoimintaa ohjaavassa Opetus- ja kulttuuriministeriön (2014) päätöksessä työpajatoiminnan yleisemmäksi tavoitteeksi hahmottuu nuoren työllistyminen tai työllistymisvalmiuksien paraneminen. Päätöksessä työpajatoimintaa kuvataan paitsi nuoren valmentautumisjaksona myös "siirtymävaiheena" matkalla opintoihin tai avoimille työmarkkinoille. Päätöksessä myös pajatoiminnan yleiseksi vaikuttavuuden arviointikriteeriksi määritellään opiskelu- tai työpaikkaan kiinnittyminen pajajakson jälkeen. Vuonna 2014 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan pajatoiminta voi kuitenkin olla myös sosiaalista kuntoutusta. Silloin pajatoiminnan tavoitteeksi voidaan määritellä yksin nuoren kiinnittyminen työpajatoimintaan, sen arkisiin rutiineihin ja vuorovaikutussuhteisiin.

Lakien ja ohjesääntöjen osittaisten ristiriitaisuuksien voi nähdä kuvastavan työpajatoiminnan kasvua ja toiminnan laajentamista. Toisaalta ne ilmentävät työpajanuorten nykyistä moninaisuutta.

Työpajatoiminnan taustalla oleva Nuorisolaki (72/2006) ja sen yleisemmät yhteiskunnalliset tavoitteet, kuten aktiivisen kansalaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä yhdenvertaisuus ja yhteisvastuu, luovat sinällään työpajatoiminnalle melko väljän toimintakehikon. Lain perusteella työpajatoiminta voi olla yhtä lailla sekä kaikkein heikoimmassa tilanteessa olevien nuorten että oletetusti hyvin väliaikaisesti vailla työtä tai opiskelupaikkaa olevien nuorten hyvinvointia tukeva työ- ja sosiaalipoliittinen palvelu tai toimenpide.

Työpajatoimintaa koskeville tutkimuksille on tyypillistä, että niissä nuoret arvioivat itse pajatoimintaan osallistumista hyvin positiivisesti. Tutkimusten perusteella nuoret ovat kokeneet työpajatoiminnan sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti sekä hyvinvointia että työllistymismahdollisuuksia tukevana. (Esim. Makkonen 2015, Seppä 2013, Korhonen & Limpi 2011, Laakso 2000.) Esimerkiksi Sonja Makkosen (2015, 45) pro gradu -tutkimuksen mukaan toistamiseen työpajalla olleet nuoret pitivät merkityksellisenä jo sitä, että työpaja oli kodin ulkopuolinen paikka, jonne voi mennä ja jossa voi tavata muita ihmisiä. Nuorille työpajalla käynti oli tuonut elämään sisällön tunnetta. Se oli myös ehkäissyt ajatusten kiertymistä oman itsen ympärille.

3 Nuorten aikuisten päihteiden käyttö kulttuurisina toiminnan tapoina

Päihteiden käyttöä toimintana voi lähestyä eri tavoin ja erilaisista teoreettisista lähtökohdista. Tutkimuksessani käsitän päihteiden käytön Tigerstedtin ja Törrösen (2005) kulttuurisen juomatavan mallin mukaisesti sosiaalisina, vuorovaikutuksessa syntyneinä tapoina. Tigerstedtin ja Törrösen kulttuurinen "käyttötavan" käsite sisältää kolme analyttisesti toisistaan erotettavaa aspektia, joihin pyrin kiinnittämään huomiota myös omassa tutkimuksessani.

Kulttuurisen juomatavan mallin mukaan päihteiden käyttöön liittyvät tavat ymmärretään jossakin tietyssä kontekstissa melko vakiintuneita merkityksiä ilmentävinä toiminnan muotoina. Ensimmäinen kulttuurisen juomatavan aspekti onkin kommunikatiivinen. Mallin mukaan päihteiden käytön tavat ja niihin kietoutuvat merkitykset mahdollistavat ihmisille itsen ilmaisun ja muiden tulkitsemisen ymmärrettävällä tavalla. Toinen käsitteen ulottuvuus liittyy käytön säätelyyn. Koska päihteet muuttavat tajuntaa ja niiden käyttöön liittyy terveydellisiä riskejä, päihteiden käyttöä kontrolloidaan sekä virallisilla että epävirallisilla normeilla ja tekniikoilla. Siksi jokaisessa käyttötavassa on myös normatiivinen aspekti. Kolmas käyttötapa-käsitteen aspekti liittyy päihteiden käytön tilanteeseen vaihteluun. On helppoa havaita, että esimerkiksi päihtymyshakuinen päihteiden käyttö yksin ja seurassa tai eri vuorokaudenaikoihin ilmentävät kulttuurisesti erilaisia asioita. Käyttötavan ilmaisemat merkitykset vaihtelevatkin siis ajan ja paikan, käytön tilanteisen kontekstin, mukaan. Lisäksi käyttötavan merkitykset ja laajemmat merkitysrakenteet, joihin käyttötapa kiinnittyy, voivat muuntua ajan saatossa muun sosiaalisen ja yhteiskunnallisen liikkeen myötä.

Tigerstedt ja Törrönen (2005, 46) korostavat, että ihmisillä kulttuurisina toimijoina on käytössään tyypillisesti useita, myös keskenään ristiriitaisia päihteiden käytön malleja. Näin kulttuurisen juomatavan mallin mukaan käyttötavat voidaan ymmärtää resursseina, joita ihmiset hyödyntävät eri tilanteissa. Uusien käyttötavojen hyödyntäminen myös muuntaa tapoja ja synnyttää kulttuurisesti uusia toiminnan malleja. Kulttuurisen juomatavan malli lähestyy päihteiden käyttöä kuitenkin lähinnä inhimillisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvana viestintänä. Toimijuuden näkökulmasta päihteiden käyttö voidaan ymmärtää lisäksi kulttuurisesti sisäistettyinä toiminnan mahdollisuuksina, joita ihminen voi hyödyntää myös silloin, kun hänen tavoitteensa tai motiivinsa eivät liity välittömästi sosiaaliseen kanssakäymiseen (ks. Jyrkämä 2008, 194–6, ks. luku 4.3.2.2). Tällaisissakin tilanteissa päihteiden käyttö ilmentää ihmisen kokemusta maailmasta tai

todellisuudesta (Tigerstedt & Törrönen, 40), mutta käytön tarkoituksena ei välttämättä ole saattaa tuota kokemusta muiden tietoon.

Teoreettisten lähtökohtieni mukaisesti oletan, että tässä tutkimuksessa työttömien nuorten päihteiden käytön yhteydessä esille tulevat toiminnan tavat ja merkitykset ovat ainakin jossain määrin sosiaalisesti jaettuja. Tutkiessani työttömien nuorten päihteiden käyttöä pyrin hahmottamaan, millaisia ja mihin toimijaryhmiin kiinnittyviä päihteiden käytön tapoja ja merkityksiä aiemmassa tutkimuksessa on tunnustettu. Tarkoitukseni on selvittää edelleen, miten työttömien nuorten käyttötavat näyttäytyvät suhteessa niihin. Tähän tavoitteeseen liittyen luon tässä luvussa katsauksen siihen, millaisena ilmiönä päihteiden käyttö näyttäytyy etenkin 2010-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa.

Päihteiden käyttöön liittyviä tapoja voidaan tarkastella sekä laadullisen että (sosiaali)epidemiologisen tutkimustiedon avulla. Epidemiologiset, tyypillisesti käytön karkeita suuntimia, kuten runsautta ja terveyshaittojen esiintyvyyttä, koskevat tutkimustulokset antavat vihjeitä kulttuuristen käyttötapojen yleisistä piirteistä ja mahdollisesta keskittymisestä joihinkin väestöryhmiin. Laadulliset tutkimukset taas tuovat nyanssisemmin esille, miten päihteiden käyttö merkityksellistyy ja millaisia motiiveja siihen liittyy.

Tässä luvussa käsittelen sekä epidemiologista että laadullista tutkimusta kahdessa erillisessä alaluvussa, joiden järjestys on samankaltainen. Lähestyn sekä kysely- että laadullisia tutkimustuloksia ensin koko nuorten ikäryhmän tasolla, minkä jälkeen luon lyhyen katsauksen päihteiden käytön tai käyttötapojen eriytymiseen ikäryhmässä ja väestössä yleensä. Luvussa perustelen aiempaan tutkimukseen nojautuen, miksi työttömien ja matalasti koulutettujen nuorten päihteiden käytön tutkiminen on tärkeää, ja miksi se on erityisen tärkeää juuri nyt.

3.1 Nuorten aikuisten monimuotoistunut päihteiden käyttö

Alkoholinkäyttö on suomalaiseen kulttuuriin hyvin juurtunut ja yleinen, mutta myös merkittävästi lisääntynyt ilmiö. Vuonna 2015 alkoholin kokonaiskulutus oli 10,8 litraa sataprosenttista alkoholia jokaista 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti (Varis & Virtanen 2016). Eri ikäryhmistä eniten alkoholia käyttävät 30–49-vuotiaat. Aivan tämän ikäryhmän kintereillä tulevat kuitenkin 15–29-vuotiaat. (Mäkelä 2011.) Suomessa nuorten alkoholinkäyttö ei ole pitkässä juoksussa lisääntynyt äkkinäisesti, ilmiötyyppisesti. Niin nuorten kuin koko väestön alkoholikulttuurin kannalta on

kuitenkin pidetty merkittävänä 1960-luvun lopun alkoholipoliittisia, säätelyä vapauttavia uudistuksia (Tigerstedt 2007, 5–11).

Melko viimeaikainen, nuorten ikäryhmässä väestötason pitkän linjan muutoksille vastakkainen muutos on ollut raittiuden lisääntyminen. Muutoksen syynä on pidetty esimerkiksi nuorten aiempaa monipuolisempia vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksia, nuoria rajoittavampaa yleistä kasvatus- ja säätelykulttuuria ja yhteiskunnallista ilmapiiriä sekä nuorisokulttuurin raittiutta suosivia trendejä (Lähteenmaa 2007). Toisaalta samanaikaisesti kun alkoholin käytöstä pidättäytyminen on yleistynyt alaikäisten keskuudessa, humalajuominen on lisääntynyt etenkin juuri täysi-ikäistyneiden nuorten keskuudessa. Hieman ennen 2010-luvun taitetta toteutetun nuorten väestötason terveystapatutkimuksen mukaan 19–25-vuotiaista nuorista miehistä on humalassa kuukausittain noin puolet ja samanikäisistä naisista noin 20 prosenttia. Täysraittiita ikäryhmässä on harvempi kuin joka kymmenes. (Raitasalo & Simonen 2011; ks. myös Lintonen ym. 2015.) Ainakin toistaiseksi nuorten raitistumisessa on siis ollut kyse alkoholinkäytön aloitustensa siirtymisestä pidemmälle nuoruuteen.

Huumeiden käytössä on ollut Suomessa kaksi selkeästi havaittavaa kasvukautta: 1960- ja 1970-lukujen käänneessä ja 1990-luvulla. Käytön yleistymisen kausiin viitataan Suomessa tyypillisesti "aallon" metaforalla. Aalto sanana ilmentää käytön kytkeytymistä laajempiin, globaaleihin nuorisokulttuurisiin ilmiöihin, joiden alkuperä on ollut jossain muualla. Ensimmäisen 1960–1970-lukujen taitteeseen sijoittunut huumeaalto koski lähinnä kannabiksen käytön yleistymistä. Kannabiksen polttaminen kytkeytyi nuorten kaupunkilaisten poliittiseen, ja esimerkiksi hippiliikkeeksi kiteytyneeseen liikehdintään. Huumeiden käyttö jäi 1960- ja 1970-lukujen taitteessa Suomessa kuitenkin hyvin lyhytaikaiseksi ilmiöksi. Ensimmäisen huumeaallon jälkeen yli kahden vuosikymmenen ajan, 1970-luvun puolivälistä aina 1990-luvun alkuun saakka huumeiden käyttö oli Suomessa hyvin harvinaista. (Salasuo 2004a; Hakkarainen & Metso 2003; Partanen & Metso 1999.) 1990-luvulla huumeiden käyttö kuitenkin yleistyi jälleen. Niin sanotun "toisen huumeaallon" alkuvaiheessa on pidetty merkityksellisenä Länsi- ja Keski-Euroopassa kehkeytynyttä nuorten klubi- tai konemusiikki, tekno- ja ravekulttuuria. Kulttuurissa kietoutuivat yhteen konemusiikki, tanssiminen ja muu juhliminen klubeilla ja vallatuissa tiloissa sekä liberaali arvomaailma. (Salasuo 2004a.)

2010-luvulla huumeiden käyttö on edelleen hyvin keskittynyttä nuorten ja nuorten aikuisten ikäryhmään (Hakkarainen ym. 2015, 322–324). Huumeiden käyttöä ei kuitenkaan enää voida

tilastojen valossa pitää mihinkään tiettyyn tai yksittäisiin alakulttuureihin rajautuneena ilmiönä. 1990-luvun alun jälkeen, kahdessakymmenessä vuodessa, huumeita kokeilleiden ja käyttäneiden määrä on Suomessa noin nelinkertaistunut (Hakkarainen & Metso 2003; Partanen & Metso 1999). Viimeisemmän vuonna 2014 toteutetun väestötason huumeikyselyn mukaan noin 800 000 eli liki 15 % Suomessa asuvista henkilöistä on kokeilut joskus jotakin laitonta päihdeainetta tai käyttänyt lääkkeitä ei-lääkinnällisessä tarkoituksessa. Samaisen kyselyn mukaan kuukauden sisällä huumeita käyttäneitä oli Suomessa arviolta noin 90 000. (Hakkarainen ym. 2015, 322–324.) Luku lähentelee suomalaisen suurkaupungin asukasmäärää. Ohimenevän ja takaisin vetäytyvän aallon tai ilmiön sijaan vaikuttaakin siltä, että käytössä on kyse, kuten Mikko Salasuo ja Pauliina Seppälä (2001) muotoilevat, "pysyvämmästä vedenpinnan noususta".

2000-luvulla huumeiden käytön kuva on muuttunut entistä monisyisemmäksi myös eri päihdeaineiden määrän merkittävän lisääntymisen myötä. Eri päihdeaineiden lisääntymistä kuvastaa esimerkiksi se, että viimeisen kymmenen vuoden aikana väestötason huumeikyselyissä seurattujen aineiden määrä on lähes tuplautunut. Sinänsä aineiden kesken käytön jakaantumisessa ei kuitenkaan ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. (Hakkarainen ym. 2015, 322–324.)

Niin väestötasolla kuin nuorten keskuudessa kannabis on ylivoimaisesti yleisimmin käytetty huumausaine. 2010-luvulla nuorten ja nuorten aikuisten ikäryhmästä noin kolmasosalla on kokemusta kannabiksen käytöstä. Kannabiksen käytön jälkeen seuraavaksi yleisintä on rauhoittavien-, kipu- sekä unilääkkeiden ei-lääkinnällinen käyttö. 25–34-vuotiaista lääkkeitä on käyttänyt ei-lääkinnällisesti viimeisimmän väestötason huumeikyselyn mukaan noin 11 prosentilla. Stimulanttien, amfetamiinin, ekstaasin sekä huumaavien sienten ja liuottimien käyttö jää nuortenkin ikäryhmässä joihin prosentteihin. (Hakkarainen ym. 2015, 322–4.) 2010-luvulla Euroopassa on oltu erityisen huolissaan niin sanottujen muuntohuumeiden käytön (NPS, new psychoactive substances, "legal highs", tutkimuskemikaalit) lisääntymisestä (EMCDDA 2015, 32). Muuntohuumeiden käyttö on kuitenkin Suomessa ainakin toistaiseksi hyvin harvinaista (Hakkarainen ym. 2015, 319–320, 324).

Huumeiden käytön lisääntymisen myötä myös nuorten sekakäyttö on lisääntynyt. On arvioitu, että arviolta noin puolet huumeiden käyttäjistä kuluttaa alkoholia vähäisesti ja riskimittarien perusteella maltillisesti, kun taas toinen puolisko käyttäjistä juo alkoholia paljon ja käyttöön liittyy kohonnut päihdehaittojen riski (Hakkarainen, Salasuo & Metso 2011, 404–405; Hakkarainen & Metso 2005; Partanen 1994). Suomen suurimman, myös päihdehoitoa ja kuntoutusta tarjoavan päihdealan

organisaation A-klinikkasäätiön (2014, 15–18) mukaan kasvaneita nuorten ja nuorten aikuisten asiakkuuksia on kuvastanut juuri useiden päihdeaineiden käyttö. Vaikka usein päihdetutkimuksissa käyttäjät ovat perustelleet huumeiden käyttöä parempana vaihtoehtona alkoholin käytölle (esim. Kekoni 2007, 119), epidemiologisen tutkimuksen perusteella yksin huumeiden käyttäminen päihdeaineena vaikuttaa harvinaiselta.

Nuorten päihdeasenteet tuntuvat sekä seurailevan käytön todellisia muutoksia, että puhuvan niistä osin muunneltua totuutta. Ei ole yllättävää, että yhtäaikaisesti kannabiksen käytön lisääntymisen kanssa, päihteeseen liittyvät asenteet ovat sekä väestötasolla että nuorten ikäryhmässä muuttuneet selvästi sallivimmiksi ja myötämielisemmiksi. Samanaikaisesti nuoret ovat alkaneet suhtautua entistä torjuvammin humalajuomiseen. Viimeisimmän väestötason kyselyn mukaan nuoret aikuiset pitävät viikoittaista humalajuomista riskialttiimpana kuin säännöllistä kannabiksen käyttöä. Eniten huumeita käyttävästä 25–34-vuotiaiden miesten väestöryhmästä 41 prosenttia pitää huumeiden kohtuukäyttöä mahdollisena. (Hakkarainen ym. 2015, 326–327.)

Asenteiden muutoksista huolimatta nuoret kuitenkin käyttävät edelleen alkoholia, myös humalahakuisesti, huomattavasti enemmän kuin huumausaineista. Edes kannabiksen säännöllinen käyttö ei ole mitenkään tavanomaista nuorten tai nuorten aikuisten keskuudessa: 15–34-vuotiaista kannabista käyttää usein vain jokunen prosentti. Valtaosalle kannabista käyttäneistä nuorista käytössä on kyse muutamaan otteeseen nuoruusiällä toistuvasta kokeilusta. (Hakkarainen ym. 2015; Mäkelä ym. 2012, 833–836; Raitasalo & Simonen 2011.) Asenteiden muutos, joka ei ole ainakaan toistaiseksi muuntunut todelliseksi käytöksi, voikin kertoa jonkinlaisten yleisempien kulttuuristen ihanteiden ja normien muutoksesta.

3.2 Väestöryhmittäin eriytynyt päihdeidenkäytön kokonaiskuva

Sekä alkoholia että huumeita käyttävät erilaisissa sosiaalisissa ja taloudellisissa asemassa olevat ihmiset. Kuluttamisen tavoissa on kuitenkin käytön karkean kuvan, kuten käytön useuden ja kerta-annosmäärät, paljastavien epidemiologisten kyselytutkimusten perusteella merkittäviä eroja. Alkoholin käytön eriytyminen koulutustaustan mukaan alkaa ainakin jossain määrin jo nuoruuden ikävaiheessa. Ammattiin opiskelevat käyttävät alkoholia useammin ja humalahakuisemmin kuin lukiolaiset (Kouluterveyskysely 2015). Aikuisväestössä ylimpään koulutusryhmään kuuluvat suosivat pienkäyttökertoja, kun taas matalimpaan koulutusryhmään kuuluvat käyttävät alkoholia harvemmin ja etenkin erittäin päihtymyshakuisesti. Matalammin koulutettujen väestöryhmässä on

suurkuluttajien lisäksi eniten myös raittiita. (Härkönen 2013, 54–55; Mäkelä 2010; Helakorpi ym. 2007.)

Lisääntymisestään huolimatta väestötasolla huumeiden käyttö on etenkin suhteessa alkoholiin melko marginaalinen ilmiö. Tästä johtuen sen jakautumisesta eri koulutus- tai sosioekonomisten ryhmien kesken ei ole saatavissa kovin nyanssista tietoa. Kokonaiskuvan tarkastelun tekee haastavaksi myös se, etteivät väestötason kyselyt tavoita niitä, joilla on eniten päihteiden käytön hallintaongelmia ja joiden käyttö on runsainta (ks. Hakkarainen ym. 2015). Tiedetään kuitenkin, että huumeiden käyttö keskittyy voimakkaasti nuorten ikäryhmään. Kuten alkoholin kohdalla, sekä huumeiden kokeilu että huumeiden vakiintuneempi käyttö on yleisempää ammattiin opiskelevilla kuin lukiolaisilla (Kouluterveyskysely 2015). Väestötasolla päihteiden sekakäyttö yhdistyy vahvasti huono-osaisuuteen (Hakkarainen & Karjalainen 2013).

Alkoholin käyttöön liittyvistä lievemmistä haitoista, kuten riidoista, tai materiaalisista vahingoista, suurin osa sattuu Suomessa silloin tällöin tai usein humalahakuisesti juoville henkilöille, joiden vuosikulutus ei ole terveyden näkökulmasta hälyttävällä riskitasolla. Näin tapahtuu myös nuorten ikäryhmässä. (Mäkelä & Mustonen 2010.) Päihteiden käyttöön liittyvät vakavat haitat, kuten kuolemat, sairastavuus ja väkivalta ja etenkin nuorten ikäryhmässä huumeratit liittyvät kuitenkin vahvasti heikkoon sosioekonomiseen asemaan (Lintonen, Lehti & Kääriäinen 2014; Mäkelä 2010, 251–251; Piispa 2010; Helakorpi 2007; Karjalainen 2011, 53–61, 75; Kortteinen & Elovainio 2003).

Mäkelä ja Paljärvi (2008), jotka ovat useissa julkaisuissaan keskittyneet sosioekonomisen aseman ja juomisen välisen yhteyteen, ovat kuitenkin osoittaneet, ettei alkoholiin liittyvä riski ole kaikille väestön jäsenille sama, vaan sama määrä alkoholia aiheuttaa todennäköisemmin vakavia haittoja juojalle, jonka sosioekonominen asema on verrattain heikko. Tutkimustulos viittaisi siihen, että syy päihdehaittoihin ja niiden kasaantumiseen liittyisi nimenomaisesti käytön tapaan, ja mahdollisesti siihen, miten paitsi toimija itse myös hänen sosiaalinen ympäristönsä suhtautuvat siihen. Eri sosioekonomisessa asemassa olevien kohdalla myös päihteiden käyttöön kohdistuva formaalin ja informaalin kontrollin määrä ja tavat voivat vaihdella. Näin käytön säätely ja siihen saatu tuki voivat muodostua erilaisiksi. Esimerkiksi työssä käyvällä on tukenaan rutinoitu arki ja usein myös työterveyshoito, kun taas työtön joutuu mahdollisesti säätelämään päihteiden käyttöä itsellisemmin. Hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevat ovat heikossa asemassa olevia useammin perheellisiä. (Ks. myös Helakorpi ym. 2007, 146–147.)

Matalammin koulutettujen väestöryhmässä alkoholin kokonaiskulutus ja humalakulutuksen määrä ovat kasvaneet verrattain merkittävästi 2000-luvulla (Mäkelä, Mustonen & Huhtanen 2009). Herttuan (2010) tutkimus vuonna 2004 toteutetun alkoholiveron alennuksen vaikutuksista osoittaa, että veronlasku ja siitä seurannut alkoholin käytön kasvu lisäsivät 2000-luvulla merkittävästi alkoholisidonnaista kuolleisuutta ja -sairastavuutta nimenomaisesti työttömien ja varhaiseläkkeellä olevien ryhmässä. Muissa väestöryhmissä vakavat haitat eivät juurikaan lisääntyneet. (Mts. 72–74; Ks. myös Simpura 2012.) Tutkimustulosta on tulkittu niin, että verotuksen alentaminen vaikutti ennen kaikkea jo aiemmin riskirajoilla alkoholia käyttäneiden juomiseen sillä seurauksella, että se lisääntyi entisestään. Tutkimustuloksen voidaan kuitenkin ylipäätään ajatella kertovan, että päihde ja sen käyttö ovat mahdollisesti keskeisemmässä roolissa matalasti koulutetun ja heikossa sosioekonomisessa asemassa olevan väestöryhmän arjessa ja elämässä.

Tarkasteltaessa runsasta päihteiden käyttöä, ja etenkin vakavia päihteiden käyttöön liittyviä haittoja, on ilmeistä, että työttömyys hahmottuu niiden suhteen tilastollisesti merkittäväksi riskitekijäksi (Herttua 2010). Kysymys siitä, lisääkö työttömyys päihteiden käyttöä tai päihdehaittoja, on kuitenkin asetelmallisesti haastava. Heikossa sosioekonomisessa asemassa oleviin ja työttömiin lukeutuu joukko, joka on käyttänyt päihdeainetta tai useampia jo pitkään runsaasti. Työttömyys voi olla myös päihteiden käytön seuraus. Sekä suomalaista aikuisväestöä että nuoria koskevien kyselytutkimusten perusteella työttömyyden välittömät määrälliset vaikutukset päihteiden käyttöön ovat kuitenkin väestötasolla todennäköisesti suuntaan tai toiseen melko vähäisiä (Mustonen, Paakkanen & Simpura 1993; Malmberg-Heimonen 2003).

1990-luvun alun taloudellisen taantuman aikaan toteutetun laajaan, väestötason Juomatapa-tutkimuksen mukaan työttömyysajan pidentyessä alkoholia käyttävien miesten humaltuminen sekä alkoholihaittojen kokeminen yleistyivät jonkin verran (Mustonen, Paakkanen & Simpura. 1993). Hieman myöhemmin, 1990-luvun puolivälissä, taloudellisen taantuman jälkimainingeissa noin 8 000 18–24-vuotiasta nuorta aikuista tavoittaneen kyselytutkimuksen perusteella työttömyys tai työttömyysajan pituus eivät kuitenkaan pääsääntöisesti vaikuttaneet nuorten miesten tai naisten alkoholinkäytön useuteen tai humalajuomiseen. Tutkimus kuitenkin vahvisti käsitystä siitä, että nuoret, joilla on ollut koulun käynnin haasteita käyttävät päihteitä ylipäätään enemmän. Lisäksi Helsingin alueella kannabiksen käyttökokemukset olivat yleisempiä pitkään työttömänä olleilla kuin muilla. (Malmberg-Heimonen 2003, 69–71.)

2000-luvulla työttömyyden vaikutusta päihteiden käyttöön ei olla tutkittu laajemmin. 2000-luvulla yleistyneiden nuorten työpajojen toimintaa käsittelevissä raporteissa ja arvioinneissa, päihteiden käytöstä johtuvat ongelmat mainitaan kuitenkin lähes poikkeuksetta merkittävänä haasteena (esim. Kuure 2010; 2006; Pohjantammi 2007). On kuitenkin kiinnostavaa, miten vuonna 2006 toteutettuun pajatutkimukseen osallistuneista 500:sta nuoresta vain alle 10 prosenttia koki, että heillä oli ollut ennen pajalle tuloa nimenomaisesti päihteiden käytöstä johtuvia ongelmia (Pohjantammi 2007, 208). Onkin mahdollista, että esimerkiksi pajahenkilökunnan sekä nuorten näkemykset päihteiden käytön ongelmallisuudesta tai syistä ongelmien takana ovat eriäviä.

Laadullisia, toimijanäkökulman huomioivia tutkimuksia, jotka olisivat keskittyneet nimenomaisesti nuorten työttömyys- tai työpaja-aikaiseen päihteiden käyttöön ja siihen liittyviin tapoihin ei kuitenkaan olla tehty. Olemassa oleva tutkimustieto ei pystykään vastaamaan kysymykseen siitä, millaisen päihteiden käytön työttömät nuoret itse kokevat ongelmallisena, tai vastaavasti ongelmattomana. Kun huomioidaan epidemiologisen tutkimuksen valossa jakautunut päihteiden käytön kokonaiskuva ja riskialttiin käytön keskittyminen sekä väestötasolla että nuorten ikäryhmässä heikossa sosioekonomisessa asemassa oleville, kysymyksiä voi kuitenkin pitää merkittävinä. Nuorisotyöttömyyden merkittävä kasvu 2000-luvulla tekee kysymyksistä myös hyvin ajankohtaisia.

3.3 Aiemmassa tutkimuksessa havaitut päihteiden käytön merkitykset nuorille aikuisille: sosiaalisten kokemusten ja yksilöllisten päämäärien tavoittelua

2000-luvulla laadullisia tutkimuksia nuorten päihteiden käytöstä on ilmestynyt melko paljon. Sekä suomalaisessa alkoholi- että huume tutkimuksessa nuorten päihteiden käyttöä on lähestytty vaihtelevista näkökulmista ja erilaisin tutkimusasetelmin. Päihde- ja etenkin laadullinen toimijanäkökulman huomioiva alkoholi- ja huume tutkimus ovat kuitenkin jakaantuneet Suomessa melko erillisiksi tutkimusgenreiksi. Tämän tutkimuksen kaltaisia tarkasteluja, joissa nuorten tai jonkin muun tutkimusjoukon päihteiden käyttöä lähestyttäisiin yleisesti, ei juurikaan olla julkaistu (vrt. Jaatinen 2000). Sen sijaan tutkimukset ovat olleet päihde- tai aineryhmäspesifejä.

Epidemiologisen tutkimuksen perusteella valtaosa huumeita kokeilleista tai käyttävistä nuorista kuitenkin käyttää alkoholia (esim. Hakkarainen & Metso 2005; Partanen 1994). Yhtä lailla laadullisten päihdetutkimusten tarkastelu rinnakkain osoittaa, että eri päihdeaineiden käytöllä on runsaasti myös samoja yleisemmän tason merkityksiä. Aiemman tutkimuksen perusteella

merkittävää osaa nuorten aikuisten päihteiden käytöstä voitaisiin nimittää "viihdekäytöksi" (Salasuo & Rantala 2002). Alunperin Salasuo ja Rantala (2002) määrittelevät viihdekäytöksi vapaa-aikaan sijoittuvan ja tyypillisesti sosiaalisessa seurassa tapahtuvan käytön, joka ei aiheuta käyttäjälleen merkittäviä sosiaalisia, terveydellisiä tai taloudellisia haittoja, johon ei liity pakonomaisuutta, ja jolla käyttäjä kokee olevan hänelle itselleen pääasiassa positiivisia seurauksia³ (mts. 2002, 150, 153–155). Sittemmin käsite on yleistynyt paitsi huume tutkimuksessa, myös arkikielessä huumeiden ongelmakäytön vastaparina.

Huume- ja alkoholitutkimusten erillisuus tulee esille suomalaisessa päihdetutkimuksessa niin, että tutkimuksesta puuttuu pitkälti päihteiden käyttöä kuvaava yleinen käsitteistö, jota oltaisiin sovellettu eri päihdeaineita käsittelevissä tutkimuksissa. Huume tutkimukseen verrattuna suomalainen 2000-luvulla julkaistu alkoholitutkimus on lähestynyt päihteen käyttöä useammin toiminnan mikrotasolla. Törrönen (2005), Törrönen ja Maunu (2006) sekä Simonen (2007) ovat eritelleet ja käsitteellistäneet nuorten aikuisten alkoholin käyttötilanteita ja niiden sosiaalisuutta erilaisissa päihteiden käyttökertomuksissa sen mukaisesti, kiinnittyvätkö toiminnan motiivit ennemminkin nuoren yksilöllisiin mielihaluihin, vai onko toiminta alisteista käyttöporukan yhteiselle sosiaalisen kokemuksen tavoittelulle.

Suomalaistutkimuksissa muotoutuneet käsitteet heijastavat kansainvälistä trendiä, sillä myös englanninkielisessä 2000-luvun päihdetutkimuksessa päihteiden käyttöön liittyviä motiiveja on pyritty käsitteellistämään nyanssisemmin. Kuten Suomessa, myös kansainvälisessä tutkimuksessa uuden käsitteistön kehittämisen lähtökohtana on ollut aiempaan päihdetutkimukseen kohdistettu kritiikki päihtymyksen liian yksilotteisesta ymmärtämisestä (ks. Thickett ym. 2013; Törrönen 2005). Monet kansainvälisessä tutkimuksessa eniten käytetyistä käsitteistä, kuten "calculated hedonism" ("laskelmoitu hedonismi", suomennos, A-M.T.) (Brain 2000; Szmigin ym. 2008), "controlled loss of control" ("kontrolloitu kontrollin menetys", suom. A-M.T.) (Measham 2002) ja "extreme drinking" (äärijuominen, suom. A-M.T.) (Martinic & Measham 2008) kuitenkin

³ Väyrynen (2007, 35) tulkitsee Salasuon ja Rantalalan (2002) viihdekäytön käsitettä niin, että määritelmässä "vapaa-ajalla" tapahtuva käyttö sisältää ajatuksen sidoksista työ- ja kulutusmarkkinoille. Tämä haastaa Väyrysen mukaan käsitteen käyttökelpoisuuden kuvaamaan esimerkiksi työttömien huumeidenkäyttöä. Toisaalta käsitettä voi tulkita myös niin, että viihde viittaa käsitteessä yleensä käytön avulla tavoiteltaviin asioihin, joita voi pitää nuoren elämässä *viihteellisinä*.

Kannabiksen aktiivikäyttöä tutkineelle Kekonille (2007) "viihdekäyttö" ei ole yhtäläinen metatason rentoutumiseen ja juhlimiseen liittyviä merkityksiä yhteen kokoava käsite kuten Salasuolle ja Rantalalle (2002). Sen sijaan Kekoni erottelee sellaisia käytön merkityksiä, joita voitaisiin tulkita myös viihdekäytön nyansseina, viihdekäytölle rinnakkaisiksi, omiksi merkitysulottuvuuksikseen. (Mts. 117–145.) Alunperin tieteellistä käsitteestä "viihdekäyttö" on tullut myös arkikieltä (esim. Kekoni 2007, 118).

korostavat päihteiden käytön motivoitumista yksilöllisistä mielihaluista. Käsitteet eivät ota huomioon päihteiden käytön mahdollisesti kollektiivisia motiiveja, joita suomalaisessa alkoholitutkimuksessa on pidetty kulttuurisesti merkittävinä ja päihdekulttuurille tyypillisinä (Maunu & Simonen 2010).

Seuraavissa pääasiassa nuorten päihteiden käytön merkityksiä käsittelevissä alaluvuissa jäsenmän löyhästi aiempaa päihdetutkimusta Törrösen (2005), Maunun (esim. Törrönen & 2006) sekä Simosen (2007) kehittämien empiiris-teoreettisten käsitteiden pohjalta. Ensimmäisessä alaluvuista käsittelen tutkimustuloksia, jotka korostavat päihteiden käyttöä sosiaalisena rituaalina, jossa keskiössä on vuorovaikutus muiden kanssa. Toisessa alaluvussa esittelen tutkimusta, jossa päihteiden käytön motiivina korostuvat yksilöön kiinnittyvät subjektiivisemmat syyt. Lukujen tarkoituksena on ensisijaisesti esitellä aiempaa toimijanäkökulman huomioivaa päihdetutkimusta. Käsitteiden käytöllä ja lukujen jäsennyksellä pyrin kuitenkin tukemaan yhteisen päihdetutkimuksen kielen ja käsitteistön syntyä, jolle huumeiden ja sekakäytön lisääntyminen ovat luoneet ilmeisen tarpeen.

3.3.1 Päihteiden käyttö osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistavana rituaalina

Sosiaalinen, vapaa-aikaan sijoittuva "biletys" ja sen arkisempi sovellus "istuskelu" muutaman alkoholiannoksen äärellä näyttäytyvät suomalaisten, työssä käyvien ja opiskelevien nuorten aikuisten päihteiden käytön "arkkityyppeinä" aiemman alkoholitutkimuksen perusteella. Tutkimusten perusteella ne ovat Suomessa yleisin nuorten päihteiden käytön tapa. (Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2006.) Törrösen (2005, 499) mukaan niihin liittyvä seurallinen alkoholin käyttö toteuttaa Durkheimin (1980) sosiaalisen rituaalin ja Simmelin (1949) seurallisuusrituaalin keskeisiä ominaispiirteitä. Tällöin käyttötilanteeseen osallistumisen motiivi on toimijanäkökulmasta yksin sosiaalinen kokemus ja tyypillisesti jo ennalta tutun porukan yhteenkuuluvuuden tunteen lujittaminen.

Nuorten aikuisten alkoholin käyttöä koskevien tutkimusten mukaan alkoholilla on melko keskeinen rooli durkheimilaisen "yhteistahdon" tilan tai simmeliläisen puhtaan sosiaalisuuden tavoittelussa. Paitsi että alkoholi päihdeaineena rentouttaa, tarjoaa juominen sosiaalisen kokemuksen luomisessa keskeistä yhteistä tekemistä (esim. Simonen 2007). Törrönen ja Maunu (2005, 273) kutsuvatkin alkoholia artikkelissaan "sosiaalisuuden kätilöksi" ja Törrönen (2005, 503) "yhteisyyden, seurallisuuden ja hauskanpidon voitelijaksi".

Törrösen (2005), Törrösen ja Maunun (Törrönen & Maunu esim. 2005) ja Simosen (2007) tarkastelemisissa työssä käyvien ja opiskelevien nuorten aikuisten juomiskertomuksissa onnistuneen biletykokemuksen saattaa pilata mikä tahansa yhteisöllisyyttä vaurioittava tapahtuma. Esimerkkeinä Törrösen ja Maunun tutkimissa juomispäiväkirjoissa ja yksilöhaastatteluisissa sekä Simosen analysoimissa ryhmähaastatteluisissa mainitaan muun muassa porukan hajoaminen, erimielisyydet sekä jonkun joukon jäsenen verrattain voimakas päihtymystila ja sen seurannaisvaikutukset. Sosiaaliin biletytilanteisiin liittyykin nuorten juomiskertomuksissa vahva normi oman päihtymyksen ja toiminnan säätelystä sekä muiden huomioimisesta. Keskeistä on, että käyttötilanteissa oma toiminta tulee sovittaa kulttuurisesti konventionalisoituneen käyttötilanteen sekä muiden toiminnan mukaiseksi. (Maunu & Törrönen 2005, 273; 276–278; Simonen 2007, 44–47.) Tähän liittyen Simonen (2007, 41–47) nimittää bilety- ja istuskelutilanteiden sosiaalisuutta "tahdikkaaksi".

Kiinnostavasti myös esimerkiksi Salasuon ja Seppälän (2004) nuorten kaupunkilaisaikuisten huumeiden käyttöä käsittelevä tutkimus osoittaa, miten 2000-luvun taitteen klubikulttuurissa huumeiden käyttöön liittyviä tapoja, kuten käytön useutta, säädeltiin ennen kaikkea sosiaalisin normein. Sosiaalisesti syntyneistä, laittomaan päihdeaineen käyttöön liittyvien normien rikkomisesta langetettava sanktio saattoi olla nuoren sulkeminen yhteisön ulkopuolelle. (Ks. myös Salasuo & Rantala 2002.) Klubikulttuuriin sukeltavassa artikkelissa myös mainitaan, miten nuoret kokivat huumeen käytön avaavan heille uuden, nimenomaisesti "sosiaalisen" maailman ja yhteyden muihin ihmisiin (mts. 219).

Käyttötilanteen yhteisöllisyys ja sosiaalisuus muodostuvat tiheimmiksi "herooinisessa" juomisen tavassa. Törrönen (2005) on lainannut "heroiinisen" käsitteen Juha Partaselta (1992), joka alunperin käytti sitä teoreettisessa kommentaarissaan Falkin ja Sulkusen (1980) miesten juomista käsittelevään artikkeliin. Herooinisen juomisen ytimessä on transgressiivinen toiminta eli arkisten, normatiivisten rajojen rikkominen. Tutkijoiden mukaan transgressiivisuus palvelee päihteen käyttötilanteissa poikkeuksellisen voimakkaan yhteenkuuluvuuden tunteen kehittymistä ja sen ylläpitoa. Yhteenkuuluvuuden kokemus näkyy käyttökertomuksissa myös asioiden kuvaamisena kollektiivisubjektin, "me"-kerronnan kautta niin, että subjekti näyttäytyy tarinoissa ennen kaikkea joukon ja sen "yhteisruumiin" osana, eikä yksilöllisenä toimijana (Simonen 2007, 36–37). Simonen 2007, 35–41) nimittääkin käyttötavan sosiaalisuutta "pidäkkeettömäksi".

Törrönen (2005), Törrönen ja Maunu (esim. 2006, 508–509) sekä Simonen (2007, 67–72) yhdistävät herooiniseen juomatapaan myös (bahtinilaisen) "karnevalismin" piirteitä (ks. Bahtin 2002). 2000-luvulle sijoittuvissa nuorten aikuisten juomiskertomuksissa transgressiivisuus ilmenee ennen kaikkea humalahakuisena ja usein pitkään kestäväenä juomisena, hullutteluna, jossa arjen roolit käännetään tarkoituksellisesti nurinkurin. Karnevalistiset juomistilanteet sijoittuvat työssäkäyvien nuorten aikuisten juomispäiväkirjoissa pääasiassa erityisiin juhlahetkiin ja arjen ulkopuolisiin miljöisiin, kuten risteilyille, firman juhliin ja mökille (Törrönen & Maunu 2006, 508–509).

Aiemman alkoholitutkimuksen mukaan nuoret voivat kokea herooinisissa tai karnevalistisissa juomistilanteissa epidemiologisissa kyselytutkimuksissa haitoiksi käsitetyt tapahtumat positiivisena. Ruumiinkontrollin menetyksellä, oksentelulla ja kaatuilulla, tai esimerkiksi tavaroiden hukkaamisella ja rikkoontumisella voi niiden transgressiivisuuden takia olla yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuutta vahvistava merkitys. (Esim. Simonen 2007, 38–41.) Juomisen tapaan voi siis liittyä tarkoituksellista riskikäyttäytymistä.

Heroiinista juomatapaa käsittelevässä alkuperäisartikkelissa Partanen (1992) esittää, että herooininen ja transgressiivinen juominen on suomalaiseen kulttuuriin hyvin juurtunut ja perinteinen yhteisöllisyyden tuottamisen keino. Partanen nimittää juomatapaa jopa (kansallis)myyttiseksi. Huumeisiin liittyvä kuolemia pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut Piispa (2010) aprikoikin, että päihteiden käytön tapa voi olla merkittävä vaikutin sekakäytön tavalle, jota Piispa itse kutsuu "sekoiluksi" sen ilmeisten terveysriskien takia (mts. 46–47; 79–88; 94–96).

Jo huumeiden käyttöä itsessään voidaan edelleen, kannabiksen käytön yleistymisestä huolimatta, pitää suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa transgressiivisena tekona sekä sen lainvastaisuuden että valtaväestön kielteisen asennoitumisen takia (ks. päihteiden käytön yleisyydestä ja päihdeasenteista esim. Hakkarainen ym. 2015). Esimerkiksi Virokannaksen (2004/2003) haastattelututkimuksessa alaikäiset huumeiden käyttäjät rajasivat puheessaan huumeiden käytön tekona "normaalin" ulkopuolelle. Vastaavasti samat nuoret pitivät henkilöä, joka ei käytä huumeita, melko yksiselitteisesti "normaalina".

Käytön marginaalisuuteen ja laittomuuteen liittyen huumeiden käyttöä onkin tulkittu usein ympäristöön tai yhteiskuntaan kohdistuvana uhmakkuutena ja huomion kiinnittämisen keinona (esim. Kekoni 2007, 190–193). Kun käyttö on ymmärretty näin, on sitä käyttäjästä ja

käyttökontekstista riippuen selitetty edelleen joko nuoren omaan elämän- tai laajempaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvillä syillä (esim. Väyrynen 2007, 119–121). Esimerkiksi 1960-luvun loppupuolella Suomessa ensimmäistä kertaa yleistynyttä huumeiden käyttöä on tulkittu symbolina nuorison kapinalle silloista yhteiskuntajärjestelmää ja traditionaalisia arvoja vastaan. Kannabiksen käyttö ei ollut ensimmäisen huumeaallon aikaan Suomessa kriminalisoitua, mutta se sai todennäköisesti tarkoituksellisen provosoivia muotoja Helsingin keskustassa ja muissa julkitiloissa. (Salasuo 2004b, Salasuo & Seppälä 2001, 72.) Salasuo (2004b, 86) kuitenkin esittää haastatteluaineiston pohjalta, että yksilötasolla päihtymystilan ja yhteenkuuluvuuden kokemusten tavoittelu oli yhteiskunnalliseen liikehdintään osallistuneille nuorille ideologisia syitä painavampi motiivi kannabiksen käyttöön. Logiikka yhteenkuuluvuuden tunteiden tuottamiseen vaikuttaa tällöin melko samankaltaiselta kuin herooinisessa juomisessa.

Myös naisten huumeiden käyttöä tutkinut Väyrysen (2007) on osoittanut, että "lupaus" käyttäjäpiirien marginaalisuulle rakentuvasta yhteisöllisyydestä voi olla nuorelle huumeekokeiluihin motivoiva tekijä. Osa Väyrysen haastattelemissa nuorista naisista kertoi ajatelleensa, että huumeiden käyttäjät ovat heidän kaltaisiaan nuoria, jotka ovat kokeneet itsensä sosiaalisesti ulkopuolisiksi. Nuorten huumeipiireihin hakeutuminen olikin tapahtunut tavoitteellisesti. (Mts. 73–81.) Salasuon ja Seppälän (2004) tutkimuksessa tekno- ja ravekulttuuriin kuuluneiden nuorten kaupunkilaisaikuisten elämäntilanne näyttäytyy ensisilmäyksellä monin tavoin erilaisena kuin Väyrysen haastattelemissa pohjoissuomalaisten tyttöjen. Salasuon ja Seppälän tutkimus tuo kuitenkin samantapaisesti esille, miten myös nuorille kaupunkilaisaikuille huumeiden käyttö oli intentionaalinen keino kiinnittyä tiettyyn ihmisjoukkoon. Tiettyyn joukkoon ja alakulttuuriin kiinnittymisen kautta nuoret ilmensivät heille itselleen positiivisesti merkityksellistyvää kulttuurista erilaisuutta.

Myös Virokannas (2004/2003, 198–199) on kiinnittänyt huomiota siihen, miten valtaväestöstä harvinaiset käyttökokemukset tuottavat käyttäjien välille keskinäistä yhteisymmärrystä. Hieman yllättäenkin Virokannaksen haastattelemat alaikäiset, huumehoidossa olleet nuoret kuitenkin esiintyivät haastattelupuheessaan melko yksinäisinä ja irrallisina toimijoina, jotka eivät sitoutuneet mihinkään tiettyyn käyttäjäporukkaan tai nuorisokulttuuriseen suuntaukseen. Nuoret myös käyttivät päihdeaineita yksin. Toisaalta Virokannas havaitsi, että huumeita käyttävien kavereiden positio nuorten puheessa vaihteli sen perusteella, miten nuori asemoi itsensä. Kun nuoret puhuivat käytöstään käyttäjäpositiosta, esille nousi vahvemmin käyttäjien välinen yhteisymmärrys ja suhteiden hyödyllisyys. Nuoren identifioituessa käytöstä irtaantujaksi muut huumeiden käyttäjät

näyttäytyvät nuoren puheessa melko vähämerkityksisinä, ja nuori ilmensi suhdettaan heihin ongelmallisena. (Virokannas 2004, 25, 31–34.)

3.3.2 Yksilökeskeiset päihteiden käytön motiivit

"Yksilöllinen" tai "yksilökeskeinen päihteiden käyttötapa" näyttäytyy alkoholitutkimuksessa pitkälti opiskelevien ja työssäkäyvien nuorten käyttöön orientoitumisen ja käytöstä kertomisen tapana, jossa kollektiivisen me-kokemuksen sijasta korostuu subjektiivinen näkökulma. Nuoren henkilökohtaisista mielihaluista kumpuavan "yksilöllisen biletyksen" tai yksilökeskeisen sosiaalisuuden" puitteet eivät nuorten aikuisten juomistarinoissa juurikaan poikkea niistä juomistilanteista, joissa nuoret pyrkivät tavoittamaan päihteiden käytön avulla vahvan sosiaalisen kokemuksen ja "yhteistunnon" tilan. Myös yksilökeskeiseen päihteiden käyttöön liittyvät motiivit valtaosin kietoutuvat sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Ylipäätään nuorten aikuisten alkoholin käyttöä käsittelevien tutkimusten mukaan yksilökeskeinen alkoholin käytön tapa on nuorten keskuudessa melko harvinainen. Vastaavasti eri tutkimuksissa sosiaalinen käytön orientaatio näyttäytyy kulttuurissa hyvin vakiintuneena nuorten alkoholin käytön normina. (Törrönen 2005, 500–501; Törrönen & Maunu 2007, 48–55; Simonen 2007, 48–55.)

Huumetutkimuksessa yksilökeskeinen, intentionaalinen elämyshakuisuus on ollut esillä alkoholitutkimusta enemmän. Postmoderniin aikakauteen ja kulutuskulttuuriin liittyen huumeiden käyttöä on tulkittu melko usein nuorten identiteetin rakentamisen keinona paitsi käytön, myös siihen liittyvän symboliikan ja muiden merkityskytösten avulla. (Esim. Väyrynen 2007; Salasuo & Rantala 2002; alkoholitutkimuksessa Maunu & Törrönen 2004.)

Muina yksilökeskeisinä, huumeiden käyttöön liittyvinä motiiveina voi pitää erilaisia psykofyysiseen kokemukseen liittyviä mielihaluja, jotka voivat liittyä esimerkiksi tanssimiseen tai musiikin kokemukseen. Ehkä korostuneimman yksilökeskeisenä suhde päihteiden käyttöön näyttäytyy päihdetutkimuksissa kuitenkin silloin, kun päihteellä tavoitellaan tietoisuutta laajentavia, maagisia, uskonnollisia tai filosofisia kokemuksia, tai kun päihteiden käytössä on kyse itselääkinnästä, joka usein liittyy psyykkisiin oireisiin. (Kekoni 2007, 117–141; Väyrynen 2007, 93–100; Virokannas 2004, 133–134; Seppälä & Mikkola 2004, 88–89; Salasuo & Rantala 2002, 161–163, 166–168; Falk & Sulkunen 1980⁴).

⁴ Samankaltaisia elementtejä kuin tajunnan laajennuksessa (ks. Salasuo & Rantala 2002, 162–168) on humalassa, jota Partanen (1992, 378) on kuvannut "myyttiseksi". Lisäksi samantyyppisiä kokemuksia kuvataan Falkin ja Sulkusen

Kannabiksen käyttöä selvittäneissä tutkimuksissa päihteen käyttöä on perusteltu erittäin usein lääkekäytöllä. Esimerkiksi Hakkaraisen, Perälän ja Metson (2011) pääasiassa internetkyselyn avulla tavoittamasta verrattain suuresta kannabiksen kotikasvattaja- tai pienviljelijäjoukosta yli puolet kertoi kasvattavansa kannabista lääkekäyttöön. Sekä kyseisen tutkimuksen että Kekonin (2007) kannabiksen tapakäyttöä käsittelevän haastattelututkimuksen perusteella lääkekäyttö on kuitenkin vain harvoin päihteen käytön keskeisin motiivi. Vaikka huumeetutkimuksessa itselääkintä näyttäytyy ainakin kannabiksen kohdalla kulttuurisesti legitiiminä, ehkä jossakin kontekstissa jopa kulttuurisesti normatiiviselta käytön perustelulta, tutkimusten mukaan keskeisimmiksi käytön merkityksiksi nousevat hedonistiseen nautintoon ja käytön sosiaalisuuteen liittyvät syyt (Hakkarainen, Perälä & Metso 2011; Kekoni 2007, Salasuo 2004). Kun Kekonin (2007) tutkimuksessa kannabiksen tapakäyttäjät kertoivat käytöstään ensisijaisesti psyykkisten oireiden liennyttäjänä, oli sen käyttö jatkuvaa, päivittäistä ja verrattain runsasta (mts. 125–130). Toisaalta, huumeisiin liittyvien kuolemien taustalta vaikuttaa paljastuvan yhä useammin mielenterveysongelmia ja itselääkintää (Piispa 2010, 47–50, 96–99). Tämä voi viitata siihen, että itselääkintä olisi jossain määrin yleistynyt tai yleistymässä päihteiden käytön motiivina.

Aiemmasta tutkimuksesta on hahmotettavissa huumeiden itselääkintään liittyen ainakin kolme erilaista, mutta myös mahdollisesti rinnakkaista selitysmallia. Ensiksikin aiemmassa tutkimuksessa huumeiden avulla tapahtuva lääkintä tulee esille huumeiden käyttäjien jakamana kulttuurisena kertomuksena. Kulttuurisessa kertomuksessa korostetaan etenkin hallusinogeenihuumeiden, kuten LSD:n ja ekstaasin, käyttöhistoriaa psykiatrisessa sairaanhoidossa, ja huumeisiin lääkeaineena liittyvää tutkimusta. Usein kertomukseen liittyy myös yleisempi kriittinen asennoituminen paitsi huumeepolitiikkaa myös muuta hallintoa ja hallitsemista kohtaan. (Seppälä & Mikkola 2004, 88–89; Hakkarainen, Perälä & Metso 2011; Kekoni 2007, 130–131.)

Lääkekäytön elementtejä on myös huumeiden käytön lisääntymistä koskevassa selityksessä, joka korostaa käytön kontekstia, postmodernia yhteiskuntaa. Postmodernin ajan erityispiirteenä on pidetty traditionaalisten elämänurien ja arvojen pirstoutumisesta johtuvaa yksilönvapautta tai -vastuuta omaa elämää koskevissa ratkaisuissa. Useissa 2000-luvulla ilmestyneissä

(1980) miesten alkoholin käyttöä käsittelevän artikkelin perusteella pääasiassa ennen 1960-luvun loppua ilmestyneissä suomalaiselokuviissa. Falk ja Sulkunen nimittävätkin "kosmiseksi yksinäisyydeksi" päihtymystilaa, jossa mieshenkilö kokee syvää, humalaista yhteyttä luontoon ja saavuttaa jonkinlaisen eksistentiaalisen rauhan tunteen. Tällaisia käyttökokemuksia tai käytön merkityksiä ei kuitenkaan kuvata lainkaan 2000-luvun alkoholitutkimuksissa. Kuvauksien puute voi kertoa alkoholin kesyyntymisestä ja juurtumisesta psykoaktiivisena aineena kulttuuriin ja sen eri väestökerroksiin vuosikymmenten aikana.

huumetutkimuksissa on otaksuttu, että tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus ja eräänlainen pakotettu eksistentiaalinen tuska herättävät nuorissa ahdistusta, joka edelleen voi kumuloitua huumeiden käytöksi (esim. Väyrynen 2007; Salasuo & Rantala 2002; Giddens 1996). Esimerkiksi Giddensin (1996) mukaan toiminnallisten riippuvuuksien lisääntymistä voidaan tulkita yhteiskunnan detraditionaalistumisen negatiivisena osoittimena (mts. 96–106).

Nuoret itse ovat kuitenkin liittäneet eri tutkimuksissa päihteiden käytön taustalla olevan ahdistuksen useimmiten tiettyihin elämäntapahtumiin. Muun muassa Väyrysen (2007) tutkimuksessa nuoret naiset näkivät käyttönsä kannalta merkityksellisinä lapsuuden traumaattiset kokemukset (mts. 93–100). Wrede-Jäntin (2010, 196–197) nuorten työttömyyttä käsittelevässä tutkimuksessa tulee esille, miten nuori voi kokea yksinäisen päihteiden käytön myös keinona sietää essentiaalista yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemusta. Tällöin päihteet voivat merkityksellistyä myös korvikkeena sosiaalisille ihmissuhteille.

Aiemmassa päihdetutkimuksessa nuorten suhtautuminen itselääkintään piirtyy yhtenä suurimmista eroista alkoholin ja huumeiden käytön välillä. Toisin kuin huumetutkimuksessa, itselääkintä tai -terapointi ei näyttäyty nuorten aikuisten alkoholinkäytöstä julkaistuissa tutkimuksissa kulttuurisesti legitiiminä käytön motiivina. Eri tarkastelujen mukaan nuoret aikuiset suhtautuvat etenkin negatiivisista tunnetiloista kumpuavaan juomiseen hyvin torjuvasti (Katainen & Rolando 2015, 158–159; Maunu & Simonen 2010, 92). Nuoret myös näyttävät suhtautuvan yksin tapahtuvaan alkoholin käyttöön negatiivisemmin kuin mitä huumeita käyttävät nuoret suhtautuvat sosiaalisesta seurasta irralliseen huumeiden, etenkin kannabiksen, käyttöön (esim. Wrede-Jäntti 2010, 196–197). Ei siis ole kovin yllättävää, että 2000-luvulla julkaistuissa alkoholitutkimuksissa aina ahdistuneisuus- tai masennusoireisiin liittyvä itselääkintä näyttäytyy hyvin harvinaisena (Törrönen & Maunu 2006, 509–510; 2009, 46–48). Toiminnan mallin kulttuurisesta tunnistettavuudesta kuitenkin kertoo esimerkiksi se, miten Oksasen (2011) analysoimissa suomalaisten, suosittujen metalliyhtyeiden kappaleissa kuvataan usein miehen runsasta päihteiden käyttöä, juomista, jota on edeltänyt erotilanne (ks. myös Virokannas 2004/2003, 200).

2000-luvulla nuorten huumeiden käytöstä julkaistuissa tutkimuksissa lähtökohtana on ollut usein käytön määrä. Useammassa 2000-luvulla julkaistuissa huumetutkimuksessa tutkimusjoukko onkin koostunut nuorista, jotka ovat käyttäneet päihteitä hyvin runsaasti, ja joille päihteiden käyttö on aiheuttanut merkittäviä haittoja (esim. Väyrynen 2007; Weckroth 2006; Virokannas 2004; Perälä

2002). Tutkimuksissa, jossa kuvataan päihderiippuvuutta, päihteiden käyttö motivoituu toimijanäkökulmasta eri syistä. Syitä kuitenkin yhdistää niiden yksilökeskeisyys.

Aiemman tutkimuksen mukaan päihteiden käytön jatkumista voi selittää esimerkiksi päihdeaineeseen kohdistuva himo ja farmakologinen riippuvuus. Käytön jatkamisella voidaan pyrkiä myös välttelemään odotettavissa olevia, pitkään jatkuneesta käytöstä aiheutuvia vieroitusoireita. (Esim. Väyrynen 2007, 101–142; Perälä 2002; Sulkunen 1997b.) Haastattelumateriaalin pohjalta Väyrynen (2007) käsitteellistää "kiinnijäämisen" kuitenkin tilanteena, jossa nuori on riippuvuussuhteessa aineeseen, sen farmakologisiin ominaisuuksiin, mutta myös huume kuvioihin, niihin liittyviin toimintoihin ja yhteisöihin (mts. 102–108). Väyrysen "kiinnijäämisen" käsitteessä riippuvuutta ei siis ymmärretä ainoastaan yksilön suhteena päihdeeseen, vaan myös yksilön suhteena (sosiaaliin) tapoihin ja tapoja toteuttaviin ihmisiin. Weckrothin (2006) etnografiassa huumehoitolaitoksen pääasiassa melko nuoret asiakkaat kuvasivatkin "kamamaailmaa" omalakisiksi yhteiskunnaksi, josta vain "puuttuvat kirkon tapaiset instituutiot" (mts. 104–110).

Esimerkiksi Väyrysen (2007) ja Weckrothin (2006) tutkimukset ja muun muassa Perälän (2011) etnografia huumekaupasta tuovatkin esille, miten nuoren suhde päihteisiin voi olla hyvin ristiriitainen. Huolimatta siitä, että huumeet merkityksellistyvät nuorelle negatiivisena riippuvuutena, ja nuoren suhde käyttöön ja niihin liittyviin kuvioihin on hyvin jännitteinen, huumeet ja niiden käyttöön liittyvät tavat voivat toimijanäkökulmasta jäsentyä samanaikaisesti positiivisesti ja turvaa antavina. Huumeekuviot voivat tarjota nuorelle kokemuksen siitä, että hän on kompetentti, kyvykäs ja taidokas toimija, tai että hänellä ylipäätään on merkityksellinen, sosiaalinen toimija-asema jossakin yhteisössä.

3.4 Nuorten toimijapositionit ja niihin kiinnittyvät merkitystulkinnat aiemmassa päihdetutkimuksessa

Aikuisten alkoholinkäytöstä 1980- ja 1990-luvuilla julkaistuissa laadullisissa tutkimuksissa kiinnostus on kohdentunut voittopuoleisesti eri koulutus- ja sosio-ekonomisiin ryhmiin. Useissa tutkimuksissa aikuisväestön alkoholinkäyttöä on peilattu tutkimusjoukon yhteiskunnallista asemaa vasten. Nuorten aikuisten simmeliläistä, sosiaalisuuden tahdikasta ihannetta noudattelevassa istuskelu- tai biletyssosiaalisuudessa (esim. Törrönen 2005; Simmel 1947) voi havaita yhtymäkohtia aiemmassa tutkimuksessa modernin keskiluokkaisena ja kaupunkilaisena kuvatun

juomisen tavan kanssa (Ahola 1989). Esimerkiksi Aholan (1989) tutkimus tuo ilmi (helsinkiläis)keskiluokan kontrolloivan suhtautumisen päihtymykseen. Pienkäyttökertoja suosivalla juomisen tavalla keskiluokkaiset juojat pyrkivät myös erottautumaan muusta väestöstä humalahakuisessa juomiskulttuurissa. Voimakkaan humalahakuinen ja transgressiivinen, perinteisenä pidetty herooinen juomisen tapa kiinnittyy tutkimuksissa etenkin työväenluokkaisiin miehiin (Alasuutari 1986; Sulkunen ym. 1985; Falk & Sulkunen 1980).

Viimeisen vuosikymmenen aikana saadut tutkimustulokset nuorten koulutustaustan mukaan eriytyvästä päihteiden käytöstä noudattelevat pitkälti aiempien, aikuisväestön alkoholinkäyttöä koskevien tutkimusten tuloksia. Esimerkiksi Simonen (2012) on vertaillut korkeasti ja matalammin koulutettujen nuorten miesten juomiseen liittyviä mielikuvia virikeaineiston avulla. Haastatelluille korkeakoulutetuille miehille transgressiivinen juomisen tapa näyttäytyi torjuttavana ja riskialttiina. Vastaavasti vähemmän koulutetuille miehille alkoholinkäyttötilanne, jossa mies juo vain vähän, vaikutti vieraalta ja jopa epäuskottavalta ainakin omassa elinpiirissä. (Ks. myös Maunu 2011; 2012.)

2000-luvun alkupuolella julkaistuissa laadullisissa alkoholitutkimuksissa nuorten toimija-asema on kuitenkin sivuutettu melko usein. Nuoret aikuiset on myös saatettu esittää yhtäläisenä, tai päihteiden käyttötavoiltaan yhtäläistyneenä joukkona (ilman tieteellistä tai tilastollista evidenssiä). Viime vuosina päihdetutkimus, joka huomioi nuoren aseman ja jossa nuorten päihteiden käyttöä pyritään selittämään siihen liittyvillä tekijöillä, on kuitenkin yleistynyt.

Keskiluokkaisten nuorten ravintolakäyttäytymistä käsittelevässä etnografiassaan Maunu (2014) esittää, että keskiluokkaisille nuorille aikuisille, "taviksille", yökerhoissa tapahtuva biletyös on tärkeää, koska se mahdollistaa kollektiivisten tunteiden kokemisen vastapainona jopa pakkoindividualistiselle, työn ja muiden subjektiivisten tavoitteiden rytmittämälle arjelle (mts. 113–114; ks. myös Simmel 1947). Hieman vastaavasti Maunu (2013) pitää mahdollisena, että nuorten laatimissa juomistarinoissa ammattiin opiskelevien poikien lukiolaisnuoria transgressiivisempi juomisen tyyli johtuu ammattiin opiskelevien arjen yksipuolisemmasta sosiaalisuudesta. Jos nuorilla on voimakas sosiaalisuuden tarve, mutta vain vähäiset verkostot sen tyydyttämiseen, voi tämä Maunun päättelyn mukaan tuottaa riskikäyttäytymistä voimakkaita yhteenkuuluvuuden kokemuksia synnyttävän herooinen tai karnevalistisen juomisen tavan mukaisesti. Kuten Maunu muotoilee: jos käytettävissä on vain yksi ja kapea pilli, jolla sammuttaa janoa, täytyy siitä pillistä imeä naama punaisena ja posket lommolla. (Mts. 281.)

Huumeisiin liittyviä kuolemia pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut Piispa (2010) esittää, että sosiaaliseen ja riskialttiiseen päihteiden käyttöön liittyvien kuolemien keskittyminen heikossa sosioekonomisessa asemassa oleville nuorille voi viestiä työttömyyteen liittyvistä toimeettomuuden ja näköalattomuuden kokemuksista (mts. 94–6). Myös tällöin, sen sijaan, tai sen ohella, että käyttötapa ilmentää nuorten koulutustaustaa ja siihen mahdollisesti liittyvää kulttuurista makua, ilmentäisi se myös nuorten elämäntilannetta.

Siinä missä laadullisessa alkoholitutkimuksessa on tarkoituksellisestikin pyritty 2000-luvulla tavoittamaan "tavanomaisia" (Maunu 2014; Simonen 2007) tai keskiluokkaisia nuoria aikuisia (Maunu & Törrönen 2006; Törrönen 2005), huumetutkimuksissa informantit ja heidän toimija-asemansa ovat edustaneet usein jonkinlaisia ääripäitä (Perälä 2011; Kekoni 2007; Väyrynen 2007; Virokannas 2004; Salasuo & Seppälä 2004). Tuoreen tutkimuksen mukaan myös nykyinen huumeiden aktiivikäyttäjien joukko on melko polarisoitunut (Pitkänen, Perälä & Tammi 2016). Lisäksi huumetutkimuksen rajautumiseen vaikuttaa todennäköisesti käytön laittomuus ja käyttöön liittyvät asenteet, joiden takia työelämässä olevien mukaan saaminen tutkimuksiin on todennäköisesti melko hankalaa. Ääripäiden korostuminen 2000-luvulla julkaistuissa tutkimuksissa heijastanee kuitenkin myös vuosituhannen vaihteen aikaista suomalaista huumeiden käytön kuvaa. 1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa huumeiden käyttö oli ilmiönä nykyistä harvinaisempi.

Toisen, 1990-luvulla alkaneen huumeaallon alkuvaiheessa merkittävä osa käytöstä liittyi niin sanottuun tekno- tai rave-, konemusiikki- ja klubikulttuuriin, jota ovat tutkineet esimerkiksi Salasuo ja Rantala (2002) sekä Salasuo ja Seppälä (Salasuo & Seppälä 2004). Klubikulttuurin jäsenet olivat 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun pääkaupunkiseudun yöelämän eliittiä: opiskelijoita, luovan- ja teknologia-alan työläisiä, yökerhoteollisuuden ammattilaisia ja ylipäättään edelläkävijöiksi identifioituvia nuoria, menestyviä aikuisia. Vapaa-ajalla tapahtuva käyttö merkityksellistyi myös oman yhteiskunnallisen ja kulttuurisen position korostamisen ja rakentamisen keinona.

Jonkinlaisen vastaanavan mainituille klubikontekstiin sijoittuville tutkimuksille muodostavat huumetutkimukset, joiden informanteille käyttö on aiheuttanut monenlaisia merkittäviä haittoja (esim. Perälä 2002; 2011; Väyrynen 2007; Weckroth 2006; Virokannas 2004). Perälän (2002; 2011) kiinnostus on kahdessa etnografiatutkimuksessa kohdistunut jokapäiväiseen arkeen, jossa huumeilla ja niiden käytöllä on merkittävä rooli. Pro gradu -tutkielmassaan Perälä on seurannut

suonensisäisten huumeiden käyttäjien elämää ja väitöskirjatutkimuksessaan alempien tasojen huumekauppiaita ja huumekauppaa useiden vuosien ajan. Perälän tutkimuksissa huumeet ja niiden käyttö saavat moninaisia merkityksiä niin, että ne kietoutuvat miltei kaikkeen tekemiseen. Toisaalta, yhtä lailla esimerkiksi Perälän (2011) etnografia huumemarkkinoista ilmentää, miten huumekaupassa toimimista voi motivoida nuoren halu kokea osallisuutta ja rakentaa sosiaalista toimija-asemaa. Marginaalinen elämäntapa voi näyttäytyä toimijanäkökulmasta varteen otettavana vaihtoehtona sosiaaliselle eksklusiolle. (Mts. 224.)

Nuorten toimija-asemien tarkasteltu suomalaisessa päihdetutkimuksissa paljastaa, että epidemiologisen tutkimuksen herättämästä huolesta huolimatta, heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat nuoret ovat jääneet etenkin alkoholitutkimuksessa katveeseen niin, ettei nuorten päihteiden käytön merkitystä olla tutkittu toimijanäkökulmasta. Erittäin heikossa ja haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa olevat nuoret on huomioitu huumetutkimuksessa alkoholitutkimusta paremmin. Niitä nuoria, joiden päihteiden käyttö ei ole nuoren itse tai jonkun muun määrittelemänä merkityksellistynyt ongelmalliseksi ei kuitenkaan olla tavoitettu, tai tutkimuksissa ei olla kiinnitetty huomiota erityisesti nuorten yhteiskunnalliseen asemaan.

Suomalaisessa päihdetutkimuksessa ei myöskään olla erityisesti kiinnitetty huomiota päihteiden käytössä mahdollisesti tapahtuviin muutoksiin nuoren yhteiskunnallisen tai muun toimija-aseman muuttuessa. Väyrysen (2007) tutkimuksessa nuorten naisten huumeiden käyttöä on tarkasteltu niin, että tutkimuksessa on rakennettu haastateltavien jälkikäteisesti rekonstruoima kuvaus siitä, miten huumeet ovat merkityksellistyneet heille eri käytön vaiheissa kokeilusta riippuvuuteen (ks. myös Kotovirta 2009, 81–92; Kuusinen 2010, 120–218). Tutkimuksia, joissa lähtökohtana ei ole ollut selvittää päihteiden käytön merkityksiä tai vaiheita ennen päihderiippuvuutta, ei Suomessa kuitenkaan olla tehty.

4 Työttömien nuorten päihteiden käytön tutkiminen

Päihteiden käytön lähestymiseen ilmiönä vaikuttaa se, miten tutkimuksessa ymmärretään todellisuuden luonne, ja miten tutkimuksessa ajatellaan, että siitä voidaan saada tietoa. Kyseiset, ontologiset ja epistemologiset kysymykset muodostavat tutkimuksen tieteenfilosofisen perustan. Sitoudun tutkimuksessani niin sanottuun konstruktionistiseen tieteen paradigmaan. Tutkimuksessani oletan, että päihteiden käyttö on erilaisia merkityksiä saavaa intentionaalista toimintaa, joka heijastaa yhtäaikaaisesti niin toimijan henkilökohtaista, kuin jaettua sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta. Tässä luvussa esittelen sosiaalisen konstruktionismin tutkimusta ohjaavana tieteenfilosofisena taustakehyksenä sekä kerron siitä, miten olen kerännyt tutkimusaineistoni ja miten olen analysoinut sitä.

4.1 Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen tieteenfilosofisena taustakehyksenä

Tutkimukseni kiinnittyy tieteenfilosofiselta taustaltaan sosiaaliseen konstruktionismiin. Konstruktionistinen suhtautuminen erityisenä ja tietynlaisena todellisuuden hahmottamisen tapana lävistää koko tutkielman. Myös Törrösen ja Tigerstedtin (2005) kulttuurisen juomatavan tai päihteiden käytön malli, joka voidaan ymmärtää tämän tutkielman väljänä teoreettisena kehyksenä, on konstruktionistisen paradigman mukainen. Mallin mukaan päihteiden käyttöön liittyvät tavat ja merkitykset syntyvät ja muuntuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Sosiaalisen konstruktionismin käsite on juurtunut kieleen Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin (1995) alunperin vuonna 1966 julkaistusta "tiedonsosiologisesta" tutkielmasta. Vaikka Bergerin ja Luckmannin esittämät ajatukset eivät olleet aikanaan uusia (ks. esim. Honkasalo 2010, 54), teoksella on ollut silti kiistatta merkittävä vaikutus niin sosiaalitieteiden sisällä kuin laajemminkin. Sosiaalitieteellisen tutkimuksen kannalta teoksessa on keskeistä Bergerin ja Luckmannin julistus ja vaatimus siitä, että tutkijoiden pitäisi kohdentaa huomio nimenomaisesti jokapäiväiseen "arkitietoon" yhteiskunnan ja ihmisten toiminnan ymmärtämiseksi. Arkitieto määrittyy Bergerin ja Luckmannin tekstissä merkityksiksi ja tavoiksi, joiden varassa ihmiset tulkitsevat todellisuutta ja muita toimijoita sekä ilmaisevat itseään. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan merkityksillä ja tavoilla on perusta sosiaalisessa, inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Toisin sanoen, Berger ja Luckmann ymmärtävät sosiaalisen todellisuuden sosiaalisesti rakentuneena. (Esim. Heiskala 2014; 2000.)

Konstruktionistisen tutkimuksen lähtökohta ei ole "totuuden" etsiminen jonain kiistattomana totena, kuten se usein ymmärretään. Paradigmaan sitoutunut päihdetutkimus ei pyrikään esimerkiksi ratkomaan, onko joillakin päihteillä niitä sairautta hoitavia vaikutuksia, joita käyttäjät liittävät niihin (esim. Seppälä & Mikkola 2004, 88–89). Sen sijaan konstruktionistisen tutkimuksen tavoitteena on tuoda esimerkiksi esille millaisia merkityksiä päihteillä on niiden käyttäjille ja edelleen analysoida näitä merkityksiä osana laajempaa toiminnan kontekstia (esim. Hacking 2009, 61–63). Tälle tutkimukselle merkittävä lähtökohta on ollut havainto päihteisiin liittyvien haittojen kasautumisesta heikossa sosioekonomisessa asemassa oleville. Konstruktionistisesti orientoituneena tutkimus ei kuitenkaan ota annettuna esimerkiksi epidemiologista päihdehaitan käsitettä, vaan on kiinnostunut siitä, millaisia sisältöjä haitallinen, huono tai epäonnistunut päihteiden käyttö saa työttömien nuorten puheessa. Edelleen kiinnostava jatkokysymys toki on, kohtaavatko epidemiologisen tutkimuksen ja informanttijoukon käsitykset päihdehaitoista.

Konstruktionistista paradigmaa on usein kritisoitu todellisuuden materiaalisuuden puolen sivuuttamisesta. Päihdetutkimus, joka sitoutuu konstruktionistiseen viitekehykseen, ei kuitenkaan väitä, etteikö materiaalisella, fysiologialla tai aineiden kemialla olisi väliä. Se ei myöskään väitä, ettei materiaallinen todellisuus olisi olemassa ilman sosiaalista merkitystulkintaa. (Ks. esim. Hacking 2009.) Alkoholi ja osa huumeista ovat alunperin kasvien tuottamia aineyhdistelmiä, jotka ovat olemassa ihmisistä ja ihmisten merkitystulkinnoista huolimatta. Konstruktionistisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan olla niinkään kiinnostuneita siitä, millaisia ominaisuuksia näillä aineilla on, vaan siitä, miten ihmiset ottavat aineet käyttöön ja millaisia kulttuurisia merkityksiä aineet ja käyttötavat saavat. (Hacking 2009, 61–63; Tigerstedt & Törrönen 2005.) Merkitykset muuntuvat tietysti edelleen materiaaliseksi, esimerkiksi erilaisiksi tuotteiksi, ja toisaalta myös vaihteleviksi päihteiden käyttöön liittyviksi fyysisiksi ja materiaaliseksi haitoiksi, jotka jälleen saavat sosiaalisia merkitystulkintoja.

Konstruktionistisesti suuntautuneessa tutkimuksessa oletetaan, että osana arkitietoa kulttuuriset merkitykset näyttäytyvät toimijanäkökulmasta niin itsestään selvinä, ettei toimija välttämättä havaitse, kyseenalaisteta tai reflektoi niitä. Merkitykset ovat osa kulttuuria, johon toimijat sosiaalistuvat huomaamattaankin. (Berger & Luckmann 1995.) Tämä näkyy kiinnostavasti esimerkiksi siinä, miten alaikäisten alkoholiin liittämät mielikuvat heijastavat aikuisten kulttuurisia juomisen tapoja, vaikka oma kokemus päihteiden käytöstä vielä puuttuukin (esim. Hellmann & Rolando 2013; Jaatinen 2000). Merkitysten paljastaminen ja esille tuonti on konstruktionistisen tutkimuksen tavoite.

Toisaalta konstruktionistisessa tutkimuksessa ihminen oletetaan lähtökohtaisesti luovana ja uusia merkityksiä rakentavana (esim. Tigerstedt & Törrönen 2005). Konventionalisoituneista piirteistä huolimatta päihteiden käyttötavat ovatkin tutkimustiedon valossa muuntuvia. Sekä päihteiden käyttö että työttömyys ovat teemoja, joista käydään jatkuvia merkityskamppailuja eri sosiaalisilla kentillä, niin parlamentissa kuin arkisissa vuorovaikutustilanteissa. Kiistojen päämääränä on ilmiön merkityksellistäminen tietynlaiseksi ja sitä kautta ihmisten toiminnan ohjailu (Heiskala 2000, 197; Hacking 2009).

Kuten muutkin todellisuuden esittämisen tavat, tutkimus pyrkii vaikuttamaan siihen, miten tarkastelun kohteena oleva ilmiö pitäisi ymmärtää. Tästäkin näkökulmasta on tärkeää, että tutkimukseen tutustuvalla on käytössään tieto siitä, miten tutkimus on rajautunut, ja millaisissa olosuhteissa se on tehty. Seuraavissa luvuissa pyrin antamaan lukijalle tarpeeksi kattavan käsityksen käsillä olevan tutkimuksen teon vaiheista sekä tutkimusjoukosta.

4.2 Aineiston keruu, haastatteluihin osallistuneet nuoret ja tutkimusaineisto

4.2.1 Kerronnallistemaattinen haastattelu

Tavoitteenani oli kerätä työttömien nuorten päihteiden käytöstä toimijanäkökulman ja käytön mahdollisen tilanteisen vaihtelun huomioiva tutkimusaineisto. Pyrin siihen, että aineisto toisi esille melko laajasti sekä päihteiden käyttöön liittyviä sisältöjä että nuorten suhtautumisen kuvaamansa käytön tapaan. Tutkimuksen lähtökohtana oli tarkastella päihteiden käyttöä toimintana tietyissä, työttömyyden ja työpaja-ajan konteksteissa. Halusin kuitenkin, että tutkimusaineistossa tulisi esille nimenomaisesti nuorten oma kuvaus todellisuudesta, johon päihteiden käyttö kiinnittyy, ja nuoresta tuon todellisuuden toimijana. Näistä lähtökohdista pidin luontevana nimenomaisesti kertomusluontoisen tutkimusaineiston keräämistä. Kertomukset ovat ihmisille tyypillinen tapa jäsentää omaa ja muiden toimintaa sekä kokemusta todellisuudesta (esim. Czarniawska 2004, 6–12).

Päädyn käyttämään tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa haastattelurunkoa (ks. Liite 1), jonka temaattisten haastattelukysymysten esikuvana on Mäkelän ja Virtasen (1987) 1980-luvulla nuorten, 18–25-vuotiaiden kauppaoppilaiden alkoholinkäyttöä käsittelevä tutkimus. Mäkelän ja Virtasen kehittämän tutkimushaastattelun soveltamisen perusteena oli sen sopivuus tutkimusaiheeseen sekä haastattelun aiempi, menestyksekkäs käyttö päihdetutkimuksessa.

Haastattelurunkoa on käytetty alunperin alkoholitutkimuksessa, mutta näen sen yhtä käyttökelpoisena tiedonkeruuvälineenä myös huumausaineiden käytön tutkimisessa.

Sovelsin alkuperäistä haastattelurunkoa tähän tutkimukseen niin, että varsinaiset kerronnallistemaattiset haastattelukysymykseni muodostuivat kolmesta päihteiden käyttöön liittyvästä kysymyksestä: *Millainen on tavanomainen, hyvä ja huono päihteiden käyttökerta ja millaisia oleellisia asioita näihin käyttökertoihin liittyy?* Temaattiset kysymykset ovat tyypillisiä narratiiviselle tutkimushaastattelulle (esim. Czarniawska 2004, 42–45). Koska haastatteluiden tarkoituksena on ollut kerätä tietoa sekä työttömyys- että työpaja-aikaisesta päihteiden käytöstä, kysyin haastatteluissa nuorilta tavanomaisesta päihteiden käyttökerrasta sekä työttömyys- että työpaja-aikana. Haastatteluissa kysymysten esittämisen järjestys ja tapa vaihtelivat tilanteen mukaan. Vaikka jokaisessa tutkimushaastattelussa mainitut kysymykset tulivat selkeästi esille erillisinä haastattelukysymyksinä, suhtauduin niihin myös yleisimpänä haastattelun ja keskustelun teemoina. (Kerronnallistemaattisesta haastattelusta esim. Eskola & Vastamäki 2011; Krok 2009, 49–50.)

Mäkelän ja Virtasen haastattelurunkoa ovat aiemmin käyttäneet alkoholitutkimuksessa Törrönen ja Maunu (2004; 2005; 2009 myös Maunu 2014), jotka ovat tutkineet työssäkäyvien nuorten aikuisten ravintolakäyttäytymistä. Tutkimusasetelma on ollut innoittaja Maunulle (2011; 2012; 2013) myös ammattiin opiskelevien, lukiolaisten ja ammattikorkeassa opiskelevien nuorten juomiseen liittyviä mielikuvia ja kokemuksia kartoittavassa tutkimuksessa (myös Tervonen 2012). Lisäksi 1990-luvun lopulla Pyörälä (1991) sovelsi Mäkelän ja Virtasen (1987) alkuperäiseen tutkimusaineistoon toisenlaista analyysitapaa ja keräsi vertailuaineistoksi espanjalaisnuoren juomistarinoita. Myös Simonen (2011a) on käyttänyt Mäkelän ja Virtasen aineistoa osana vertailevaa tutkimusasetelmaa, jossa kiinnostus kohdistuu ajalliseen muutokseen naisten alkoholinkäytössä.

Vaikka käyttämäni tutkimushaastattelu on pääpiirteittäin sama kuin Mäkelän ja Virtasen (1987), tein alkuperäismalliin joitakin keskeisiä muutoksia. Toinen näistä oli tavanomaisen käyttökerran kysymyksen lisääminen (myös Törrönen ja Maunu 2004; 2005). Esimerkiksi Törrösen (2005) ja Maunun (2014) analysoimassa päiväkirja-aineistossa sekä erittäin onnistuneet että täysin pieleen menneet ja katastrofaaliset "biletysillat" olivat hyvin harvinaisia. Päiväkirjojen sisältämistä yli kolmestasadasta kertomuksesta vain alle kymmenessä iltaa kuvattiin täysosumana tai -floopina (Maunu 2014, 109–112). Vaikka pidin työttömyysaikaisen päihteiden käytön kokonaiskuvan kannalta tärkeänä myös hyvien ja huonojen päihteiden käyttökokemusten kysymistä, erityinen

kiinnostukseni kohdistui tyypilliseen työttömyysaikaiseen päihteiden käyttöön. Koska halusin tutkia nimenomaisesti jo tapahtunutta päihteiden käyttöä, en myöskään pääsääntöisesti kysynyt nuorilta Mäkelän ja Virtasen (1987) alkuperäishaastatteluun sisältyvää kysymystä ihanteellisesta käyttökerrasta. Jo ilman tätä kysymystä narratiivisia vastauksia tavoitteleva haastattelu on esitietokysymysten kanssa melko mittava.

Varsinaisten kerronnallistemaattisten haastattelukysymysten lisäksi hyödynsin jossain haastatteluissa keskustelun herättäjänä väittämiä. Esittämäni päihteiden käyttöön liittyvät väittämät perustuivat pääasiassa suomalaisessa kulttuurissa yleisiin ja traditionaalisiin uskomuksiin tai sanontoihin. Esimerkki tällaisesta väittämästä on "*humala paljastaa ihmisen todellisen luonteen*". Osa väittämistä syntyi aiemmista haastatteluista. Tällöin väittämien tehtävänä oli tarkentaa yhteyttä eri haastattelujen välillä sekä testata kertomuksesta haastattelutilanteessa tekemääni tulkintaa.

Väittämiä on käyttänyt aiemmin haastattelukeinona esimerkiksi nuorten miesten kaahauskulttuuria tutkinut Heli Vaaranen (2005). Etnografina Vaaranen koki, että toiminnallisesti suuntautuneiden ja usein toiminnalla itseään ilmaisevien nuorten miesten oli helpompaa tarttua väittämätyyppisiin kuin avoimempiin haastattelukysymyksiin (mts. 23). Lisäksi, koska väittämistä keskustellaan usein yleisellä tasolla, niihin vastaamiseen liity kulttuurisesti voimakasta normipainetta kertoa omista kokemuksista. Näin väittämiä voi pitää eettisesti hienovaraisena kysymisen tapana. Toisaalta myös kerronnallistemaattiset, haastatteluissa käyttämäni kysymykset, mahdollistivat nuorille päihteiden käytöstä puhumisen yleisellä, tiettyyn henkilöön kiinnittymättömällä tasolla.

Tekemissäni tutkimushaastatteluissa väittämien rooli jäikin vähäiseksi. Tämä johtui pääosin siitä, että kerronnallistemaattiset kysymykset toimivat haastatteluissa hyvin. Kokemukseni perusteella nuoret kertoivat päihteiden käytöstä luontevasti narratiivisesti. Kysymykset myös mahdollistivat sen, että nuoret pystyivät säätelämään itse vastaamisensa pituutta ja puhumaan teemasta siinä mittakaavassa kuin he itse halusivat.

4.2.2 Haastatteluihin osallistuneet työpajanuoret

Tutkimusjoukko on rajattu nuoriin, jotka olivat olleet työpajalla joko työvoimapolitiisessa toimenpiteessä tai kuntouttavassa työtoiminnassa. Aineiston keruun jälkeen voimaan astuneessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määritelty sosiaalinen kuntoutus rinnastuu kuntouttavaan työtoimintaan niin, että voidaan ajatella, että myös sosiaalisen kuntoutuksen sopimuksella olleet

nuoret olisivat lukeutuneet tutkimuksen kohderyhmään, jos laki olisi ollut voimassa jo aineistonkeruun aikana.

Tutkimusta varten haastattelin kuutta 19–25-vuotiasta nuorta miestä ja kuutta samanikäistä naista. Valtaosa haastatteluista oli ikähaarukan keskivaiheilta. Perusteena tutkimusjoukon alaiän rajaamiselle käytin vähintään vuoden kokemusta täysi-ikäisyydestä. 18 vuotta täyttäneet saavat Suomessa ostaa alkoholia, ja he pääsevät myös anniskeluravintoloihin. Yläikärajan määrittämiseen vaikuttivat työvoimapolitiittiset lait. Useissa laeissa 25 vuotta on ikäraja, jonka jälkeen nuorta ei enää velvoiteta osallistumaan työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin yhtä aktiivisesti (ks. luku 2.1). Lisäksi tutkimuksessa, jonka informanttijoukko on näin pieni, melko kapea ikähaitari tuntui järkevältä.

Pajalle osallistumisen ja ikäryhmään kuulumisen lisäksi haastatteluun osallistumisen kriteerinä oli, että nuori olisi ollut työttömänä vähintään kolme kuukautta. Kolme kuukautta on rajapyykki, joka esimerkiksi Nuorisotakuussa (2016) on määritelty ajaksi, jonka jälkeen nuorelle pitäisi tarjota työ-, opiskelu- tai harjoittelupaikka syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Toisin sanoen, nuorten työttömien kohdalla kolme työttömyyskuukautta esitetään usein yleisesti aikana, jonka ylittymisen uskotaan lisäävän merkittävästi niin sanotun syrjäytymisen riskiä.

Lopullisen tutkimusaineiston muodostavat 11 syystalvella 2013 tehtyä haastattelua, joista kuudessa informantti on nuori mies ja viidessä nuori nainen, ja joissa informantin paja-ajan mediaani on pyöristetysti viisi kuukautta⁵. Yksi nuorista oli ollut pajalla vasta kuukauden. Valtaosa pidemmistä, useampien kuukausien paja-ajoista muodostui useammista kuukaudesta muutamaa kuukauteen pituisista pätkistä eri pajoilla.

Kaikki 11 nuorta ilmoittautuivat tutkimukseen suoraan minulle, kun kävin esittelemässä tutkielmaani työpajoilla. Nuorista 10 osallistui haastatteluhetkellä Länsi-Suomen läänissä

⁵ Aivan ensimmäisen tutkimushaastattelun tein elokuussa 2013 eräällä Oulun läänissä sijaitsevalla keskisuuren kaupungin työpajalla. Haastattelussa kävi kuitenkin ilmi, että nuori oli osallistunut kyseisen työpajan toimintaan jo useita vuosia. Koska 11 muun haastattelun teko osoitti, että kyse oli poikkeuksellisen pitkstä paja-ajasta toiseksi pisimmän paja-ajan jäädessä vuoteen, päädyin lopulta rajaamaan kyseisen haastattelun pois aineistoanalyysistä. Tätä perusteli se, että verrattuna muihin haastattelukertomuksiin kyseisen haastattelun anti jää työttömyysaikaa koskevan päihteiden käytön kohdalla ohueksi. Haastattelun pohjalta nuoren päihteiden käytöstä ei synny samankaltaista kokonaiskuvaa kuin muiden nuorten kertomuksissa. Vaikka rajasin haastattelun lopullisen aineistoanalyysin ulkopuolelle, haastattelu oli kuitenkin minulle merkityksellinen ensimmäisenä haastattelukokemuksena ja testihaastatteluna.

sijaitsevan taidepainotteisen työpajan toimintaan. Yksi nuorista oli ollut kyseisellä pajalla useampaan otteeseen eripituisilla jaksoilla pajanuorena, jonka jälkeen hän oli aloittanut toisen asteen koulutuksen.

Jos tutkimusjoukkoa luonnehtisi aiemman tutkimuksen valossa, voisi sitä perustellusti kutsua nuorten ryhmäksi, joka herättää tällä hetkellä yhteiskunnallisessa keskustelussa ehkä eniten huolta. 2000-luvun Suomessa hyvinvointinsa heikoimmaksi kokevat nimenomaisesti työttömät, usein vailla toisen asteen koulutusta olevat alle 25-vuotiaat (Vaarama ym. 2010). Haastattelutilanteessa kerättyjen esitietojen perusteella keskimääräinen informanttien työttömyysaika oli nuorten oman kertoman perusteella noin vuosi. Kaksi haastateltavista oli ollut työttömänä yhden kesän. Toinen näistä nuorista kuitenkin koki itse, että työttömyys oli jatkunut jo pitempään. Nuoren opinnot eivät olleet enää loppusuoralla vaatineet arkista läsnäoloa vaan kyse oli lähinnä oppilaitoksessa kirjoilla olemisesta ennen tutkinnon saamista. Toisen nuoren koulutus oli keskeytynyt runsaiden poissaolojen takia.

Yksi informanteista suoritti parhaillaan toisen asteen tutkintoa, johon liittyvässä harjoittelussa hän oli työpajalla. Kuusi haastatteluista nuorista kertoi, että heillä oli jo toisen asteen koulutus. Kahdella haastateltavista oli ylioppilastutkinto, ja neljällä ammattitutkinto. Kolme nuorta kertoivat toisen asteen koulutuksen jääneen kesken. Keskeytyneet opinnot olivat sekä lukio- että ammattiopintoja. Lisäksi ainakin kaksi nuorta, joista toisella oli ammattitutkinto ja toisella ei, oli keskeyttänyt työvoimapolitiittisen koulutuksen. Yhden nuoren koulutustaso jäi lopulta haastattelussa epäselväksi. Haastattelusta käy kuitenkin ilmi, että hänellä oli sekä keskeytyneitä ammattiopintoja että lukiopintoja.

Nuorten työkokemus oli vielä vähäinen. Kellään ammattiin valmistuneista ei ollut kokemusta omaa koulutusta vastaavasta työstä. Yksi nuorista oli työskennellyt lukion ohessa tehtävissä, jotka eivät vaatineet erityistä ammattikoulutusta. Yksi nuorista kertoi olleensa työvoimatoimiston kautta järjestyneessä työharjoittelussa.

Yksi kuudesta tutkimukseen osallistuneista nuorista miehistä oli suorittanut armeijan ja yksi oli keskeyttänyt sen. Kaksi nuorta miestä oli keskeyttänyt siviilipalveluksen. Loput eivät vielä olleet aloittaneet asevelvollisuuden suorittamista.

Haastatteluissa ei kysytty systemaattisesti tulevaisuuden opintohaaveista, mutta yksi yhdestätoista nuorista kertoi tähtäävänsä korkeakouluopintoihin. Yksi nuorista opiskeli jo, ja ainakin kahdella oli jo jonkinlainen suunnitelma toisen asteen koulutuksesta, johon he halusivat hakea. Useimmat nuorista toivoivat työllistyvänsä käytännölliseen työhön.

Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla nuorilla oli Suomen kansalaisuus, eikä kukaan kertonut oleskelleensa pidempään ulkomailla. Kahdella haastatteluun osallistuneista nuorista miehistä oli ollut ja oli edelleen jonkinlainen päihdehoidon kontakti. Kellään nuorista ei ollut lapsia tai muita huollettavia. Suurin osa nuorista asui ja oli asunut työttömyysaikana itsellisessä taloudessa. Kolme poikaa oli asunut jonkin aikaa avopuolison kanssa.

4.2.3 Haastatteluaineisto ja sen kerääminen

Palautteen perusteella uskon, että sillä, miten esittelin tutkimukseni haastattelemilleni nuorille oli merkittävä vaikutus siihen, miten nuoret tulivat haastattelutilanteeseen ja millaiseksi tilanne muodostui (ks. esim. Kuula 2006, 101). Valtaosalle nuorista esittelin tutkimukseni pajalla. Tapasin osan nuorista yleisessä aamunavauksessa, ja osan omassa pajaryhmässä. Ensikohtaamisessa painotin, ettei tutkimustilanteessa voi epäonnistua ja haastatteluun saa tulla juuri sellaisena kuin on. Kerroin myös siitä, miten itselleni on tyypillistä jännittää esiintymistilanteita ja saatan arastella tilan ottamista omalle äänelleni.

Useimpia tutkimukseen osallistuneista tytöistä haastattelin paja-aikana pajalla. Kaikki poikien haastattelut tein kuitenkin kirjastotilassa, joka oli haastattelijana tutumpi minulle. Ylipäätään miltei kaikki pajan ulkopuolella tapaamani nuoret tarttuivat ehdotukseeni haastattelupaikasta, vaikka kerroin kaikille haastateltaville, että haastattelut oli mahdollista toteuttaa myös nuoren itse valitsemassa paikassa. Vain yksi nuorista valitsi itse tapaamispaikaksi kahvilan. Kahvila oli tapaamispaikoista ainoa, jota ei oltu rauhoitettu haastattelua varten.

En kokenut, että haastattelut olisivat muodostuneet kovin erilaisiksi eri tiloissa. Tutkimusta tarkastellessa on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että suuri osa haastatteluista on toteutettu nuorelle vieraassa paikassa, ja valtaosa jollain tapaa institutionaalisissa ympäristöissä, joissa kaikissa päihteiden käyttäminen on kiellettyä. Haastatteluista olisi voinut tulla toisenlaisia, jos ne olisi toteutettu lähempänä nuoren arkea, kotona, tai esimerkiksi päihteiden käyttötilanteissa, tai jos haastatteluissa olisi ollut läsnä myös muita ihmisiä.

Haastattelupaikkaan päästyämme aloitin kaikki haastattelut suostumuslomakkeen läpikäynnillä (Liite 2). Suostumuslomake pitää sisällään tiedot haastattelun käyttötarkoituksesta, aineiston säilytyksestä ja haastateltavan anonymiteetista. Lisäksi korostin haastateltavan oikeutta olla vastaamatta kysymyksiin, keskeyttää haastattelu tai evätä lupa haastattelun käyttöön. Pääpiirteittäin samat tiedot olin kertonut jo haastateltavia rekrytoidessa suullisesti hyvän tutkimusetiikan mukaisesti. (Ks. Kuula 2006, 99–120.) Haastatteluiden aluksi pyrin lisäksi kertaamaan teemat, joista haastattelussa oli tarkoitus keskustella. Monissa haastatteluissa annoin nuorelle apukysymykset myös kirjallisesti. Nuoret eivät kuitenkaan juuri tutustuneet paperiin. Ennen haastatteluiden alkua annoin haastateltavalle hänen toiveensa mukaan pizzalahjakortin tai elokuvalipun, jonka olin luvannut palkkioksi haastattelusta.

Haastatteluiden kesto vaihtelee tunnista reiluun kolmeen tuntiin. Keskimäärin haastattelut kestivät noin puolitoista tuntia. Osa nuorista kertoi käyttökokemuksistaan tiiviimmin, ja verrattain lyhytkin haastattelu saattaa olla hyvin informatiivinen ja tutkimuksen tarpeisiin ja tavoitteisiin nähden varsin riittävä. Toiset nuorista taas kertoivat päihteidenkäytöstä ja elämästään muutenkin laveammin. Tällöin haastatteluissa juteltiin monista asioista, jotka eivät välttämättä suoranaisesti liity päihteidenkäyttötilanteisiin, mutta kuitenkin yleisesti päihteisiin ja nuoren elämään. Koen, että ajan antaminen nuorelle ja nuoren kohtaaminen niin, etten yksin haastattelijana rajannut tilanteen kestoja omien tavoitteideni ja tarpeideni näkökulmasta, oli myös eettinen valinta.

Käytin jokaisessa haastattelussa audionauhuria puheen tallentamiseen haastateltavien luvalla. Yhdessä haastattelussa kuitenkin sammutin nauhurin liian aikaisin, enkä kytenyt sitä enää päälle, koska en osannut odottaa haastattelun jatkuvan vielä pitkään. Loppuhaastattelusta kirjasin muistiinpanoja sekä haastattelutilanteesta että sen jälkeen. Mielestäni nuori vapautui huomattavasti nauhurin sammuttamisen jälkeen. Tämä toki saattoi johtua myös tilanteeseen totumisesta.

Litteroin haastattelut audionauhulta sanatarkasti kauttaaltaan. Litteraattien sivumäärä on rivivälillä 1.5 566 sivua, kun jokaisen yksittäisen repliikin välissä on välilyönti. Litteraatteihin on merkitty esimerkiksi nauru, tai muut merkittävät äänensävyyn muutokset. Litteraatit eivät kuitenkaan ole äännetarkkoja.

Olen pyrkinyt suojelemaan infomanttien yksityisyyttä niin, etten ole merkannut litteraatteihin haastateltavien tunnustietoja. Jo litterointivaiheessa annoin kaikille haastatteluun osallistuneille nuorille pseudonyymien, jota käytän myös aineisto-otteissa. Haastatteluaineisto on ollut minun

hallussani, ja olen huolehtinut, etteivät muut voi tutustua siihen tietämättäni. (Ks. esim. Kuula 2006, 200–207.)

Minulle ei jäänyt epäilystä siitä, etteivätkö nuoret olisi olleet halukkaita osallistumaan tutkimukseen (Kuula 2006, 87; 136–137). Haastattelut olivat tunnelmiltaan vaihtelevia, mutta niissä kaikissa nuori vaikutti halukkaalta kertomaan suhteestaan päihteisiin, ja koin vuorovaikutussuhteemme nuoren kanssa hyväksi. Uskon, että nuoret osallistuivat haastatteluihin, koska he olivat kiinnostuneita päihteiden käytöstä, niin omastaan kuin muiden.

Muutamassa haastattelussa nuori kysyi minulta tarkemmin, mistä oma kiinnostukseni päihteiden käyttöön johtuu. Vastasin kertomalla, että innostuin päihdetutkimuksesta jo tehdessäni aiempaa kandidaatintutkielmaani (Tervonen 2012) ja että pidän siitä, miten päihteiden käyttö sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa on keino yhteiskunnan laajempaan tarkasteluun. Kukaan nuorista ei esittänyt jatkokysymyksiä henkilökohtaisesta suhtautumisestani päihdeaineisiin, enkä kertonut omista päihteisiin liittyvistä kokemuksistani oma-aloitteisesti.

Etenkin feministisissä tutkimussuuntauksissa kuvatus kaltaiset tilanteet ovat kirvoittaneet paljon kritiikkiä. Perinteistä haastatteluasetelmaa, jossa haastattelijalla on omien kokemustensa suhteen pidättyvä, mutta luo samanaikaisesti haastateltavalleen normatiivisen paineen kertoa hyvin yksityisistä tunteista ja tapahtumista, voi arvostella perustellusti epätasa-arvoiseksi. Asetelma korostaa tutkijan ylipäättään koko tutkimusprosessissa tutkittavaan nähden korostunutta valtaa. (Esim. Oakley 2016, 196–7; Edwards & Holland 2013, 77–88.) Toisaalta esimerkiksi Ruusuvuori ja Tiittula (2005) huomauttavat, että käsitys haastattelusta vuorovaikutustilanteena, jossa pääroolissa ovat haastateltavan näkemykset ja kokemukset, on kulttuurisesti konventionalisoitunut ja useimpien odotusten mukainen. Haastateltavat voivatkin kokea tutkijan aktiivisen osallistumisen myös ikävänä.

Omien haastattelukokemusten perusteella olen taipuvainen ajattelemaan, että omista päihteisiin liittyvistä kokemuksistani puhuminen olisi voinut tehdä nuorille käyttötarinoidensa kertomisesta haastavampaa myös minun ja nuorten välisen kulttuurisen ja sosiaalisesti konstruoituneen valtasuhteen takia. Pidän melko todennäköisenä, että omien kokemusteni esiin tuomisen lopputuloksena olisi syntynyt kertomusaineisto, jossa nuorten käyttötarinat olisivat neuvottelevampia, peilaavampia ja sovittelevampia omiin tarinoihini tähden. Jälkikäteisesti ajattelenkin, että haastatteluiden vuorovaikutus tuki nuorten oman ääneen esille tulemistä.

Perustelen epäilyäni otteella Ninnin haastattelusta. Ote on kohdasta, jossa nuori on juuri voimakkaasti merkityksellistänyt tietämyksensä päihteen käyttöä sairautena, alkoholismina.

Ninni: menit niin hiljaseks, sä nähtävästi oot vähän eri mieltä tässä tälleen vai

Aada-Maria: ni että tuo...

Ninni: ni että alkoholismi (AM: onks se) on sairaus, vai

Aada-Maria: e (naurahtaen) (N: (naurahdus)) niin että mun hiljasuus johtuu siitä (N: m)...mä en tiä (N: m) että mistä siinä on kysymys

Ninni: ku mä en tiä itekään, sillai ihan täysin tiedä ihan sitä

Otteessa Ninni sanoo ääneen tulkintansa reaktiostani hänen kertomaansa. Ninni on kiinnittänyt huomiota minipalautteideni vähentymiseen, eikä tulkitse sitä esimerkiksi empatian osoituksena, vaan erimielisyytenä. Haastattelijana en vahvista nuoren tulkintaa, mutta tuon esille, etten itse tiedä, mistä hänen kuvailemansa päihteen käyttö johtuu. Nuori ei vain hyväksy vastaustani, vaan otteen lopuksi hän päätyy esittämään sen mukaisen mielipiteen, tosin astetta lievempänä.

Paitsi itse haastattelutilanne ja siihen liittyvät konventiot, minun ja nuorten väliseen vuorovaikutukseen ovat voineet vaikuttaa myös lukuisat muut kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät, joihin myös haastattelututkimuksessa ja -kirjallisuudessa on kiinnitetty paljon huomiota. Tällaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi etninen tausta, sukupuoli, ikä ja sosiaalinen asema. (Esim. Edwards & Holland 2013, 77–88.) Olin itse haastateltaviani vanhempi ja koulutusasteeni oli korkeampi. Vanhuuden rinnalla nuoruus merkityksellistyy usein kypsytymättömämmäksi, ja toisaalta Suomessa koulutus ja asiantuntijatieto on kulttuurisesti arvostettua. Kuten koko haastattelutilanteella myös minulla haastattelijana oli institutionaalinen kytkös yliopistoon ja tieteeseen, johon suhteessa kokemustieto määrittyy herkästi kulttuurisesti vähäisemmäksi. Toisaalta en haastattelijana kiinnittänyt mihinkään kansanterveydelliseen tai viralliseen instituutioon vaan olin opinnäytetyön tekijä (vrt. Törrönen & Härkönen 2016, 171). Haastattelutilanteessa arvokkaaksi myös määrittivät nimenomaisesti haastateltavien kokemukset ja kertomukset, joista tutkimukseni oli riippuvainen ja joita tavoittelin.

Esimerkkiote tuo myös näkyväksi, miten nuorten kertomuksiin ovat varmasti vaikuttaneet lukuisat reaktioni nuoren kertomaan ja nuoren tekemät tulkinnat reaktioistani, ja toisaalta päinvastoin. Kaikki nämä pienet vuorovaikutukselliset episodit eivät olet tallentuneita aineisto-otteisiin. Ehkä tärkeintä haastattelututkimusta arvioidessa onkin tiedostaa, että haastattelukertomukset,

todellisuuden narratiiviset representaatiot, ovat syntyneet haastateltavien ja haastattelijan vuorovaikutuksessa, jota muovaa paitsi haastattelutilanne konventionaalisenä kohtaamisen tapana, myös monet muut kulttuurisesti ja elämänhistoriallisesti rakentuneet tiedostetut tai tiedostamattomat oletukset ja tulkinnat toisesta henkilöstä (esim. Edwards & Holland 2013, 77–88).

4.3 Päähteiden käytön merkitysten ja käyttöön liittyvän toimijuuden analyysi

Jos jäsenän aineiston analyysiprosessin jälkikäteen vaiheiksi, niistä ensimmäinen oli tietysti aineistoon tutustuminen. Ensikosketuksen aineistoon sain haastattelutilanteissa. Materiaalin tutustuminen jatkui aineiston litteroimisella, jonka jälkeen pystyin perehtymään nuorten päähteiden käyttökertomuksiin myös lukemalla. Aineistoon tutustumista seurasi eräänlainen aineiston esikäsittelyn vaihe. Vaiheessa järjestelin aineistoa niin, että sen kertomusmuotoisuus tuli vielä paremmin ilmi. Kolmannessa, varsinaisessa analyysivaiheessa kävin aineiston systemaattisesti läpi analyysivälineiden kanssa.

Analyysivälineiden valitseminen tai löytäminen oli sekä helppo, että mutkikas tutkimusprosessin osa. Mainitsin aineiston analyysissä käyttämäni Greimasin (1980) aktanttimallin jo tutkimussuunnitelmassani. Malli oli minulle tuttu aiemmasta suomalaisesta päihdetutkimuksesta, jossa sitä on hyödynnetty melko usein (esim. Törrönen & Maunu 2005). Osin juuri mallin aiemman käytön takia päädyin kuitenkin ensimmäisissä aineiston analyysiversioissa käyttämään muita narratiivisia menetelmiä. Palasin aktanttimalliin todennäköisesti siksi, että ajoittaisesta raskassoutuisuudesta huolimatta sen systemaattisuudessa on jotakin itseäni viehättävää. Lisäksi aineistoa lukiessa tartuin yhä uudelleen modaaliisiin ilmauksiin. Kun tutustutin Jyrkämän (2008, 194–196) osin uudelleen käsitteellistämiin toimijuuden modaliteetteihin ja niiden käyttöön analyysivälineinä, koin pääseväni lähelle sitä, mikä minua alunperin kiinnosti nuorten päähteiden käytössä, tiedostin sitä lähtötilanteessa itse tai en.

Tässä luvussa esittelen lyhyesti aineiston esikäsittelyn erityiskysymyksenä kerronnallisuutta, sekä paneudun tarkemmin erityisesti aktanttimalliin ja toimijuuden modaliteetteihin analyysivälineinä. Lisäksi kerron, miten olen jäsentänyt analyysituloksia, ja miten seuraavissa luvuissa esittelen ne. Luvun tarkoituksena on syventää lukijan käsitystä aineistosta ja kuvata sen analyysiä. Luku myös edelleen terävöittää tämän tutkimuksen näkökulmaa työttömien nuorten päähteiden käyttöön.

4.3.1 Aineiston käsittely analyysää varten: kerronnallisuuden huomioiminen

Pyrin kiinnittämään kerronnallisuuteen erityistä huomiota jo haastatteluita tehdessäni. Olin esimerkiksi valmistautunut haastatteluihin laatimalla listan mahdollisista narratiivisuutta tukevista lisäkysymyksistä, jotka koskivat esimerkiksi päihteidenkäytön aikaa, paikkaa ja seuraa (ks. liite 1). Aineistonkeruun aikana muutin myös esitietokysymykset avoimeen muotoon: "*Miten olet päätenyt pajalle? Millaista työttömyysaika mielestäsi oli?*". Näinkin näennäisesti pienellä seikalla oli mielestäni selvä vaikutus siihen, miten päihteidenkäyttötilanteista kertominen käynnistyi.

Haastatteluiden välillä on kuitenkin suurta vaihtelua siinä, missä määrin tavoite nuorten itsenäisesti tuottamista päihteidenkäyttökertomuksista onnistui. Monet nuorista kuljettivat haastattelua teemasta toiseen ketterästi ja nostivat oma-aloitteisesti esille myös varsinaisiin teemoihin liittymättömiä, mutta päihteidenkäyttöön yleisemmin kytkeytyviä aiheita, jotka kokivat tärkeiksi. Osa nuorten päihteiden käyttökertomuksista kuitenkin syntyi ainakin osin aktiivisessa vuoropuhelussa, jossa minä haastattelijana esitin jatkuvasti lisäkysymyksiä, joihin nuori informantti pyrki vastaamaan. Käytännössä haastattelut osoittautuivat myös polveileviksi niin, että nuori saattoi palata esimerkiksi hyväksi kokemaansa päihteiden käyttötilanteeseen useasti haastattelun aikana.

Päädyinkin lopulta ratkaisemaan kerronnallisuuteen ja toisaalta myös aineiston esitettävyyteen liittyvän ongelman niin, että keräsin jokaisesta haastattelusta kaiken tietyyntyyppiseen, tavanomaiseen, hyvään tai huonoon päihteiden käyttöön liittyvän puheen samaan kertomuskokonaisuuteen. Toimiessani kuvaamalla tavalla loin jokaisesta haastattelusta litteraatin lisäksi toisen tiedoston, joka sisälsi kuvatulla tavalla osin uudelleen järjestelmäni haastattelupuheen. Vaikka käytännössä muutokset alkuperäiskertomuksiin ovat pieniä, on tutkimukseen tutustuvan hyvä tiedostaa, ettei analyysini kohdistu aina pienkertomukseen, jonka nuori olisi tuottanut sellaisenaan alusta loppuun.

Kun analyysin esivaiheessa keräsin kaiken tiettyyn teemaan tai tunnelmaan liittyvän puheen samaan kertomukseen, päädyin poistamaan kertomuksista myös omat kommenttini. Toimin näin siksi, ettei aineistoanalyysini kohdistu tutkijan ja haastateltavan vuoropuheluun, vaan ainoastaan nuorten informanttien kertomuksiin. Tein kommenttieni poistot kuitenkin niin, että merkitsin syntyvään monologisiin sekä kommenttieni ja kysymysten paikan että niiden yleisen sisällön. Aineisto-otteissa kohdat, joissa olen esittänyt lisäkysymyksen olen merkitty symbolilla (--).

Haastatteluotteissa olen kuitenkin halunnut tuoda esille minun (haastattelijan) ja informantin, nuoren, välisen vuoropuhelua etenkin silloin, kun jälkikäteisen arvioni mukaan kysymisen tavalla on voinut olla erityinen vaikutus vastaukseen, josta teen johtopäätöksiä. Lisäksi olen jättänyt aineisto-otteisiin myös melko suuren osan haastattelukertomuksen sisältämistä minipalautteista. Minipalautteilla tarkoitetaan haastattelijan lyhyitä reaktioita haastateltavan puheeseen kuten vaikkapa "mm", "aiivan", "joo-o". Olen jättänyt minipalautteet otteisiin osin samasta syystä kuin lisäkysymykset, mutta myös muistuttaakseni lukijaa yleisemmin haastattelutilanteen vuorovaikutuksellisuudesta. Jos olen tiivistänyt otetta niin, että olen karsinut siitä esimerkiksi aineisto-otteesta useasti kertautuvia asioita, tai jonkin kertomuksen sivupolun, olen merkannut sen otteeseen symbolilla (---).

4.3.2 Päähteiden käytön merkitysten ja käyttöön liittyvän toimijuuden analyysi

Käytän työttömien nuorten päähteiden käyttökertomusten analyysissä Greimasin (1980) kehittämää aktanttimallia ja siihen liittyviä modaliteetteja, jotka Jyrkämä (2008, 194-196) on osin uudelleen käsitteellistänyt toimijuuden modaliteeteiksi. Molempien analyysivälineiden käytön tarkoituksena on auttaa hahmottamaan, miten nuorten haastattelukertomuksissa merkityksellistetään ensiksikin päähteiden käyttöä ja toiseksi työpajatoimintaan osallistumista suhteessa päähteiden käyttöön. Analyysivälineinä aktanttimalli ja modaliteetit kattavat sekä narratiivisen, tarinan sisällön, että diskursiivisen, kertomisen tason (Törrönen 2006, 29). Vaikka kertomusten analyysiin liittyy aina tulkinnallisuutta, aktanttimallin ja modaliteettien soveltaminen tuottaa tyypillisesti melko samanlaisia tuloksia tutkijasta riippumatta (Wang & Roberts 2005). Toki on muistettava, että tutkimustulokset on kuitenkin eroteltava tutkijan laajemmista johtopäätöksistä.

Aktanttimalli on alunperin osa Greimasin semiologista merkityksen teoriaa, jonka mukaan merkitykset muodostuvat narratiivien muodossa olemisen ja tekemisen ilmauksina (Sulkunen 1997b, 40). Myös toimijuuden modaliteetit liittyvät laajempaan Jyrkämän hahmottelemaan toimijuuden teoriaan (Jyrkämä 2008). Tässä tutkimuksessa ymmärrän kuitenkin aktanttimallin ja toimijuuden modaliteetit aineiston analyysivälineinä (ks. esim. Pikkarainen 2014). Yleisesti sekä semiotiikassa että semioottisessa sosiologiassa ajatellaankin nykyään, ettei mikään yksittäinen teoria pysty selittämään koko merkityksen alaa (Heiskala 2014).

4.3.2.1 Aktanttimalli ja päihteiden käytön ja työpajatoiminnan merkitys kertomuksissa

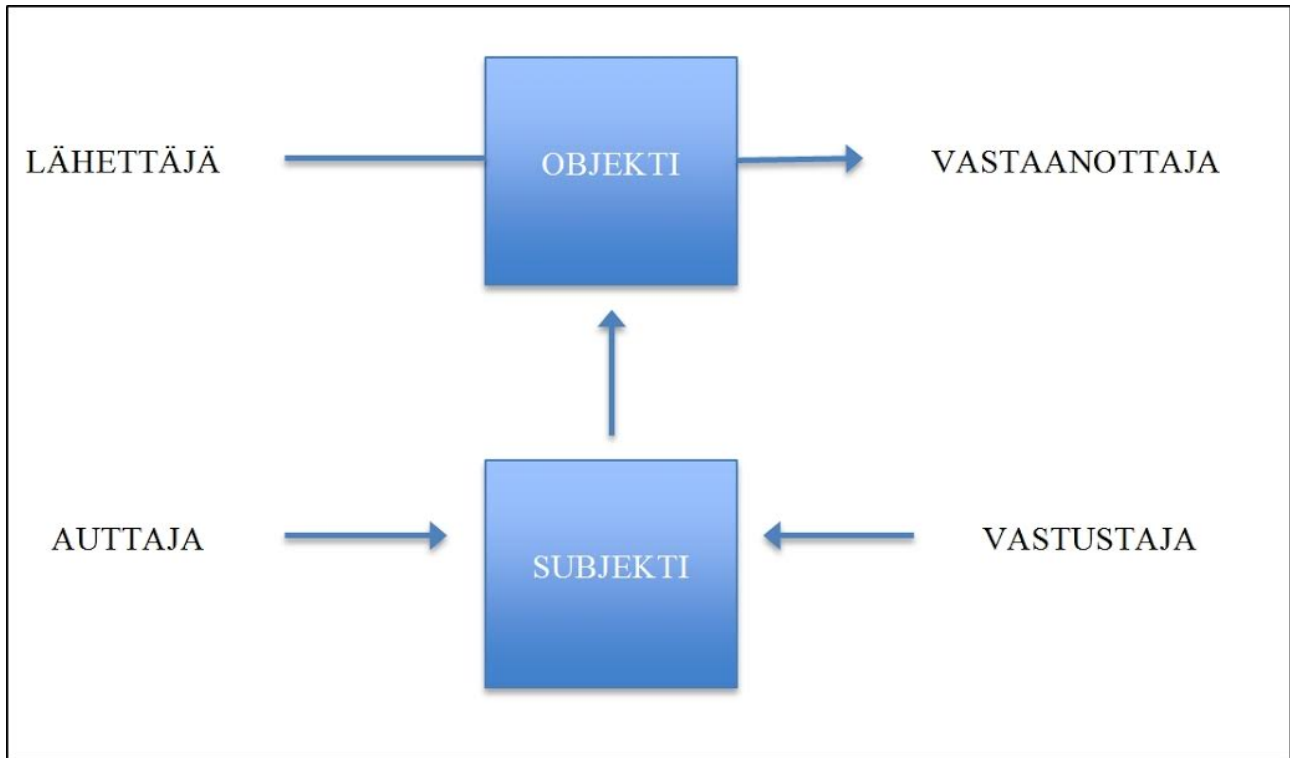
A.J. Greimasin (1980) aktanttimalli on yksi käytetyimmistä ja tunnetuimmista narratiivisen analyysin apuvälineistä. Aktanttimallin lähtökohtana olivat alunperin Vladimir Proppin sekä Claude Lévi-Straussin empiiris-teoreettiset havainnot. Venäläisiä ihmesatuja tutkinut Propp havaitsi, että saduissa toistuu funktionaalinen juonirakenne. Tämä tarkoittaa sitä, että samankaltaiset hahmot ottavat ihmesaduissa aina tietyn tyyppisen roolin ja toisiinsa rinnastettavissa olevat tapahtumat seuraavat toisiaan. (Korhonen & Oksanen 1997, 55–57; Greimas 1980, 198–199.) Ranskan strukturalistin Lévi-Straussin mukaan Proppin analyysissä ei kuitenkaan kiinnitetty tarpeeksi huomiota tarinan syvätasoihin eli kulttuurissa vaikuttavaan syvärakenteeseen. Strukturalistisen ajattelun mukaan kulttuurin tiedostamaton syvärakenne perustuu vastakkaisille käsitteille tai vastakohtille, kuten elämä ja kuolema. (Korhonen & Oksanen 1997, 55–57.)

Aktanttimallissa Greimas (1980, 198–206) yhdisti Proppin ja Lévi-Straussin ajatukset. Mallissa Greimas laajensi Proppin kehittämät toimijafunktiot yleisemmiksi toimija-aktanteiksi, jotka ovat jännitteisessä ja vastakohtaisissa suhteissa toisiinsa. Kertomuksissa aktanttien, *lähettäjän*, *subjektin*, *objektin*, *auttajan*, *vastustajan* ja *vastaanottajan* sisällöt voivat olla käytännössä mitä vain, kuten henkilöitä eli aktoreita, tunteita, materiaalisia tai ei-materiaalisia asioita ja ilmiöitä. (Korhonen & Oksanen 1997, 56.)

Greimasin aktanttimalli perustuu siis kertomusten toistuvaan narratiiviseen rakenteeseen. Erilaiset toimintaa sisältävät tarinat, kuten päihteiden käyttökertomukset, alkavat tyypillisesti niin, että jokin *lähettäjä* motivoi *subjektin* tavoittelemaan jotakin *objektia*. Lähettäjä voi olla esimerkiksi tunnetila. Tällöin tästä tietystä tunnetilasta käsin toimija, subjekti, tavoittelee tyypillisesti vastakohtaista tunnetilaa, eli *objektia*. Tapahtumien edetessä toiminnan objekti ja toimintaa motivoivat tekijät voivat myös vaihtua. Koska kertomukset ovat esityksiä menneistä tapahtumista, kertomusten alussa subjektit eivät myöskään aina ole tietoisia siitä, mitä he toiminnallaan tavoittelevat. Objektin sisältö tai toiminnasta saavutetut hyödyt tai haitat voivat siis paljastua subjekteille vasta kertomuksen lopuksi. (Korhonen & Oksanen 1997, 58.) Tämän voi ajatella kuvastavan sitä, miten ihminen ei ylipäätään aina aktiivisesti reflektoi toimintaansa ja sen vaikuttimia.

Tarinan edetessä matka usein mutkistuu, ja subjekti kohtaa haasteen, *vastustajan* tai vastasubjektien joukon. Vastustaja tyypillisesti viivyttää tai estää subjektia etenemästä tavoittelemansa objektin luo. Jos subjekti on onnekas, hän saa apua joltakin tai useammaltakin *auttajalta*, ja ehkä onnistuu voittamaan vastustajan. Toiminnan seurauksia, objektin saavuttamista ja toiminnasta seuranneita

hyötyjä ja haittoja, arvioidaan aktanttimallissa *vastaanottajan aktanttiasemassa*. Vastaanottajan aktoriasemassa voi kertomuksessa esiintyä pääsubjekti, mutta myös jokin muu aktori tai aktanttisisältö. (Korhonen & Oksanen 1997.)

A.J. Greimasin klassinen aktanttimalli (myyttinen aktanttimalli) (Greimas 1980).

Tutkimuksessani käytän aktanttimallia narratiivisten päihteiden käyttökertomusten jäsentämiseen. Aktanttianalyysin avulla tarkastelen esimerkiksi millaisia tavoitteita, objekteja, ja motiiveja, lähettäjiä, kertomuksissa kuvattuun päihteiden käyttöön liittyy ja miten päihteiden käyttö ja muut aktanttisisällöt jäsentyvät suhteessa niihin. Lisäksi selvitän aktanttianalyysin avulla, miten nuorten haastattelukertomuksissa työpajatoiminta asemoituu suhteessa päihteiden käyttöön. Aktanttiasemien tarkastelulla pyrin vastamaan yleisempiin tutkimuskysymyksiin päihteiden käytön ja työpajatoimintaan osallistumisen merkityksistä nuorten haastattelukertomuksissa.

4.3.2.2 Modaliteetit ja päihteiden käyttöön liittyvä toimijuus

Jokainen kertomus muodostuu tekemisen ja olemisen ilmauksista. Tekemisen ja olemisen ilmaukset voidaan ymmärtää kertomusten luina ja rankana, jotka pitävät kertomusta kasassa, ja antavat sille jonkinlaisen figuurin. Esimerkiksi lause "*juon tänään*" luo selkeän mielikuvan toimijan

aikomuksista. Kun kertomus runsastuu niin sanotuilla modaalisuuden ilmauksilla, myös toimijan suhde kuvattuun toimintaan ja usein myös toimintaympäristöön tulee vielä näkyvämmäksi. Kun kertoja sanoo: "*Juon tänään, koska minun on pakko*", tiedetään hänestä ja siitä, miten hän hahmottaa todellisuuden, jo huomattavasti enemmän. Modaliteettisten ilmausten onkin sanottu ilmentävän ajattelevaa ja lauseessa aktiivisesti läsnä olevaa subjektia (Tavasti 2012, 3).

Tässä tutkimuksessa huomion kiinnittäminen päihteiden käyttöön liittyviin toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin ehkäisee esimerkiksi sitä, että todellisuus ja nuorten kokemus siitä oletettaisiin tutkimusaineistossa kaikille samaksi. Päihteiden käyttöön liittyvän modaalisuuden tarkastelu vahventaakin analyysissä toimijanäkökulmaa päihteiden käytön merkityksestä. Modaalisuuden analysointi tuo esille, miten kertomuksissa nuoret kokevat päihteiden käytön osana subjektiivista, mutta sosiaalisesti rakenteistunutta todellisuutta.

Niin sanottuja pragmaattisia tai käytännöllisiä modaliteettien päälajeja on neljä: *haluaminen, osaaminen, kykeneminen ja täytyminen*. Niiden lisäksi on kehitelty myös joitakin modaalisuuden alatyyppejä. (Sulkunen & Törrönen 1997.) Tällainen on esimerkiksi *tunteminen* (Sulkunen & Törrönen 1997, 91–92) ja *voiminen* (Jyrkämä 2007, 206). Kiteytetysti modaliteetit ilmaisevat tekemiseen ja olemiseen liittyviä vaihtoehtoisia mahdollisuuksia ja pakon eri asteita, jotka kiinnittyvät kertomuksissa sekä toimijaan että tämän ympäristöön (Sulkunen & Törrönen 1997, 86; Laine 2008, 229).

Greimasin teoriassa modaliteetit liittyvät alunperin aktanttimalliin ja siinä aktanttien välisiin suhteisiin (ks. Sulkunen & Törrönen 1997). Jyrkämä (2008, 194–196) on kuitenkin kehitellyt osin modaliteetteihin perustuen uudenlaista toimijuuden teoriaa. Tähän liittyen Jyrkämä on käsitteellistänyt modaliteetit uudelleen "toimijuuden modaaliteeteiksi". Analyysivälineinä toimijuuden modaliteettien voi nähdä korostavan toimijuuden kiinnittymistä kertomuksessa johonkin tiettyyn henkilöön ja tämän ajallisesti ja paikallisesti rajautuneeseen todellisuuteen.

Toimijuuden modaalisena ulottuvuutena *kykeneminen* viittaa ruumiillis-mielelliseen toimintakykyyn, joka vaihtelee tilanteesta toiseen ja on muuntuva. *Osaaminen* taas tarkoittaa laajemmin taitoja ja tietoja ja viittaa johonkin kykyjä pysyvämpään, jota ihminen on hankkinut ja tulee hankkineeksi elämänsä aikana. *Haluaaminen* on motivaatiota ja motivoituneisuutta, tavoitteita ja päämäärien asettamista. *Täytyminen* modaliteettina sisältää erilaisia fyysisiä ja

psykykkisiä sekä sosiaalisia, normatiivisia ja moraalisia esteitä, pakkoja ja rajoituksia. (Jyrkämä 2008, 194–196.)

Voiminen toimijuuden ulottuvuutena sisältää Jyrkämän (2008, 195) mukaan "mahdollisuudet, joita kulloinkin tilanne ja siinä ilmenevät erilaiset rakenteet ja tekijät tuottavat ja avaavat". Jyrkämä käsittää rakenteet toimijuuden kannalta laajasti erilaisina sosiaalisina tekijöinä, jotka tuottavat tai mahdollisesti muuttavat toimijuutta. Tällaisia tekijöitä ovat yhteiskuntaluokka, ympäristö ja kulttuurinen tausta, ikä, ajankohta, sukupuoli ja sukupolvi. (Mts. 193–194.) Masennukseen liittyvää toimijuutta tutkinut Romakkaniemi (2010, 139) näkee ulottuvuudelle sijoittuvan esimerkiksi lainsäädännön, sosiaaliturvan, paikallisen elinkeinorakenteen, palvelujärjestelmän ja sen toimintamallit eli erilaiset sosiaalisesti konstruoidut ja pääasiassa institutionalisoituneet toimintaa rajaavat ja mahdollistavat tekijät. Itse sijoitan ulottuvuudelle kuitenkin Jyrkämää mukailen myös kulttuuriset, esimerkiksi päihteiden käyttöön liittyvät tavat ja konventiot, joita toimija voi hyödyntää jonkin päämäärän tavoittelussa. Näin ymmärrän "voimisen" ulottuvuuden myös jonkinlaisena "täytymisen" ulottuvuuden vastaparina, mahdollisuusulottuvuutena, joka sisältää toimijalla tilanteessa käytössään olevat ja hänen tunnistamansa resurssit.

Toimijuuden ulottuvuuksista *tunteminen* on Jyrkämän (2008, 194–196) mukaan kiinnittyneempi ihmisen perusominaisuuksiin ja se tarkoittaa yksilölle tyypillistä tapaa arvioida, arvottaa, kokea ja liittää kohtaamiinsa asioihin ja tilanteisiin tunteitaan. Masennuksen sosiaalisia ulottuvuuksia jäsentänyt Romakkaniemi (2010, 138) pitää tuntemista aivan keskeisenä, kaikkea olemista värittäväenä ja toimijuuden tunteen vaikuttavana tekijänä. Jaan Romakkaniemen ajatuksen tuntemisen keskeisyydestä myös niin, että tässä tutkimuksessa oletan, että kaikki kertomukset ovat syntyneet lähtökohtaisesti "tuntemisen" modaliteetista käsin. Näkemykseni mukaan kertomuksissa kuvataan siis sitä, miten nuori tai muut toimijat "tuntevat" tai kokevat asioiden olevan. Vastaavasti kertomuksissa ei kuvata esimerkiksi sitä, onko nuorella *todella* mahdollisuus päästä vaikkapa johonkin koulutukseen, vaan nuoren tunnetta siitä, onko tämä mahdollista vai ei. Edelleen tuntemisen modaliteetti tietysti heijastaa sitä, millaisessa todellisuudessa nuori tai joku muu toimija kokee toimivansa ja toisaalta miten nuori kokee itsensä tuon todellisuuden toimijana. Koska analyysini lähtökohtana on oletus, että se keskittyy johonkin, mikä on kerrottu tai mitä kuvataan jonkin kertomuksessa esiintyvän henkilön "tuntemisen" modaliteetin läpi, en erikseen erittele tätä modaliteettista ulottuvuutta aineiston analyysissä.

Jyrkämä (2008, 194–196) ymmärtää eri modaliteetit toimijuuden ulottuvuuksina tai ainesosina, jotka on mahdollista eritellä analyttisesti toisistaan. Esimerkiksi Romakkaniemi (2010, 139) käsittää kuitenkin (tekstirakenteiden teorian tapaan) toimijuuden modaliteetit osin sisäkkäisinä niin, ettei hän pidä niiden eriyttämistä toisistaan täysin mahdollisena. Myös itse ajattelen, että esimerkiksi voimisen ulottuvuudella sijaitsevien resurssien käyttöönotto vaatii myös jonkinlaista toimijaan kiinnittyvää kyvykkyyttä. Pidän siis mahdollisena sitä, että modaaliset ulottuvuudet esiintyvät kertomuksissa päällekkäin ja toisiinsa kietoutuneina.

Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan analysoi modaalisuutta niin, että pyrkisin hahmottamaan käyttökertomuksista kokonaisia "toimijuuksia". Sen sijaan aineiston analyysissä pyrin selvittämään, mitä modaalisia ulottuvuuksia haastattelukertomuksissa liittyy nimenomaisesti nuoren päihteiden käyttöön tai nuoreen päihteiden käyttäjänä. Lisäksi analysoin aineistossa työpajatoimintaan osallistumiseen liittyviä modaalisuuden ilmauksia silloin, kun työpajatoimintaa tarkastellaan haastattelukertomuksissa päihteiden käytön yhteydessä. Analyysin yleisempänä tarkoituksena on selvittää, miten päihteiden käyttöä ja siihen liittyen työpajatoimintaa merkityksellistetään osana sitä subjektiivista, mutta sosiaalisesti konstruotunutta todellisuutta, johon nuoret haastattelukertomuksissa kiinnittyvät.

4.3.3 Käyttökertomusten teemoittelu aineiston analyysin osana ja aineiston esittämisen tapana

Teemoittelun voi ymmärtää sekä aineistolähtöisenä analyysimenetelmänä että aineiston järjestämisen keinona (esim. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tässä tutkielmassa teemoittelu oli näitä molempia. Aineistoanalyysissä olen teemoitellut kertomukset kolmeen eri ryhmään sen perusteella, miten niissä merkityksellistetään päihteiden käyttöä ja siihen liittyen pajatoimintaan osallistumista. Teemoittelun lähtökohtana olivat siis aktanttimallin ja osin toimijuuden analyysin avulla saadut tutkimustulokset. Teemoittelun lopputulos, se, että aineistoanalyysin perusteella kertomukset on teemoiteltavissa kolmeen eri ryhmään, on myös yksi tutkimustuloksista.

Käytetyn tiedonhankintamenetelmän mukaisesti, jokainen temaattinen kertomusryhmä sisältää kolmenlaisia tarinoita, jotka koskevat tavanomaisia, hyviä ja huonoja työttömyysaikaista päihteiden käyttöä. Lisäksi jokaisessa kertomusryhmässä käsitellään pajatoiminnan merkityksellistymistä suhteessa kertomusryhmässä kuvattuun päihteiden käyttöön. Tutkimuksen analyysiluvuissa nämä

kolme eri päihteiden käytön teemaa, ja paja-ajan merkityksellistymistä koskeva luku jäsentävät temaattisesti analyysilukua.

Analyysiluvut 6, 7 ja 8 käsittelevät siis jokainen yhtä temaattista kertomusryhmää, jossa kuvatus käytön olen käsitteellistänyt tietyn tyyppiseksi käytön tavaksi tai malliksi (ks. Tigerstedt & Törrönen 2005). Periaatteessa etenkin kertomuksissa kuvattu turruttamis- ja sosiaalishakuinen päihteiden käyttö voisivat olla myös päällekkäisiä käytön tapoja, jotka vaihtelisivat nuoren elämässä tilanteisesti. Tässä tutkimusaineistossa valtaosin kaikki kokonaishaastattelukertomuksen sisältämät työttömyysaikaiset päihteiden käyttötarinat: tavanomainen, hyvä ja huono kertomus, kuuluivat kuitenkin samaan temaattiseen ryhmään. Tämän voi tulkita ilmentävän sitä, että nuoren käyttötavalla on ollut työttömyysaikana ainakin jonkin verran jatkuvuutta.

5 Turruttamiskertomukset

"Turtunut" sanana ilmaisee nuorten päihteiden käyttökertomuksissa ja suomen kielessä yleensä jonkinlaista ei-tuntemisen tilaa tai puutumusta. Viitataan tutkimuksessa ilmaisun pohjalta syntyneellä käsitteellä "turruttamiskäyttö" kolmessa *tavanomaisessa turruttamiskertomuksessa* kuvattuun itselääkinnälliseen päihteiden käyttöön. Tutkimusaineistossa siihen liittyy myös hyvissä ja huonoissa turruttamiskertomuksissa kuvattuja elementtejä. Kaikissa temaattiseen kertomusryhmään kuuluvissa tarinoissa nuoren työttömyysaikaista päihteiden käyttöä merkityksellistetään keinona lievittää psyykkistä pahan olon tunnetta. Nuorten etenkin alkoholin avulla tapahtuvasta itselääkinnästä ja sen arjesta on olemassa toistaiseksi melko vähän toimijanäkökulman tavoitettavaa tutkimustietoa. Kertomusten merkittävyyttä tutkimusaineistona lisää se, että niissä kuvataan useiden päihdeaineiden käyttöä.

Verrattuna muihin aineiston sisältämiin käyttökertomuksiin, turruttamiskertomuksille on erityistä, että niissä viranomaistahot saavat poikkeuksellisen vahvoja toimijarooleja suhteessa nuoreen ja tämän päihteiden käyttöön. Turruttamiskertomuksissa yhteiskunnan eri viralliset avuntarjoajat näyttäytyvät sekä nuoren päihteiden käytön kiihdyttäjinä, että merkittävänä tukijoina, jotka auttavat vähentämään päihteiden käyttöä. Turruttamiskertomusten analyysi herätteleekin ajatuksia siitä, miten ja millaisin institutionaalisin toimenpitein nuorten mielenterveysongelmiin pitäisi vastata. Turruttamiskertomukset osoittavat, että kysymys on hyvin tärkeä siksi, että itselääkinnälliseen päihteiden käyttöön liittyy vakavien terveyshaittojen riski.

Olen järjestänyt kaikki temaattiset analyysiluvut samalla lailla luettavuuden helpottamiseksi. Jokainen analyysiluvuista koostuu kolmesta eri alaluvusta, joilla kaikilla on sama järjestys. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen temaattiseen ryhmään kuuluvia tavanomaisia käyttökertomuksia, minkä jälkeen siirryn hyvien ja huonojen kertomusten analyysiin. Viimeisessä temaattisessa alaluvussa analysoin työpajatoimintaan osallistumisen merkitystä suhteessa aiemmissa luvuissa kuvattuun nuorten päihteiden käytön tapaan.

Turruttamiskertomusten yhteydessä ensimmäinen alaluku kuvaa turruttamiskäytön arkea ja nuoren kokemusta siitä. Toisessa alaluvussa tarkastelen positiivisesti merkityksellistyvää psykedeelihuumeiden käyttöä nuoren pitkään jatkuneen ahdistuneisuuden itsehoitokeinona. Kolmas analyysiluku käsittelee vieroitusoireita turruttamiskäyttöön liittyvänä haittakokemuksena. Viimeinen alaluku osoittaa, miten turruttamiskertomusten yhteydessä pajatoiminta

merkityksellistyy nuorten toimijanäkökulmasta päihteiden käytön kontrolloijana ja käytön vähentämisen merkittävänä apukeinona.

5.1 Arkinen päihteiden käyttö psyykkisen pahoinvoinnin lieennyttämisenä

Jokaisessa turruttamiskertomuksessa päihteiden käyttö on runsasta. Etenkin nuoren kannabiksen ja alkoholin käyttö jatkuu kertomuksissa päivittäisenä pitkään, kuukausia tai jopa vuosia. Enemmän kuin tarkkarajaisia päihteiden käyttökertomuksia, turruttamiskertomukset ovatkin kuvauksia jostakin tietystä ajanjaksosta nuoren elämässä.

Tavanomaiset turruttamiskertomukset voidaan periaatteessa jakaa kahteen ryhmään. Toiset kertomuksista kuvaavat kannabiksen käyttöä ja toiset alkoholin tai opioidien tai kaikkien mainittujen päihdeaineiden sekakäyttöä. Kertomuksissa nuoret käyttävät myös yleensä tarkemmin määrittelemättömiä lääkkeitä. Lisäksi kaikilla nuorilla on ainakin jossakin turruttamiskäytön vaiheessa lääkärin määräämä mielialalääkitys.

Turruttamiskertomuksissa nuorten suhtautuminen päihdeaineita kohtaan vaihtelee jossain määrin. Kertomuksissa nuoret asennoituvat negatiivisimmin alkoholin käyttöön ja positiivisimmin, tai neutraaleimmin kannabiksen ja psykedeelihuumausaineiden käyttöön. Kertomuksissa nuoret perustelevat suhtautumistaan omilla käyttökokemuksillaan.

Huolimatta päihdeaineiden vaihtumisesta, kaikissa turruttamiskertomuksissa päihteiden käytön motiivi, psyykkinen huonovointisuus, on sama. Myös kertomusten elementit ovat pääpiirteiltään samat. Kannabiksen käyttökertomuksissa nuoren ahdistuneisuus ei kuitenkaan näy yhtä voimakkaana kuin kertomuksissa, joissa käytetty päihdeaine on jokin muu, tai joissa nuori käyttää useita eri päihdeaineita.

Analysoin ensimmäiseksi esimerkkinä ryhmään kuuluvista kannabiksen käyttökertomuksista otetta Jalmarin haastattelusta. Olen valinnut otteen esimerkiksi siksi, että siinä kuvaantuu, miten päihde turruttaa nuoren kokemusta psyykkisestä pahoinvoinnista lisäämällä nuoren keskittymiskykyä itsen ulkopuolisiin asioihin.

Aada-Maria: Oliko silloin ku oli sitte työttömyysaikaa tai että ei ollu missään

Jalmari: Sillon meni aamusta iltaan, (AM: Sit joo), ihan niinku hyvä esimerkki siitä päivästä on se että, mä katoin Netflixistä How I Met Your Motheria ensisilmäyksellä, aamulla poltin savut kun heräsin, ja illalla poltin savut ku menin nukkumaan, ja hups mä olin kattonu tuotantokauden sitä ohjelmaa, olin syöny sipsejä tai jotain siinä sivussa

Jalmarin vastauksessa päihteiden käyttö näyttäytyy turruttamiskertomuksille tyypillisesti yksilökeskeisenä (ks. luku 3.3.3). Käyttö orientoituu yksin nuoren omista, subjektiivisista tunnetiloista ja mielihaluista. Kun otetta jäsentää aktanttimallilla, esiintyy siinä yksi toimijasubjekti, työtön nuori. Toiminnan objektiksi hahmottuu jonkinlainen mielekäs olemisen tila. Objektin tavoittaminen tapahtuu kannabiksen polttamisen sekä televisiosarjan katsomisen avulla. Sekä kannabis että tv-sarja asettuvat kertomuksessa auttajajan aktanttiasemaan. Jalmari on otteessa ainoa, joka vastaanottajan aktoriasemassa hyötyy toiminnastaan.

Otteessa Jalmarin suhde omaan toimintaansa jää sekä kertojana että toimijana ulkokohtaiseksi. Otteessa Jalmari esimerkiksi kuvaa, miten kannabiksen polttamisen ja television katselun ohessa hänen vierestään katoaa sipsipussi ilman että hän itse tiedostaa sen syömistä. Se, että päihtymys auttaa nuorta ikään kuin irtaantumaan subjektiudestaan, valppaasta tietoisuudesta itseä, omia ajatuksia ja tekemisiä kohtaan, voidaan tulkita turruttamiskertomusten yhteydessä nuoren päihteiden käytön motiiveista käsin positiivisena. Turruttamiskertomuksissa nimenomaisesti nuoren omat, päänsisäiset ajatukset, tunnetilat ja kokemus todellisuudesta esiintyvät vastustajina, jotka tekevät nuoren arkisesta olemisesta haastavaa.

Jalmarin vastauksessa kannabis, päihde, esiintyy turruttamiskertomuksille tyypillisesti auttajana. Päihde tekee Jalmarista kykenevän keskittymään ja suuntaamaan huomionsa melkein mihin tahansa ympäristön tarjoamaan aistivirikkeeseen. Kannabiksen intentionaalinen käyttö keskittymiskyvyn lisääjänä on tullut esille myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Kekoni 2007, 124; Seppälä & Mikkola 2004, 77–78).

Esimerkkinä voimakkaista ahdistuneisuusoireista ja niihin liittyvästä turruttamiskäytöstä analysoin seuraavassa otetta Manun tavanomaisesta työttömyysaikaisesta päihteiden käyttökertomuksesta. Olen valinnut otteen esimerkiksi siksi, että siinä kuvataan ahdistuneisuuden aiheuttamia sekä fyysisiä että psyykkisiä oireita hyvin konkreettisesti.

Manu: Yhessä vaiheessa tavanomainen päihteenkäyttökerta oli se että, mä ostin edellisenä iltana litran viinapullon mun sängyn viereen, et ku mä aamulla herään ni mä voin jatkaa, (Aada-Maria: mm) mä join kolme kuukautta silleen että se oli vähintään se litra aina joka päivä (---)

Aada-Maria: Miten se niinku se päivä sitten siitä, sä heräsit aamulla ja sitten tavallaan se juominen jatku siitä ja (M: mm), entäs sitten, mitä siinä niinku tapahtu tai

Manu: No ei mitään, istuin yksin kotona ja join sitä viinaa, (AM: joo-o) ja sitten saattaa mennä baariin ja istua siellä ja, tai tälleen ja lähteä takas kotiin juomaan (hymähdys), ja join kunnes nukahdin ja jatkoin, (AM: joo-o) se oli vaan sitä ja, sitten oisin juonu, yleisestikin niin siis ahdistus vaan on sellasta että rintaa kivittää niin helvetisti ja, koko ajan tuntuu että ois kaks jotakin kilon tiiltä niskalla ja, on aivan äärimmäisen vaikeeta olla vaan (AM: joo) paikoillaan, että saatoin rampata niinku kakskytä kilometriä päivässä vaan mun neljänkymmenen neliön kämpässä silleen ympäriinsä ja suoristella matonreunoja, ja kaikkee, ihan vaan koska oli koko ajan niin huono olo, (AM: okei) ni mieluummin sitä sitten joi sitä viinaa-

Aada-Maria:-Ni silloin sitä ei niinku-

Manu:-Ees hetken tunnu missään (AM: tuntenu tai), eiii, sehän turruttaa aina (AM: joo), sellaset tunnekokemukset, ainakin negatiiviset sellaset

Myös Manun päihteiden käytön orientoituminen nuoren sisäisestä tunnetilasta on ilmeistä. Manun haastatteluotteessa kuvaama psyykkinen oirehdinta jäsentyy aktanttimalissa sekä lähettäjäksi että vastustajaksi. Manun, nuoren subjektin, toiminnan objekti, halu päästä negatiivisesti merkityksellistyvistä tunteista ja ajatuksista eroon, "turruttaa" ne, saa otteessa selkeän ilmaisun. Turruttamiskertomuksille tyypillisesti myös Manu merkityksellistää päihteiden käyttöönsä keskeisenä ja ainoana auttajana turtuneen olotilan saavuttamisessa. Vastaanottaja, joka hyötyy tai kärsii toiminnan seurauksista, on temaattiselle kertomusryhmälle ominaiseen tapaan nuori, Manu itse.

Koska Manun kuvaa otteessa päihteiden käyttöönsä tietyssä elämäntilanteessa jatkuvana, voidaan tulkita, että Manu onnistuu saavuttamaan päihteen avulla tavoittelemansa turtuneen olotilan. Toisaalta käytön jatkuvuus ilmentää, ettei Manun päihteen avulla saavuttama toimintakyvyn tuntu ole kovin voimakas tai pitkäkestoinen. Sekä nuoren pelkoa oireiden paluusta että niiden voimakkuutta kuvastaa otteessa viinapullo, jonka Manu asettaa käsivarren mitan päähän itsestään, kun hän käy nukkumaan.

Manun kertomuksessa kuvattu pitkään jatkuva, ahdistuneisuusoireisiin yhdistyvä alkoholinkäyttö ei ole tullut lainkaan esille aiemmassa nuorten alkoholinkäyttöä käsittelevässä laadullisessa tutkimuksessa. Tätä voi selittää osin tutkimuksen rajautuminen työssä käyviin ja opiskeleviin nuoriin. (Ks. luvut 3.3.2, 3.4) Turruttamiskertomuksissa nuorten psyykkinen toimintakyky näyttäytyy niin heikkona ja toisaalta päihteiden käyttö niin runsaana, että opiskelu tai työhön osallistuminen olisi todennäköisesti nuorelle hyvin haastavaa.

Huumetutkimuksissa nuorten psyykkisiin oireisiin liittyvä itselääkinnällinen päihteiden käyttö on ollut alkoholin käyttötutkimuksia huomattavasti useammin esillä (esim. Kekoni 2007, 125–130). Huumetutkimusten perusteella lääkekäyttö on kuitenkin vain harvoin käytön keskeisin motiivi (Hakkarainen, Perälä & Metso 2011; Kekoni 2007), kuten turruttamiskertomuksissa. Pro gradu -tutkielmassaan huumeisiin liittyviä kuolemia tarkastellut Piispa (2010) kuitenkin havaitsi, että itselääkintä ja mielenterveysongelmat kytkeytyvät hyvin usein huumeisiin liittyviin kuolemiin. Piispa arveleekin, että nuorten itselääkintä on voinut jäädä suomalaisessa päihdetutkimuksessa tavoittamatta, koska se ei liity sosiaalisiin käyttäjäryhmiin, jotka ovat monien päihdetutkimusten keskiössä (mts. 36, 85).

Turruttamiskertomuksissa nuorten sosiaalinen irrallisuus on ilmeistä. Manun haastatteluote kuitenkin osoittaa, ettei sosiaalinen irrallisuus tarkoita turruttamiskertomuksissa aina konkreettista yksinoloa. Turruttamiskertomuksissa päihteitä käytetään myös seurassa, ja esimerkiksi Manu kuvaa haastatteluotteessa, kuinka hän hakeutuu usein baariin. Turruttamiskertomuksissa nuoret kuitenkin ovat niin kiinni subjektiivisessa, mielen sisäisessä tunnekokemuksessa, että mahdollinen käyttöseura kuvaantuu kertomuksissa tyypillisesti yhdentekeväenä. Manunkaan otteessa baari sosiaalisena ympäristönä ei jäsenny nuoren näkökulmasta auttajaksi, tosin ei vastustajaksikaan. Yksinäisyys näyttäytyy turruttamiskertomuksissa essentiaalisempana, ahdistuneisuuteen liittyvänä kokemuksena ja käytön yksilökeskeisenä orientaatiota.

Vaikka nuorten aikuisten itselääkintä on aiemman tutkimuksen perusteella jäänyt ainakin osin katveeseen tai varjoon, aikuisten riippuvuustyyppistä alkoholin käyttöä käsittelevässä tutkimuksessa ahdistuneisuuden ja päihteen käytön välistä suhdetta on käsitelty paljon. Esimerkiksi alkoholiongelmasta toipumista tutkinut Kuusisto (2010, 134–136) on nimittänyt päihdettä "minuuden tai itsesäätelyn välineeksi". Tällä Kuusisto viittaa alkoholin kykyyn toimia "puskurina" traumaattisia muistoja tai muita negatiivisesti koettuja tunteita vastaan (mts. 134). Naisten kodittomuutta tutkinut Granfelt (1998) on esittänyt samantapaisesti, että runsas päihteiden käyttö

voi olla ihmiselle keino sietää tunnetta rikkinäisyydestä ja ahdistukseen liittyvää autonomian kokemuksen menettämistä. Granfeltin kehittämä käsite "sisäinen koti" kuvaakin ihmisen kokemusta eheydestä, elävyydestä ja elämänhallinnasta. Tutkimuksessaan Granfelt osoittaa, että päihteitä runsaasti käyttäneillä naisilla kokemus sisäisestä kodista oli heikko.

Otteessa Manu kuvaakin ahdistuneisuutta tavalla, joka luo mielikuvan nuoren sisälle muuttaneesta ja tätä hallitsevasta muukalaisesta. Sen lisäksi, että ahdistus muukalaisena kaappaa Manun ajatukset, tuntuu se nuoren kehossa fyysisesti raskaana kuormana, joka puristaa rintaa, painaa niskaa, työntää maahan ja juoksuttaa mielivaltaisesti ympäri omaa kotia. Granfeltia (1998) mukaillen esimerkiksi Manun otteessa päihteen roolia auttajana voidaan tulkita niin, että päihde tai päihtymys tarjoaa Manulle turvapaikan oman mielen tuottamia vaikeita tunteita vastaan (mts. 103–106, 145).

Manun otteessa päihteiden käyttöön liittyvistä modaalisisistä ulottuvuuksista keskeiseksi nousee kyvykkyys tai osaaminen. Niin Manun kertomuksessa kuin turruttamiskertomuksissa yleensä päihteen ominaisuus tai kyky turruttaa ahdistuneisuuden tunteita esitetään yleisenä faktana. Samanaikaisesti turruttamiskertomuksissa korostuu nuoren subjektiivinen kyvyttömyys hallita mielensisältöjään.

Toimijuuden liittyen Manun otteessa on merkille pantavaa, miten ahdistusta kuvatessa Manu irtaantuu hetkeksi toimijanäkökulmasta eräänlaiseen asiantuntijaposition. Asiantuntijapositionista käsin Manu esittää ahdistuneisuuden kaikille universaalina kokemuksena. Koska Manun ahdistuneisuuden kuvaus painottaa nimenomaisesti tunteen voimallisuutta, Manu merkityksellistää ahdistusta miltei pakottavana voimana, jonka vallassa kenenkään toiminta ei enää ole oman tahdon varaista. Manu ei myöskään mainitse lainkaan muita vaihtoehtoja taistella ahdistuneisuuden tunnetta vastaan tai selviytyä sen kanssa kuin päihteen käytön. Näin tulkittuna Manu merkityksellistääkin päihteen turruttamiskäyttöä hänestä itsestä riippumattomana pakkona.

Päihteiden käytölle vaihtoehtoisten toimintatapojen näkökulmasta kahdessa turruttamiskertomuksissa nuori pitää merkittävänä omaa kokemustaan sairaan- tai terveydenhoidosta. Ylipäätään kaikki turruttamiskertomukset sisältävät episodeja, joissa nuori hakee apua ahdistuneisuuteen ja siihen liittyviin tyypillisiin oireisiin, kuten unettomuuteen sairaanhoidosta. Turruttamiskertomuksissa myös päihteiden käyttö esitetään ahdistuneisuuden oireena. Analysoin seuraavassa Tommin tavanomaisen työttömyysaikaisen päihteiden

käyttökertomuksen otetta, jossa tulee esille useimpia avunhakuepisodeja yhdistävä pettymys nuoren saamaan hoitoon.

Tommi: Oon sieltä 14–13-vuotiaasta asti joutunu käymään aina jollain lekurilla, (AM: mm) (---) ei siitä tullu koskaan mitään, niitten kanssa puhumisesta, ja sitte, kuinkahan monet eri mielialalääkkeet oon saanu, kymmenkunta, enkä mä oo niistä koskaan mitään apua saanu, taikka niistä jostain keskustelukäynneistä, niistä tuli aina vaan tosi paha olo, (AM: mm) enemmän oon saanu mielenterveyteen apua ystäviltä ku ikinä terveydenhuollosta...

Tommi: Vähän ehkä just semmonen, mä en tiiä onks se niinku perussuomalainen (asenne, A-M.T.) silleen että, mä en mitään apua tarvii, mä ajattelen ite niitä asioita läpi, tai sit ehkä jonkun kaverin kanssa jos tarvii, ku että menisin johonkin lääkäriin, ku mä oon niissä niin paljon käyny, eikä sieltä ikinä mitään apua tullu (---)

Otteessa pääsubjektin, Tommin, toiminnan objektiksi määrittyy psyykkisen pahoinvoinnin selittäminen. Lähettäjän aktanttiasemaan asettuu Tommin ahdistuneisuus. Myös Tommin merkityksellistää otteessa ahdistusta nuorta hallitsevana voimana. Tämä tulee esille, kun Tommi käyttää lääkäriin hakeutumisesta ilmaisua "joutua". Joutuminen sanana viittaa johonkin, mitä ihminen on pakotettu tekemään omasta tahdostaan riippumatta.

Otteessa Tommi kuvaa, miten hän tunnistaa psyykkisen oireilun alkaessa julkisen sairaanhoidon auttavana tahona, johon hän myös turvautuu. Sairaanhoidossa Tommia yritetään auttaa määräämällä hänelle psyykenlääkkeitä sekä tarjoamalla keskustelukäyntejä. Lääkkeet ja keskustelut eivät kuitenkaan paranna, vaan jopa voimistavat Tommin paha oloa. Siksi potentiaalisen auttajan sijaan sairaanhoito alkaa näyttäytyä nuorelle jopa vastustajana. Kun sairaanhoito ei enää merkityksellisty Tommille häntä auttavana tahona, jää Tommi ahdistusoireiden kanssa yksin ilman professionaalista apua. Tommin turruttamiskertomusta voidaan tulkita niin, että siinä pettyminen sairaanhoitoon tuottaa nuorelle itsellisen asenteen suhteessa oman psyyken hoitoon.

Otteessa Tommi mainitsee, että ahdistuksessa häntä auttaa itsellinen ajattelu, tai kavereiden kanssa juttelu. Sinänsä kavereilta saatu apu ei ole ristiriidassa itsellisen asenteen kanssa, sillä kaverisuhteet eivät ole institutionaalisia vaan osa nuoren henkilökohtaista elämänpiiriä. Keskeisin itsellisen avun

keino Tommille, kuten myös muille päihteitä turruttamistarkoituksessa käyttäville nuorille, on kuitenkin päihteiden käyttö.

Turruttamiskertomuksissa nuoret eivät yleensä esitä päihteiden käytön taustalla olevalle ahdistuneisuudelle mitään erityistä syytä, tai syitä voi esiintyä kertomuksessa useampia. Muun muassa Romakkaniemen (2011, 115) mukaan tämä on melko tyypillistä masennuskertomuksille. Kaksi päihteiden käyttöä turruttamisena merkityksellistäneistä nuorista mainitsi haastatteluissa lapsuuteen tai omien vanhempien psyykkiseen vointiin tai toimintaan liittyviä haasteita tai muita kulttuurisia erityisyyksiä, kuten vanhemman huumeiden käytön. Silti vain yksi nuori esitti vanhemman aiemman toiminnan merkityksellisenä nuoren oman psyykkisen hyvinvoinnin ja päihteiden käytön näkökulmasta.

Aiemmassa tutkimuksessa yhteys itselääkinnällisen päihteiden käytön ja traumaattisten tapahtumien välillä on tullut esille hyvin usein. Tyypillisesti näissä tutkimuksissa informantit ovat olleet päihderiippuvuudesta kärsineitä henkilöitä, jotka ovat jälkikäteisesti tarkastelleet aiempaa päihteiden käyttöään. (Esim. Väyrynen 2007, 93–100; Kuusisto 2010, 133–136.) On mahdollista, että ehkä etenkin nuoret merkityksellistävät päihteiden käyttöään ja siihen liittyviä tekijöitä jossain määrin eri tavoin eri käytön- ja elämänvaiheissa (ks. myös Virokannas 2004, 25, 31–34). Kokemukseen omasta päihteiden käytöstä ja siihen liittyvistä syistä voi vaikuttaa esimerkiksi saatu terapeutin tuki.

Jalmarin otteessa intensiivinen päihteiden käyttö on yhdessä turruttamiskäytön vaiheessa ratkaisukeino erotilanteen herättämään ahdistuneisuuteen:

Jalmari: Se (parisuhte) päättyi sitte intin aikana, pisti poikki, ja sit siitä tultiin tähän että mä käytännössä niinku siirryin tohon päihteiden käyttöön sitten, ku mä korvasin sen parisuhteen sitten sillä

Otteessa lähettäjän aktanttiasemaan asettuu erotilanne. Spesifimmin lähettäjiksi jäsenyivät Jalmarin seurustelukumppani, joka päättää suhteen Jalmariin sekä Jalmarin armeijasta kotiutuminen. Jalmarin kuvauksessa korostuu se, miten hänen, otteen pääsubjektin, elämään vaikuttavat tapahtumat ovat päihteiden käyttöä lukuun ottamatta hänen itsensä hallitsemattomissa. Esimerkiksi tyttöystävän tehdessä eropäätöksen, Jalmari on armeijassa, mikä rajaa voimakkaasti hänen toimintamahdollisuuksia asian suhteen.

Jalmarin otteessa on sinänsä huomion arvoista, ettei Jalmari kuvaa lainkaan ahdistusta tunnetilana. Silti otteesta välittyy, miten vaikea tilanne, johon Jalmari on joutunut, hänelle on. Tilanne muodostaa merkittävän vastustajan nuoren hyvinvoinnin kokemukselle. Toimijuuden modaliteeteista otteessa korostuu Jalmarin kyvyttömyys sietää tilannetta ja toisaalta täytyminen. Jalmarin otetta voidaan tulkita niin, että erotilanne on Jalmarille niin hankala, että Jalmari kokee, että hänen on suorastaan pakko ratkaista tilanteen herättämä ahdistus jollakin tavalla.

Jalmari asettuu suhteessa kuvaamansa päihteiden käyttöön vastaanottajan aktoriasemaan. Otteessa Jalmari mainitsee "korvanneensa" päihteiden käytön avulla menettämänsä parisuhteen. Tätä voi tulkita niin, että Jalmari kokee olevansa kykenevä päihteiden käytön avulla selviytymään ilman parisuhdetta ja tyttöystävää. Toisaalta ilmausta voi tulkita myös niin, että se kuvaa päihteiden käytön merkityksellisyyttä, keskeisyyttä Jalmarin elämässä. Käytön vertaaminen tärkeään ihmissuhteeseen tuo esille siihen liittyvän voimakkaan emotionaalisen latauksen. Wrede-Jäntin (2010, 196–197) nuorisotyöttömyyttä käsittelevässä tutkimuksessa tuli ilmi, miten päihteiden käyttö voi merkityksellistyä ylipäätään (masennuksesta kärsivälle) nuorelle ihmissuhteiden korvikkeena tai keinona sietää syvempää essentiaalista yksinäisyyden tunnetta.

Jalmari ei mainitse, mistä tai miten hän keksii päihteiden käytön keinona sietää tilannettaan. Kertomuksessa esille tuleva parisuhteen päätyminen on kuitenkin kulttuurisesti tuttu päihteiden avulla tapahuvan itselääkinnän syy. Erokriisi päihteiden käytön taustalla on tullut esille sekä aiemmissa haastattelututkimuksissa (esim. Kuusisto 2010, 127; Virokannas 2004/2003, 200) että esimerkiksi Oksasen (2011) tutkimuksessa suomalaisten, suosittujen metalliyhtyeiden kappaleiden lyriikoista. Myös Törrösen (2005) ja Törrösen ja Maunun (Törrönen & Maunu esim. 2006) analysoimissa työssä käyvien nuorten aikuisten juomispäiväkirjoissa alkoholin käytön taustalla oleva mielipaha liittyi tyypillisesti lähimenneisyydessä sosiaalisissa tilanteissa koettuihin pettymyksiin.

Tavanomaisissa turruttamiskertomuksissa nuoret suhtautuvat käyttötapaansa poikkeuksetta jännitteisesti. Tämä tulee selkeästi esille esimerkiksi Tommin otteessa:

Tommi: Vaikka mä silloin iteki tiedostin silleen ihan hyvin siihen aikaan, että jos on paha olo ja juo, ni ei se oo niinku hyvä, silti sitä silleen kuitenkin teki, ku oli niin paha olla, ja joistaki asioista ei voinu puhua kellekään...kaikennäkösiä ajatuksia

Otteen aktanttisisällöt ja päihteen käyttöön kiinnittyvät modaalisuuden ulottuvuudet ovat turruttamiskertomuksille tyypillisiä. Samoin Tommin päihteen käyttö näyttäytyy temaattiselle kertomusryhmälle ominaisesti yksilökeskeisenä. Tommin otteesta tekee kuitenkin erityisen se, miten Tommi merkityksellistää siinä turruttamiskäyttöön liittyviä haittoja. Tommi kertoo, miten käyttäessään alkoholia psyykkisen pahanolon liennytykseen, hän toimi jatkuvasti vastoin paitsi omaa myös muiden jakamaa uskomusta siitä, miten päihdeainetta pitäisi käyttää. Oma uskomusta vasten toimimisen voi olettaa johtavan paitsi ristiriitaiseen suhtautumiseen itseä kohtaan, myös itsestä vieraantumisen kokemukseen.

Tommi ei määrittele, ketä ovat ne *muut*, jotka nuoren ohella pitävät turruttamiskäyttöä huonona päihteen käyttötavana, tai mikä käyttötavasta tekee torjuttavan. Tiedetään, että nuorten suhtautuminen päihteen avulla tapahtuvaan itselääkintään vaihtelee jonkin verran päihdeaineiden mukaan. Nuorten suhtautuminen negatiivisista tunnetiloista orientoituvaan ja yksinäiseen alkoholinkäyttöön on aiempien tutkimusten perusteella kuitenkin hyvin negatiivista (ks. Katainen & Rolando 2015, 158-159; Maunu & Simonen 2010, 92; vrt. Kuusisto 2010, 136). Vaikka Tommi ei otteessa tähdennäkään turruttamiskäytön hänessä herättämiä tunteita, vastoin laajaa kulttuurista uskomusta toimiminen tuottaa usein sosiaalisia häpeän ja ulkopuolisuuden kokemuksia. Tällaiset kokemukset voivat edelleen syventää nuoren tunnetta sosiaalisesta erillisyydestä ja yksinäisyyttä.

Turruttamiskertomuksissa ehkä useimmiten toistuva haittamaininta liittyy päihteen käyttöön liittyvään rahanmenoon (ks. luku 5.3). Yksittäisiä, käyttötilanteisiin liittyviä päihdehaittoja tulee esille tavanomaisissa käyttökertomuksissa kuitenkin melko vähän. Tätä voi pitää yllättävänä, kun otetaan huomioon, miten runsaan ja pitkään jatkuvaa nuorten päihteen käyttö kuvaantuu. Yksittäisten haittamainintojen vähyys voi kertoa myös ahdistusoireiden voimakkuudesta, kuten Manu pohtii:

Manu: Jos sulla on joka päivä muutenkin paska olo, niinni ei paljon haittaa jos sä oot vaikka vetäny jotain turpaan kännissä, tai jotaki (naurahdus) muuta että, ei ne oo enää niin suuria ongelmia ku se, ylimalkaan kauheus mitä on yleisestiki

Manun käyttämä sä-passiivi kutsuu voimakkaasti samaistumaan ahdistuneen nuoren tilanteeseen. Haastatteluotteessa Manu kuvaa hypoteettista tilannetta, jossa ahdistunut (nuori) ihminen, otteen subjekti, on käynyt humalassa fyysisesti käsiksi johonkuhun toiseen ihmisen. Väkivaltaiselle toiminnalle ei anneta otteessa mitään erityistä motiivia, eikä siihen kiinnity modaalaisia ilmauksia.

Teko ei myöskään herätä sen tekijässä mitään erityistä tunnereaktiota. Näin tekijän suhde tapahtumaan jää hyvin ulkokohtaiseksi.

Ahdistus asettuu Manun otteessa yleiseen, toimintaa motivoivaan lähettäjän aktanttiasemaan. Päähtyneenä tehty väkivallanteko on ahdistuksen seuraus. Kun tekijä tarkastelee toimintaansa vastaanottajan asemassa, ei teon aiheuttama tunne eroa mitenkään hänen tavanomaisesta, arkisesta peruskokemuksestaan. Musta teko on tekijälle yhdentekevä, koska se katoaa saman tien tekijän jo valmiiksi mustaan maailmaan.

Vaikka Manun pohtii vastauksessaan päihdesidonnaista väkivaltaa, ei Manun tai kenenkään muunkaan nuoren haastattelu tai päihteiden käyttökertomukset sisällä kuvausta itse tehdystä tai itseen kohdistuneesta fyysisestä väkivallasta. Siksi Manun otetta voidaankin tulkita niin, että viittaamalla kulttuuristen normien vastaiseen tekoon, nuori tuo esille omakohtaisen kokemuksen siitä, miten ahdistuneisuus voi pakottaa ihmisen toimimaan paitsi itseä myös muita satuttavilla tavoilla, joihin ihminen ei sitoudu moraalisesti. Turruttamiskertomuksessa tämänkaltaisena toimintana esiintyy tietysti päihteiden itselääkinnällinen käyttö yleensä.

5.2 Psykedeelipäihde psyykkisesti pahoinvoivan nuoren parantajana

Kaksi kolmesta tavanomaista, työttömyysaikaista päihteiden käyttöä turruttamisena merkityksellistäneistä nuorista kuvaa *hyvässä käyttökertomuksessaan* psykedeelihuumeiden käyttöä. Myös näissä *psykedeelikertomuksissa* päihdeestä ja sen käytöstä kerrotaan itselääkinnän näkökulmasta. Keskityn tässä kuvussa analysoimaan kyseisiä kertomuksia.

Aiemman tutkimuksen perusteella psykedeelihuumeet nauttivat etenkin monipäihdekäyttäjien keskuudessa usein suurta, muita päihteitä voimakkaampaa arvostusta (Seppälä & Mikkola 2004, 88). Myös turruttamiskertomuksissa suhtautuminen psykedeelisiin päihdeaineena on poikkeuksellisesta. Siinä missä nuoret asennoituvat muihin päihdeaineisiin ja etenkin alkoholin myös negatiivisesti, nuoret merkityksellistävät psykedeelien käyttöä yksinomaan positiivisesti. Psykedeelikertomuksissa päihteen vaikutusta ei kuitenkaan esitetä universaalina, toisin kuin muiden päihdeaineiden, vaan subjektiivisempana.

Turruttamiskertomuksiin lukeutuvien kahden psykedeelikertomuksen pääasialliset elementit ovat hyvin samankaltaisia. Olen valinnut kertomuksista pidemmäksi esimerkiksi kaksi katkelmaa Manun

psykedeelikertomuksesta siksi, että Manun kertomuksessa kuvataan useita eri päihteen käyttökertoja. Lisäksi Manun kertomuksessa käyttö kuvaantuu runsaampana ja jossain määrin tavoitteellisempana kuin Jalmarin kertomuksessa.

Manu: Mä olin luku (---) krishnamunkkijuttuja ja sitte, yhen kaverin puheita teosofisesta seurasta, mä otin sitä happoo kotona, se oli niinku ensimmäinen kunnan psykedeelikerta, niin se ryöpytyksen määrä mitä se päihde niinku anto oli aivan mieletön, sitä henkisesti tavallaan romahti ihan täysin, on maailman kauheimmissa kiemuroissa siinä ihtes sisällä, kunnes se tavallaan anto niinku periks, tai sano niinku sano sulle että, ”ei oo enää mitään syytä sellaseen koska, kaikki sun tuska mitä sulle tulee niin sä luot sen oikeesti oman pääs sisällä” (---), ni yhtäkkiä sen ryöpytyksen jälkeen vaan tuli semmonen äärimmäinen rauha, mä pystyin moneen vuoteen ekaa kertaa makaamaan vaan sängyllä, lukemaan ja tai olemaan ihan hiljaa vaan, ja se oli mahtava, ja äärimmäisen onnellinen ja rakkautta huokuva olotila...taikka jokainen ihminen nyt käsittää tietysti omalta kantiltaan kaikki asiat mutta, näin minä sen käsitän

Manu: (---) Mä ostin sillon tosta keskustasta ihan joltain vaan sienä, ja sitte mä olin niin päissään ku mä söin ne ni ei ne, niistä tuli vaan semmonen äärimmäinen onnellisuuden tunne, ja sitten menin vaan nukkuu, se oli hienoa, sitte tuli syksy, sitte kävin keräilee ite omat sienet, ja mm, aika monta grammaa mä niitä keräsin, ja sen jälkeen, oikeestaan oon pitäny semmosia omanlaisia psykedeeliterapiaistuntoja itelleni että, mä oon yksin kotona ja makaan sohvalle ja niin, kuuntelen hyvää musiikkia ja (---), se on äärimmäisen hienoo minusta, ja mut se on niinkö oikeestaan mielenterveysasioissa auttanu äärimmäisen paljon, että ei oo enää semmosta riipivää ahistusta kaksytneljäseitsemän, koska tavallaan ymmärtää sen mistä se jollain tavalla johtuu, en tiä johtuuko mutta, no kuitenkin

Kun Manun psykedeelien käyttöä kuvaavia otteita jäsentää aktanttimalilla, kaikkiin eri aktanttiasemiin asettuu sama henkilö: päihdettä käyttävä Manu. Ainoa poikkeus liittyy auttajan aktanttiasemaan, johon asettuu myös päihdeaine, psykedeeli. Turruttamiskertomusille tyypillisesti päihteen käyttö kuvaantuukin otteessa yksilökeskeisenä (ks. luku 3.3.2). Psykedeeliden käytön lähtökohtana on nuoren subjektiivinen tunnetila tai mielihalu.

Otteessa kuvantuu, miten ensimmäisellä psykedeelien käyttökerralla Manu vastaanottajan aktoriasemassa saavuttaa päihteen käytöstä hyvän olon. Seuraavilla käyttökerroilla Manu pyrkiikin

tavoitteellisesti käyttämään psykedeelisiä tämän hyvän olon tunteen uudelleen virittämisessä. Kun Manu tavoittelee toiminnan objektina hyvää oloa, häntä motivoi lähettäjän aktanttiasemassa psyykkinen pahoinvointi, josta Manu on kärsinyt pitkään. Manu tuo ilmi, että psyykkinen pahoinvointi on motivoinut myös hänen ensimmäistä, yleisemmin päihtymyshakuista psykedeelin käyttökertaa.

Otteessa Manu kertoo psykedeelien käytöstä hyvin samantapaisesti kuin miten sitä on kuvattu aiemmissa tutkimuksissa. Useimmiten psykedeelien käyttöä on hyvin suunnitelmallista ja analyttisesti orientoitunutta. Itsen terapointi ja tajunnan laajennus ovat tyypillisimpiä psykedeelien käytön syitä tai tapoja. (Seppälä & Mikkola 2004, 83–88.)

Aiemmassa tutkimuksessa psykedeelien käyttö ei kuitenkaan ole yhdistynyt pitkään jatkuneeseen, tuskaiseen ahdistuneisuuteen, kuten turruttamiskertomuksissa. Esimerkiksi Seppälä ja Mikkola (2004, 86–88) ovat kuitenkin huomioineet, että psykedeelien aiempi käyttö osana psykiatrista sairaanhoitoa on päihteen käyttäjien hyvin tuntema kertomus. Kulttuurinen kertomuksen voi nähdä toistuvan psykedeelien käyttötarinoissa usein käytön yleisempänä oikeuttamisen keinona tai sitä käytetään jäsentämään käyttökokemusta.

Manun kertomuksessa ei kuitenkaan viitata suoraan psykedeelien käyttökulttuuriin. Suorat viittaukset liittäisivät Manun psykedeelien käytön modaalisen voimisen ulottuvuuden kautta kulttuurissa tarjolla olevaan toiminnan malliin. Nyt kulttuurinen psykedeelinen käytön malli tulee ilmi Manun kertomuksessa epäsuorasti, mahdollisena toiminnan vaikuttimena, vailla tietoa siitä, onko Manu tietoinen siitä vai ei. Joka tapauksessa, psykedeelien käyttö näyttää tietysti Manun otteessa Manulle hänen tilanteessaan mahdollisena keinona ahdistuneisuusoireista parantumiseen.

On kiinnostavaa, miten Manun otteessa Manun itsensä lisäksi päihde, psykedeeli, kuvaantuu puhuvana subjektina. Nuorelle puhuva päihde tuo mieleen gurun, joka kuljettaa nuoren pitkään jatkuneesta piinallisesta sielun limbosta nirvanamaiseen tyyneyden tilaan. Samankaltainen päihteen subjektius tulee esille myös toisessa, Jalmarin, psykedeelikertomuksessa. Voimakkaat, nuoren autonomian positiivisesti tai negatiivisesti haastavat ja osin personoituvat tunnekokemukset ovat turruttamiskertomuksille tyypillisiä. Samaan tapaisesti tavanomaisissa turruttamiskertomuksissa psyykkisten ahdistuneisuusoireiden voi tulkita asettuvan nuoren tahdosta riippumattomaan erillisen, subjektin asemaan. Subjektiaseman voikin tulkita kertomuksissa korostavan ylipäätään jonkin voimallisuutta.

Manun otteessa päihteen käyttöön, päihteeseen ja Manuun päihteen käyttäjänä kytkeytyvät kyvykkyyden ja osaamisen tai niiden negatiivisten ilmaukset. Modaaliset ulottuvuudet ovat turruttamiskertomuksille tyypillisiä. Otteessa päihde näyttäytyy hyvin kyvykkäänä ja osaavana parantaessaan Manun psyykkisestä pahoinvoinnista. Manuun omaan toimintaan taas kyvykkyyden ja taidokkuuden lisäksi myös kyvyttömyys ja osaamisen puute.

Otteissa Manu näyttäytyy kyvyttömänä nitistämään ahdistusoireensa itsellisesti, ilman päihdettä. Toisaalta Manu kuitenkin osoittaa merkittävää kykyä ja taitoa käyttäessään päihdettä itsensä parantamiseen. Yhtenä kyvykkyyden osoituksena voi tulkita sitäkin, miten Manu kerää käyttämänsä psilositybiiniä sisältävät sienet. Näin Manun toiminta kuvaantuu kauttaaltaan hyvin itsellisenä ja muista riippumattomana.

Psykedeelikertomusten yhteydessä nuorten itsellisyys merkityksellistyy jossain määrin eri tavalla kuin tavanomaisten turruttamiskertomusten yhteydessä. Joissakin tavanomaisissa turruttamiskertomuksissa nuoren itsellinen asenne, johon päihteen itselääkinnällinen käyttö liittyy, syntyy sen seurauksena, ettei nuori saa kaipaamaansa apua sairaanhoidosta. Tavanomaisissa turruttamiskertomuksissa itsellinen asenne siis esitetään olosuhteiden aiheuttamana (negatiivisena) pakkona.

Manun otteessa kyvykkyys ja osaaminen tulevat esille myös nuoren kertoessa itsen terapoinnista psykedeelihuumeen avulla. Sana "terapia" ymmärretään tyypillisesti psykiatriseen hoitoon kuuluvana vuorovaikutussuhteena potilaan ja professiotietoa omaavan hoidon antajan välillä. Kun Manu terapoi itse itseään psykedeelin avulla, tulee professiosta käytännössä tarpeeton. Paitsi että nuori näyttäytyy hyvin osaavana ja kyvykkäänä, nuoren voi tulkita rinnastuvan erityistiedon haltijaan.

Psykedeelien käyttö kytkeytyi 2000-luvun alussa usein vastakulttuurisena pidettyyn elämäntapaan (Salasuo & Rantala 2002, 88–89; Seppälä & Mikkola 2002, 88–89). Myös Manun otteissa voi nähdä vastakulttuurisia elementtejä. Vastakulttuurisuutta Manun kertomuksessa ilmentävät esimerkiksi nuoren lukemat "krishnamunkkijutut". Niitä voi tulkita vaihtoehtotiedon ja kulutusyhteiskunnalle vastakkaisen hengellisyyden symboleina. Manun kertomuksessa nuori myös ikään kuin ottaa omiin käsiinsä mielenterveydenhoidossa käytetyn hoitomenetelmän, psykoterapiaan, ja näin riistää siltä sen institutionaalisuuden. Hieman samaan tapaan Jalmarin

kertomuksessa tulee esille, miten Jalmari ei enää tunne psykedeelien käytön jälkeen tarvetta jatkaa hänelle määrätyn masennuslääkkeen käyttöä (ote edempänä luvussa). Nuorten kertomuksissa psykoterapia voidaan siis ymmärtää psykedeeliterapian ja mielialalääkitys psykedeelien vastakohtapareina. Edelleen, jos psykoterapia ja mielialalääkitys tulkitaan valtakulttuurin tai institutionalisoituneen yhteiskunnan symboleina, turruttamiskertomuksissa kuvatun psykedeelien käytön voisi mieltää kapinaksi niitä vastaan.

Toisaalta päihteiden käyttöä ja siihen liittyvä toimintaa voisi tulkita psykedeelikertomuksissa myös nuoren yrityksenä soveltaa institutionaalisia hoidon toimintamalleja itse. Vastakulttuurisuutta vastaan puhuu myös se, että tavoite, johon sekä nuori että institutionalisoitunut mielenterveyshoito pyrkivät on sama: psyykinen toimintakyky ja nuoren hyvinvointi. Myös molempien käyttämät keinot sen tavoitteluun esitetään nuorten kertomuksissa samoina.

Manu kuvaa psykedeelien käytöstä saavuttamia hyötyjä vertaamalla käytön jälkeistä olotilaa aiempaan toimintakykyynsä. Sekä Manun psykedeeli- että tavanomaisissa turruttamiskertomuksissa ahdistuneisuutta merkityksellistetään psykofyysisenä olotilana. Manun psykedeelikertomuksessa sekä päihteen käyttökokemuksella että sen käytöstä saavutetuilla hyödyillä onkin sekä voimakkaita psyykkisiä että fyysisiä ulottuvuuksia. Psykedeelin vaikutuksen alaisena Manun tunnetila muuttuu onnelliseksi ja hyväksyväksi. Tunnetilan muutoksen myötä Manusta tulee kykeneväinen olemaan paikoillaan ja keskittymään, tekemään hyvin arkiselta ja tavanomaiselta vaikuttavia asioita, kuten lukemaan kirjaa tai makaamaan sängyllä.

Kun psykedeelikertomuksia vertaa tavanomaisiin turruttamiskertomuksiin, ovat käyttötilanteet ajallisesti huomattavasti rajautuneempia ja lyhyempiä. Psykedeelien käyttökokemuksella on kuitenkin nuorten kertomuksissa eritasoista jatkuvuutta, sillä päihteen antama kyvykkyyden tunne ei rajaudu yksin päihteen käyttötilanteeseen, kuten tavanomaisissa turruttamiskertomuksissa. Psykedeelien avulla nuoret saavuttavat pysyvemmän psyykkisen toimintakyvyn tunnun. Tämä tulee esille myös Jalmarin otteessa:

Jalmari: Ni sitä on ku uus ihminen seuraavana aamuna jos on vaikka vetäny LSD:tä, ni määkin pystyin seinään (lopettamaan, A-M.T.) mun mielialalääkkeet koska mulle tuli vaan edellisenä iltana lapuissa semmonen olo et, mä olin hapoissa, ja et en mää tajuu näitä, mun aivot vaan lokshti ne ite omille paikoille, et mulla lähti ahistus ja kaikki pois,

siis se teki se aine sen, se korjas mun aivot niin sanotusti, ja sitä ennen mä oon ollut tosi ahistunu

Myös Jalmarin ote kuvaa psykedeelien käytön seurauksia masennuksesta kärsineen nuoren näkökulmasta. Oteessa Jalmarin asettuu sekä subjektin että vastaanottajan aktanttiasemaan. Psykedeeli taas merkityksellistyy oteessa auttajaksi.

Myös Jalmarin korostaa päihteen kyvykkyyttä hänen auttajanaan. Oteessa Jalmarin merkityksellistää päihteen vaikutusta häneen jopa uudelleen syntymänä. Kertomuskokonaisuuksien perusteella nuorten psykedeelien avulla saavuttama voimakas toimintakyvyn tuntu ei kuitenkaan näyttäytyä ainakaan täysin pysyvänä, vaikka sen katoavuutta ei tuodakaan esille hyvissä kertomuksissa.

5.3 Vieroitusoireet pitkään jatkuneen turruttamiskäytön haittana

Huonoissa turruttamiskertomuksissa kuvataan pitkään jatkuneen päihteiden käytön lopettamisesta seuraavia vieroitusoireita. Aiemmassa laadullisessa päihdetutkimuksessa riippuvuuden synty näyttäytyy vaivihkaisena prosessina, jonka merkit ihminen tunnistaa usein jälkikäteen selvemmin (esim. Perälä 2002, 102–103; Weckroth 2006, 104–105). Myös turruttamiskertomuksissa vieroitusoireet yllättävät nuoren. Erityisen yllättävinä kertomuksissa näyttäytyvät opioidien käyttöön liittyvät seuraukset. Opioidien käytön lopettamiseen liittyviä vieroitusoireita kuvataan kahden nuoren kertomuksessa.

Jalmarin haastatteluvastaus kuvaa tilannetta, jossa opioidien käytöstä johtuvat vieroitusoireet osoittautuvat yllättäen niin voimakkaiksi, että nuori joutuu lopulta turvautumaan sairaanhoitoon.

Aada-Maria: Tossa mainitsit, että oli se kausi et jouduit sinne psykiatriseen sairaalaan ja näin, mm, oisko se, tai jos puhutaan huonoimmasta mahdollisesta käyttökerrasta, ni liittyskö ne toisiinsa

Jalmarin: Siis kyse oli siitä buprenorfiinista, (---) se oli ku mä en enää saanukaan sitä ainetta...mä olin käyttäny siihen kahen viikon aikana tuhatkuussataa euroa, (AM: mm) siis silleen aikamoinen potti, mä en tehny muuta ku join Suomi-viinaa, makasin sängyssä ja kattoin Pasilaa teeveestä kaks viikkoo, ni sit ku se loppu, ni mulla tuli niin kauheet kivut, tiiäkkö se opiaattiriippuvuus, että tuntu niinku et mä kuolen näihin kipuihin, ni sit mulla alko päässä heittää, että sun täytyy tappaa ittes et sä selviät näistä kivuista, että ei

tossa oo mitään järkee että, jos sä lähet hakee lisää tota kamaa, tai sit et sä kärsit nää kivut, (AM: mm) mä aloin kuulee äänii päässä, (---) ni sitten mä olin siellä osastolla sen jälkeen, koska mä olin vaaraks itselleni (...)

Jalmari: Tai en mä varsinaisesti sillä huumeella joutunu *psykiatriseen sairaalaan* vaan siitä vierotusoireesta, siitä kivusta että sitä ei voi silleen, mutta voi sen sanoa kanssa, että tosi ikävä

Otteessa Jalmarin jatkuva päihteiden käyttö orientoituu turruttamiskertomuksille tyypillisesti nuoren subjektiivisista lähtökohdista. Otteessa kaikki Jalmarin toiminta: sängyssä makaaminen, päihteiden käyttö ja televisiosarjan katselu, piirtävät nuoresta kuvaa sosiaalisesti hyvin irrallisena ja yksinäisenä. Tämä on turruttamiskertomuksille tyypillistä.

Vastauksessaan Jalmari keskittyy kertomaan työttömyysaikaisesta tilanteesta, jossa toinen nuoren pitkään käyttämistä päihdeaineista, opioidipohjainen buprenorfiini, loppuu. Aineen loppumisesta tulee suhteessa Jalmarin, pääsubjektin, toimintaan uusi lähettäjä-aktantin sisältö. Päihteen puute ja muuttunut tilanne pakottavat Jalmarin tavoittelemaan toimintansa objektina päihteettä olemista.

Jalmari kuvaa, miten hän päihteen loppumisen jälkeen kykenee olemaan päihteettä, mutta hänet haastavat vastustajan asemassa voimakkaat, pitkään jatkuneesta käytöstä johtuvat vieroitusoireet. Jalmari merkityksellistää tilannettaan tunnetasolla eräänlaiseen umpikujaan ajautumisena. Vieroitusoireet ovat kovia fyysisiä kipuja ja Jalmarin pään sisälle ilmaantuvia ristiriitaisia ääniä, jotka vaativat Jalmaria tappamaan itsensä. Hyvin samankaltaisia oireita, "refloja" kuvataan myös esimerkiksi Perälän (2002, 55–59) etnografiatutkimuksessa, jossa tarkastellaan suonensisäisiä huumausaineita käyttävien arkea.

Vieroitusoireiden jatkuessa Jalmari päättää hakeutua sairaanhoitoon. Sairaanhoito näyttäytyy Jalmarin haastatteluvastauksessa nuoren rakenteellisella, toimijuuden voimisen ulottuvuudella sijaitsevana mahdollisuutena, jonka Jalmari tunnistaa potentiaalisena avun tarjoajana. Jalmari otetaankin sisään psykiatriselle sairaalaosastolle, ja vähitellen vieroitusoireet lakkaavat. Psykiatrinen sairaanhoito jäsentyy näin Jalmarin auttajaksi. Vastaanottajan aktoriasemassa Jalmari hyötyy hoitoon hakeutumisesta niin, että hänen olotilansa tasaantuu. Se myös estää Jalmaria satuttamasta itseään.

Sairaanhoito ei kuitenkaan ole huonoissa turruttamiskertomuksissa tyypillinen auttaja. Kuten Jalmarin haastatteluvastauksesta käy ilmi, huonoissa turruttamiskertomuksissa nuoret pyrkivät tyypillisesti lopettamaan päihteiden käytön itsenäisesti. Vain yhdessä kertomuksessa runsaasti alkoholia käyttänyt nuori hakeutuu yhden kerran suunnitelmallisesti katkaisuhoidon.

Tulkintani mukaan käytön itsellinen lopettaminen ei kuitenkaan näyttäydy Jalmarin tai muiden nuorten kertomuksissa itseisarvona. Kyse on ennemminkin siitä, että käytön lopettamiseen vaikuttaa usein jokin ulkoinen ja äkillinen tekijä. Toimijuuden modaalisisista ulottuvuuksista kykenemisen negaation lisäksi turruttamiskertomuksissa päihteiden käytön lopettamiseen liittyykin monesti täytyminen tai pakko. Esimerkiksi Jalmarin otteessa vieroitusoireet eivät merkityksellisty nuoren oman tahdon mukaisena seurauksena, vaan niiden taustalla on päihteen loppuminen, johon Jalmarin on äkillisesti sopeuduttava.

Kun Jalmarin käyttökertomuksissa kiinnittää huomiota toimijuuden modaalisiin ulottuvuuksiin, huomaa, että siinä missä päihde lisää tavanomaisissa kertomuksissa nuoren toimintakyvyn ja autonomian tuntua, huonoissa kertomuksissa käytön lopettaminen johtaa kokemukseen niiden romahtamisesta. Näin tapahtuu siksi, että pitkään jatkuneen käytön aikana nuorelle on kehittynyt päihdeaineen saantiin riippuvuus, ei vain henkinen vaan myös fyysinen pakon tunne. Tämä voi kertomusten perusteella tulla nuorelle yllätyksenä.

Haastatteluotteissa Jalmarin tähdentää, ettei käytön lopettamisesta seurannutta psykoottista oirehdintaa aiheuttanut hänelle päihde vaan sen tietyn tyyppisestä käytöstä johtunut vieroitusoire. Vieroitusoireiden seurauksena Jalmarin ei omaksukaan täysin pidättäytyvää tai negatiivista asennetta päihdeainetta kohtaan. Sen sijaan Jalmarin merkityksellistää vaarallisena sellaista pitkään jatkuvaa käyttöä, jonka hän olettaa omakohtaisen kokemuksensa perusteella aiheuttavan vieroitusoireita. Samalla tavalla myös Perälä (2002, 59) kuvaa etnografiassaan, miten vieroitusoireiden kokemisen jälkeen päihteen aktiivikäyttäjät pyrkivät hallitsemaan käyttöä paremmin kiinnittämällä huomiota päihteen käyttöaikaan. Jalmarin alkuperäinen käytön motiivi, turruttaminen, ei katoa otteen perusteella mihinkään.

5.4 Pajatoiminta käytön kontrolloijana ja vähentämisen apukeinona

Turruttamiskertomuksissa pajatoiminnan aloittamista on edeltänyt nuoren elämässä ainakin ajoittain pitkään jatkunut päihteiden käyttö. Jokaisessa temaattiseen ryhmään kuuluvassa

kertomuskokonaisuudessa pajatoimintaan osallistuminen näyttäytyykin nuoren päihteiden käytön kannalta jonkinlaisena vedenjakajana. Paja-aikana nuoret pyrkivät muuttamaan suhdettaan päihteisiin tavoitteellisesti. Nuoren tietoiset, paja-aikaiset päihteiden käyttöä koskevat ratkaisut ilmentävät sitä, miten päihteiden käyttö näyttäytyy turruttamiskertomuksissa nuorelle itselleen ja usein myös pajahenkilökunnalle jollain tavalla ongelmallisena.

Niissä haastattelukertomuksissa, joissa työttömyysaikainen päihteiden käyttö esitetään toimijanäkökulmasta psyykkisen pahan olon turruttamisena, pajatoiminta merkityksellistyy suhteessa nuoren päihteiden käyttöön ensisijaisesti sen vähentäjänä. Nuorten kertomuksissa vähenemisen kannalta merkityksellisinä näyttäytyvät pajatoiminnassa nuoren käyttöön kohdistettu kontrolli sekä tuki, jonka yksin pajatoimintaan osallistuminen tarjoaa nuorelle. Nämä molemmat pajatoiminnan aspektit suhteessa päihteiden käyttöön tulevat esille esimerkiksi Tommin haastatteluotteessa:

Aada-Maria: Tota, miten onks susta, mikä susta on ollu tuolla pajalla erityisen kivaa tai

Tommi: Mm en mä oikein tiä, joka päivä tehään niinku jotain kivaa että, pääpiirteittäin siellä on joka päivä kivaa, (AM: mm) ja sitten tota et se on niinku parantaa, paranee silleen koko ajan päivärytmikin, ei polta sitä pilveekään niin paljon, ja vaikka siis en ite pidä minään pahana huumeena tota pilvee, mutta silti, ku siellä pajalla ei ne oikein tykkää siitä touhusta, ni ihan senkin takia, tai ku lupasin siis (etten polta, A-M.T.), niin ite myös halusin silleen lopetella sitä touhua

Tommin, nuoren pääsubjektin, toiminnan tavoitteeksi, objektiksi, määrittäytyä vastatauksessa pajatoimintaan osallistuminen sekä päihteiden käytön vähentäminen. Objektin mukaisesti lähettäjän aktanttiasemaan asettuu kaksi Tommin mielihalua: halu olla mukana pajatoiminnassa ja halu vähitellen lopettaa kannabiksen käyttö. Päihteettömyys ei kuitenkaan näyttäytyä otteessa yksin Tommin itse itsellensä asettamana tavoitteena, vaan kyse on myös pajahenkilökunnan nuorelle asettamasta ehdosta. Kannabiksen käytön vähentäminen on nuorelle pakollista, jotta hän voi osallistua pajalle. Näin päihteettömyyteen liittyy siis myös modaalinen täytymisen vaade.

Tommin haastatteluotteessa tulee esille, että huolimatta siitä, että Tommi haluaa vähentää kannabiksen käyttöä, hän ei välttämättä pidä itse päihdeainetta yhä pahana vastustajana kuin pajahenkilökunta. Kun Tommin ja henkilökunnan ajatukset kannabiksen käytöstä ovat osin samoja, mutta osin eriävät, pajahenkilökunta ja pajatoimintaan osallistuminen näyttäytyvät Tommin

näkökulmasta sekä vastustajina että auttajina. Aktanttirooli riippuu osin siitä, kumman mielihaluistaan Tommi asettaa ensisijaiseksi: käytön lopettamisen vai sen jatkamisen. Koska Tommi joka tapauksessa haluaa vähentää kannabiksen käyttöä, jäsenyy pajoiminta nuoren apukeinoksi tämän tavoitteen suhteen. Lisäksi otteessa Tommi ilmentää olevansa valmis sopeutumaan pajahenkilökunnan tahtoon pajoiminnan osallistumisen mielekkyyden takia. Näin Tommi merkityksellistää pajoimintaa myös sellaisen päihteiden käytön vähentäjänä, jota Tommi ei pidä itse ongelmallisena.

Tommi otteessa pajoimintaan osallistumisen kuvataan vähentävän Tommin päihteiden käyttöä sekä välittömästi että välillisesti. Kun pajoiminnan ohjaajat ja säännöt kieltävät päihtyneenä pajalla olemisen ja edellyttävät nuoren esiintyvän pajalla toimintakykyisenä, pajoiminnassa päihteiden käyttöä kontrolloidaan suoraan. Tämän lisäksi Tommin haastatteluotteessa tulee kuitenkin esille, että pajoimintaan osallistuminen helpottaa Tommin univaikeuksia. Tommin haastattelukertomuksessa univaikeudet liittyvät pitkään jatkuneeseen psyykkiseen oirehdintaan. Unirytmien muutoksen voikin tulkita Tommin kohdalla ilmentävän sitä, että työpajoimintaan osallistuminen on helpottanut nuoren ahdistuneisuutta. Kun Tommi, vastaanottajan aktanttiasemassa, hyötyy tällä tavoin pajoimintaan osallistumisesta, pajoiminta vähentää myös epäsuorasti nuoren päihteen käyttöä puremalla sen motiiveihin.

Kun pajoiminta lisää Tommin psyykkistä kyvykkyyden kokemusta, toimijuuden näkökulmasta pajoimintaan osallistuminen vähentää Tommin riippuvuutta päihteiden käytöstä. Pajoiminnan merkityksellisyyttä lisää Tommin kertomuksessa se, ettei Tommi ole kokenut saavansa vastaavaa apua ahdistuneisuusoireisiin sairaan- tai terveydenhuollosta. Niin Tommin, kuin myös muiden työttömyysaikana päihteiden käyttöä turruttamisena merkityksellistyneiden nuorten kohdalla pajoiminnan voi tulkita merkityksellistyneen haastattelukertomuksissa sosiaalisena kuntoutuksena (ks. Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Esimerkiksi Tommin otteessa pajoiminnan voi myös nähdä lisäävän nuoren luottamusta institutionaalisia palveluja kohtaan sen jälkeen, kun nuori on kokenut lukuisia pettymyksiä viranomaiskontakteissa.

Jalmarin otteessa paja näyttäytyy paikkana, jossa päihtyneenä oleminen tuntuu nuoresta epämukavalta:

Aada-Maria: Okei tota, poltatko aamulla (ennen pajalle menoa, A-M.T.) vai

Jalmari: En enää, mä oon lopettanut sen, mä en nähny siitä mitään hyötyä, (AM: okei) siitä aamulla polttamisesta, siitä oli enemmän haittaa ku hyötyä mun mielestä, (AM: joo), jotenkin ei ollu oma ittesä aamulla siellä pajalla, ja joutu pelkäämään huomaako joku ja silleen ni, (AM: mm) sit mä aattelin et mä jätän sen pois, ja mä oon koko ajan nyt vähentäny, ihan jatkuvalla syötöllä että, mä aattelin pitää nyt loppuviikon taukoo tän päivän jälkeen, mä siinä vielä onnistumatta, mutta nyt mä yritän

Jalmarin vastauksessa tulee esille, miten Jalmari, otteen subjekti, on pajatoimintaan osallistumisen varhaisemmassa vaiheessa käyttänyt kannabista myös aamuisin ennen pajalle menoa. Otteessa Jalmari kertoo kuitenkin lopettaneensa tämän pajatoiminnan aikana. Kannabiksen polttaminen näyttäytyy Jalmarin näkökulmasta vastustajana suhteessa mielekkääseen osallistumisen kokemukseen. Mielekäs osallistumisen kokemus on otteessa yksi Jalmarin toiminnan objekteista.

Kuten aiemmin Tommin, myös Jalmarin haastatteluotteessa päihteen käytön ja sen vähentämiseen yhteydessä toimijuuden modaalisisista ulottuvuuksista keskeisiksi nousevat subjektiin kiinnittyvä haluaminen ja pajatoiminnan kontekstiin liittyvä täytyminen. Jalmaria motivoi vähentämään päihteen käyttöä paja-aikana lähettäjän aktoriasemassa sekä hänen oma subjektiivinen halunsa että päihteiden käyttökielto. Käyttökielto merkityksellistää pajan paikkana, johon päihteet eivät kuulu.

Haastatteluotteessa tulee ilmi Jalmarin kokemus siitä, että päihtymys estää häntä olemasta oma itsensä pajalla. Tällöin päihtymys merkityksellistyy työpajakontekstissa täysin vastakkaisesti kuin turruttamiskertomusten arjessa vastustajana, joka tuhoaa nuoren kyvykkyyden tunnun. Jalmarin maininta "omana itsenä olemisesta" on merkityksellinen myös siksi, että se tuo esille, että Jalmari kokee, että hän on kykenevä sietämään itseään ja omia ajatuksiaan ilman päihtymystä, ainakin pajakontekstissa. Tämä on tietysti merkittävä ero turruttamiskertomuksien arkeen.

Jalmarin haastatteluotteesta käy kuitenkin ilmi, ettei Jalmari ole toistaiseksi pystynyt lopettamaan kannabiksen päivittäistä käyttöä kokonaan, vaan käyttää edelleen päihdettä päivittäin vapaa-aikana. Kun Jalmari on kyvytön säätelemään päihteen käyttöä omien toiveidensa mukaisesti, päihteen käyttöön liittyy modaalinen pakko, ja se näyttäytyy riippuvuutena. Huonoissa työttömyysaikaisissa turruttamiskertomuksissa nuoret yllättyvät pitkään jatkuneen käytön lopettamisen aiheuttamista vieroitusoireista (luku 5.3). Jalmarin ote ei kuitenkaan kerro, onko hän tullut tietoiseksi käytön lopettamisen haasteellisuudesta jo ennen pajalle tuloa vai vasta paja-aikana.

Turruttamiskertomusten yhteydessä nuorten työpaja-aikaista päihteiden käyttöä ei kuitenkaan merkityksellistetä aina tai ainoastaan riippuvuutena, vaan käyttö saa myös muita merkityksiä. Usein työpaja-aikaisissa kertomuksissa päihteiden käyttö tapahtuu seurassa, ja käyttöä motivoivat sosiaalisuuteen ja ihmissuhteisiin liittyvät syyt. Tämä on tietysti jyrkän vastakohtaista tavanomaisille työttömyysaikaisille turruttamiskertomuksille, joissa nuoret näyttävät hyvin yksinäisiä.

Sosiaalinen päihteiden käytön tapa esitetään nuorten näkökulmasta kuitenkin osin haasteellisenä. Jännitteinen suhtautuminen tulee esille esimerkiksi Manun kertomuksessa:

Manu: Mutta oon mä taas juonu aika paljon silleen, mut se on enempi tämmöstä sosiaalihakusta juomista, koska mulla ei täällä oo ymmärrettävistä syistä oo kauheesti kavereita (AM: mm), ja sitten jos kavereita, ni se on yleensä aina sitä (imitoiden) ”viikonloppu, no niin juodaan vähän, jee jee mitä tehhään”, niin en tiä, sem(AM:mm,)mosta se on

Manun otteessa päihteen käyttöön liittyvät aktanttisisällöt ovat osin turruttamiskertomuksille tyypillisiä, mutta osin poikkeavat niistä. Otteessa paja-aikana vähentymisen jälkeen jälleen lisääntynyt nuoren päihteiden käyttö kyllä motivoituu Manun, subjektin, sisäisestä tunnetilasta ja näyttäytyy näin yksilökeskeisenä. Yleisen ahdistuneisuuden sijaan lähettäjän aktanttiasemaan asettuu kuitenkin Manun otteessa Manun spesifimpi yksinäisyyden tunne. Manun toiminnan objektiksi määritetty siitä eroon pyristely. Auttajana tässä ei kuitenkaan esitetä päihdeainetta, kuten turruttamiskertomuksissa tavallisesti, vaan kulttuurissa yleinen alkoholin käyttö sosiaalisena ajanvieton tapana. Kiteytetysti, Manu esittää juomisensa lisääntyneen siksi, että alkoholinkäyttö mahdollistaa hänelle muihin tutustumisen ja seurassa olon vapaa-ajalla.

Toimijuuden näkökulmasta päihteen käyttö näyttäytyy Manun otteessa rakenteellisella voimisen modaalisella ulottuvuudella sijaitsevana mahdollisuutena. Ilmeistä kuitenkin on, ettei nuoren näkökulmasta tilanteeseen sisältyvien toimintamahdollisuuksien horisontti suhteessa sosiaalisuuteen ole järin leveä. Manu esittää juomisen jopa ainoana mahdollisuutena viettää viikonloppuisin aikaa muiden seurassa.

Tapa, jolla Manu kuvaa sosiaalista päihteiden käyttöä ilmentää Manun suhtautuvan viikonloppujuomiseen ristiriitaisesti. Muiden sosiaalisuutta ruokkivien keinossa ollessa vähäisiä tai

olemattomia, liittyy alkoholin käyttöön seuraan kaipaavan nuoren näkökulmasta myös pakko. On helppoa ajatella, että nuorelle, jolle päihteen käytöstä on tullut jotain hallitsematonta, päihteen käytön keskeisyys nuorten vapaa-ajan vietossa voi näyttäytyä vastustajana, joka uhkaa nuoren toimintakykyä ja toimijuutta hyvin laajasti.

6 Sosiaalishakuiset käyttökertomukset

"Sosiaalishakuinen" on puhekielinen adjektiivi, joka "turruttamisen" tavoin mainitaan haastatteluaineistossa. Sillä viitataan sekä aineistossa että analyttisenä käsitteenä tässä tutkimuksessa päihteiden käyttöön, joka motivoituu nuoren yksinäisyyden, sosiaalisuuden eristäytyneisyyden sekä tylsyyden tunteista. Yhdestätoista haastattelukertomuksesta kaikkiaan viidessä nuoren työttömyysaikainen päihteiden käyttö näyttyy joko täysin, tai pääasiallisesti sosiaalishakuisena. Temaattinen kertomusr ryhmä on siis aineiston suurin.

Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa kuvataan usein nuorten aikuisten keskuudessa lisääntyntä sekakäyttöä. Lisääntymisestäään huolimatta muuhun kuin riippuvuustyypiseen käyttöön liittyvä sekakäyttö on jäänyt aiemmassa laadullisessa päihdetutkimuksessa jossain määrin katveeseen. Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa nuorten päihteiden käyttö näyttyy runsaana. Toisin kuin turruttamiskertomuksissa, sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa päihteen päihdyttävää merkitystä keskeisemmäksi nousee kuitenkin käytön merkitys kulttuurisena, nuoren toimintaympäristössä mahdollisena keinona kokea osallisuuden tunteita.

Pohdin *tavanomaisten sosiaalishakuisten käyttökertomusten* analyysissä, mikä tekee päihteiden käyttötilanteista kulttuurisesti poikkeuksellisia niin, että niissä toisten lähestyminen on helppoa. *Hyvien käyttökertomusten* yhteydessä analysoin erityisesti jo tavanomaisten kertomusten yhteydessä sivuttavaa transgressiivisen, normeja rikkovan toiminnan roolia voimakkaan sosiaalisen kokemuksen luomisessa. Temaattiseen ryhmään kuuluvissa nuorten *huonoissa käyttökertomuksissa* nousevat esille päihtymyksen hallintaongelmat, jotka estävät ihanteellisen sosiaalisuuden kokemuksen. Lisäksi kertomuksissa kuvantuu, millaisia riskejä nuoret ylipäättään liittävät sosiaalishakuisen päihteiden käyttötapaan. Viimeisessä *työpajatoimintaan osallistumista käsittelevässä alaluvussa* osoitan, miten nuori voi kokea etäisyyden oton päihteiden käyttöön vaikeana sen sosiaalisten seurauksien takia.

6.1 Päihteiden käyttö kulttuurisena keinona vuorovaikutuksen virittämiseen

Päihteiden käyttö on sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa merkittävässä roolissa nuoren arjessa. Kertomuksissa yleisimmin mainittuja päihdeaineita ovat alkoholi ja kannabis, joita nuoret käyttävät myös yhtäaikaaisesti. Joissakin kertomuksista mainitaan yleensä tarkemmin määrittelemättömien lääkeaineiden päihdekäyttö. Yksi käyttötarina kertoo nuoren psykedeelien käytöstä.

Analysoin ensimmäisenä esimerkkinä sosiaalishakuisesta päihteiden käytöstä Martin haastatteluotetta, jossa käytön useus tulee selkeästi esille. Ote on haastattelun kohdasta, jossa on juuri tullut ilmi, että nuoren *tyypillisin* työttömyysaikainen, yleisempi päihteiden käyttötilanne on ollut päiväaikaan sijoittuva kaljalla käynti.

Aada-Maria: Tota, jos tehtäs dokumenttielokuva sun elämästä, ja siinä kuvattas sellasta päivää johon sisältys myös semmonen hetki ku käyään siellä päiväkaljalla, niinni mitä siinä tapahtus niinku

Martti: Jos se lähtis siitä et ku menee sinne päiväkaljalle ni todennäköisesti se alkas *kantapaikan* ovelta joskus kolmen neljän välillä, (AM: mm) käy ostamassa yhden oluen, menee istuu pöytään, siellä hyvällä tuurilla voi olla joku kaveri, tai sitten siihen ilmestyy puolen tunnin päästä joku (AM: joo) (---)

Martti: No yleensä se on (---) ihan perusjutustelua, et jutellaan ja keskustellaan asioista ja, mahdollisesti jos sitten on semmonen fiilis että sen jälkeen halua tehdä jotai, ni sitten mietitään että mitä tehään (---, --), se on jotenkin, siitä on vaan tullu semmonen tapa, (AM: joo) iteasias se on varmaan, justii silloin kun työttömänäki oli, niin silloin monesti jos nukku pidempään ja, (AM: mm) saatto olla jos kolmeen nukku ni, saatto herätä siihen et joku kaveri soittaa että, ”tuuppa, tuuppa vaikka johonkin (AM: mm) kaljalle”, ni sitä lähti sitten saman tien sinne, et sillä mm sillä sitten niinkun lähti päivä käytiin taas joskus, ja no se on kuitenkin mukavampi olla, välillä on semmonen olo et halua ihmisten ilmoille ni se on semmonen helppo valinta, lähtee sinne (--) oon huomannu että ei tuu ainakaan silloin mietittyä mitä on kotona, jos siellä on vaikka laskuja oottamassa, ni pystyy sitten unohtamaan sen ajaks

Martti kuvaa vastauksessaan usein toistuvaa kaljalla käyntiä. Kun Martti viittaa otteessa toiminnan tapamaisuuteen, tuo hän esille, ettei jokaisen kaljalla käyntikerran motiivien reflektointi ole hänelle välttämättä tietoista. Martin otteen perusteella kaljalla käynnin taustalla on kuitenkin ennen kaikkea nuoren toive seuraan liittymisestä ja osallisuudesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Sosiaaliseen seuraan liittyminen ja sosiaalinen kokemus ovat keskeisiä Martin, otteen subjektin, toimintaa ohjaavia tavoitteita eli objekteja. Lähettäjän toimintaa motivoivaan aktanttiasemaan asettuu Martin otteessa sosiaalishakuisille käyttökertomuksille tyypillisesti joukko negatiivisia työttömyysaikaan kiinnittyviä tunnetiloja. Niistä merkittävimpiä ovat yksinäisyys ja sosiaalinen eristäytyneisyys, tai tunne niiden uhasta. Samat aktanttisisällöt asettuvat aktanttimallissa myös

vastustajan asemaan. Aiemman tutkimuksen perusteella tunteet ovat tyypillisiä nuorten työttömyyteen liittyviä haittakokemuksia (Malmberg-Heimonen 2003, 28–29).

Martin ainakin ajoittain negatiivisena kokema työttömyysaikainen itsellisyys ja rutiinittomuus tulevat otteessa esille esimerkiksi, kun päivä-, tai Martin työttömyysaikaisessa elämänrytmissä pikemminkin aamukaljalle meno toimii Martin näkökulmasta eräänlaisena starttimoottorina päivään. Sosiaalinen kaljalla olo kodin ulkopuolisessa paikassa auttaa Marttia unohtamaan henkilökohtaiset huolet, kuten kotona odottavat laskut. Laskuja ja kotia voi tulkita Martin otteessa laajempanakin symbolina nuoren työttömyysaikaisille haasteille.

Sosiaalishakuisuus päihteiden käytön motiivina ei ole tullut aiemmin esille nuorten aikuisten päihteiden käyttöä käsittelevissä tutkimuksissa. Huumetutkimuksessa päihteiden käyttö on näyttäytynyt toistuvasti nuorten keinona tutustua ja rakentaa suhdetta joihinkin nuoren kaltaisenaan kokemiin, aina suhteessa valtakulttuuriin ulkopuolisena näyttäytyviin ihmisiin (esim. Väyrynen 2007, 73–81; Salasuo & Rantala 2002). Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa nuoret eivät kuitenkaan pyri tyypillisesti liittymään päihteiden käytön avulla mihinkään *tiettyyn* seuraan, vaan seuraan yleensä. Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa nuoria itsessään, tai heidän arvomaailmaansa ei myöskään yleensä esitetä marginaalisina, vaan marginaalisuuden kokemukset liitetään haastattelukertomuksissa nuorten valtaväestöstä poikkeavaan elämäntilanteeseen, työttömyyteen.

Se, ettei sosiaalishakuisuus päihteiden käytön motiivina ole noussut esille aiemmassa tutkimuksessa, voi johtua osin siitä, ettei työttömien nuorten päihteiden käyttöä olla aiemmin tutkittu toimijanäkökulmasta (luku 3.4). Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa yksinäisyyden ja irrallisuuden tunteet sijoittuvat nimenomaisesti työttömyysaikaan. Esimerkiksi Martin kuvatessa päiväkaljalla käyntiä työttömyysajan voi tulkita asettuvan myös lähettäjän aktanttiasemaan. Jos Martin päihteen käyttöä jäsentää aiemmassa alkoholitutkimuksessa käytetyin empiiris-teoreettisin käsittein, jäsentyy se kuitenkin yksilökeskeisenä, nuoren subjektiivisista mielihaluista juontuvana. Alkoholitutkimuksessa käytetyt käsitteet eivät siis kykene huomioimaan toiminnan orientoitumista jostakin tietystä (rakenteellisesta) kontekstista käsin.

Kun Martin toiminta motivoituu työttömyysaikaisesta seuran kaipuusta ja tylsyyden tunteista, ja kun nuoren tavoitteena on saavuttaa näiden tuntemusten vastaanapa, ei ole kovin yllättävää, että sosiaalinen vuorovaikutus on objektin saavuttamisessa merkittävä auttaja. Keskeistä kuitenkin on,

ettei otteessa Martin reitti sosiaaliseen kanssakäymiseen ole suora, vaan se kulkee baaritiskin kautta. Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa päihteiden käyttö toimintana onkin keskeinen auttajana, joka avaa nuorille oven sosiaaliseen kanssakäymiseen, ja joka edelleen mahdollistaa nuorille negatiivisista tunnetiloista irtaantumisen.

Jos Martin haastatteluotteessa tarkastelee toimijuuteen liittyvää modaalisuutta, nuoren toiminta motivoituu sinänsä yksilökeskeisestä halusta saavuttaa jokin kokemus tai tunnetila. On helppoa havaita, että Martti on tietoinen siitä, miten hän voi toimintaympäristössään toteuttaa tavoitteensa, ja kyvykäs käyttämään tätä tietoa hyväkseen. Näin Martin toiminnassa korostuvat osaaminen ja kyvykkyys. Mainittujen modaliteettisten ulottuvuuksien rinnalle nousee rakenteellinen voimisen modaaliteetti. Voimisen modaalisella ulottuvuudella sijaitsevat päihteiden käyttöön liittyvät kulttuuriset normit ja konventiot, joita nuori käyttää toiminnassa hyväkseen.

Aiempi päihdetutkimus korostaakin sosiaalisuuden keskeisyyttä nuorten päihteiden käytössä. Huumetutkimuksessa on tullut usein esille, miten huumeiden käyttöön liittyvä marginaalisuus, alakulttuurisuus ja myös laittomuus yhdistävät käyttäjiä. Myös suomalaisissa 2000-luvulla tehdyissä alkoholitutkimuksissa vallitsee vahva konsensus siitä, että nuoret käyttävät alkoholia pääasiassa saavuttaakseen voimakkaita "yhteistunnon" kokemuksia. (Ks. luku 3.3.) Huolimatta siitä, että alkoholitutkimusten perusteella nuoret tavoittelevat sosiaalisia kokemuksia tyypillisesti jo olemassa olevissa kaveri- ja ystäväporukoissa, sekä alkoholi- että huumetutkimuksessa päihteet näyttäytyvät myös yleisenä kulttuurisena keinona sosiaalisen vuorovaikutuksen virittämiseen. Esimerkiksi Törrönen ja Maunu (2005, 273) kutsuvatkin alkoholia artikkelissaan "sosiaalisuuden kätilöksi" ja Törrönen (2005, 503) "yhteisyyden, seurallisuuden ja hauskanpidon voitelijaksi".

Sekä sosiaalishakuisista kertomuksista, että aiemmasta tutkimuksesta on tunnistettavissa vuorovaikutuksen mikrotason toiminnan malleja, jotka tukevat sosiaalisuuden kehkeytymistä päihteiden käyttötilanteissa. Esimerkiksi Juuso kuvaa haastatteluotteessa hienosyisemmin käyttötilanteiden sosiaalisuutta:

Juuso: Kyllä sitä kaverin tai kavereitten kavereihin tulee tutustuttua samalla tiettenkin, se (kannabiksen polttaminen, A-M.T.) jotenkin yhittää ihmisiä jostain syystä

Aada-Maria: mi- mistä luulet että se vois johtua

Juuso: mm...varmaan tekee jotain yhdessä ja, samalla lailla niinku vaikka kahvikupponen vähän ehkä eri mittakaavassa mutta niinku, tai tupakka vaikka, jos on tupakalla jossain, (AM:

mm) paikassa ni harvoin sitä hiljaa istuu jos on porukkaa tai (xxx), (AM: mm mm), jotain samankaltasta, (AM: aivan) ehkä kaikki on vähän samassa mielentilassa, ehkä vähän niinku, kaikki on...ehkä jotenkin vähän yksin- tai riippuu paljon ihmisistä ja minkä tyyppistä se (kannabis, A-M.T.) on mutta, tota monet on vähän semmosia yksinkertaisesti suhtautuu sosiaaliin tilanteisiin silloin, sit on tietty niitä jotka jumittelee ja kuumottelee ihmisiä, mutta niinku ihmiset on niinku sosiaalisempia jos (polttaa, A-M.T.)

Juuson haastatteluotetta voidaan jäsentää aktanttimallin avulla niin, että siinä esitetään, miksi Juuson, subjektin, näkökulmasta päihteen käyttö toimii hänen kulttuurisessa toimintaympäristössä auttajana vuorovaikutuksen virittämisessä ja miksi käyttö "yhdistää ihmisiä". Toisiin sanoen ote selventää, mikä päihteen käytöstä tekee auttajan suhteessa sosiaalisuuden kokemuksiin. Juuson vastaus tuo selkeästi esille, miten sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa päihteen käytön vuorovaikutusta edesauttavaa efektiä ei liitetä pääasiallisesti päihteen ominaisuuksiin, vaan ihmisten kulttuurisesti konventionalisoituneeseen toimintaan käyttötilanteissa.

Juuso rinnastaa kannabiksen käyttötilanteen hetkiin, joissa ihmiset heittävätkin hetkeksi vapaalle ja rentoutuvat, kuten kahvi- tai tupakkataukoon. Juuson kuvaus synnyttää mielikuvan tilanteesta, jossa yksilölliseen, tavoiteorientoituneeseen suorittamiseen voidaan suhtautua jopa paheksuvasti. Juuso kiteyttääkin ihmisten toiminnan päihteen käyttötilanteissa "yksinkertaiseksi asennoitumiseksi". Sen toistuvuus eri ihmisten kesken viittaa vahvoihin ja vakiintuneisiin käyttäytymisen normeihin.

Samankaltaisia, yksinkertaisen asennoitumisen elementtejä voi löytää esimerkiksi Falkin ja Sulkusen (1980) tutkimista, pääasiassa jo 1900-luvun alkupuolella tehtyjen suomalaiselokuvien juomiskohtauksista. Analyysissään Falk ja Sulkunen kiinnittävät huomiota esimerkiksi siihen, miten kohtauksissa miehet käyttävät toisistaan vain sellaisia nimityksiä, jotka liittyvät päihteen käyttöön. Falkin ja Sulkusen mukaan miehet eivät myöskään käy kohtauksissa juurikaan esimerkiksi omaan elämäntilanteeseen liittyviä keskusteluja, joita voisi kuvata tunnustukselliseksi. Myös ensimmäisenä esimerkkinä analysoidussa Martin haastatteluotteessa Martti kuvaa tapahtumia kaljan äärellä kuvataan "perusjutusteluksi". Ilmaisuu viittaa leppoisaan sanailuun, jonka tavoite on sosiaalisuus itsessään (ks. Simmel 1947).

Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa tilanteeseen liittymättömien ihmisten välisten erojen häivyttäminen auttaa tulkintani mukaan porukan keskinäisen yhteishengen rakentumista. Sosiaalisuuden rakentumista edesauttaa tietysti myös yhteinen tekeminen, päihteiden käyttö. (Ks.

Partanen 1992.) Päihteiden käytön avulla nuorten voi tulkita sosiaalishakuisissa kertomuksissa myös viestivän ympäristölleen halusta ja valmiudesta "puhtaaseen" ja "yksinkertaiseen" vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa.

Falk ja Sulkunen (1980) itse tulkitsivat fiktiivisten juomarinkien solidaarisuuden olevan niiden näennäisestä sosiaalisuudesta huolimatta "tyhjää" ja perustuvan yksin miesten juomisesta tuntemalle syyllisyydelle (vrt. Partanen 1992). Sosiaalishakuisissa kertomuksissa käyttötilanteiden vuorovaikutus näyttäytyy nuorille ilmeisen tärkeänä. Silti sosiaalishakuisissa kertomuksissa sosiaalisuutta ei tyypillisesti esitetä kovinkaan väkevänä. Kuten esimerkiksi Martin päiväkaljakertomus osoittaa, tavanomaisissa sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa nuori vain harvoin kiinnittyy seurueeseen niin saumattomasti, että voimakas sosiaalisuuden tunne ilmenee esimerkiksi me-muotoisena kerrontana tai kokemisena (ks. Simonen 2007, 35–37). Tavanomaisissa sosiaalishakuisissa kertomuksissa sosiaalisuus on tyypillisesti voimakkaimmillaankin "tahdikasta" (ks. Simonen 2007, 44–47; Maunu & Törrönen 2005, 273; 276–278).

Iineksen tavanomaisessa käyttökertomuksessa nuorten yhteisöllisyys näyttäytyy kuitenkin muita kertomuksia sakeampana. Iineksen kertomus sijoittuu työttömyysaikaiseen kesään.

Iines: Kun siinä monta viikkoa oltiin ni, mä en oikein tiä mikä niistä oli sitten semmonen, tavanomasin...varmaan sillain että jos siinä oli kavereita ollu mun luona yötä ni, sitten ku herättiin ni jos ei meillä ollu tyyliin kaljaa tai jotain, ni lähettiin käymään kaupassa pari tyyppiä, ja takas siihen kämpille ja, sitte siinä vaan kuunneltiin musiikkia ja juotiin ja, sitten se riippu aina vähän päivästä että oliko mitään muuta ku alkoholia, että miten oli kelläkin rahaa, tai et saiko velaks tai jotain että, ja sitten tota lähettiin yleensä johonkin ulos istumaan, ja sit siinä vähän ihmiset vaihtu päivän mittaan silleen ketä siinä oli ja, ja...baarissa me ei niinku oikeestaan ikinä käyty että, aina vaan oltiin kämpillä, siellä istuttiin ja, ei siinä oikein ollu silleen mitään erikoista, että ei me tehty mitään semmosta niinku sekoiltu hirveesti tai tai mitään että, juotiin jossain puistossa ulkona tai rannalla tai mun luona ja, kuha vaan höpötettiin (--), (---), joskus joku saatto yhtäkkiä vaan niinku alkaa tehdä jotain ruokaa, ja sitten kaikki söi vähän aikaa mutusti siinä ja, sitten taas vaan kalja käteen ja, tämmöstä (--), et ei tarvinnu olla ikinä tyyliin yksin ja, oli niinku just sit semmonen niinku, verkko siinä (AM: mm) itellä että, tai semmosia läheisiä oli siinä, ja silleen

Iineksen kertomuksessa on periaatteessa kaksi pääsubjektia, kertoja-subjekti, Iines, sekä kaveriporukka-subjekti, joka muodostaa kollektiivisubjektin tai kollektiiviruumiin (Simonen 2007, 35–37). Kertojana Iines kiinnittyy yksilötoimijaan kuitenkin vasta kertomuksen loppuosassa, jolloin hän reflektoi haastattelijan pyynnöstä kuvaamaansa toimintaa. Muulloin Iines liittyy työttömyysaikaisesta päihteiden käytöstä kertoessaan kaveriporukka-subjektiin.

Kahden eri subjektin takia Iineksen kertomusta voidaan tulkita sekä niin, että siinä aktanttimallissa lähettäjän asemaan asettuu Iines, että niin, että siinä aktanttimallissa lähettäjän asemaan asettuu yhteisö. Jos lähettäjän aktanttiasemaan asettuu Iines, aktanttiasemaan voidaan tulkita täyttyvän spesifimmin Iineksen työttömyysaikaisesta yksinäisyyden tunteesta tai sen pelosta. Jos lähettäjän asemaan asetetaan yhteisö, kertomusta voidaan pitää kuvauksena siitä, miten yhteisö uusintaa itsensä ja durkheimilaisen "yhteistahdon" tilan (ks. luku 3.3.1; Durkheim 1980). Vastaanottajan asemaan asettuu tällöin ensisijaisesti yhteisö oman toimintansa uudistajana. Molemmissa vaihtoehdoissa toiminnan objektina näyttäytyy vahva sosiaalinen kokemus, jonka kertomuksessa subjektit vastaanottajan aktoriasemassa saavuttavat.

Iineksen kertomuksessa, kuten myös muissa sosiaalishakuisissa kertomuksissa ja aiemmassa päihdetutkimuksessa, vahvan sosiaalisuuden tilan luomisessa keskeisenä auttajana näyttäytyy yhdessä olo ja yhdentahtinen tekeminen, ylipäätään kaikkien läsnä olevien keskittyminen samaan asiaan (ks. esim. Törrönen & Maunu 2005, 273–274; Durkheim 1980). Iineksen kertomuksessa toimijoiden vahvaa yhteisöllisyyttä ilmentää se, miten kertomuksessa kaikki, mikä kiinnittyy yksilöön tai joihinkin yksilöihin, tulee koko joukon jakamaksi ja nauttimaksi. Kertomuksessa Iines kuvaa esimerkiksi päihteiden hankintaa ja ruoan laittamista yksilösuorituksia, mutta toimien antimista nauttivat kaikki yhdessä. Samalla tavalla yhteiseksi muuttuu yksilön hallussa oleva materia: raha ja asunto. Ylipäätään, jos yksilö erkaantuu kertomuksessa yhteisöstä, tekee hän sen palvelukseen yhteisöä jollain tietyllä tavalla. Muuten yhteisö on jatkuvasti yhdessä. Voidaan tulkita, että otteessa lisäksi paikat, kuten ranta tai yksityisasunto, auttavat yhteisöllisyyden tunteen ja yhteisön ylläpidossa, sillä niissä yhteisö voi pysytellä erillään muista.

Iineksen kertomuksessa on kiinnostavaa, miten Iines mainitsee läsnä olevien ihmisten vaihtuvan, mutta vaihtuvuus ei muuta yhteisöä kerronnan tasolla. Tulkitsen, että tämä tuo näkyviin sen, miten Iineksen kuvaama työttömyysaikainen nuorten yhteisö ei rakennu ensisijaisesti persoonien välisistä suhteista, vaan juuri yhteisestä tekemisestä ja yhdessä olost. Yksilöt eivät tule kertomuksessa näkyville todennäköisesti myöskään siksi, ettei kertomuksessa kuvata lainkaan toimista ja

tekemisistä neuvottelemista. Neuvottelun puute korostaa kertomuksessa toimintojen rutiininomaisuutta ja rituaalimaisuutta. Kertomuksessa päivät seuraavatkin toisiaan samanlaisina.

Kun Iineksen otteessa kiinnitetään huomiota päihteiden käytön modaaliteettisiin ulottuvuuksiin, jää epäselväksi, mikä sitä toimijan, yhteisön tai Iineksen, näkökulmasta oikeastaan yksittäisissä tilanteissa motivoi. Kertomuksessa päihteiden käyttöön ei liitetä lainkaan modaalisia ilmauksia, vaan käyttö on muun toiminnan lailla tapamaista, osa yhteisön arkea ja kulttuuria, jota Ines ei kertojana juuri reflektoi. Kertomuksessa Iineksen oma suhde päihteisiin ja niiden käyttöön ei näyttäytyä lainkaan subjektiivisena vaan yksin yhteisöllisenä.

Ines ei merkityksellistä omaa suhdettaan päihteisiin ja niiden käyttöön kovin oleellisena päihteiden käytön kannalta. Päihteiden käytön ollessa niin merkittävä osa nuorten yhteisön arkea ja yhteisön perustuessa nimenomaisesti yhteiselle tekemiselle, käyttö näyttääytyy Iineksen kertomuksessa kuitenkin jonakin, mihin Iineksen tai kenen tahansa yhteisön jäsenen on sopeuduttava. Päihteiden käyttö näyttääytyy Iineksen kertomuksessa myös auttajana, joka voi avata nuorelle oven yhteisöön, tai ainakin yhteisölliseen kokemukseen ja durkheimilaiseen "yhteistunnon" tilaan.

On ilmeistä, että Iineksen kertomuksessa kuvataan pidäkkeetöntä sosiaalisuutta (ks. Simonen 2007, 35–37). Aiemmassa tutkimuksessa päihteiden käyttöön liittyvä pidäkkeetön sosiaalisuus on yhdistetty karnevalistiseen tai heroiiniseen päihteiden käytön tapaan. Sen keskeisenä elementtinä on nuorten käyttökertomuksissa näyttäytynyt transgressiivinen, normeja rikkova toiminta. Usein transgressiivisen juomisen tavan on tulkittu ilmentävän toimijoiden halua kokea voimakasta sosiaalista yhteenkuuluvuutta (esim. Maunu 2013; Törrönen 2005; Törrönen & Maunu esim. 2006; Partanen 1992; Piispa 2010). Edelleen esimerkiksi Maunu (2013, 281) on esittänyt analyysissään alaikäisten juomistarinoista, että juomisen transgressiivisuus voi johtua arjen yksipuolisemmasta sosiaalisuudesta ja sosiaalisten suhteiden vähyydestä. Myös Piispa (2010, 94–96) on päätellyt epidemiologisen tutkimusaineiston perusteella, että nuorten terveystarpeita sisältävällä, riskialttiilla ja sosiaalisella päihteiden käytöllä voi olla yhteys työ- tai opiskelupaikan puutteeseen ja siihen mahdollisesti liittyvään näköalattomuuden kokemukseen. Iineksen sekä muiden nuorten sosiaalishakuisten kertomusten transgressiivisuus vaikuttaa tukevan näitä havaintoja. Kertomuksissa nuorten työttömyysaikainen sosiaalisen kiinnittymisen tarve on ilmeinen, eikä kertomuksissa kuvata nuorten arkisia sosiaalisia verkostoja runsaina.

Iineksen kertomuksessa ja sosiaalishakuisissa kertomuksissa yleensä transgressiivisena toimintana voi tulkita esimerkiksi epätavanomaisiin aikoihin, kuten arkipäivään, sijoittuvan ja usein pitkään kestäväen päihteiden käytön sekä huumausaineiden käytön. Iineksen kertomuksessa jää kuitenkin lopulta epäselväksi, missä määrin toiminta näyttäytyy Iineksen omasta näkökulmasta tarkoituksellisesti normeja rikkovana. Toimijanäkökulmasta Iines painottaa nuorten yhdessä olon olleen "sekoilun" sijaan jotain muuta, kuten "höpöttelyä". Kertomuksessa musiikin kuuntelu ja ruoan laitto kuvaantuvatkin hyvin arkisina puuhina. Iineksen ilmaisuja ja päihteiden käytöstä kertomisen tapaa voi toisaalta tulkita otteessa myös vastapuheena, jota nuori tuottaa tietoisena toiminnan marginaalisuudesta ja esimerkiksi huumeiden käyttöön liitetyistä, usein päinvastaisista mielikuvista. Iineksen kertomuksessa nuorten toiminta ei silti vaikuta suuntautuvan tarkoituksellisesti konventionaalisia normeja vastaan (ks. lisää luku 6.2).

Iineksen kertomuksessa ei mainita päihteiden käyttöön tai muuhun toimintaan liittyviä haittoja lainkaan. Vastaanottajan aktoriasemassa Iines hyötyy tavanomaisesta päihteiden käytöstä ja siihen liittyvästä sosiaalisuudesta niin, ettei hänen tarvitse tuntea negatiivisia yksinäisyyden tai siihen liittyviä turvattomuuden tunteita lainkaan. Vaikka valtaosin nuoret suhtautuvat tavanomaiseen sosiaalishakuiseseen päihteiden käyttöön Iineksen tapaan positiivisesti, osassa nuorten kertomuksissa ilmennetään, että käyttöön liittyy ajoittain myös negatiivisia piirteitä. Yleisimmin haastattelukertomuksissa esitetään negatiivisena nuoren riippuvuus päihteiden käytöstä työttömyysaikaisen arjen elävöittäjänä ja sosiaalistajana.

Venlan tavanomainen käyttökertomus on kuin toiseen suuntaan vääristävä peilikuva Iineksen kertomuksesta. Erilaisen siitä tekee nimenomaisesti nuoren kokemus osallisuudesta:

Venla: No se oli silleen että, jos oli tylsää ni sitte justii soitti jolleki että, "mitä teet", ja sit jos on niinku juomassa ni sitte että, "no saako liittyä seuraan", ja sitte justii jollain kämpillä möllötettiin, ja sit siinä saatto justii pari kolmeki päivää mennä että joi siellä vaan ja silleen (naurahdus), sitte mulla tuli aika paljon velkaa kesällä, mut oon mä nytten saanu ne kaikki maksettua, kaveri kävi aina Virossa ni sit siltä sai velaksi viinaa (--), mut ei oo kyllä ikävä niitä retkuja (naurahdus) että en minä oo enää niitten kanssa, (--) ehkä oli vähän liian, rajuja ne reissut, ja silleen ärsyttää kattoo jos jotkut tyyliin koko ajan polttaa pilveä vieressä, ku ite ei kuitenkaan halua polttaa sitä, ja sitte ku mulla muut (kaverit, A-M.T.) vähän niinku leimas muaki että mä käytän huumeita ja tälleen, jos mä pyörin niitten kanssa (--), sit se oli sillen kesälläki ku tai, silleen en ehkä niin hyvin tuntenu niitä kaikkia

kenen kans silloin liikku ni, mä olin kyllä aika hiljaa silleen koko illan että, välillä nyt jotain puhu ja naureskeli mutta, silleen että vähän kuitenkin semmonen epämukava olo olla siellä missä oli (köhäisy)

Venlan kertomuksen lähtöasetelma on sosiaalishakuisille päihteiden käyttökertomuksille tyypillinen. Kertomuksessa nuoren subjektin, Venlan, toiminta motivoituu työttömyysaikaisista tylsyyden ja irrallisuuden tunteista, jotka asettuvat aktanttimallisissa lähettäjän asemaan. Venlan toiminnan objektiksi hahmottuu vastakohtainen tunnetila. Kun Venla kuvaa, miten hän tylsyydestä kärsiessään soittaa puolitutulle, ja jos tuttu on juomassa, kysyy, voiko hän liittyä seuraan, merkityksellistyy päihteiden käyttö auttajana. Päihteiden käyttö näyttäytyy otteessa Venlan tilanteessaan tunnistamana keinona lähestyä ihmisiä.

Otteessa Venla saavuttaa usein ensisijaisen toiminnan objektinsa ja pääsee liittymään seuraan. Otteessa Venla kuvaa, miten hän viettää aikaa ja käyttää päihteitä itselleen melko vieraiden miesten kanssa. Seurassa olo ja kuvattu toiminta eivät kuitenkaan tunnu Venlasta hyvältä, eivätkä nuoren odotukset tilannetta kohtaan täysin täyty.

Venla luo kuvaamistaan työttömyysaikaisista päihteiden käyttötilanteista jopa pysähtyneen kuvan. Joukko ihmisiä istuu useita päiviä samassa asunnossa ja käyttää päihteitä. Aktiivinen sosiaalisuus, jota nuoret sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa janoavat arkeensa, ei Venlan näkökulmasta toteudu. Huolimatta siitä, että Venla korostaa käyttötilanteissa ihmisten ja toiminnan passiivisuutta, samankaltaisena toistuvissa tilanteissa on jotain, minkä Venla kokee "liian rajuna".

Aiemman päihdetutkimuksen tukemana tulkitsem, että myös passiivisuus voi päihteidenkäyttötilanteessa näyttäytyä toimijanäkökulmasta kulttuurisesti "rajuna" sen epäkonventionaalisuuden takia. Tyypillisesti nuorten alkoholinkäyttöä käsittelevissä tutkimuksissa käyttötilanteet kuvaantuvat niin toiminnallisesti kuin vuorovaikutuksellisesti aktiivisina. Melko usein ainakin työssäkäyvien nuorten käyttötilanteisiin liittyy anniskeluravintoloihin hakeutuminen. Useita vuorokausia kestävät käyttötilanteet kiinnittyvät työssäkäyvien ja opiskelevien juomistarinoissa tyypillisesti erityisiin juhlahetkiin. (Esim. Simonen 2007; Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2005; Pyörälä 1991; Mäkelä & Virtanen 1987.)

Kertomuksessa merkittävänä vastustajana Venlan tavoitteleman positiivisen, sosiaalisen ja aktiivisen kokemuksen kannalta näyttäytyy Venlan kokema vierauden tunne käyttöseuruetta

kohtaan. Vierauden tunne ilmenee myös toiminnan tasolla esimerkiksi niin, ettei Venla koe osallisuutta porukassa käytävistä keskusteluissa, vaan jää niissä seuraajan rooliin.

Toisin kuin Venla, osa käyttöseurueen jäsenistä käyttää kannabista. Venlan otetta voi kuitenkin tulkita niin, että Venlan kokemaa vierauden tunnetta ei aiheuta yksin muiden erilainen päihteiden käytön tapa vaan muiden yleisempi olemus. Transgressiivinen ja Venlasta eroava päihteiden käyttötapa voidaan tulkita sen yhtenä ilmentymänä. Venla tekeekin otteessa kerronnan diskursiivisella tasolla merkittävän eron itsensä ja käyttöseuran välillä viittaamalla muuhun seurueeseen "retkuina". Ilmaus ilmentää jonkinlaista moraalista ja normatiivista epäluotettavuutta. Itseään Venla merkityksellistää erilaisena.

Vaikka Venla ei samaistu seuraansa, Venla kuvaa, miten vähitellen hänen muut kaverinsa alkavat nähdä hänet käyttöseuran kaltaisena. Muut kaverit edustavat suhteessa Venlan päihteiden käyttöön epäformaalia sosiaalista kontrollia, jonka Venla kokee merkityksellisenä. Kontrolli perustuu sosiaalisen stigmatisoitumisen ja eksluusion pelkoon.

Voidaan tulkita, että myös Venla merkityksellistää päihteiden käyttöä sosiaalishakuisille kertomuksille tyypillisesti toimijuuden voimisen ulottuvuudella sijaitsevana kulttuurisena mahdollisuutena sosiaaliseen kanssakäymiseen. Kertomuksen edetessä ja ajan kuluessa Venlan negatiivinen kokemus käyttötilanteista ja niiden sosiaalisuudesta kuitenkin voimistuu. Oteessa Venla liittäkin epäsuorasti omaan toimintaansa ja olemiseensa haluttomuuden ilmaisuja. Ne ovat tietysti ristiriidassa Venlan sosiaalisuuteen kohdistuvan tarpeen kanssa. Venlan näkökulmasta on kuitenkin ongelmallista, ettei hän tunnista työttömyysaikaisessa todellisuudessaan ainakaan merkittävässä määrin muita mahdollisuuksia päästä eroon yksinäisyyden tunteista kuin otteessa kuvatut tilanteet. Vaikka Venla merkityksellistää otteessa "retkuja" ja heidän toimintatapojaan voimakkaan osallisuuden kokemuksen näkökulmasta vastustajina, ovat he Venlalle merkittäviä auttajia kamppailussa työttömyysaikaisia tylsyyden ja eristäytyneisyyden tunteita vastaan. Näin Venla näyttäytyy otteessa riippuvaisena sekä päihteen käytön kulttuurisesta tavasta että käyttöseurueesta. Siksi sosiaaliseen päihteiden käyttöön voi tulkita Venlan kohdalla liittyvän myös modaalisen täytymisen eli pakon.⁶

⁶ Päihteiden käyttö merkityksellistyy suomalaisessa kulttuurissa vahvasti poikkeustilanteeksi (esim. Maunu 2012), mikä voi osittain nuoren yksinäisyyden ja koettujen vaihtoehtojen vähyyden kanssa selittää sitä, että nuori viettää aikaa seurassa, jonka kokee niin erilaisena. Päihteiden käyttötilanne on sen kulttuurisen konvention takia helppo erottaa "normaalista" tai arkisesta minästä ja sen toiminnasta.

Jälkikäteisesti Venla korostaakin vastaanottajan aktoriasemassa työttömyysaikaisen sosiaalishakuisen päihteiden käytön haitallisia seurauksia. Paitsi, että Venlan kohdalla työttömyysaikaiseen käyttöön on liittynyt epämukavuuden tunteita käyttötilanteessa, käytöstä on syntynyt Venlalle myös pidempiaikaisia haittavaikutuksia. Työttömyysaikaisesta päihteiden käytöstä on jäänyt Venlalle taloudellista velkaa. Myös käyttöön liittyvä muistot ovat Venlalle ilmeisen epämieluisia. Työpaja-aikaan kiinnittyessään Venla esittää kuvaamaansa toiminnan jonakin, mikä ei enää kuulu hänen elämäänsä.

6.2 Päihteiden käyttö osallisuuden kokemusten mahdollistajana työttömyysaikana

Hyvissä sosiaalishakuisissa kertomuksissa tavanomainen ihan hyvä muuttuu erityiseksi, jopa ikimuistoiseksi kokemukseksi⁷. Hyvissä sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa kaikki vaikuttaa olevan astetta tyypillistä suurempaa. Hyvät kertomukset ovat esimerkiksi usein ajallisesti pidempiä kuin tavanomaiset tarinat. Lisäksi niissä päihteiden käyttö näyttäytyy runsaampana. Kertomuksissa kuvataan tavanomaisia kertomuksia enemmän myös päihteiden sekakäyttöä, joka on yleistynyt merkittävästi viime vuosina. Sekakäyttö tarkoittaa kertomuksissa tavallisesti alkoholin ja kannabista yhtäaikaista käyttöä.

Analysoin tavanomaisten sosiaalishakuisten kertomusten yhteydessä Martin otetta päiväkaljalla käynnistä. Seuraavassa analysoinkin Martin hyvää työttömyysaikaista päihteiden käyttökertomusta. Oteesta tulevat esille hyvien sosiaalishakuisten käyttökertomusten keskeiset piirteet:

Martti: Mm no tulee itse asiassa ensimmäisenä mieleen viime kesästä, joskus ennen juhannusta, oltiin tuolla omakotitaloalueella, on tää puisto niin siellä istuttiin joskus illalla, muistan oltiinko käyty jossain tuolla *lähiön baarissa* jotain keikkaa kattomassa, tultiin siihe sitte niinku, niinku viettämään jatkoja että ei mihinkään sisälle halunnu mennä ku oli nätti keli vielä ja, (AM: mm) oli valosaa ja lämmin, poltettiin siinä jonkin verran, ruvettiin potkii footbägiä ja, melkein ehkä vois sen melkeen pistää siihen parhaimmaksi, (AM: joo-o), et se on se kohokohta että siinä on ollu niinku eniten fiilis katossa

⁷ Nuori, joka kertomuksissaan suhtautuu työttömyysaikaiseen, sosiaalishakuisen päihteiden käyttöönsä negatiivisesti, ei tuottanut hyvää työttömyysaikaista käyttökertomusta lainkaan. Nuoren tavanomaisessa ja huonossa kertomuksessa syy sille, miksi kertomus merkityksellistyi negatiivisesti, johtui käyttötilanteen vuorovaikutuksesta ja käytön negatiivista seurauksista (ks. luku 6.1).

Otteessa lähettäjän ja subjektin aktanttiasemaan asettuu kaveriporukka, joka on jo saavuttanut vahvan keskinäisen sosiaalisuuden tilan. Kesäyössä ei liiku erillisiä nuoria, vaan nuorten yhteen liimaantunut porukka, joka tuntee samalla iholla ja näkee maailman samoin silmin. Toiminnan objektiksi hahmottuukin jo syntyneen kollektiivisubjektin ylläpitäminen. Tavoite on yhteisöllinen, nuorista muodostuvan joukon yhteisesti jakama. Otteen perusteella nuorten porukka on alunperin saavuttanut "yhteistunnon" tilan yhdentahtisen toiminnan, kuten keikalle osallistumisen ja päihteiden käytön avulla. Sen ylläpitoa jatketaankin samoin, toimivaksi havaituin eväin.

Martin otteessa sinänsä kiinnostava yksityiskohta on, että keikka, jolle nuoret ovat osallistuneet, on järjestetty hieman sivussa arjen tavanomaisista ympyröistä ja yöelämän ytimeistä, keskustasta. Pyörälä (1991) on nimittänyt tällaisia päihteiden käyttötarinoita "retkitarinoiksi". Matkaaminen tai vieraassa ympäristössä oleminen ovat yhtä lailla yhteistä tekemistä, joka voi auttaa erityisellä tavalla yhteistunnon kokemuksen saavuttamisessa.

Martin ote päättyy yhteisen toiminnan kuvaukseen. Martin otteessa nuorten porukka kykenee ylläpitämään tiiviin kollektiivista tunnelmaa yllä hyvän aikaa, mistä se vastaanottajan aktanttiasemassa hyötyy. Yhteinen kokemus vahvistaa kaveriporukan siteitä, ja ylipäättään sen olemassa oloa. Porukan lisäksi otteessa vastaanottajan aktanttiasemaan asettuu kuitenkin myös tarinaa kertova, nykyhetkeen kiinnittyvä Martti. Martti arvioi toiminnan seurauksia, voimakkaan sosiaalista kokemusta ja yhteistunnon tilaa subjektiivisesta näkökulmastaan pelkästään positiivisena. Voimakas sosiaalisuuden kokemus ja aktiivisuus muodostavat tietysti painokkaan vastakohtan työttömyysaikaisille pysähtyneisyyden ja yksinäisyyden tunteille, joita sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa kuvataan päihteiden käytön lähtökohtana.

Kun Martin käyttökertomuksen vahvaa sosiaalisuutta analysoidaan aiemmassa päihdetutkimuksessa kehitettyjen empiiris-teoreettisin käsitteiden avulla, näyttäytyy se "pidäkkeettömänä". Pidäkkeetön sosiaalisuus on liitetty aiemmassa päihdetutkimuksessa heroiiniseen tai karnevalistiseen päihteiden käytön tapaan. Päihteiden käyttötavan keskeisenä elementtinä pidetään transgressiivista, arkisia normeja rikkova toimintaa, joka auttaa tuottamaan voimakkaan sosiaalisia kokemuksia. (Ks. Simonen 2007, 35–3; luku 3.3.1.)

Martin kertomuksessa transgressiivisena toimintana voi tulkita ennen kaikkea laittoman päihdeaineen, kannabiksen, avoimen käytön keskellä omakotitaloaluetta. Suomalaisessa yhteiskunnassa omakotitaloalue symboloi keskiluokkaista järjestystä, jolle aamuyöstä keikalta

palaava, kannabista polttava nuorisoporukka muodostaa vahvan kontrastin. Julkitilan haltuunotto on elementti, joka tulee esille myös joissakin muissa sosiaalishakuisissa kertomuksissa. Sellaisena voi tulkita aineistossa esimerkiksi kaupungissa skeittaamisen, johon yhtä lailla yhdistyy päihteiden käyttö. (Ks. myös Maunu 2013, 278–279.)

Huumeiden käyttöä transgressiivisena tekona on tulkittu melko tyypillisesti nuorison tai yksilön kapinana, joka pyrkii herättämään vastakäiun tai ylipäättään jonkinlaiseen sosiaalisen reaktion ympäristössä. Käyttökontekstista riippuen kapinallisuutta on selitetty joko nuoren omaan elämän- tai laajempaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvillä tekijöillä. (Esim. Kekoni 2007, 190–193; Väyrynen 2007, 119–121; Salasuo 2004.) Kun nuoret Martin kertomuksessa asettuvat julkitilaan, teon transgressiivisuutta voitaisiinkin tulkita aiemman tutkimuksen perusteella myös itsen näkyväksi tekemisen keinona. Symbolinen tulkinta voisi jopa olla, että julkitilan haltuun ottamisella nuoret pyrkivät sosiaalishakuisissa kertomuksissa tuomaan näkyville arkisen tunteensa sosiaalisesta ja institutionaalista sivuun jäämisestä tai sen jatkuvasta uhasta. Martin tai kenenkään muunkaan nuoren sosiaalishakuisessa kertomuksessa päihteiden käyttöön ei kuitenkaan liitetä kerronnan diskursiivisella tasolla erityisen kapinahenkisiä ilmauksia.

Toiminnan transgressiivisuus on liitetty aiemmassa tutkimuksessa myös koulutustaustaan ja kulttuuriseen makuun. Esimerkiksi Simosen (2012) virikekuvatutkimukseen osallistuneille korkeakoulutetuille nuorille miehille transgressiivinen, päihtymyshakuinen juomisen tapa näyttäytyi torjuttavana ja riskialttiina. Vastaavasti matalasti koulutetuille nuorille miehille alkoholinkäyttötilanne, jossa mies juo vain vähän, vaikutti vieraalta ja jopa epäuskottavalta ainakin omassa elämänpiirissä. (Ks. myös Maunu 2011; 2012.) Aiemmissa, 1980- ja 1990-luvulla julkaistuissa alkoholitutkimuksissa erot keski- ja työväenluokkaan kuuluvien päihteiden käytössä näyttäytyivät samankaltaisina (Ahola 1989; Alasuutari 1986).

Positiiviset, sosiaalishakuiset käyttökertomukset, jotka sisältävät transgressiivisiä elementtejä, eivät tulkintani mukaan kuitenkaan sisällä nuoren omaa makua korostavia ilmauksia. Esimerkiksi Martin otteessa päihteiden käyttö ja siihen liittyvä transgressiivinen toiminta näyttäytyvät tapahtumien virtana, jonka hyvyyttä tai huonoutta Martti arvioi toiminnan lopputuloksen, sosiaalisen kokemuksen, näkökulmasta. Sosiaalishakuisia päihteiden käyttökertomuksia voisikin tulkita niin, että niissä kuvatuissa käyttötilanteissa nuoret toistavat kulttuurisesti juurtunutta päihteiden käytön mallia, jonka he tietävät tuottavan voimakkaita sosiaalisuuden kokemuksia, koska he elämäntilanteessaan kaipaavat niitä (ks. myös Maunu 2013, 281; Piispa 2010, 94–96). Toki

transgressiivisen toimintatavan toistaminen vaatii silti sosiaalisen ympäristön, joka suhtautuu siihen sallivasti.

Kertomuksessa Martti ei kiinnitä nuorten päihteiden käyttöön suoraan modaalisia ilmauksia. Voidaan kuitenkin tulkita, että otteessa nuorten päihteiden käyttöön liittyvä varmuus ilmentää nuorten taitoa ja kykyä käyttää päihteitä hyväkseen yhteistunnon kokemuksen tavoittelussa. Osaamisen modaalisella ulottuvuudella voi näin nähdä yhteyden toimijuuden voimisen modaaliseen ulottuvuuteen, joka sisältää kulttuuriset normit ja tavat.

6.3 Yksilökeskeinen päihtymys ihanteellisen sosiaalisuuden estäjänä

Sosiaalishakuisten päihteiden käyttökertomusten ryhmään kuuluvia *huonoja käyttökertomuksia* on kahden tyyppisiä, mutta niiden lopputulos on sama. Kertomuksissa nuoren tavoittelema sosiaalinen yhteenkuuluvuuden kokemus jää tavoittamatta (myös Törrönen & Maunu 2006). Osassa kertomuksia positiivinen sosiaalinen kokemus jää tavoittamatta joidenkin muiden ihmisten *käyttötilanteessa* muita huomioimattoman käyttäytymisen takia. Toisissa kertomuksissa vastustajaksi taas nousee nuoren oma liiallinen päihtymystila, jonka takia nuori ei pysty osallistumaan aktiivisesti sosiaaliseen kanssakäymiseen.

Analysoin esimerkkinä käyttökertomuksista, joissa käyttökokemuksesta tekee negatiivisen muiden toiminta, Venlan haastatteluotetta. Venlan kertomuksessa tulee esille useita sosiaalishakuisille, huonoille käyttökertomuksille tyypillisiä piirteitä. Kertomuksen sisältämät tapahtumat ovat kuitenkin aineistossa poikkeuksellisia.

Venla: Oltii yhen tutun kämpillä, se on niinku semmonen ihan kunnan läävä, et siellä ei tyyliin lattia näy, ku siellä on niin paljon roskia ja kaikkea lattioilla ja, sit sinne tuli joku joku semmonen, voisko olla joku parikymppinen tyttö, ja sit se oli jotain sanonu pojille siel(aurahdus)lä että, ”saatte panna mua”, jos se niinku saa juua viinaa niiltä, ni siellä oli joku monta jatkää pannu sitä siellä makkarissa ja, jotain tämmöstä, että sitä vähän ahisti kattoo vieressä, että ku se oli kuitenkin niin nuori se tyttö ja tälleen ni...et se vähän pilaa elämäänsä tuolla, (AM: mm)...(tauko), (-- mm ja sit siinä oli pari tyttöö mun lisäksi, ni sit kyllä me sanottiin sille tytölle että, ”kannattako nyt tuolleen että, sä oot kuitenkin nuori tyttö, että mieti vähän mitä teet”, ja se vaan oli että, ”kyllä mä mietinki, että ei kuulu teille” (--), (---) ne oli just sitä retkuporukkaa jonka kanssa liikku sillon kesällä

Otteessa eri toimijoiden narratiiviset ohjelmat eriävät toisistaan niin, ettei niissä lähettäjän tai objektin aktanttiasemaan asetu sama tavoite. Laajemman haastattelukertomuksen perusteella otteessa Venlan, nuoren pääsubjektin, toimintaa motivoi sosiaalishakuisille kertomuksille tyypillisesti halu kokea sosiaalisia yhteenkuuluvuuden tunteita. Otteessa Venla esittää tämän mahdollisena vastasubjektien toiminnan takia. Otteen vastasubjekteja ovat tyttö, joka myy kehoaan saadakseen alkoholia, sekä käyttöseurueeseen kuuluvat miehet, jotka hyväksikäyttävät tyttöä.

Otteessa kuvaantuu, miten Venla mieltää tytön ja poikajoukon toiminnan huolta herättävänä. Muiden toiminnan estämisestä tulee Venlan toimintaa käyttötilanteessa ohjaava tärkein motiivi. Venla liittoutuu seurueeseen kuuluvien muiden, auttajien aktoriasemaan asettuvien tyttöjen kanssa. Yhdessä he yrittävät pysäyttää tapahtumien kulun. Tytöt eivät kuitenkaan onnistu tässä. Lopulta Venla jää seuraamaan tilannetta sivusta, ja otteessa kuvataan hänessä heräävää ahdistusta.

Otteessa Venla kertojana eläytyy itselleen vieraan tytön asemaan ja miettii tämän toiminnan mahdollisia pidemmän tähtäimen haittavaikutuksia. Tyttö on kuitenkin itse haluton keskustelemaan hänelle ilmaistuista huolista. Kertomuksessa Venla merkityksellistää tytön toimintaa haavoittavana häntä itseään kohtaan. Venlan näkökulmasta tytön toiminta on myös yhteisöllisyyden kannalta destruktiivista. Yhteisön kannalta destruktiivisen siitä tekee yksilökeskeisyys ja päihtymyshakuisuus. Samat tekijät esitetään myös muissa sosiaalishakuisissa kertomuksissa sosiaalisen käyttökokemuksen vihollisina.

Venlan kertomuksessa tytön mahdollinen riippuvuussuhde päihteeseen ja ylipäätään poikkeuksellinen toiminta tekee nuorten miesten toiminnasta eettisesti erittäin kyseenalaista. Tässä otteessa, kuten myös kaikissa muissa käyttökertomuksissaan, Venla merkityksellistää miesseuralaisiaan itsestään poikkeavana sekä toiminnan että kerronnan diskursiivisella tasolla. Venla esimerkiksi nimittää miespuolisia tuttavians "retkuiksi". Ilmaisuu viittaa johonkuhun, joka liikkuu jatkuvasti yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjen pelisääntöjen hämärämaastossa. Venla asemoituu tällaista toimintaa kriittisesti tarkastelemaan laajaan yleisöön, eikä allekirjoita seurueensa arvomaailmaa.

Venlan otteessa Venla tai muut tytöt eivät kritisoi joukkona esiintyvien poikien toimintaa näille suoraan. Poikien sijaan tyttöjen vaikuttamispyrkimykset kohdistuvat tyttöön. On mahdollista, että Venla ja muut tytöt kokevat käyttötilanteessa miesseurueen siinä määrin uhkaavana, että he

pelkäävät kritiikin johtavan haastaviin seurauksiin. On lisäksi huomattava, että Venlan kuvaamat tapahtumat sijoittuvat pieneen, ulkopuolisilta suljettuun yksityisasuntoon. Venlan kuvaus tapahtumapaikasta likaisena "läävänä" ylipäättään kiinnittää kertomuksen paikkaan, jota leimaa yleisempi kaoottisuus, järjestyksen ja hallinnan puute.

Työttömyysaikaisissa päihteiden käyttötarinoinaan Venla hakeutuu kyseenalaisena pitämäänsä käyttöseuraan yhä uudelleen voimakkaiden yksinäisyyden ja eristäytyneisyyden tunteiden ja niiden vähäisten ratkaisumahdollisuuksien takia. Venlan työttömyystilanteeseen liittyvä, eräänlainen riippuvuussuhde "retkuihin" voi myös olla yksi tekijä, joka estää Venlaa arvostelemasta seuralaisten toimintaa näille. Joka tapauksessa Venlan otteessa kuvaamat tapahtumat tuovat esille, millaiseksi hän mieltää oman toimijapositionsa ja vaikutusmahdollisuutensa työttömyysaikaisessa päihteiden käyttöseurueessaan.

Venlan kertomuksessa toimijuuteen liittyvät modaliteetit ovat huonoille sosiaalishakuisille kertomuksille tyypilliset. Venlan otteessa tulee esille nuoren kyvyttömyys vaikuttaa tapahtumiin, joita hän todistaa. Kyvyttömyys liittyy nuoren kohdalla laajemmin voimisen, toiminnan mahdollisuuksien ulottuvuuksiin. Toiminnan mahdollisuudet taas kiinnittyvät Venlan koko työttömyysaikaiseen elämäntilanteeseen.

Sosiaalishakuisissa päihteiden käyttökertomuksissa päihteiden käyttö näyttäytyy nuorten näkökulmasta ainoana elämäntilanteessa tarjolla olevana keinona torjua sosiaalista eksluusiota. Kuten Venlan kertomus osoittaa, sosiaalishakuiseen, runsaaseen, usein vieraassa seurassa tapahtuvaan päihteiden käyttöön liittyy kuitenkin vakavia riskejä. Niiden realisoituminen voi edelleen syventää ja kiihdyttää nuoren marginalisaatiota. On ilmeistä, että kertomuksen vastaanottajan aktoriasemaan asettuvalla Venlalle hänen kuvaamansa kokemus on ollut traumaattinen.

Päihteiden käyttöön liittyvä seksuaalinen hyväksikäyttö on tullut aiemmin esille esimerkiksi Väyrysen (2007) tutkimuksessa nuorten naisten huumeisiin ja huume kuvioihin liittyvistä kokemuksista (myös esim. Perälä 2011, 129). Venlan kertomuksessa hyväksikäyttö ei kuitenkaan liity huumeiden vaan alkoholin saamiseen. Suhteessa aiempaan tutkimukseen Venlan kertomuksesta tekee jossain määrin erityisen myös se, että tapahtumia todistaa ainakin yksi sivullinen, Venla, jonka oma suhde päihteeseen ei merkityksellisty riippuvuutena. On mahdollista, että päihdetutkimuksessa nuorten alkoholin- ja ylipäättään muuhun kuin riippuvuustyypiseen

käyttöön liittyvät haitat ovat jääneet osittain tavoittamatta informanttien toimija-asemien yksipuolisuuden takia (ks. luku 2.4).

Huonoista sosiaalishakuisista käyttökertomuksista, jossa sosiaalisen kokemuksen tavoittamisen estävät nuoren omat päihtymyksen hallintavaikkeudet, analysoin seuraavassa esimerkkeinä Annan ja Martin otteita. Annan otteessa kuvataan lääkekannabiksen käyttöä ja Martin otteessa kannabiksen käyttöä, johon yhdistyy alkoholin runsas juominen. Voi olla, että sosiaalishakuisissa kertomuksissa sekakäytön tilanteiset hallintaongelmat nousevat esille siksi, että kannabiksen käyttö on lisääntynyt merkittävästi 2000-luvulla (Hakkarainen ym. 2015). Sekä Annan että Martin kertomuksissa mainitaan yhtenä tapahtumien kannalta merkityksellisenä tekijänä nuoren aiempi vähäinen kokemus päihteen käytöstä.

Annan otteessa päihteen vaikutusten kuvaus on mikrotasolla rikasta:

Aada-Maria: Tota, mitä se käytännössä tarkoitti ku poltti liikaa, tai et mitä tapahtu

Anna: No...tota tulee semmonen ehkä paniikinomanen fiilis, (AM: joo), (---), paras esimerkki tästä on se kun mä käytin ekaa kertaa lääkekannabista, ni mä otin vähän liikaa, ja sitten piti mennä istuu saman tien lattialle, ja sit ku me mentiin istumaan sohvalle, ni mä vaan kattoin niitä ihmisii siinä jotka istuu, ja sit mä halusin sanoo jotain, mutta tuntu ihan ku ne sanat tulis hirveen hitaasti mun suusta, ja että niinku mä en löydä niitä sanoja, että vaikka mä tiesin mitä mä haluan sanoo, ni ne tuli tosi hitaasti ja tuntu siltä et mä en niinku osais puhua, ja sitte ku ne katto mua, ni mä aattelin että ne tietää tai huomaa että mä oon ihan sekasin, ja sit tuli semmonen olo että mä en pysy enää pystyssä, ja oli pakko mennä makaamaan sänkyyn

Otteessa Anna, kertomuksen pääsubjekti, pyrkii saavuttamaan sosiaalishakuisissa käyttötilanteissa tavoitellun objektin, "yhteistunnon" tilan muiden käyttöseurueen jäsenten kanssa. Pian päihdeaineen käytön jälkeen Anna kuitenkin humahtaa voimakkaan subjektiivisen kokemuksen tilaan liiallisen päihtymyksen ja päihteen fyysisten vaikutusten takia. Anna merkityksellistää otteessa fyysisiä oireita vastustajina nimenomaisesti suhteessa sosiaaliseen kanssakäymiseen ja osallisuuteen. Päihde vie Annan itseilmaisun kyvyn, jolloin hän ei voi olla tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lopulta myös kehon kontrollointi muuttuu mahdottomaksi päihteen vaikutusten takia. Päihteen vaikutusten takia Anna joutuu vetäytymään muiden seurasta. Vastaanottajan

aktoriasemaan otteessa asettuva Anna ei kykene lunastamaan tilanteeseen liittyviä odotuksia oman toimintansa, päihdeaineen määrään liittyvän virhearvion takia.

Tulkitsen, että Annan otteessa muu käyttöseurue on Annalle melko tuntematon. Vierauteen viittaa esimerkiksi Annan seurueen muista jäsenistä käyttämä "ne"-pronomini. Käyttöseurueen ainakin jonkinasteinen vieraus on tyypillistä sosiaalishakuisille käyttökertomuksille. Se tulee esille myös Martin kertomuksessa.

Martti: Oltiin kaljaa juomassa kaveriporukalla, mejjän luona tai minun luona, ja sitte illan aikana päätettiin että lähetään käymään jossain baarissa, mutta (---) tuleekin sitten toinen kaveriporukka vastaan ja, pyyti sinne että siellä on paljon kotiviiniä että sitä juomaan sinne ja, join turhan hätäseen yhen pullon siinä ja siitä tuli jo paha olo, ja silloin en ollut paljoo vielä, kannabista polttanu mutta, sitten sitä oli tarjolla ja poltin liikaa, ja se meni sitten siihen että mä mä vaan oksensin koko illan, loppuillan siellä (AM: mm) ei päässy pakoon sitä pahaa oloa ja, ei oikein tienny yhtään että mitä tehdä, ja oksettaa vaikka ei vatsassa enää mitään oo ja, (AM: mm-m) ja oli kiva käyä kaverin luona vielä ensimmäistä kertaa siinä samalla ja, isolla porukalla ja meikä on ainut kellä kävi sitten huonosti

Martin pidemmästä sosiaalishakuisesta käyttökertomuksesta katkaistu ote alkaa "yhteistunnon tilasta", jonka jo jonkin aikaa iltaa yhdessä viettänyt kaveriporukka on saavuttanut. Otteessa kuvataan käännekohtaa, joka tapahtuu, kun kertomuksen pääsubjektina Martti ja tämän kaveriporukka törmäävät toiseen, Martille vielä melko tuntemattomaan kaveriporukkaan. Nuoret päättävät lähteä jatkamaan iltaa yhdessä Martille vieraamman tuttavien luokse. Otteessa lähettäjän aktantiasemassa on nuorten halu tutustua uusiin ihmisiin ja tavoittaa sosiaalisia kokemuksia. Sosiaalinen kokemus ja tutustuminen ovat yhteisesti jaettuina toiminnan objekteja.

Martin otteessa kuvataan, miten paikassa, jonne kaverukset päätyvät, Martille tarjotaan runsaasti kotiviiniä ja kannabista. Päihteiden tarjoaminen symboloi yleisesti nuorten kertomuksissa tutustumisen ja sosiaalisuuden syventämisen halua. Otteessa Martin aiempi kokemattomuus kannabiksen käytöstä asettuu kuitenkin vastustajan aktantiasemaan. Martti ei tunnista tai tiedä päihteiden käyttöön liittyvää toleranssiaan ja runsaan sekakäytön seurauksena hän alkaa voida fyysisesti pahoin. Kun Martti epäonnistuu päihteiden käytön hallinnassa, kuvaakin Martti epäonnistuvansa, otteen vastaanottajan aktoriasemassa, käyttötilanteessa yhteisen sosiaalisen kokemuksen ja mahdollisesti myös hänelle tarjotun toveruuden lunastamisessa.

Modaalisista toimijuuden ulottuvuuksista sekä Annan että Martin otteissa nuoren omaan päihteiden käyttöön liittyy osaamattomuus. Oteessa Martti ilmaisee selvästi kokevansa kontrollin menettämisestä (sosiaalista) häpeää. Myös Annan kertomuksessa on kohta, jota voidaan tulkita niin, että nuori pelkää muiden huomaavan, miten voimakkaasti päihde vaikuttaa häneen ja miten toimintakyvyttömän se hänestä tekee. Onkin huomiota herättävää, miten sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa nuoret kuvaavat päihteiden käyttöön liittyvän kontrollin menetyksen sosiaalisia seurauksia usein merkittävämpänä haittana kuin melko huomattavia fyysisiä oireita. Samaan on kiinnitetty huomiota myös aiemmissa päihdetutkimuksissa (esim. Törrönen ja Maunu 2005, 279).

6.4 Pajatoiminta päihteiden käytön ja käyttöön liittyvän sosiaalisuuden kontrolloijana

Työttömyysaikaan sijoittuvissa sosiaalishakuisissa käyttötarinoissa kuvataan ajoittain nuoren monta kertaa viikossa toistuvaa päihteiden käyttöä. Yhdessäkään temaattiseen ryhmään kuuluvassa haastattelukertomuksessa ei tule esille, että nuori käyttäisi päihteitä työpaja-aikana näin usein. Päihteiden käyttökerrat ovat työpaja-aikaisissa kuvauksissa myös ajallisesti lyhyempiä. Lisäksi työpaja-aikaisissa käyttötilanteissa esille tulevien päihdeaineiden määrä on vähäisempi. Kertomuksissa nuorten mainitaan käyttävän työpaja-aikana vain alkoholia ja kannabista. Näin haastattelukertomuksissa, joissa nuoret merkityksellistävät työttömyysaikaista päihteiden käyttöään sosiaalishakuisena, työpajatoiminta näyttää suhteessa päihteiden käyttöön monitahoisesti sen vähentäjänä.

Tavanomaista, työttömyysaikaista sosiaalishakuista päihteiden käyttöä käsittelevässä luvussa analysoin Martin haastatteluotetta päiväkaljalla käymisestä (ks. luku 6.1). Martin otteessa kaljalla käynti näyttöytyi nuoren näkökulmasta päivän avaavana sosiaalisena starttimoottorina. Seuraavaksi analysoin Martin kuvausta työpaja-aikaisesta kaljalla käynnistä. Martin otteessa tulee esille, miten työpajatoimintaa merkityksellistetään sosiaalishakuisissa kertomuksissa suhteessa päihteiden käyttöön usein sen ja siihen liittyvän sosiaalisuuden kontrolloijana.

Martti: Yleensä se (päihteen käyttö, A-M.T.) sijoittuu, jos lähtee käymään niin sitten viikonloppuun, siinä voi olla iso houkutus jos tulee vaikka päiväkaljoilla paljon kavereita vastaan jotka, on menossa jatkaa iltaa johonkin muualle, ni lähtee mukaan, (AM: joo), (---) esimerkiks eilen pääs käymään silleen että ku kävin päiväkaljalla, että kävin kotona ja sitten jatkoinki iltaa vähän pidemmälle, osasin kuitenkin tiesin omat rajat ni ei ollu mitään

pahaa oloa tai mitään, pääs suht aikasin nukkumaan ja, ja osas ottaa sen muutaman, (AM: joo), kaverit joikin enemmän ja nopeempaan tahtiin

Otteessa Martin, pääsubjektin, toiminnan tavoite, objekti, on mielekkäiden sosiaalisten kokemusten tavoittaminen tuttujen kavereiden kanssa vapaa-ajalla, mutta myös pajatoimintaan osallistuminen. Otteessa Martti merkityksellistää arkista päiväkaljalle menoa pajatoimintaan osallistumisen kannalta vastustajana. Martin näkökulmasta vastustajana ei kuitenkaan näyttäydy päihdeaine, vaan käyttöön liittyvä sosiaalisuus. Kun Martti menee työpaja-aikana baariin, ei sinne jäämään viettelevä seireeni ole alkoholi, vaan alkoholia käyttävät muut ihmiset, istuskelusta biletykseksi (ks. Törrönen & Maunu 2006) muuntuva käyttötilanne, ja sen sisältämät lupaukset jostakin, jossa nuori haluaisi olla osallisena.

Koska käyttötilanteiden imu uhkaa työpajatoimintaan osallistumista, otteessa tulee esille, miten Martti kontrolloi aktiivisesti kaljalla käymistään ja jättää usein menemättä tuttuun kantanokkupuilaan. Kontrolloinnin tarve ilmentää käyttötilanteiden sosiaalisuuteen liittyvää voimakkuutta, joka jopa uhkaa nuoren autonomiaa. Lisäksi se ilmentää tietysti käyttötilanteiden merkityksellisyyttä nuorelle.

Otteessa Martti mainitsee vasta sattuneesta tilanteesta, jossa hän on jatkanut oluen juontia pidemmälle yöhön arki-iltana. Martin otteessa muu seurue esiintyy "kaverien" kollektiivisubjektina (ks. Simonen 2007, 35–37), joka otteen diskursiivisella tasolla juo täysin yhdenmukaisesti, samalla suulla ja humalahakuisesti. Martti kuitenkin onnistuu säilyttämään tilanteessa itsellisyytensä ja säätelee päihteen käyttöä yksilöllisesti. Kaljalla istuessaan Martti arvioi jatkuvasti juomisen seurauksia seuraavan päivän toimintakyvyn näkökulmasta. Martin työpaja-aikaisen, arkisen päihteen käytön ja sen kontrolloinnin kuvaus eroaa hetken logiikkaa noudattavista työttömyysaikaisista reissukertomuksista merkittävästi. Kun Martti onnistuu säätämään juomistaan, hän pystyy osallistumaan pajatoimintaan ja saavuttaa vastaanottajan aktoriasemassa työpajatoimintaan osallistumisen hyödyt.

Kun Martti korostaa otteessa onnistumistaan päihteen käytön säätelyssä, modaalisisista ulottuvuuksista nuoreen päihteenkäyttäjänä kiinnittyy osaaminen ja kyvykkyys. Kertomuksessa myös Martin toimintaa ohjaava subjektiivinen tahto on selkeä. Raja, jota vasten Martti säätelee juomistaan, vaikuttaa kuitenkin olevan jossain määrin hänelle asetettu. Martin otteessa pajatoimintaan ei viitata suoraan nuoren päihteen käyttöä kontrolloivana pakkona. Otteessa voi kuitenkin nähdä tulevan esille sen, miten nimenomaisesti pajatoimintaan osallistuminen vaatii

nuorelta käytön kontrollointia. Tällöin Martin kertomuksessa käytön säätelyyn liittyy myös modaalinen täytymisen ulottuvuus.

Seuraavaksi analysoin työpajatoimintaan liittyvää pakon ilmausta Iineksen haastatteluotteessa. Myös Iineksen kertomusta työttömyysaikaisesta päihteiden käytöstä ja sen vahvasta kollektiivisuudesta käsittelem tavanomaisten kertomusten yhteydessä (ks. luku 6.1).

Iines: Vähän harmittaa välillä tai silleen, että nyt ei oo niinku oikeen ees voinu nähä niitä (työttömyysaikaisia kavereita, A-M.T.), ku pitää aina käydä täällä (pajalla, A-M.T.), tai sitten ku jos mä vaikka oisin ottanu ne mun luo hengamaan, sit ku ne ois ollu siellä vaan juomassa ni sitten, mulle ois tullu just itellekin paha mieli sitte, ku aamulla mun pitäis olla silleen että, ”teidän pitää nyt lähtee ku munki pitää lähtee”, (AM: että pitäis hää häättää-) ni tai sit jos mä häättäisin ne vaikka yöllä tai illalla jo silleen, mä en niinku halua just häättää niitä, mut sitten niinku en mä halua (naurahdus), niitä jättää keskenään mun kämpällekään (AM: niin)

Otteessa Iineksen, nuoren pääsubjektin, toiminnan objekti on työttömyysaikaisten ystävyysuhteiden ylläpito. Tavoite on Iineksen oma, joten Iines asettuu otteessa myös lähettäjäaktoriin asemaan. Iineksen toive työttömyysaikaisten ystävyysuhteiden ylläpidosta ei kuitenkaan toteudu työpaja-aikana. Toteutumisen estää työpajatoimintaan osallistuminen, jota Iines merkityksellistää kavereiden tapaamisen suhteen vastustajana. Otteessa Iines esittää työpajatoimintaan osallistumisen vaihtoehtoisena työttömyysaikaisten ystävyysuhteiden ylläpidon kanssa.

Iines pohtii otteessa hypoteettista tilannetta. Tilanteessa yrittäessään yhdistää ystävien näkemisen ja työpajatoimintaan osallistumisen, Iines joutuu kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa vastustamaan muun porukan tahtoa ja toimimaan eri tavalla kuin muut. Iines näyttäytyy otteessa sekä haluttomana, että kyvyttömänä tähän.

Iineksen haluttomuuden voi tulkita ilmentävän yleisempää, sosiaalishakuisille kertomuksille melko tyypillistä nuoren suhdetta kaveriporukoihin. Kaveriporukoiden yhteisöllisyys näyttäytyy osassa nuorten kertomuksia jopa totaalisenä. Yksilöllisten mielihalujen esiin tuomiseen voidaankin asennoitua tiiviissä yhteisössä paheksuvasti ja sitä voidaan pitää normin vastaisena. Työpajalle osallistuminen merkityksellistyy Iineksen otteessa nimenomaisesti nuoren subjektiivisena tavoitteena, jota muu kaveriporukka ei jaa.

Otteessa Iines suhtautuu omalla kohdallaan arkiseen, päihtymyshakuiseen ja pitkään jatkuvaan päihteiden käyttöön pidättyvästi paja-aikana. Siihen liittyy toimijuuden modaalista ulottuvuuksista haluttomuus. Vastaavasti Iineksen tahto osallistua työpajatoimintaan on rivien välistä luettuna selkeä. Iines kuitenkin merkityksellistää pajatoimintaan osallistumista pakkona ja täytymisenä huolimatta siitä, että käytännössä pajatoimintaan osallistuminen on nuorille vapaaehtoista. Tämän voi tulkita ilmentävän sekä pajatoiminnan suunnitelmallisuutta, että sitä, miten nuori on hyväksynyt toiminnan säännöt ja pitää niitä legitimeinä. Kuten Martti edellisessä otteessa, Iines näyttäytyy otteessaan sitoutuneena pajan sääntöihin.

Sosiaalishakuissa kertomuksissa nuoret eivät koskaan esitä, että he olisivat tyytymättömiä pajatoimintaan. Martin ja Iineksen kertomusotteet kuitenkin osoittavat, miten pajatoiminta ja sen päihteiden käyttöä kontrolloiva ja vähentävä vaikutus voi nuoren näkökulmasta merkityksellistyä negatiivisesti sen sosiaalisten seurausten takia. Tämä tietysti kertoo kaverisuhteiden tärkeydestä nuorille. Negatiivisen kokemuksen kannalta merkityksellinen voi olla myös nuorten työttömyysaikaan liittyvä yksinäisyys ja siihen liittyvä riippuvuus kaveriporukoista. Työpajajaksot ovat ajallisesti rajattuja pätkiä, ja monet nuorista palaavat pajajakson jälkeen työttömiksi. Tätä aineistoa kerätessä vain yksi nuorista tiesi varmaksi, että pajajakson jälkeen hän jatkaa opintojaan. Kaverisuhteiden säätely työpaja-aikana voi olla nuorelle hankalaa, jos nuori epäilee, että hän on työpaja-ajan jälkeen yhtä riippuvainen kavereista kuin ennen pajalle menoa sosiaalisen eristäytyneisyyden ja tylsyyden tunteiden takia.

Päihteiden käytön kannalta keskeistä Martin ja Iineksen otteissa on, että säädelleessään suhdetta kavereihin, nuori käytännössä säätelää myös päihteiden käyttöönsä. Se, että nuoret ovat kyvykkäitä ottamaan etäisyyttä työpaja-aikana (sosiaaliseen) päihteiden käyttöön kertonee sitä, etteivät nuoret työpaja-aikana koe samanlaisia vahvoja yksinäisyyden ja tylsyyden tunteita, jotka motivoivat työttömyysaikaista päihteiden käyttöä. Tällaisia ei kertomuksissa tule ainakaan esille.

Annan otteessa päihteiden käytön vähentäminen näyttäytyy intentionalisempaan kuin muiden, työttömyysaikaista päihteiden käyttöä sosiaalishakuisuutena merkityksellistävien nuorten haastattelukertomuksissa.

Anna: No elämä on oikeestaan melko samaa sillai, että ei voi sanoo et se ois parempaa tai huonompaa (työpaja-aikana tai työttömyysaikana, A-M.T.), mutta ainakin mulla henkilökohtaisesti on semmonen, että pitää olla semmonen tärkeä juttu, esimerkiksi *Paja*,

sinne pitää mennä ja tällain, niin mä oon päättäny että...pyrin oleen käyttämättä mitään huumausaineita tai mitään, että niinku sitten käyttää silloin ku ei oo mitään, et se paja tuo siihen elämään semmosta rutiininomaisuutta, ihan semmosta arkirutiinia, ku sitten se että polttelis kaksneljäkauttaseittemän, ja ei ois mitään mihkä mennä

Otteessa Anna asettuu niin pääsubjektin, lähettäjän kuin vastaanottajankin aktanttirooleihin, mikä ilmentää nuoren toiminnan yksilökeskeistä orientoitumista. Tulkitsen, että Annan kertomusotteessa nuoren toimintaa ohjaa yleisempi pyrkimys tavoittaa tunne olemassa olon mielekkyydestä. Toiminnan objektina tunnetta ei kiinnitetä mihinkään erityiseen tilanteeseen, vaan se vaikuttaa yleisemmältä toiminnan periaapiltä. Mielekkyyden tunteen kannalta vastustajana Anna pitää rutiinittomuutta sekä tunnetta siitä, ettei hänellä ole (sosiaalista) paikkaa minne mennä. Koska Annan mielestä työpajatoiminnassa ovat nämä molemmat ulottuvuudet, vastaanottajan aktoriasemaan otteessa asettuva Anna kokee pajatoimintaan osallistumisen mielekkäänä (myös Makkonen 2015, 45). Anna merkityksellistääkin otteessa pajatoimintaan liittyvää pakkoa positiivisesti.

Annan otetta voi tulkita niin, että työttömyysaikana (sosiaalisen) paikan ja rutiinin Annalle on tarjonnut kannabiksen ympärivuorokautinen polttaminen. Tällöin Annan rinnastaa otteessa työpajatoiminnan suoraan työttömyysaikaiseen päihteiden käyttöön. Toimijuuden näkökulmasta työpajatoiminta lisää nuoren vaihtoehtoisia mahdollisuuksia tavoittaa hyvinvoinnin kokemus.

Annan otteessa tulee esille Annan tavoitteellinen pyrkimys päihdeettömyyteen työpajatoiminnan aikana. Päihdeettömyyteen liittyvä modaalinen ilmaus viittaa otteessa siihen, ettei Anna ole täysin varma kyvykkyydestään toteuttaa suunnitelmaansa. Päihdeaineeseen kohdistuvaan riippuvuuteen viittaava ilmaisu on temaattisessa kertomusryhmässä poikkeuksellinen. Sosiaalishakuisten käyttökertomusten joukossa Annan työttömyysaikainen kertomus on erityinen niin, että siinä nuori käyttää päihteitä usein myös ollessaan yksin.

Esimerkiksi Kuusiston (2010) melko laajaan haastatteluaineistoon pohjaavassa tutkimuksessa tuli esille, että moni päihdeongelmasta kärsivä koki, että riippuvuuden synnyn taustalla oli alunperin ollut yksinäisyys tai porukkaan kuulumisen halu. Päihdeongelma oli syntynyt toimijanäkökulmasta kuvattuna sosiaalisen, runsaan päihteiden käytön seurauksena. (Mts. esim. 125–128.) Nuorten naisten huumeiden käyttöä tutkinut Väyrynen (2007) taas käsitteellistää "kiinnijäämisen" tilanteena, jossa ihminen on riippuvuussuhteessa päihdeaineen ja sen farmakologisten ominaisuuksien lisäksi

myös sosiaalisiin päihdekuvioihin, niihin liittyviin toimintoihin ja yhteisöihin (mts. 102–108). Tarjotessaan nuorille sosiaalista tekemistä, arkisia rutiineja ja paikan, johon tulla työpajatoiminnalla voikin hyvin nähdä sosiaalishakuisten päihteiden käyttökertomusten yhteydessä moniulotteisesti riippuvuutta vähentävän ja ehkäisevän merkityksen.

7 Kontrollikeskeiset kertomukset

Päihdetutkimuksessa ja ylipäätään toiminnan kuvaamisen yhteydessä "kontrolli" on vaikea sana. Nykypäihdetutkimuksessa on toistuvasti korostettu, miten kontrolloimattomaltakin näyttävä voimakas päihtymys voi olla täysin toimijan tahdon mukaista ja intentionaalista, kontrolloitua kontrollin menettämistä (controlled loss of control) (Measham 2002; Törrönen 2005). Sanan tutkijalähtöisessä käytössä piilee myös eettinen vaara, sillä usein kontrolli ymmärretään kulttuurisesti rationaalisuutena. Rationaalisuus taas assosioituu herkästi kyvykkyyteen. Käyttämällä sanaa tutkija voikin huolimattomasti konstruoida jonkin toimijajoukon normatiivisesti ihanteelliseksi ja vastaavasti toisen taas irrationaaliseksi ja epäkelvoksi. Ajatus tuntuu vastenmieliseltä etenkin tutkimuksessa, joka pyrkii tavoittamaan toimijanäkökulman.

Koen kuitenkin, että sanan käyttö tässä tutkimuksessa temaattisen kertomusryhmän yhteydessä sekä käsitteessä "kontrollikeskeinen käyttö" on luontevaa ja perusteltua kertomusten sisältöjen takia. Tässä luvussa osoitan analysoimalla tiettyjä tutkimusaineistoon kuuluvia kertomuksia, miten niitä yhdistää päihteiden käytön merkityksellistyminen jonakin, mitä ihmisen pitää jatkuvasti valvoa. Kertomuksissa nuoret suhtautuvat torjuvasti voimakkaaseen päihtymykseen ja merkityksellistävät sitä negatiivisesti. Analyysiluvuissa kuitenkin esitän, että kontrollikeskeisyys ilmentää myös laajempaa toimijuuden ihannetta.

Kontrollikertomukset ovat aineiston pienin ryhmä. Yhdestätoista haastattelukertomuksesta vain kaksi lukeutuu tähän temaattiseen ryhmään kauttaaltaan. Kolmas haastattelukertomus, jossa nuori ilmentää suhdettaan päihteenkäyttöön hyvin kontrolloivana, sisältää myös joitakin työttömyysaikaista käyttöä koskevia pohdintoja, joissa käyttö merkityksellistyy sosiaalishakuiseksi. Kertomuksessa nuori kuitenkin suhtautuu sosiaalishakuiseen käyttötapaansa negatiivisesti kontrollikertomuksille ominaisin perustein.

Vaikka kontrollikertomukset ovat aineiston pienin ryhmä, kertomuksissa tulee esille joitakin tiettyjä piirteitä, joihin nykypäihdetutkimuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota. 2000-luvun aikana päihtymys- ja päihdevastainen tendenssi on voimistunut etenkin alaikäisten nuorten väestöryhmässä (ks. esim. Raitasalo & Simonen 2011). On mahdollista, että kontrollikeskeiset kertomukset heijastelevat tätä muutosta. Lisäksi pohdin analyysissä kontrollikertomusten yhteyttä yleistyneeseen, niin sanottuun riskipuheeseen, joka korostaa yksilön vastuuta toimintansa säätelystä

ja sen seurauksista (esim. Järvinen 2012; Burgess 2009; Katainen & Rolando 2014; ks. myös Härkönen & Törrönen 2016, 171).

Kontrollikertomuksia käsittelevän luvun rakenne on sama kuin muissakin analyysiluvuissa. Ensimmäisessä alaluvussa analysoin *tavanomaisia kontrollikeskeisiä käyttökertomuksia* ja tuon esille niissä keskeisiä käyttötapaan liittyviä elementtejä ja kontrollin eri muotoja. Toisessa luvussa tarkastelen aineiston ainoaa työttömyysaikaan sijoittuvaa *hyvää* kontrollikeskeistä kertomusta. Luku pohtii kulttuurisen käyttötilanteen suhdetta arkiseen vuorovaikutukseen ja herättelee keskustelua päihteiden käytöstä nuoren kulttuurisena mahdollisuutena lisätä ymmärrystä itsestään ja muista. Kontrollikertomuksiin kuuluvissa *huonoissa kertomuksissa* kuvataan aina muiden toimintaa. Kertomusten analyysi korostaakin kontrollikertomuksista välittyvää moraalista toimijuuden ihannetta. Viimeinen *työpajatoimintaa käsittelevä luku* täydentää käsitystä kontrollikäytön riippumattomuudesta toiminnan kontekstin suhteen.

7.1 Päihteiden käytön itsellinen hallinta yksilön ihanteellisena autonomiana

Kontrollikertomusten ryhmässä kuvataan pääasiassa alkoholin, mutta myös kannabiksen ja joidenkin muiden, lähinnä tarkemmin määrittelemättömien huumausaineiden käyttöä⁸. Muista temaattisista kertomusryhmistä poiketen omakohtaisia käyttökokemuksia kuvaavat kertomukset käsittelevät kuitenkin poikkeuksetta alkoholin juomista. Muita päihdeaineita kertomuksissa käyttävät nuoren kaverit. Kahdessa haastattelukertomuksessa mainitaan, että nuori on kokeillut kannabista joitakin kertoja. Päihdeaineesta ei kuitenkaan ole tullut osa nuoren tavanomaista päihteiden käyttöä, eikä oma kokemus aineen käytöstä liity myöskään nuoren erityiseen hyvään tai huonoon työttömyysaikaiseen käyttökertomukseen.

Analysoin seuraavassa esimerkkinä kontrollikertomuksista Ellan kollaasimaista kuvausta kahdesta tavanomaisesta päihteen käyttökerrasta. Olen valinnut otteen ensimmäiseksi esimerkiksi siksi, että siinä kertomusryhmälle tyypillinen kontrolloiva suhtautuminen päihteiden käyttöön tulee esille sekä diskursiivisella kerronnan että narratiivisella kertomuksen tapahtumien tasolla usealla eri tavalla. Analysoidessani otetta kiinnitän siinä huomiota erityisesti kontrollin eri muotoihin.

⁸ Kontrollikertomusten ryhmään kuuluu myös yksi ihanteellinen käyttökertomus hypoteettisesta, toteutumattomasta psykedeelihuumeen käytöstä. En kuitenkaan ole ottanut kertomusta osaksi analyysiä, koska siinä kuvataan sellaisen päihdeaineen käyttöä, josta nuorella ei ole kokemusta.

Ella: Ne oli semmosii, tulee siis vieläkin oltua jo sitten taas semmosella niinku tyttö(aurahdus)porukalla vähän niinku missä justinsa ne on lapsuuden kavereita (---) ja sitte mennään ihan yökerhoihin ja tämmösiin, et silloin oli ehkä semmosta, tai sitten että olin vaan yhen kaverin kanssa sillai, et istut- tai ehkä kahen semmonen pieni, muutama henkee vaan, oltiin jonkun luona vaan ja teen siis vieläkin sitä sillai että, istutaan vaan iltaa jonkun luona ja, jutellaan (huokaus) kaikesta mahdollisesta, ehkä juodaan siinä pari, (---, --) tulee puhuttu kaikesta ihmissuhteista ja (aurahdus) muusta semmosesta, asioista, ja sitten justiaa mennään niinku ehkä oikeesti pitämään hauskaa, niinku tanssimaan, (AM: mm-m) et mä just tanssimaan oikeestaan meen lähinnä noihin yökerhoihin, et en mää niihin, en mee vaan juomaan, et yleensä sitten mä myös katon semmosen paikan et missä on sitten myös oikeesti hyvää musiikkia tai, jos on jotain teemailtoja joissain yökerhoissa

Ellan kertomuksen episodeissa tuttu tyttöporukka tai kaveruspari asettuu pääsubjektin asemaan. Ensimmäisessä episodissa, joka kuvaa ystävysten illan viettoa, ja jonka yksi keskeinen tapahtumapaikka on yökerho, toiminnan objekti sanallistuu "hauskanpidoksi". Toisessa episodissa toiminnan objekti näyttäytyy tilana, jossa voidaan "puhua kaikesta". Molempia toiminnan tavoitteita yhdistää tiivis sosiaalinen kokemus.

Ellan kertomuksessa lähettäjä-aktorin asemassa sama kaveriporukka, joka muodostaa kertomusepisodien pääsubjektin, ikään kuin tuuppaa itsensä matkaan päämääränään "yhteistunnon" tila (ks. luku 3.3.1). Edelleen kaveriporukka asettuu episodeissa myös vastaanottajan aktoriasemaan. Voidaan tulkita, että yhteinen tekeminen ja toiminta voimistavat yhteishenkeä ja nuorten välistä ystävyyttä. Sosiaalisuus ei kertomuksessa näyttäydy kuitenkaan niin tiheänä, että yksilöt peittyisivät sen alle. Päinvastoin, esimerkiksi "kaikesta puhuminen" (vrt. Falk & Sulkunen 1980), henkilökohtaisen asioiden jakaminen, edellyttää myös vahvaa itsellisyyttä. Sosiaalisuus näyttäytyy kertomuksessa tahdikkaana, durkheimilais-simmeliläisenä seurallisuutena (Törrönen 2005, 498–500; Simonen 2007, 41–47).

Toisaalta Ellan kertomusta on mahdollista tulkita kokonaisuutena myös niin, että siinä kertojan asemaan asettava Ella on aktanttimallissa sekä lähettäjä, pääsubjekti että vastaanottaja. Tällöin toimijana Ellaa motivoi satunnainen, tavanomaista arkea voimakkaampien sosiaalisten kokemusten kaipuu. Tulkinta ei tee kuvatusta pähteiden käytöstä aiemman alkoholitutkimuksen termin yksilökeskeistä (ks. Simonen 2007, 48–55). Se kuitenkin tuo esille nuoren yleisemmän yksilökeskeisyyden, mikä on tyypillistä kontrollikertomuksille. Kuten nuorisotutkimuksessa

yleensä, myös päihdetutkimuksessa tällaista päämäärätietoista, kuluttajamaista, omien mielihaluja toteuttavaa toiminnan orientaatiota on tulkittu usein postmodernin ajan heijastumana (ks. luku 3.3.2; Salasuo & Rantala 2002).

Ellan kertomuksessa nuoren tai nuorten tavoittelemaan positiiviseen kokemukseen johdattavat eri auttajat, kuten yhteinen tekeminen, keskustelu ja tanssiminen, jotka ovat tyypillisiä biletyksen liittyviä yhteistuntoa rakentavia ainesosia. Myös alkoholi asettuu kertomuksessa auttajan asemaan. Sen voi tulkita kertomuksessa "voitelevan" sosiaalisuutta (Törrönen 2005, 503). On kuitenkin silmiin pistävää, miten vähän Ellan kertomus sisältää päihteen käyttöön viittaavia ilmauksia. Lisäksi Ella tähdentää miltei jokaista alkoholiin liittyvää mainintaa viittauksella hänen oman käyttönsä vähyyteen tai sen hallintaan. Toisessa, istuskelujuomista (Törrönen & Maunu 2006) kuvaavassa kertomusepisodissa Ella merkityksellistää alkoholin käyttöä myös jonain, mikä ei ole välttämätöntä. Ellan suhtautumista alkoholiin hauskanpidon rakennusaineena voi tulkita jopa vähätteleväksi. Ellan alkoholin käytön kuvaamisen tapa tuo esille kontrollikertomuksille keskeisen, normatiivisena merkityksellistyvän ihanteen. Kontrollikeskeisissä kertomuksissa esitetään usein, että ihmisen pitäisi olla kykeneväinen saavuttamaan päihteen käytön avulla tavoittelemansa asiat myös muuten.

On kiinnostavaa, miten Ellan kertomuksessa juuri päihteeseen liittyvä säätely kiinnittyy yksilöön, toisin kuin kaikki muu sosiaalinen toiminta, josta kerrotaan joko me-muodossa tai passiivisissa. Ellan kertomuksessa päihteen käyttöön liittyvää toimijuus näyttäytyykin ennen kaikkea nuoren kyvykkyytenä tai taitona säädellä sekä omaa päihteen käyttöä ja päihtymystä että laajemmin koko päihteen käyttöön liittyvää kokemusta erilaisilla valinnoilla. Nuoren kykyä ja taitoa kontrolloida käyttötilannetta ja säilyttää omaan käyttöön liittyvä autonomia voidaan pitää paitsi Ellan kertomuksessa, myös muissa tavanomaisissa kontrollikertomuksissa positiivisen käyttökokemuksen kannalta keskeisimpänä auttajana.

Ellan kertomuksessa nuori kontrolloi päihteen käyttöä suoraan päihdeaineen käyttömäärää säätelemällä ja epäsuorasti. Kun Ella ilmaisee, ettei mene yökerhoihin "juomaan", hän merkityksellistää joitakin tiettyjä anniskeluravintoloita paikkoina, joissa toimijoiden ensisijainen tavoite on päihtyä (ks. Törrönen & Maunu 2004; Ahola 1991). Tekemällä kulttuurisen pesäeron kyseisiin paikkoihin, Ella erottautuu päihtymisestä toiminnan tavoitteena. Voidaan tulkita, että kertomuksessa Ella hyödyntää käyttömiljöötä yhtenä auttajana suhteessa hyvään käyttökokemukseen tietoisena siitä, että eri miljöissä pähteitä käytetään eri tavoin. Toisaalta Ellan

tehdessä aktiivisesti valintoja käyttömiljööseen, kontrolli ei viime kädessä kiinnity käyttömiljööseen, vaan Ellaan itseensä.

Määrittelemällä itselleen mieluisaksi toiminnan miljöökseen paikan, jonne ihmiset eivät mene vain päihtymään, Ella erottautuu myös päihtymyshakuisesta käyttöseurasta. Ellan käyttöseurueeseen liittykin kontrollin näkökulmasta keskeisiä tekijöitä. Otteessa kuvattujen käyttötilanteiden kulku on ainakin osittain porukan etukäteen yhdessä suunnittelema ja heille perinteinen. Tapahtumakulkujen ennustettavuutta lisää se, että nuoret ovat toisilleen ennalta tuttuja, toisin kuin usein sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa. Myös sama sukupuoli voi auttaa nuoria tekemään oletuksia toistensa aikeista. Koska toiminnasta ei neuvotella, nuoret vaikuttavat otteessa jakavan samanlaisen kulttuurisen käsityksen siitä, mikä käyttötilanteessa on sallittua ja mikä ei, ja millaiset normatiiviset käyttäytymissäännöt tilanteissa vallitsevat. Ylipäätään, Ellan kertomuksessaan kuvaama toiminta on hänelle tapaistunutta ja ennustettavaa, mitä ilmentää myös osittain preesensmuotoinen kerronta ja viittaukset käyttötavan jatkuvuuteen Ellan elämässä.

Otteessa Ella määrittelee ja merkityksellistää alkoholin käyttöönsä aktiivisesti suhteessa päihtymyshakuisuuteen. Tämän voi tulkita kertovan päihtymyshakuisuuden yleisyydestä nuorten keskuudessa, tai kulttuurisesta päihteiden käyttöön liittyvästä stereotypiasta. Molemmat tulkinnat ovat perusteltuja sekä aiemman tutkimuksen että itse otteen valossa. Ellan maininta yökerhobilettäjien päihtymyshakuisuudesta tuo esille nuoren omakohtaisen kokemuksen tietyistä anniskelupaikoista. Kontrollia korostava puhe taas tuo mahdollisesti esille Ellan oletuksen siitä, millaista (työttömän) nuoren päihteiden käyttöön liittyvän toiminnan odotetaan kulttuurisesti olevan.

Kulttuuristen käyttötilanteisiin liittyvät sosiaaliset odotukset tulevat esille toimijanäkökulmasta Ernon kertomuksessa:

Erno: Mm, no vähän riippuu että missä paikassa, esimerkiksi jos kaveri pyytää vaikka baariin parille kaljalle ni, kyllä mä nyt siellä otan ne pari kaljaa sen kaverin kanssa, paitsi jos on jotain tyyliin ajamista edessä ni en mä sitten juo mutta, silleen niinku yleisesti ni kyllä mä yleensä, ja baareissa nyt tietenki, siinä (ei, A-M.T.) oo oikein mitään mieltä lähtee istumaan jos ei juo mitään, tai sit esimerkiksi jos on vaikka kavereitten kanssa jossain, että jonkun kämpillä vaikka pelaamassa jotain, lautapelejä tai muuta vastaavaa sellasta vähän rennompaa meininkiä ni, ei välttämättä tuu juotua aina, tai ei ainakaan

paljoo (--), aika harvoin mä oikeastaan käytän, ehkä parin kuukauden välein noin keskimääräisesti, (AM: joo) kyllähän joskus, kaverit on useinkin menossa baariin kun mä jään, ne välillä pyytää mukaankin silleen, mutta jos ei ite huvita lähtee ni ei sitä sitten tuu lähettyä silleen pelkästään baariin istumaan, mutta sillon kun meen ni kyllä mä sitten käytän alkoholia, (--), kyllä sitä ku ekoja kertoja alkoholia käytti, ni olihan se hauskaa ku oli niin ihmeellinen olotila mutta, sitten nyten ku siitä on jonkun aikaa menny, ni ei se niinku, se ei vaan niinku tunnu hirveen mielenkiintoselta tai hauskalta, tulee vaan sellanen sumee olo vois kuvailla, rahaa menee älyttömästi ja, se tuntuu vähän et silleen siitä on enemmän haittaa ku hyötyä niinku onkin, varmaan

Kuten Ellan, myös Ernon kertomus on pääasiassa preesens-muodossa. Aikamuoto kertoo siitä, että Erno samaistuu kuvaamansa päihteiden käytön tapaan edelleen. Yhtä lailla, tietyn tapahtuman sijaan Erno kuvaa erilaisia, tavanomaisia päihteiden käyttötilanteita, jotka ovat hänelle tuttuja, ja joita hän pitää mahdollisena myös tulevaisuudessa. Kontrollikeskeisille kertomuksille tyypillisesti Ernonkaan kuvaama päihteiden käyttö ei pääosin kiinnity mihinkään tiettyyn elämänvaiheeseen. Tämä on tietysti merkittävä ero verrattuna turruttamis- tai sosiaalishakuisiin käyttökertomuksiin, joissa päihteiden käyttö on kontekstisidonnaisempaa.

Ernon otetta voi jäsentää aktanttimallilla niin, että Erno asettuu siinä pääsubjektin asemaan. Ernon lisäksi kertomuksen eri episodeissa esiintyy myös muita subjekteja, Ernon kavereita. Kun Ernon kertomusta tarkastelee kokonaisuutena, siinä Ernon toiminnan objektiksi asettuu tulkintani mukaan Ernon halu olla raitis tai käyttää päihteitä hyvin kohtuullisesti. Kuten Ellan kertomuksessa, Ernon kertomuksessa korostuu siis nimenomaisesti nuoren halu käyttää päihteitä tietyllä, hänen itse määrittelemällään tavalla. Ernon kertomuksessa alkoholin vakiintunut käyttö saa nykyhetkessä ja lähimenneisyydessä yksinomaan negatiivisia merkityksiä. Vastaanottajan asemassa Erno kokee juomisen seurauksena fyysisiä, epämukavia oireita ja kärsii epäluovasta ja -tuottoisasta olotilasta. Lisäksi alkoholiin menee rahaa, jonka käyttöä Ernon on säädeltävä, tai jonka käyttöä Erno haluaa säädellä omien arvostustensa mukaisesti. Alkoholi on kertomuksen ilmeinen vastustaja.

Ernon kertomusta voisi lukea taistelukertomuksena, jossa Ernon haastavat matkan varrella eri kaverit, jotka kutsuvat hänet sellaisiin sosiaalisiin tilanteisiin, joissa on kulttuurisesti tyypillistä käyttää alkoholia. Tulkintani mukaan vastustajan rooliin otteessa eivät kuitenkaan asetu varsinaisesti muut nuoret, vaan kulttuurisesti konventionaaliset tilanteet, joihin liittyy vahva oletus alkoholin käytöstä. Otteessa normatiivinen paine alkoholin käyttöön näyttäytyy suurimpana

kahdenkeskisessä istuskelussa, sekä muissa anniskeluravintoloihin sijoittuvissa tapaamisissa. Ernon kertomuksesta voikin vetää johtopäätöksen, että näitä tilanteita välttelemällä päihteiden käytön kontrollointi, tai oman maun mukainen päihteettömyys, onnistuu helpoiten.

Otteessa Erno selviytyy erilaisista hänen omasta näkökulmastaan haasteellisista päihteiden käyttöön liittyvistä tilanteista voittajana niin, ettei hän joudu kärsimään vasten tahtoaan käytön haittaseurauksista. Toisin sanoen, Erno kykenee säilyttämään itsellisyytensä sekä toimimaan omien arvostustensa mukaisesti eri tilanteissa. Kuten Ellan kertomuksessa, myös Ernon kertomuksessa kontrollikertomuksille tyypilliseen tapaan nuoren toimijuuteen liittyikin keskeisemmin tahtomisen sekä osaamisen ja kykenemisen modaliteetit. Melko tuoreessa Kataisen ja Rolandon (2014) tutkimuksessa tällainen kyvykkyys itsenäiseen juomista koskevaan päätöksen tekoon näyttäytyi alaikäisten puheessa ihanteellisena.

Tulkintani mukaan juuri nuoren suhde autonomiaan erottaa kontrollikeskeisten kertomusten ryhmän muista temaattisista kertomusryhmistä. Turruttamiskertomuksissa yksi oleellisimpia juonteita on nuoren ristiriitainen suhde omaan itseen. Turruttamiskertomuksissa toimijan autonomian haastaa tavanomaisissa kertomuksissa ahdistuneisuus, ja hyvissä sekä huonoissa kertomuksissa myös päihteellä tai sen käytöstä aiheutuneilla vieroitusoireilla on vahva, nuoren autonomian tunteeseen vaikuttava toimijarooli. Sosiaalishakuisissa kertomuksissa nuoria kuvataan työttömyysaikana hyvin riippuvaisina päihteiden käytöstä sosiaalisen vuorovaikutuksen virittäjänä. Kertomusryhmässä toistuu myös nuorten ihanne ainakin ajoittaisesta, päihteiden käyttöön liittyvästä voimakkaasta sosiaalisuuden tilasta, jossa nuori menettää autonomiansa ryhmälle. Kontrollikeskeisissä kertomuksissa ei mainita vastaavia nuoren autonomiaa uhkaavia tekijöitä tai autonomian menettämiseen liittyviä toiveita lainkaan.

Kontrollikeskeisten kertomusten autonomian ihannetta on kiinnostava pohtia viimeaikaisen päihdetutkimuksen valossa. 2000-luvulla terveystutkimuksessa on keskusteltu hallinnan strategiana riskipuheesta, joka korostaa yksilön riskimanagerointia eli yksilön vastuuta toimintansa säätelystä ja seurauksista. Esimerkiksi vuonna 2006 julkaistun Euroopan Unionin alkoholistrategian (EU strategy to support Member States in reducing alcohol related harm) mukaan kansalaisille on annettava tietoa alkoholin haittavaikutuksista, jotta ihmiset voivat itsellisesti tehdä päihteiden käyttöön liittyviä ratkaisuja. Riskipuhe pyrkii tyypillisesti konstruoimaan toiminnan, johon etenkin terveyden näkökulmasta liittyy mahdollisia haittoja irrationaalisena, vastuuttomana ja epäkompetenttina (esim. Järvinen 2012; Burgess 2009; Katainen & Rolando 2014). Suomessakin on

2000-luvulla kampanjoitu etenkin nuorten päihtymyshakuista juomista vastaan niin, että se on pyritty esittämään "ääliömäisenä" (Panimoliitto 2016).

Kontrollikertomuksissa torjuvaa suhtautumista päihtymykseen ei perustella päihtymykseen liittyvillä terveystriskeillä, vaan torjuva suhtautuminen näyttäytyy nimenomaisesti joko arvona itsessään tai sen esitetään olevan seurausta nuoren omista kokemuksista (ks. luku 7.3). Tämä on sinänsä linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, sillä yhdessäkään 2000-luvulla julkaistussa alkoholitutkimuksessa ei ole tullut ilmi, että nuoret aikuiset säätelisivät juomistaan terveystyistä. Terveystyiden sijaan aiemmassa alkoholitutkimuksessa on korostunut juomisen sosiaalinen säätely. (Ks. Maunu & Simonen 2010.) Kontrollikeskeisissä kertomuksissa nuoren aktiivinen päihteiden käytön säätely kuitenkin kiinnittyy nimenomaisesti yksilöön, ja taito säädellä päihteiden käyttöä näyttäytyy kertomuksissa yksilön positiivisena kompetenssina. Etenkin vahvan päihtymyksen torjuminen merkityksellistyy kontrollikertomuksissa rationaalisenä (ks. myös luku 7.3). Kontrollikertomuksissa myös nuoren reflektiivistä suhtautumista päihteiden käyttöön voi tulkita rationaalisen ajattelukyvyyn ilmentämisenä.

7.2 Päihteiden käyttötilanteet nuoren maailmankuvan laajentajina

Haastattelukertomukset, joissa nuori merkityksellistää päihteiden käyttöään hyvin kontrolloituna, sisältävät lopulta vain yhden *hyvän kontrollikeskeisen päihteiden käyttökertomuksen*, jossa kuvataan myös työttömyysaikaan sijoittuvia tapahtumia. Ellan kertomuskokonaisuus, johon kyseinen käyttökertomus sisältyy, lukeutuu kauttaaltaan kontrollikeskeisiin kertomuksiin. Sinänsä sen, etteivät kaksi kontrollia päihteiden käytön keskiössä korostanutta nuorta tuottaneet hyvää työttömyysaikaista käyttökertomusta, voi tulkita ilmentävän nuorten yleisempää suhtautumista päihteiden käyttöön. Kyseiset nuoret kuitenkin tuottivat haastattelutilanteessa hyviä käyttökertomuksia, jotka eivät vain kiinnittyneet työttömyysaikaan.

Toinen nuorista kertoi opiskeluaikaan sijoittuvasta festivaalireissusta ja toinen alkoholin käytön kokeiluvaiheeseen sijoittuvasta lukiolaisten juhlapäivästä. Lisäksi nuori kertoi vielä toteutumattomasta ihanteellisesta psykedeelin käyttökerrasta. Yleisesti näiden kertomusten voi nähdä rakentuvan kontrollikertomuksille keskeisistä elementeistä. En kuitenkaan analysoi kertomuksia osana aineistoa, koska ne ajallisesti sijoittuvat tutkimusaiheen ulkopuolelle.

Tässä luvussa analysoin siis aineiston sisältämää ainoaa myös työttömyysaikaan sijoittuvaa kontrollikertomusta. Ellan hyvä kertomus, kuten kontrollikertomukset tyypillisesti, on yhtenäisen kertomuksen sijaan episodikuvaus erilaisista käyttötilanteista.

Ella: Niitä on niin monen monenlaisia semmosia tilanteita, kesällä festarit tai sit jotkut kesäyöt ku on ollu juhlimassa, ja se ku kävelee kotiin pikku(naurahten)hiprakassa tai jotain, semmonen hyvä mieli ja ollu niinku hyvää seuraa ympärillä ja, tai sitten just joku, ollu tanssimassa jossain yökerhossa tai jossain muissa bileissä, ja sitten on ollu ihan fiiliksissä siitä musasta ja tanssinu ihan niinku ittesä hikeen, ja ihan poikki ja puhki, mutta semmonen tosi hyvä fiilis sitte aina kuitenkin sen illan jälkeen, tai sitten jotain syksyisiä iltoja ku (on) istuskellu vaan jonkun luona, ja vaikka juonu vähän viiniä tai pari olutta, ja jutellu hirveesti kaikesta, oppinu toisesta jotain uutta ja, purkaa iteki sydäntään (hymähdys) tai jotain ja...en tiä niitä on kyllä paljon (naurahdus) semmosia hyviä, tai sitte että on tutustunu joihinki uusiin ihmisiin, sillai että on ollu juomassa jossain porukalla ja löytäny jonkun, jutellu jonkun tuntemattoman kanssa niinku, (naurahdus) semmosista asioista mistä ei oo puhunu kenenkään muun kanssa, tai saanu uusia kokemuksia

Ellan kertomusotteen pääsubjekti on työtön nuori, joka asettuu myös lähettäjän ja vastaanottajan aktanttiasemaan. Päihteen käytön objektiksi voidaan määrittää otteessa toimijanäkökulmasta mielekäs tunne ja jopa nuoren maailman- tai ihmiskuvaa muokkaava elämys. Kertomuksessa kuvattu päihteen käyttö, kuten nuoren toiminta yleensä on yksilökeskeistä. Vaikka on ilmeistä, että Ellan otteessa asiat eivät vain tapahdu Ellalle, vaan ne tapahtuvat hänen tahdostaan, Ella ei liitä otteessa toimintaansa vahvoja modaalaisia tahdon ilmaisuja. Ellan toiminta ei ohjaudu jopa tarpeenomaisesta halun tai pakon tunteesta kurkottaa kohti jotakin itselle välttämätöntä, kuten hyvissä turruttamiskäyttöön liittyvissä psykedeelikertomuksissa, tai sosiaalishakuisissa kertomuksissa, joissa nuoren toiminnan taustalla on yksinäisyyden kokemus. Kontrollikertomuksille tyypillistä nuoren riippumattomuuden vaikutelmaa korostaa lisäksi se, että Ella kuvaa otteessaan useita hieman erityyppisiä hyviä käyttötilanteita, eikä keskity yhden tilanteen kuvaamiseen.

Huolimatta siitä, että Ellan kertomus sisältää kirjon erilaisia päihteiden käyttötilanteita, elämysten ainekset ovat niissä kaikissa melko samankaltaiset. Kertomuksesta hahmottuu joitakin yleisempiä

auttajia miellyttävien kokemusten tavoittelussa. Eri kertomuksissa kuvattuja tilanteita yhdistää alkoholin käyttö.

Otteessa Ella määrittelee käyttämänsä alkoholin määrän vähäiseksi, "pikkuhiprakaksi" tai "pariksi annokseksi". Näin tarkat päihtymykseen tai käyttömäärän kuvaukset ovat muissa kuin kontrollikeskeisissä kertomuksissa hyvin harvinaisia. Käyttömäärään liittyvien ilmaisujen kautta Ellan voi tulkita ilmaisevan, että päihteen käytöstä huolimatta hän pystyy jokaisessa tilanteessa kontrolloimaan paitsi käyttöä myös muuta toimintaa. Lisäksi käyttömäärän korostamisen voi tulkita painottavan sitä, että käytetty päihdeaineen määrä ei ole kertomuksessa kuvattujen tapahtumien kannalta kovin oleellinen tekijä. Käytetyn päihdeaineen määrän sijaan keskeiseksi auttajaksi otteessa merkityksellistyy alkoholin käytön teko.

Ella korostaa otteessa sosiaalista vuorovaikutusta ja sen keskeisyyttä mielekkäässä kokemuksessa. Etenkin Ellan otteessa kuvaamassa intiimissä vuorovaikutuksessa keskeinen "tila", jossa kokemus syntyy, kehkeytyy alkoholia käyttävien ihmisten välille. Yhtä lailla kuitenkin esimerkiksi festareilla ihmiset ovat erottamaton osa miljöötä, jossa Ellan kokemus tapahtuu. Ellan otteessa alkoholin käyttö ja sosiaalinen vuorovaikutus voidaan tulkita keskeisiksi, toisiaan täydentäviksi auttajiksi niin, että alkoholin käyttö kehystää vuorovaikutustilanteet poikkeukselliseksi.

Kokemusten toistuvuus ja niihin viittaaminen yleisellä tasolla kertovat, että sosiaalisilla käyttötilanteilla on konventionaalisia, vakiintuneita piirteitä kulttuurisessa todellisuudessa, jossa Ella toimii. Ellan otteessa erotellaan ainakin kolme erilaista, myös aiemmasta päihdetutkimuksesta tuttua käyttötilannetta, joissa vuorovaikutus saa hieman eri muotoja (ks. Törrönen & Maunu 2006). Ellan kertomuksessa mainitut erilliset käyttötilanteet tapahtuvat festareilla, yökerhossa tai bileissä sekä kotona, jossa on läsnä vain muutama ihminen. Ellan kertomuksessa kuvataan myös käyttötilanteiden lomittumista, kun biletyksiltään sisältyy yllättävä, nuoren positiivisena kokema intiimimpi keskustelu.

Jos etenkin Ellan kertomuksessa kuvattujen intiimimpien käyttötilanteiden sosiaalisuutta tarkastelee aiempaa alkoholitutkimusta vasten, voisi sitä nimittää "tädeksi" vastaparina "tyhjälle" (Falk & Sulkunen 1980). "Tyhjän solidaarisuuden" ilmaisu on peräisin Falkin ja Sulkusen (1980) pääasiassa ennen 1960-luvun loppua julkaistujen suomalaiselokuvien (miesten) juomiskohtauksia koskevasta analyysistä. Falk ja Sulkunen kiinnittävät kohtauksissa erityistä huomiota juomistilanteessa käytävän keskustelun vähäisyyteen ja pinnallisuuteen. Falk ja Sulkunen päätyvätkin väittämään,

että miesten juomarinkien sosiaalisuuden perustana on lähinnä juomisesta koettu syyllisyys (vrt. Partanen 1992). Toisaalta taas Mäkelä (1982) on esittänyt, että juominen on Suomessa nimenomaisesti kulttuurisesti tarjolla oleva tapa ylittää itsellisyys. Itsellisyydellä Mäkelä viittaa suomalaiseen tapakulttuuriin usein liitettyyn arkiseen, emotionaaliseen pidättyneisyyteen. (Mts. 88.)

Ellan otteessa tulee esille, miten Mäkelän otaksumaan tapaan päihteiden käyttötilanteessa Ella ja hänen seuralaisensa puhuvat henkilökohtaisista asioista, joista he eivät välttämättä ole kertoneet koskaan aikaisemmin kenellekään. Tulkintani mukaan nuoret eivät kuitenkaan pyri käyttötilanteessa menettämään autonomiaansa. Toisin kuin esimerkiksi ihanteellisissa sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa, Ellan kontrollikeskeisessä kertomuksessa ihmisten välinen erityinen yhteys ei perustu kollektiiviseen yhteistuntoon, vaan pikemminkin vastavuoroiseen itsellisyyteen. Itsellisyyden sekä autenttisuuden kokemuksen voikin tulkita asettuvan Ellan otteessa auttajan aktoriasemaan, mikä on tyypillistä kontrollikeskeisten kertomusten ryhmälle.

Ellan kuvaamista erityyppisistä päihteiden käyttötilanteista tekee erityisiä niiden vastakohtainen suhde arkeen ja arkiseen vuorovaikutukseen (esim. Maunu 2013). Vaikka käyttötilanteissa ei sinällään koetella voimakkaasti normatiivisia rajoja esimerkiksi tekemällä laittomia tekoja, käänteinen suhde tavanomaiseen tekee käyttötilanteista miedon transgressiivisiä. Transgressiivisuudella voi hyvin olla toimijoiden keskinäistä yhteyttä voimistava rooli (Partanen 1992), mutta myös subjektiivinen, henkilökohtaista elämystä tukeva merkitys.

Otteessa Ella asettuu suhteessa kuvattuihin tapahtumiin vastaanottajan aktanttiposition. Ella korostaa kertomuksessa päihteiden käyttötilanteiden positiivisena seurauksena hyvää mielialaa. Hyvä mieliala kiinnittyy tietysti johonkin tiettyyn aikaan ja paikkaan, ja näin se merkityksellistyy lyhyen tähtäimen hyötynä. Otteessa Ella viittaa kuitenkin käyttötilanteisiin myös "kokemuksina". Kokemukset voi ymmärtää eri tavalla pitkäjänteisesti ihmisen pääomaa kartuttavina tapahtumina. Kokemukseen liittyy myös oppiminen ja subjektiivisen taidon kertyminen. Kertomuksessa Ellan voikin tulkita hyötynen kuvaamistaan päihteiden käyttötilanteista niin, että niissä koetut sosiaaliset kohtaamiset ovat laajentaneet jollain tapaa merkityksellisesti ja Ellasta positiivisella tavalla hänen ihmis- ja maailmankuvaansa. Ellan kertomuksesta välittyy nuoren sosiaalisen palautteen kaipuu ja nuoren halu tietää ylipäättään enemmän siitä, miten arkisen pidättyneen vuorovaikutuksen takana muut hahmottavat yhteistä, mutta silti subjektiivista todellisuutta.

Subjektiiivisten elämysten tavoittelua on pidetty 2000-luvulla julkaistuissa päihdetutkimuksissa yhtenä yleisimmistä nuorten päihteiden käytön motiiveista. Etenkin aiemmassa alkoholitutkimuksessa myös puitteet elämysten tavoitteluun näyttävät hyvin samankaltaisina kuin Ellan kertomuksessa. (Esim. Simonen 2007, 48–55; Salasuo 2004.) Nyanssisemmin päihteiden käyttötilanteesta nuoren (kulttuurisena) keinona oppia sekä itsestä että muista ei kuitenkaan juuri olla keskusteltu nykypäihdetutkimuksessa. Pintaa syvempi itsestä tai toisesta oppiminen yksityiskohtaisempana käytön motiivina on tullut esille aiemmassa tutkimuksessa vain psykedeelien käytön kohdalla (ks. Seppälä & Mikkola 2004, 86–87, Kekoni 2007, 122–125).

Ellan kertomuksessa toimijuuteen liittyvää modaalisuutta ei ilmaista suoraan, vaan se ilmenee rivien välistä. Modaliteettisista päihteiden käyttöön liittyvistä ulottuvuuksista Ellan toiminnassa voi pitää keskeisinä kontrollikeskeisille tyypillisesti kykenemistä sekä osaamista. Sinänsä kertomuksessa on merkille pantavaa, ettei se tuo esille ainoastaan Ellan tiettyyn käyttötilanteeseen liittyvää taidokkuutta. Sen lisäksi että otteessa Ella osaa säädellä ja muuntaa toimintaansa erilaisissa päihteenkäyttötilanteissa, ote piirtää näkyviin Ellan kyvyn toimia toisella tavalla muissa vuorovaikutustilanteissa. Keskeistä kertomuksessa on kuitenkin Ellan kyky ja taito tuottaa itselleen merkityksellisiä, positiivisesti jäsenyviä kokemuksia erilaisten alkoholin käyttötilanteiden avulla hyödyntämällä tietoisesti tai tiedostamatta niiden kulttuurisia konventioita.

7.3 Hedonistinen, muita huomioimaton ja satuttava päihteiden käyttö

Kontrollikeskeisten kertomusten ryhmään kuuluvia huonoja kertomuksia yhdistää kaikkia sama vastustaja: muut ihmiset. Kaikissa huonoissa kontrollikertomuksissa kuvataan jonkun toisen päihteiden käyttöä, josta nuori joutuu kärsimään. Osassa kertomuksia nuori on läsnä päihteiden käyttötilanteessa. Kuitenkin jo yksin tietoisuus läheisen päihteiden käytöstä kuormittaa ja satuttaa nuorta psyykkisesti. Huonot kertomukset voivat olla temaattisessa kertomusryhmässä myös yleisempiä kuvauksia siitä, millaiseen päihteiden käyttötapaan nuori suhtautuu torjuvasti. Kontrollikeskeisissä kertomuksissa päihteiden käytön tavan nähdään heijastelevan yksittäistä tilannetta laajemmin ihmisen maailmankuvaa, tai asettumista ihmissuhteisiin ja yhteisön jäseneksi.

Analysoin ensimmäisenä esimerkkinä *huonoista kontrollikertomuksista* ja niissä kuvatuista torjuttavista päihteiden käyttötavoista otetta Ernon haastattelusta. Varsinaisen kertomuksen sijasta haastatteluote on pikemminkin listaus niistä tekijöistä, joiden takia nuori suhtautuu alkoholin käyttöön negatiivisesti.

Erno: Siis ne yökerhot sun muut sellaset on niinku, tiivistymiä kaikesta siitä mistä mä en tykkää alkoholissa, eli siitä sekavuudesta ja sitten muutenki, ne ihmiset jotka käy tyyliin tollasissa yökerhoissa, ni ne ei oo yleensä hirveen samanhenkisiä mun kanssa, (---) ei se oikeen iske se musiikki siellä ja (--, ---) just kaikkee ihan ihmeen teinipissiksiä ja, sitten jotain ihme, kauluspaitaäijiiä (naurahdus) jotka tulee vaan sinne metsästämään naisia, sellasia että elämässä ei oo niinku muuta tarkotusta ku se että joka viikonloppu mennään baariin ja, yritetään saaha nainen sänkyyn, ja sellasta, se ei oikein mun elämäntyylisiin sovi sellanen ni, ei ne ihmisetkään sitte hirveesti kiinnosta, ku ei varmaan hirveesti samaa löy'y

Ernon haastatteluotetta voidaan jäsentää aktanttimallin avulla niin, että siinä objektiksi asetetaan tutkijalähtöisesti nuorelle miellyttävä kokemus ympäristössä, jossa käytetään alkoholia. Tällöin otteessa Ernon alkoholin käyttöön liittämiä negatiivisia tekijöitä voidaan pitää mielekkyyden kannalta vastustajina. Oteessa asiat, joista nuori ei alkoholin käytössä pidä esiintyvät yökerhoissa. Näin Erno merkityksellistää yökerhoa yleisempänä symbolina alkoholin käyttöön liittyville ikäville ilmiöille.

Ernon listauksessa suurin osa alkoholin käyttöön liittyvistä epämiellyttävistä tekijöistä on sosiaalisia. Päävastustajana Ernon näkökulmasta näyttäytyy alkoholin käyttöön liittyvä ihmisten ennakoimaton ja impulsiivinen toiminta sekä objektivoinen suhtautuminen muihin ihmisiin. Oteessa Erno ilmentää kokevansa jo tällaisen hyvin yksilökeskeisen toiminnan seuraamisen epämukavana. Vastaanottajan aktoriasemassa Erno painottaa kokemuksen ikäviä seurauksia.

Sen sijaan, että Erno pohtisi otteessa suhdettaan päihdeaineeseen, tulkitsekin, että Erno merkityksellistää otteessa suhdettaan kuvaamiinsa tietynlaisiin toiminnan tapoihin. Kun Erno erottautuu kuvaamastaan päihteiden käytön tavasta, erottautuu hän samalla tietystä ihmisjoukosta ja ennen kaikkea tietynlaisesta elämänkatsomuksesta, jonka heijastuma käyttötapa on (ks. myös esim. Salasuo & Seppälä 2004). Useissa 2000-luvun päihdetutkimuksissa päihteiden käyttö, tai käytöstä pidättäytyminen, onkin ymmärretty identiteetin rakentamisen ja viestimisen välineenä (esim. Väyrynen 2007; Salasuo 2004). Jatkumona näille tutkimuksille Ernon ote tuo esille, miten keskeisiä itsen ilmaisemisen ja toisaalta toisten tulkitsemisen keinoja päihteiden käyttötavat ovat nuorille.

Otteessa Erno kiinnittää kaihtamansa päihteiden käytön tavan "teinipissiksiin" ja "kauluspaitaäijiiin". Viittaaminen nuoreen ikään, "teiniyteen", merkityksellistää vastasubjektien

ryhmää kypsymättömänä ja pinnallisena. Pinnallisuus ilmentää ulkonäkö- ja katsekeskeisyyttä, eli esimerkiksi oman itsen tarkastelua ja identiteetin rakentamista ensisijaisesti muiden silmin tai muiden palautteen kautta. Keskeistä on, että muiden palautteen kautta itseään rakentava ihminen ei ole ensisijaisesti uskollinen omalle persoonalleen. Tulkitseen, että Ernon näkemystä yökerhojuhlijoiden persoonattomuudesta ilmentää myös se, miten Erno korostaa heidän käyttäytymisen yhdenmukaisuutta. Kauluspaidan toimijuuden symbolina voi ajatella ilmentävän liike-elämää ja näin ihmisen yleisempää laskelmoivaa suhtautumista toisiin ja todellisuuteen ylipäätään. Sukupuolen mainitseminen voi viitata Ernon kertomuksessa seksuaalisuuden korostumiseen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (ks. Maunu 2014, 100). Erno kuitenkin merkityksellistää yökerhoissa toteutettavaa seksuaalisuutta hedonistisena mielihalujen tyydytyksenä.

Otteessa Erno esittää, että yökerhoissa käyvien ihmisten elämä on sisällöllisesti tyhjää. Osa tätä on, että ihmisten elämän sisällöt ovat hyvin riippuvaisia muista ihmisistä ja siitä, tyydyttävätkö muut ihmiset heidän tarpeitaan. Keskeistä Ernon otteessa onkin, että kun Erno kuvaantuu kuvaamansa ihmisjoukon vastakohtana, hän näyttäytyy itsellisenä ja moraalisenä toimijana, joka on uskollinen omalle persoonalleen, mutta ottaa silti toiminnassaan huomioon myös muut. Tämä on yleisempi, kontrollikertomuksissa esille tuleva toimijan ihannekuva.

Otteessaan Erno esittää kuvaamansa alkoholin käytön tavan siinä määrin yleisenä, että Ernolle se on stigmatisoinut koko päihdeaineen. Ernon kertomuksessa "teinipissiksiä" ja "kauluspaitaäijjiä" voisikin varovasti niiden symboloimien laajempien ilmiöiden kautta tulkita jonkinlaisina ajan karikatyyrisinä nuorina aikuisina. Aiemman alkoholitutkimuksen perusteella yökerhoissa käyminen liittyy melko tyypillisesti nuorten aikuisten alkoholin käyttöön. Myös Maunu (2014) nimittää etnografiassaan yökerhossa käyviä nuoria "tavalliseksi", nuoreksi keskiluokaksi.

Ernon kuvaamassa päihteiden käyttötavassa on paljon yhtäläisyyksiä sen kanssa, miten 2000-luvun taitteessa alakulttuurisiin konemusiikkitapahtumiin osallistuneet nuoret kertoivat perinteisestä, suomalaisesta alkoholikulttuurista (Salasuo & Seppälä 2004, 220–221). Salasuon ja Seppälän (2004, 220–221) tutkimuksessa tulee esille, miten klubikulttuuri ja stimulanttihuumeiden käyttö sen osana näyttäytyivät nuorten puheessa symbolisena keinona erottautua valtaväestöstä. Klubikulttuuridiskurssissa perinteinen suomalainen juomatapa esitettiin hyvin päihtymyshakuisena ja kontrolloimattomana, samaan tapaan kuin Erno esittää otteessa nuorten aikuisten valtavirtaiseksi merkityksellistyneen päihteiden käytön.

Salasuon ja Seppälän (2004, 220–221) tutkimuksessa stimulanttihuumeiden käyttäjät eivät kuitenkaan esittäneet perinteistä (alkoholi)kulttuurista makua tai tapoja yhtä lailla "pinnallisina" kuin Erno, joskin kyllä sivistymättöminä ja seksistisinä. Lisäksi nimenomaisesti klubikulttuuriin ja siihen liittyvään huumeiden käyttöön on usein liitetty Ernon torjumia hedonistisia piirteitä. On mahdollista, että Ernon kertomuksessa viittaukset ihmisten yleiseen kuluttajamaiseen asenteeseen ja hedonismiin ilmentävät jonkinlaista parissa vuosikymmenessä muuttunutta ajankuvaa ja ehkä jopa hedonismin liukumista arvona marginaalista kulttuuriseen keskiöön.

2000-luvun vaihteessa alkoholikulttuuriin etäisyyttä ottaneita helsinkiläisiä klubikulttuurin jäseniä on kuvattu suomalaisen yö- ja yhteiskuntaelämän luovaksi, usein hyvin menestyväksi tai menestystä tavoittelevaksi kosmopoliittiseksi eliitiksi. Klubeilla kävi myös opiskelijoita ja yökerhoteollisuuden ammattilaisia. Ryhmän identiteetille oli tunnusomaista tietynlainen kulttuurinen edelläkävijyys. (Salasuo & Seppälä 2004.) Myös esimerkiksi Aholan (1989) haastattelututkimuksessa tuli esille, miten aikanaan uusi 1980-luvun kaupunkilaiskeskiluokka erottautui humalahakuisuudesta pidättäytymällä ja pienkäyttökertoja suosimalla työväestä. Otteessaan Erno ei kuitenkaan suoraan identifioitu minkään erityisen yhteiskunnallisen toimijajoukon tai kulttuurisen ryhmän jäseneksi. Sen sijaan Erno esittää makunsa, mieltymyksensä ja maailmankuvaansa henkilökohtaisina. Myös tämä on kontrollikeskeisille kertomuksille tunnusomaista.

Jos Ernon otteessa tarkastelee nuoren toimijuuteen liittyviä modaalaisia ulottuvuuksia, nuori näyttäytyykin riippumattomana yleisinä esittämistään kulttuurisista konventioista, jotka sijaitsevat rakenteellisella modaalisuuden ulottuvuudella. Otteessa nuoren ilmennetään olevan sekä kyvykäs ja taidokas rakentamaan itsenäisesti eettisen arvomaailman että toimimaan sen mukaisesti. Nuoren toimijuutta leimaa siinä mielessä tahtominen ja halu, että nuori esittää oman makunsa ja mieltymyksensä hyvin selkeinä.

Seuraavaksi analysoin esimerkkinä huonoista, kontrollikertomusten ryhmään kuuluvista käyttökokemuksista haastatteluotteita, joissa kuvataan läheisen päihteiden käyttöä, joka aiheuttaa nuorelle ahdistusta. Kertomukset nuorta kuormittavasta läheisen päihteidenkäytöstä, joka ei välttämättä liity yhteisiin käyttötilanteisiin, ovat aineistossa kontrollikeskeisten kertomusten ryhmälle erityinen piirre. Kaikki nuoret, joiden kokonaiskertomuksen sijoitan tähän temaattiseen

ryhmään, vastasivat kysymykseen huonosta päihteiden käyttökerrasta kertomalla läheisen päihteiden käytöstä.

Itäpuisto (2005, 21) on nimittänyt "läheisnäkökulmaksi" tutkimusta, joka tarkastelee päihteiden käyttöä läheisen positiosta. Itäpuistoa mukailleen osaa nuorten huonoista kontrollikertomuksista voisikin kutsua "läheiskertomuksiksi". Vaikka viime vuosina Suomessa läheisnäkökulman huomioiva tutkimus on yleistynyt (ks. Itäpuisto 2005, 22), näkökulma ei juurikaan ole noussut esille aiemmissa, nuorten päihteiden käyttöä käsittelevissä tutkimuksissa. Tätä voi selittää käytetyt tutkimusasetelmat.

Ellan läheiskertomuksessa nuori on huolissaan läheisten päihteiden käytöstä kaverien käyttämien päihdeaineiden takia:

Ella: No se on ehken jos kuulee että joku läheinen ihminen käyttää jotain vahvempia päihteitä, mistä ei ite niin tiedä, et miten ne vaikuttaa ja muutenkin, jotenki se sitten tavallaan pelottaa, tai että niinku miks pitää käyttää jotain vahvempaa huumetta tai että, ite en haluais käyttää, ja sitten se jotenki surettaa ku jotkut läheiset ihmiset käyttää niitä, (hymähdys), (---, --), vaikkei oo ite ollu paikalla tai nähny, en oo koskaan nähny kenenkään käyttävän, mutta sitten ne on puhuneet siitä (---, --), se nyt ei oo ihan luontaista tommoset (naurahdus) päihteiden käytöt että, ku ihminen selviää ilmanki, niin miks niitä pitää käyttää (hymähdys), en tiiä kai se sitten kertoo niitten ihmisten ahdistuksesta tai jostain mutta, mm ku niitten pitää käyttää jotain vahvempaa tai saada pää sekasin, tai irti tästä todellisuudesta, ni en tiedä mun mielest se on vaan niin, (hymähdys) surullista

Ellan kertomusta voidaan tulkita niin, että siinä kertomuksen pääsubjekti, myös kertojan asemaan asettuva Ella, tavoittelee toiminnan objektina mielenrauhaa. Ellan asettuu kertomuksessa myös lähettäjän aktanttiasemaan, sillä Ellan toiminta motivoituu hänen omasta tahdostaan, eikä toiminnan objekti ole ulkoapäin asetettu. Ellaa tukee auttajana mielenrauhan tavoittamisessa hänen oma toimintansa, kuten tapa, jolla hän itse käyttää päihteitä. Uhkan Ellan mielenrauhalle muodostaa kuitenkin muiden, kertomuksessa vastasubjektin aktoriasemaan asettuvien läheisten "vahvojen huumeiden" käyttö. Ella kuulee läheisten päihteiden käytöstä heiltä itseltään. Vastaanottajan aktoriasemassa läheisten huumeiden käyttö aiheuttaa Ellalle surua, ahdistusta ja huolta. Sen voi tulkita myös vieraannuttavan Ellaa läheisistään. Ellalle läheisten huumeiden käyttö paljastaa paitsi

toiminta- myös jopa maailmankatsomuksellisia eroja Ellan ja hänelle merkityksellisten ihmisten välillä.

Ellan kertomusotteessa "vahvojen huumeiden" käyttöön viitataan "epäluonnollisena". Vahvoilla huumausaineilla tarkoitetaan tyypillisesti muita huumausaineita kuin kannabista. Hieman vastaavasti myös Virokannaksen (2004) haastatteleminen, huumehoidossa olleiden nuorten puheessa sana "normaali" oli usein toistuva oman identiteetin ja toiminnan määrittelyn väline. Kuten Ella, huumehoidossa olleet nuoret määrittivät normaaliksi elämän, johon huumeet eivät kuuluneet, ja normaaleiksi nuoret, jotka eivät käyttäneet huumeita ja suhtautuivat huumeisiin torjuvasti. (Mts. 25–26.)

Ellan kertomus tuo esille nykynuorten moninaisen päihdemaailman. Huumeiden käyttö on Suomessa 2010-luvulla yleisempää kuin koskaan aikaisemmin. Huumeita käyttäviä nuoria kuuluu monien sellaistenkin nuorten kaveripiiriin, jotka eivät käytä aineita itse (Hakkarainen ym. 2015). Toisaalta samanaikaisesti alaikäisten nuorten raittius on yleistynyt merkittävästi (Raitasalo & Simonen 2012) ja odotetaan, kehittyvätkö nuorten aikuisten päihdeasenteet saman suuntaisesti. Kun Ella merkityksellistää päihteiden käyttötapoja normatiivisesti, voidaankin tulkita, että nuori pyrkii jäsentämään hankalasti hallittavana näyttäytyvää (päihde)todellisuutta. Normatiivisuuden avulla nuori voi pyrkiä lisäämään todellisuuden ennakoitavuutta ja edelleen turvallisuuden tunnetta.

Otteessa Ellan tulkitsee läheisten huumeiden käyttöä mahdollisena psyykkisen pahan olon ilmauksena. Huumetutkimuksissa itselääkintä on melko tyypillisesti esille tuleva käytön motiivi. Usein runsasta, yksinäistä tai valtaväestöstä muulla tavoin poikkeavan päihteiden käyttöä myös tulkitaan itselääkintänä (esim. Oksanen 2011; ks. luku 3.3.2). Tulkitsen, että tapa, jolla Ella pohtii läheistensä päihteiden käyttöä ilmentää Ellan tietoisuutta tästä yleisestä kulttuurisesta mallista. Otteessa Ella ei kuitenkaan sitoudu täysin käytön selittämisen tapaan, johon voi liittyä jopa normatiivista velvoittavuutta. Vaikka Ella nostaa sen esille, kiinnittyy hän lopulta ainoastaan omaan kokemukseensa siitä, miltä hänestä läheisten päihteiden käyttö tuntuu ja millaisena se hänelle näyttää. Ella kiteyttää tuntemuksensa suruksi.

Kun Ella ilmaisee otteessa, ettei hän itse halua käyttää vahvoja huumausaineita, eikä pidä käyttöä missään tilanteessa välttämättömänä, Ella merkityksellistää läheisten päihteiden käyttöä viime kädessä tahdon asiana. Samankaltainen, kontrollikeskeisille kertomuksille tyypillinen näkemys

päihteiden käytöstä tahdon asiana, tulee esille myös Ninnin kertomuksessa. Ninnin otteessa kuvataan vanhemman päihteiden käyttöä:

Ninni: Me ollaan sanottu ja kaikkee, viety sen viinat ja tolleen, mutta kuitenkin se aina saa lisää viinaa, (AM: m) että ite päättää hankkia, ja me pyydetään sitä ihan itku silmässä että ”lopeta tuo”, (AM: mm) mutta ei se kuitenkaan, että se on vaan sen omasta itsekkyydestä just, että kun haluan juoda ni se on siinä, että kai sekin mua vähän ajaa tähän että, en mä niin paljon juo

Ninnin otteessa "me", Ninni ja hänen perheenjäsenensä, muodostavat pääsubjektin. Ninnin ja perheenjäsentensä toiminnan tavoitteena, objektina, on saada nuoren vanhempi, vastasubjekti, lopettamaan juominen. Toiminnan lähettäjäksi hahmottuu kokonaiskertomuksessa useita eri tekijöitä: vanhemman juomisen aiheuttama ahdistus ja esimerkiksi Ninnin halu olla vanhemman kanssa läheinen. Ninni ja hänen perheenjäsenensä eivät kuitenkaan saavuta otteessa toiminnan tavoitetta, eikä vanhempi lopeta juomista.

Keskeisenä vastustajana ja syynä vanhemman jatkuvaan juomiseen Ninni pitää vanhemman itsekeskeisyyttä. Ninni liittää siis vanhemman toimijuuteen modaalisisista ulottuvuuksista haluamisen, joka kohdistuu hedonistisesti päihteeseen. Vastaavasti Ninni merkityksellistää vanhempansa haluttomana huomioimaan hänen, tai muiden läheisten tuntemuksia.

Myös Itäpuiston (2005, 116) tutkimuksessa alkoholiongelmaisen vanhemman jo aikuiset lapset kuvasivat vanhempiaan välinpitämättöminä. Pirskasen (2011) tutkimuksessa juovan isän toiminta herätti osassa haastateltuja poikia ärtymystä ja vihaa, mutta osan puhetta isästä sävytti lojaalisuus vanhemmalle. Aikuisiällä, isää kohtaan tunnetun katkeruuden jälkeen, isän juominen ja sen merkityksellisyys herätti pojissa myös surumielisyyttä. Lojaalisuutta lukuun ottamatta samat tunnekokemukset toistuvat myös kontrollikertomuksissa. Toisille huolta aiheuttava päihteiden käyttö on jyrkässä ristiriidassa kontrollikertomusten ihanteiden kanssa.

Ninnin otteessa nuori asettuu suhteessa isänsä toimintaan vastaanottajan aktoriaasemaan. Otteessa Ninni pohtiikin, että ehkä hänen omaksumansa suhtautuminen alkoholin käyttöön on seurausta isän juomisesta. Oman päihteiden käyttötavan selittäminen vanhempien käyttötavalla ja lapsuudenaikaisilla kokemuksilla on aiemman tutkimuksen mukaan melko yleistä (esim. Kekoni 2007, 120).

7.4 Konteksteista riippumaton kontrollikäyttö ja pajatoiminnan yksilölliset merkitykset

Nuorten kuvatessa työttömyysaikaan sijoittuvia tapahtumia kontrollikeskeisissä kertomuksissa menneen ilmaisuihin lomittuu preesens-muotoinen kerronta. Aikamuotojen yhtäaikainen käyttö viestii siitä, että nuori samaistuu kuvaamansa päihteiden käytön tapaan edelleen. Temaattiseen ryhmään kuuluvissa haastattelukertomuksissa nuoren päihteiden käytön tavassa ei tapahdukaan muutoksia työpaja-aikana. Ylipäättään työttömyyttä tai työpajaa ei esitetä kontrollikertomuksissa päihteiden käytön kannalta merkityksellisinä, vaan kertomuksissa nuoren päihteiden käyttö näyttää näistä yleisemmistä toiminnan konteksteista riippumattomana.

Analysoin seuraavaksi Ernon haastatteluotteita esimerkkeinä siitä, miten kontrollikeskeinen päihteiden käyttö näyttää nuorten kertomuksissa konteksteista riippumattomalta. Samanaikaisesti Ernon otteet osoittavat, miten kontrollikeskeisyys on yleisempi päihteiden käytön asenne. Siksi siihen liittyvissä nyanssisemmissä päihteiden käyttötavoissa voi tapahtua muutoksia.

Aada-Maria: Onks tapahtunu mittään muutosta jos vertaa siihen työttömyysaikaseen, omassa päihteiden käytössä, onko ollu usseemmin sellasissa tilanteissa joissa jotkut käyttää tai

Erno: No eii oikeestaan sillai, ainakaan alkoholin kanssa, ni ei sitä silleen oo, tietenki ku on kavereita saanu tuoltaki niinni, kyllähän niittenkin kanssa saattaa käydä baarissa

Vastauksessa Erno ei aseta itselleen minkäänlaisia päihteiden käyttöön liittyviä tavoitteita, objekteja, työpaja-aikana. Ero on tietysti merkittävä, jos otetta vertaa kahteen muuhun temaattiseen kertomusryhmään: turruttamis- ja sosiaalishakuisiin kertomuksiin. Niissä nuoret tyypillisesti pyrkivät rajaamaan päihteiden käyttöönsä työpaja-aikana aiemmasta poikkeavalla tavalla. Erno asettuu vastauksessa suhteessa omaan toimintaansa vastaanottajan aktoriasemaan. Ernon ei mainitse, että pajatoimintaan osallistumisesta olisi ollut hänelle muita alkoholin käyttöön liittyviä seurauksia kuin satunnainen käyttöseuran muuttuminen. Erno ei pidä seurausta negatiivisena, eikä positiivisena, vaan hän suhtautuu siihen neutraalisti.

Ernon haastattelukertomuksessa tulee kuitenkin esille, että Erno haluaisi kokeilla tiettyjä päihdeaineita:

Erno: Joo siis, sanotaan näin anonyymisti että jos tarjottais, tai jos tietäisin mistä sais pilveä tai jotain psykedeleejä, ni kyllä mä niitä varmaan kerran ainaki kokeilisin että, mua vähän kiinnostaa kokeilla miltä se tuntuu mut, ei oo tullu tai en tunne sellasta porukkaa nyt siis niin paljoo et, just vaan jotain kavereitten kavereita jota ei saa kiinni ikinä ja silleen

Ernon toiminnan tavoitteeksi, objektiksi, määrittyy psykedeelihuumeiden tai kannabiksen käyttö. Kokeilunhalu juontuu Ernon omasta kiinnostuksestaan päihteitä kohtaan. Lähettäjän aktanttiasemaan asettuu siis Ernon henkilökohtainen mielihalu. Kontrollikeskeisten kertomusten mukaisesti Erno ei liitä päihteiden käyttöön liittyvää toivettaan erityisesti työpaja- tai mihinkään muuhunkaan kontekstiin.

Ernon kertomuksessa nuoren päihdekokeiluja estää vastustajana kontaktien puute laittomaan huumekauppaan. Keskeisimmäksi päihteiden käyttöön liittyväksi modaalisuuden ulottuvuudeksi nousee siis haluamisen ohella voiminen, joka sisältää toiminnan rakenteellisen mahdollisuusulottuvuuden. Väestötason kyselyiden perusteella etenkin kannabiksen hankkiminen on monille nuorille aikuisille 2010-luvulla melko helppoa (Hakkarainen ym. 2015, 323; Hakkarainen, Metso & Perälä 2011, 152). Otteessa myös Erno kertoo tuntevansa päihdeaineiden käyttäjiä. Ote osoittaa, ettei jonkinlainen yhteys huumeisiin tai niiden käyttäjiin välttämättä aina realisoidu mahdollisuudeksi käyttää päihdettä itse.

Tutkimusaineistossa nuoren huumausaineiden käyttö liittyy poikkeuksetta päihtymyshakuiseen päihteiden käyttöön, johon kontrollikertomuksissa suhtaudutaan torjuvasti. Kaikki nuoret, jotka kuvasivat käyttökertomuksissaan kannabiksen käyttöä, käyttivät päihtymyshakuisesti myös jotain toista päihdeainetta. Useissa kertomuksissa päihteitä käytetään myös yhtäaikaaisesti. Havainto on aiemman tutkimuksen mukainen (ks. Hakkarainen, Salasuo & Metso 2011, 404–405; Hakkarainen & Metso 2005; Partanen 1994). Kontrollikertomuksissa nuoret kuitenkin välttävät paitsi vahvaa päihtymystä, usein myös päihtymyshakuista käyttöseuraa. Voidaankin spekuloida, voiko yleisesti kontrollihakuinen suhtautuminen päihteiden käyttöön olla tekijä, jotka sosiaalisesti ehkäisee huumeiden käyttöä.

Kontrollikeskeisissä kertomuksissa nousee esille muita temaattisia kertomuksia useammin työpajatoiminnan yleisempi sosiaalipoliittinen merkitys. Vaikka kontrollikeskeisissä kertomuksissa pajatoimintaan osallistuminen ei saakaan mitään erityistä merkitystä suhteessa nuorten omaan

päihteiden käyttöön, pitävät nuoret pajatoimintaa yleisesti tärkeänä nuorten päihteiden käytön kannalta. Työpajatoiminnan merkitystä suhteessa nuorten päihteiden käyttöön pohditaan esimerkiksi Ninnin kertomusotteessa:

Ninni: No se on etenkin silloin kun on työtön niin, sehän on niin justiinsa että kun ei ole muuta tekemistä, ja sitten jos kaverit tulee että ”lähetäänkö juomaan”, ni se on se ainoa tekeminen että, mulla on yksikin kaveri joka on ollu täällä (työpajalla, A-M.T), ja Facebookissa laittaa aina että lähtee juomaan, joka päivä, mutta se on vaan ku hänellä ei oo muuta tekemistä (AM: mm), että ei oo mitään koulupaikkaa, ei ole mitään semmosta harjoittelupaikkaa eikä mitään, se vaan jää kotia istumaan, (AM: mm) ja sitten kun ei tiedä mitä muuta tehdä niin sehän on eniten, tää *työpajahan* on ihan älyttömän hyvä paikka sen takia, (---) mä oon niin onnellinen että mä pääsin tänne, ja mä sain täältä opittua kaikkee mitä mun kannattaa tehdä, ja, sitten mä pääsin kouluun ja sieltäkin mä oon oppinu niin paljon taas kerran, (AM: niin, niin) enemmän toivosin justiisa että just työkkäreiden kautta pääsee tämmösiin pajoihin

Ninnin otetta voidaan jäsentää niin, että se sisältää kaksi erillistä episodua, tavoitteellisen toiminnan kuvausta, ja kaksi pääsubjektia: Ninnin kaverin ja Ninnin itsensä. Otteessa ensimmäiseksi, esimerkkinä laajemmasta ilmiöstä, Ninni kertoo työttömästä kaveristaan, joka käyttää runsaasti alkoholia. Ninni pitää kaverinsa, kuten monien muidenkin työttömien nuorten päihteiden käytön syynä tylsyyden tunnetta, joka johtuu nimenomaisesti elämäntilanteesta. Kaverin toimintaa motivoivan lähettäjäaktantin asemaan asettuu siis Ninnin otteessa työttömyys ja kaverin kokemus siitä. Tylsyyden tunnetta ja työttömyyttä vastaan taistellessa kaverin oma halu juoda ja toisaalta juovat tutut ovat auttajia. Koska kaverin päihteen käyttö on toistuvaa, oletettavasti vastaanottajan aktoriasemassa kaveri kokee hyötyvänsä juomisestaan. Ninnin otteessa kaverin toimintaa merkityksellistetään tavalla, joka tuo mieleen tutkimusaineistossa sosiaalishakuisen päihteiden käytön tavan (ks. luvut 7 ja 8).

Kun Ninni näkee kaverinsa päivityksen sosiaalisessa mediassa, Ninni asettuu suhteessa kaverinsa toimintaan vastaanottajan aktoriasemaan. Ninni tekee juomispäivityksistä tulkinnan, mutta päivitykset eivät herätä hänessä muita aktiivisia reaktioita. Kaverin toimintaa seurattaessa Ninnin omakohtaiseen kokemukseen perustuva näkemys työpajatoiminnan tärkeydestä kuitenkin vahventuu.

Otteessa Ninni esittää työttömyyden ja työpajatoiminnan lyhyen ja pidemmän tähtäimen seuraukset sekä yleisinä että yksilöllisinä. Ninni merkityksellistää työttömyyttä toiminnan kontekstina, joka rakenteellisesti rajaa kaikkien työttömien toiminnan mahdollisuuksia. Näin sillä on yleisiä, universaaleja piirteitä. Toisaalta Ninni esittää toiminnan mahdollisuuksien näkemisen subjektiivisena taitona, jota voi harjoittaa. Toisin sanoen, kun Ninnin kaveri ei tunnista tilanteessaan muita keinoja kuin juomisen väylänä arkiseen hyvään oloon, Ninni ei merkityksellistä vaihtoehtomuutta todellisuuden ominaisuutena. Sen sijaan Ninni esittää mahdollisuuksien puuteen toimijuuteen liittyvänä subjektiivisena kokemuksen ja nuoren kykyjen ja taitojen osoittimena.

Samantapaisesti Ninni olettaa työpajatoiminnan, joka sijaitsee toimijuuden rakenteellisella modaalisuuden ulottuvuudella, lisäävän kaikkien siihen osallistuvien työttömien nuorten hyvinvointia. Yhtäaikaisesti Ninni kuitenkin konkreettisten esimerkkien kautta osoittaa, ettei työpajalla ole ollut täysin samanlainen merkitys hänen itsensä ja kaverin elämässä. Näin myös työpajatoimintaan osallistumisen merkitys on nuorille subjektiivinen ja vaihteleva.

Vastaanottajan aktoriasemassa Ninni korostaa työpajatoiminnan hyötyjä. Ninnin kohdalla pajatoiminta näyttäytyy auttajana, joka on lisännyt Ninnin taitoja ja kompetensseja pidemmällä tähtäimellä. Ninni pitää työpajan roolia merkityksellisenä siinä, että hän on päässyt itselleen mieluisaan koulupaikkaan, jossa pajalla alkanut hyvän kierre uuden oppimisessa on jatkunut. Ninnin työpajapolkua voi pitää ihanteellisena. Työpajatoiminnan jälkeinen työllistyminen tai koulutukseen hakeutuminen on pajatoiminnan keskeisin tavoite (ks. OKM/10/600/2014).

Ninnin kaveri on työpajajakson jälkeen jälleen työtön, kärsii tylsyydestä, käyttää päihteitä päivittäin, eikä tunnista muita toiminnan vaihtoehtoja. Työpajatoimintaan osallistuminen ei siis ole ainakaan välittömästi auttanut kaveria kiinnittymään opiskelu- tai työelämään. Ninnin otteen perusteella voidaan kuitenkin päätellä, ettei kaveri ole pajatoiminnan aikana käyttänyt päihteitä ainakaan yhtä paljon. Näin Ninnin otteessa myös kaverin kohdalla työpajatoiminta merkityksellistyy sekä päihteiden käytön että nuoren yleisen hyvinvoinnin kannalta merkityksellisenä. Nykyisen sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan jo pajalle kiinnittyminen voikin olla pajatoimintaan osallistumisen tavoite.

8 Johtopäätökset

Tutkimuksessa työttömänä olleiden nuorten haastattelukertomusten analysoiminen aktanttimallin (Greimas 1980) ja toimijuuden modaliteettien (Jyrkämä 2008, 194–196) avulla osoitti, että päihteiden käyttöä ja pajoitointia merkityksellistetään eri tavoin. Analyysissä teemoittelin nuorten kokonaiset haastattelukertomukset kolmeen eri ryhmään sen perusteella, millaisia päihteiden käytön malleja tai tapoja niistä voidaan hahmottaa (ks. Tigerstedt & Törrönen 2005). Olen käsitteellistänyt tutkimuksessani päihteiden käyttöön liittyvät mallit nimittämällä niitä "turruttamiseksi", "sosiaalishakuiseksi" sekä "kontrollikeskeiseksi" päihteiden käyttötavaksi. Mallit ja käsitteet kuvaavat päihteiden käyttöön liittyviä yleisempiä asenteita. Siksi käyttötapoihin voi liittyä erilaisia käyttötilanteita, joita yhdistävät käyttöön liittyvät motiivit ja asenteet.

Temaattinen kertomusten järjestämistapa kadottaa väistämättä aina osan toiminnan ja merkitysten monimuotoisuudesta. Siksi tutkimustuloksina käyttötavat tulee ymmärtää ideaalimalleina. Käyttötapojen tematisointi perustuu analyysissä siinä mielessä melko laajalle aineistolle, että tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa nuoria pyydettiin kertomaan tavanomaisen työttömyysaikaisen päihteiden käyttötilanteen lisäksi myös huonosta ja hyvästä käyttötilanteesta. Analyysin perusteella nuorten kertomuksissa myös pajoitoinnin merkitys suhteessa päihteiden käyttöön vaihtelee työttömyysaikaisen käytön merkityksen mukaisesti.

Turruttamiskertomuksissa nuori käyttää päihteitä tarkoituksellisesti tauotta ja päihtymyshakuisesti. Päihteiden käyttö merkityksellistyy kertomuksissa psyykkisen pahan olon lievennämisen keinoksi. Vaikka päihteiden käyttö esitetään kertomuksissa nuoren valintana, kertomuksissa sekä voimakas ahdistuneisuus että pitkään jatkuneen päihteiden käytön myötä syntynyt riippuvuus haastavat nuoren autonomian toimijana. Turruttamiskäyttöön suhtaudutaankin nuorten kertomuksissa pääasiassa negatiivisesti. Turruttamiskertomukset nuoret käyttävät päihteitä usein yksin. Sosiaalinen irrallisuus kuvautuu kertomuksissa kuitenkin myös käytön orientaationa niin, ettei käyttöön liittyvä vuorovaikutus saa nuoren näkökulmasta mitään erityistä merkitystä.

Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa päihteiden käyttöä merkityksellistetään työttömyyteen liittyvistä yksinäisyyden ja tylsyyden tunteista kärsivän nuoren keinona liittyä sosiaaliseen seuraan ja tavoittaa osallisuuden kokemuksia. Aiemman tutkimuksen perusteella mainitut negatiiviset tunnetilat ovat hyvin tyypillisiä työttömyyteen liittyviä haittakokemuksia (Malmberg-Heimonen 2003). Päihteiden käytön säätelyn tarkoituksena on sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa suojella

käyttötilanteissa kehkeytyvää vuorovaikutusta ja sen soljuvuutta. Säätelyn tapa vaihtelee sosiaalishakuisissa kertomuksissa käyttötilanteiden sosiaalisuuden asteen mukaan ja sen voi tulkita tapahtuvan kulttuurisesti totunnaisten käyttötilanteiden konventioiden varassa. Esimerkiksi "istuskelutyypisissä" tilanteissa, joissa päihteiden käyttö on määrällisesti melko vähäistä, nuori kontrolloi käyttöönsä aktiivisesti itse. Temaattiseen ryhmään sisältyy kuitenkin nuoren näkökulmasta poikkeuksetta positiivisena kuvattuja käyttökertomuksia, joissa päihteiden käyttö merkityksellistyy riittävästi, joka auttaa rakentamaan yhteisöllisyyden kokemusta ja ylläpitämään sitä. Näissä kertomuksissa käytön kontrolli liukuu vahvasti yksilöltä käyttöseurueelle. (Ks. Törrönen 2005; Simonen 2007.)

Kontrollikeskeisyys merkityksellistyy nuorten kertomuksissa erilaisissa käyttötilanteissa realisoituvaksi asenteeksi, johon liittyy torjuva suhtautuminen päihtymyshakuisuuteen. Päihteiden käyttö ei näyttäyty kertomuksissa nuorelle keskeisenä keinona minkään tunnetasolla välttämättömän elämänsisällön tavoitteluun. Kontrollikeskeisissä kertomuksissa päihteiden käyttöä ei kuvatakaan arkisena, kuten kahdessa muussa kertomusryhmässä.

Temaattisessa kertomusryhmässä kontrollikeskeinen päihteiden käytön tapa esitetään kiinnostavasti yhtäaikaaisesti sekä nuoren oman maun mukaisena, että ihanteellisena. Normatiiviset kontrollikeskeiset kertomukset tuovatkin mieleen riskipuheen, josta on keskusteltu 2000-luvulla kriittisessä terveystutkimuksessa yhtenä (foucaultilaisena) hallinnan strategiana. Korostaessaan yksilön vastuuta päihteiden käytön säätelystä ja seurauksista riskipuhe pyrkii konstruoimaan toiminnan, johon liittyy mahdollisia terveyshaittoja, irrationaalisena, vastuuttomana ja epäkompetenttina (esim. Katainen & Rolando 2014; Järvinen 2012). Kontrollikeskeisessä käyttötavassa korostuu rationaalisuus, vastuullisuus ja toimijan kyvykkyys. Toisaalta kontrollikertomukset, kuten myös muu tutkimusaineisto, tuovat näkyville, miten nuoret navigoivat maailmassa, joka on päihteidenkäytön suhteen moninaisempi kuin koskaan aikaisemmin (Hakkarainen ym. 2015). Normatiivisuuden voikin kontrollikertomuksissa nähdä paitsi nuoren keinona kontrolloida omaa käyttöönsä, myös keinona jäsentää yleisemmin ympäröivää (päihde)todellisuutta. Normatiivisuudella voi olla näin nuorelle yleisempi turvallisuuden tunnetta luova merkitys.

Kontrollikeskeisissä kertomuksissa päihteiden käyttö näyttää nuoren elämäntilanteesta riippumattomalta, eikä pajatoiminta saa kertomuksissa erityistä merkitystä suhteessa päihteiden käyttöön. Sekä turruttamis- että sosiaalishakuisissa kertomuksissa pajatoimintaan osallistuminen

kuitenkin vähentää nuorten päihteiden käyttöä. Etenkin turruttamiskertomuksissa pajatoiminta esitetään nuorelle merkittävänä tukipilarina, kun hän pyrkii intentionaalisesti ottamaan etäisyyttä päihteisiin. Molemmissa kertomusryhmissä vapaaehtoista pajatoimintaa merkityksellistetään kuitenkin usein käyttöä kontrolloivana pakkona. Tämän voi tulkita heijastavan yleisemmin sitä, miten nuorten kertomuksissa institutionaaliset ja personoituvat siteet ja rutiinit näyttävät merkityksellisinä suhteessa päihteiden käyttöön ja sen säätelyssä. Työttömyysaikaisista käyttökertomuksista, joissa päihteiden käyttö on usein runsasta, käyttötilanteen ulkopuoliset kontrollin muodot ja käyttöä rajaavat velvoitteet puuttuvat lähes täysin.

Kaikki aineistossa esille tulevat työttömyysaikaisen päihteiden käytön merkityksellistämisen tavat on pääosin havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa. Havainto viittaisi käyttötapojen yleisempään, kulttuuriseen jatkuvuuteen. Aiemmassa nuorten aikuisten alkoholin käyttöä käsittelevässä tutkimuksessa päihteen avulla tapahtuva psyykkisen pahoinvoinnin turruttaminen on kuitenkin jäänyt pitkälti piiloon. Lisäksi, vaikka sosiaalisuutta ja sen syntyä tukevat käyttötilanteiden konventiot ovat hyvin tunnistettavissa aiemmasta päihdetutkimuksesta, sosiaalishakuisuus päihteiden käytön yleisempänä motiivina ei ole tullut esille nuorten aikuisten kohdalla. Tutkimustuloksia ja niiden eroja voi selittää aiemman alkoholitutkimuksen keskittyminen työssäkäyviin ja opiskeleviin nuoriin ja vastaavasti huumetutkimuksen kiinnittyminen käyttäjämarginaaleihin.

Yleisesti tutkimustulos siitä, miten valtaosassa aineistoa nuoren työttömyysaikainen päihteiden käyttö motivoituu negatiivisesta tunnekokemuksesta, on säpsähdyttävä. Aiemman, etenkin työssäkäyvien ja opiskelevien nuorten alkoholin käyttöä koskevan tutkimuksen valossa sitä voi pitää myös poikkeuksellisenä. Se ei kuitenkaan ole yllättävä, sillä työttömien nuorten psyykkinen vointi on herättänyt viime vuosina runsaasti huolta. Tiedetään esimerkiksi, että työttömät nuoret kokevat hyvinvointinsa koko väestössä kaikkein heikoimmaksi. (Vaarama ym. 2010; ks. myös Malmberg-Heimonen 2003.) Tämä tutkimus on kuitenkin ensimmäisiä, jotka yhdistävät empiirisesti työttömien nuorten psyykkisen huonovointisuuden sekä päihteiden käytön niin, että riskialtis päihteiden käyttö näyttää aineistossa nuorten keinona selviytyä psyykkisten oireiden kanssa (myös Piispa 2010; Wrede-Jäntti 2010).

Tutkimuksessa päihteiden käyttöä on lähestytty verrattain harvinaisesta yleisestä näkökulmasta ilman ainespesifiä rajausta. Aineistossa päihteiden käyttötavat eivät pääsääntöisesti kiinnity eri päihdeaineisiin. Toisaalta nuorten käyttökertomusten perusteella ei pidä tehdä johtopäätöstä, ettei

käytetyllä päihdeaineella olisi merkitystä. Kertomuksissa nuoret suhtautuvat päihdeaineisiin jossain määrin eri tavoin. Lisäksi esimerkiksi huumausaineilla voi niiden marginaalisuuden takia olla sosiaalista kokemusta voimakkaammin vahvistava vaikutus kuin alkoholilla. Tutkimusta varten kerätyssä aineistossa jonkin päihdeaineen käytön tapa ja siihen liittyvät motiivit kuitenkin heijastavat nuoren yleisempää asennoitumista päihteiden käyttöön. Tutkimustulos herättääkin kysymyksen käyttötapojen mahdollisesta kulttuurisesta siirtymisestä päihdeaineesta toiseen.

Tutkimuksessani olen kiinnittänyt huomiota siihen, miten päihdetutkimuksesta puuttuvat yleiset, päihteiden käyttöä kuvaavat käsitteet. Pyrinkin tutkimusaineiston analyysissä soveltamaan samoja käytön motiiveja ja käytön sosiaalisuutta kuvaavia, alunperin alkoholitutkimuksessa kehitettyjä empiiris-teoreettisia käsitteitä (Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2007; Simonen 2007) kaikkeen kertomuksissa kuvattuun päihteiden käyttöön. Käsitteet osoittautuivat käyttökelpoisiksi myös analysoidessani nuorten huumausaineiden käyttöä. Keskeiset käsitteitä koskevat huomioni liittyivät käsitteiden yleisempään kykyyn kuvata minkä tahansa päihdeaineen käytön motiiveja. Huomiot tulivat esille analysoidessani sosiaalishakuisia käyttökertomuksia.

Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa kuvataan usein transgressiivista, arjen normeja rikkovaa sosiaalista päihteiden käyttöä. Kertomuksissa transgressiivinen päihteiden käyttö merkityksellistyy tulkintani mukaan aiempien tutkimustuloksien mukaisesti voimakkaan sosiaalisuuden kokemuksen dynamoksi (esim. Partanen 1992). Alkoholitutkimuksissa transgressiivinen käyttötapa on yhdistetty erityisesti verraten matalasti koulutettuun väestöryhmään (esim. Ahola 1989; Simonen 2010). Käyttötavan toteuttaminen vaatii tietysti sosiaalisen ympäristön, jossa käyttötapaan ei suhtauduta torjuvasti. Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa nuoret eivät kuitenkaan tulkintani mukaan sitoudu transgressiivisuuteen kerronnan diskursiivisella tasolla niin, että sitä merkityksellistettäisiin erityisesti nuorten maun mukaisena toimintana. Tämä viittaisi siihen, että transgressiivinen päihteiden käytön tapa esiintyisi kertomuksissa muun, sosiaalishakuisen päihteiden käytön tavoin ennen kaikkea nuorten omaksumana keinona tuottaa osallisuuden kokemuksia. Kertomuksissa päihteiden käytön tapaa merkityksellistetäänkin mieleisenä sen lopputuloksen, tiiviin sosiaalisen tunteen takia. Kokemusta taas tavoitellaan kertomuksissa yksinäisyyden tunteesta tai sen uhasta käsin. Tutkimustulos käyttötavan sitoutuneisuudesta nuorten laajempaan elämäntilanteeseen tukee aiempia, vastaavia pohdintoja riskialttiin käyttötavan ja nuorten elämäntilanteen välisestä yhteydestä (Maunu 2010, 281; Piispa 2010, 94–96). Toisaalta tutkimustulos vahventaa havaintoja siitä, että transgressiivinen käyttötapa liittyy ainakin joidenkin verrattain matalasti koulutettujen nuorten päihteiden käyttöön.

Sosiaalishakuisten käyttökertomusten transgressiivisuus johtaa pohtimaan aiemmasta alkoholitutkimuksesta toistensa synonyymeinä käytettyjen käsitteiden herooinen/karnevalistinen käyttötapa mahdollisia eroja (Törrönen 2005, 497). Alunperin herooinisen humalan käsitteellä on viitattu suomalaisessa alkoholikulttuurissa perinteisenä pidettyyn (miesten) tapaan juoda paljon ja pyrkiä (paheksutun) alkoholin käytön ja siihen mahdollisesti liittyvän muun, arjen normeja rikkovan toiminnan kautta voimakkaaseen yhteisyyden kokemukseen (Partanen 1992; ks. myös Törrönen 2005, 489, vrt. Sulkunen & Falk 1980). 2000-luvulla nuorten aikuisten juomiskertomuksissa "raskaaseen sosiaalisuuteen" pyrkivässä alkoholin käytössä on kuitenkin nähty myös karnevalistisia piirteitä. Erityistilanteisiin kiinnittyvälle karnevalismille on ollut nuorten käyttökertomuksissa tunnusomaista tarkoituksellisen hölmöilevä käyttäytyminen, jonkinlainen hilpeä tuhlailevuus. Tulkintani mukaan käyttäytyminen on ollut usein vastakohtaisessa suhteessa nuoren muuhun elämäntilanteeseen. Näin juomisen tavan voi nähdä myös kommentoivan tai heijastavan nuorten arkista kokemusta jonkun yhteisön jäsenenä. (Törrönen & Maunu 2005, 272–274; Simonen 2007, 35–41; Falk & Sulkunen 1980.)

Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa nuorten transgressiivinen, yhteisöllisyyttä tuottava päihteiden käyttö ei tulkintani mukaan kuitenkaan näyttäytyä aina karnevalistisena. Sosiaalishakuisissa käyttökertomuksissa esiintyy kyllä vahva vastakohtaisuus "yksilön arkisen ja erillisen" ja "yhteisesti jaetun ekstaattisen kokemuksen" välillä, kuten Törrönen (2005, 497) kuvaa käyttötavan ydintä. Tulkintani mukaan ei kuitenkaan ole mitenkään itsestään selvää, että kertomuksissa esimerkiksi julkitilassa päihteitä käyttävät nuoret haluaisivat ilmentää toiminnallaan vaikkapa tunnetta sosiaalisesta syrjään jäämisestä. Transgressiivista päihteiden käyttöä ei myöskään esitetä kaikissa työttömyysaikaisissa kertomuksissa poikkeustilana, jota motivoitaisiin ja josta palaamiseen valmistauduttaisiin eri riitein. Tutkimustuloksen perusteella voisikin olla mielekästä pohtia karnevalistisen käyttötavan käsitteen kiinnittämistä joihinkin tiettyihin konteksteihin ja spesifimpiin käyttötilanteisiin. Samalla herooinisen käyttötavan käsitettä voitaisiin käyttää kuvaamaan yleisemmin toiminnan logiikkaa, jossa transgressiivinen toiminta tuottaa yhteisöllisyyttä. Käytännössä käsitteiden erotteluun voi kuitenkin liittyä tulkinnallisia haasteita, sillä käsitteissä on auttamatta päällekkäisyyttä. Tulkintaan vaikuttanee myös se, kenen ja mistä näkökulmasta toimintaa tarkastellaan.

Myös toinen tutkimuksessa keskeinen käsitteellinen huomio liittyy päihteiden käytön konteksteihin. Kun sosiaalishakuisia käyttökertomuksia jäsentää aiemmassa tutkimuksessa käytetyn käsitteistön avulla, palautuvat kertomuksissa käytön motiivit aina yksilöön ja tämän tunnetilaan. Tällöin

sivuutetaan se, että kertomuksissa nuoret esittävät tunnetilojen johtuvan työttömyydestä. Molempien käsitteitä koskevien tutkimushavaintojen voi nähdä kertovan siitä, miten (suomalaisesta) päihdetutkimuksesta ylipäätään puuttuvat käsitteet, jotka huomioisivat kontekstin ja päihteiden käytön motivoitumisen jostakin (rakenteellisesta) kontekstista käsin.

Tässä tutkimuksessa konteksti on kuitenkin ollut keskeinen sekä tutkimuksen rajaamisessa että analyysin kohteena. Tutkimuksen ehkä hätkähdyttävien tulosten onkin, miten sekä turruttamis- että sosiaalishakuissa kertomuksissa nuoret kokevat psyykkiseen toimintakyvyn tai positiivisen tunnetilan tavoittamisen työttömyysaikana miltei tai täysin mahdottomaksi muuten kuin päihteiden käytön avulla. Huoli heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien päihteiden käyttöön liittyvistä haitoista on liittynyt yleisempään huoleen väestön isoista ja edelleen kasvavista terveyseroista (Vaarama, Moisio & Karvonen 2010). Useimmissa nuorten haastattelukertomuksissa fyysinen terveys näyttäytyy kuitenkin tavoitteena, joka jo lähtökohtaisesti vaatisi kokemuksen psyykkisestä hyvinvoinnista, tai sellaisista psyykkisen pahoinvoinnin ratkaisumahdollisuuksista, jotka eivät ole terveydelle haitallisia. Työttömien nuorten käyttökertomuksia voikin tulkita niin, että niissä kuvatussa runsaassa ja terveyden kannalta riskialttiissa päihteiden käytössä ruumillistuu työttömien, matalasti koulutettujen ja heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien nuorten kokemus yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti rajautuneesta toimijapositionaan.

Viime vuosina Suomessa on keskusteltu runsaasti nuorten syrjäytymisestä. Yleensä syrjäytymisellä viitataan (institutionaalisten) sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jäämiseen tai sen uhkaan (ks. "syrjäytymisen" käsitteestä Helne 2002). Vaikka osassa nuorten kertomuksia päihteiden käytöllä ja käyttökokemuksilla voi nähdä nuoren marginalisoitumista lisääviä seurauksia, päihteiden käyttöä ei esitetä käyttökertomuksissa koskaan nuoren yksinäisyyden tai sosiaalisen eristäytyneisyyden syynä, vaan aina sen seurauksena. Ylipäätään tutkimusaineistossa runsaasti päihteitä käyttävien nuorten näkökulmasta nuoren haaste ei koskaan ole ensisijaisesti hänen päihteiden käyttönsä, vaan jokin sen aiheuttava tekijä (ks. Pohjantammi 2007, 208). Haastattelukertomuksissa päihteiden käyttöä motivoivien haastavien tilanteiden syyt näyttäytyvät nuorten näkökulmasta miltei aina ainakin osittain rakenteellisina ja nuoren vaikutusmahdollisuuksista riippumattomina. Runsaan päihteiden käytön taas voi nähdä etenkin sosiaalishakuisissa kertomuksissa merkityksellistyvän nuorten näkökulmasta syrjäytymisen torjumisen tai sen sietämisen keinona.

On kuitenkin huomioitava, ettei tässä tutkimusaineistossa työttömyys, tai siihen sisältyvä mahdollisuushorisontti näyttäydä nuorille mitenkään universaalina, yhtäläisenä kokemuksena (ks.

myös Wrede-Jäntti 2010). Tutkimuksessa päihteiden käyttökertomusten analysoiminen toimijuuden näkökulmasta osoitti, miten nuorten kokemus päihteiden käyttöön vaikuttavista toiminnan mahdollisuuksista ja pakoista kuvaantuu kolmessa eri temaattisessa kertomusryhmässä hieman erilaisena. Kontrollikeskeisissä kertomuksissa päihteiden käyttöä ei esitetty erityisen merkityksellisenä nuoren näkökulmasta, eikä siihen liittynyt minkäänlaisia pakon ilmaisuja.

Kriminologit Laub ja Sampson (2003) ovat pyrkineet käsitteellään "situated choice", situationaalinen valinta, korostamaan sitä, miten toimintaan liittyviä valintoja tehdään aina jossakin tietyssä, moniulotteisessa tilanteessa, jolla on rakenteellinen ulottuvuus, mutta joka on myös toimijan aiempien kokemusten ja valintojen seurausta. Oleellista nuorten päihteiden käytön kannalta on, etteivät kokemus tilanteesta tai toiminnan mahdollisuuksista ole mitenkään kivettyneitä kokemuksia, vaan muuntuvia. Myös nuorten päihteiden käyttökertomusten perusteella mahdollisuuksien kokemusta voidaan pyrkiä muuntamaan tavoitteellisesti esimerkiksi vaikuttamalla laajasti rakenteellisiin olosuhteisiin, kuten työttömyyteen tai työpajatoiminnan avulla.

Tutkimuksen keskeinen havainto on, että merkittävässä osassa aineistoa nuoret eivät koe työpajajaksina samanlaista tarvetta arkiselle päihteiden käytölle kuin työttömyysajaksina. Tämän voi tulkita kertovan siitä, miten työpajatoiminta mahdollistaa nuorille samankaltaisia, psyykkiseen toimintakyvyn ja osallisuuden kokemuksia, joita nuoret tavoittelevat työttömyysajaksina päihteiden käytön avulla. Nuorten käyttökertomuksissa työpajatoiminta siis merkityksellistyy vaihtoehtona turruttamis- ja sosiaalishakuiselle päihteiden käytölle. Jos tutkimustulosta tarkastellaan toimijuuden näkökulmasta, nuorten haastattelukertomuksissa työpajatoiminta käytännössä lisää nuoren toimintamahdollisuuksia psyykkisen hyvin- tai pahoinvoinnin suhteen. Työpajatoiminnan tasatessa nuorten kokemia hyvinvoinnin mahdollisuuksia, tai toimiessa joillekin nuorille jopa hyvinvoinnin keskeisimpinä mahdollistajana, työpajatoiminnan voi nähdä lisäävän nuorten tasa-arvoisuutta. Pidemmällä tähtäimellä tämä tietysti oletettavasti vähentää myös ikäryhmän polarisaatiota.

Tutkimusaineiston perusteella työttömät nuoret eivät tavoittele arjessaan kuuta taivaalta, vaan hyvin perustavia, hyvinvointiin liittyviä kokemuksia. Nuorten käyttökertomuksissa päihteiden käyttöä motivoivat aina nykyhetkessä sijaitsevat tekijät. Käyttökertomusten perusteella nuorten päihteiden käyttöön voidaankin vaikuttaa nykytilannetta muuttamalla.

Tämän tutkimuksen valossa vaikuttava ja eettinen ennalta ehkäisevä päihdetyö näyttäytyy ennen kaikkea työpajatoiminnan kaltaisina politiikkatoimina, jotka vaikuttavat päihteiden käytön

motiiveihin ja tukevat päihteiden käytölle vaihtoehtoisten toimintatapojen syntyä, omaksumista ja käyttöön ottoa. Nuorten kertomuksissa nuorten sekakäyttö ja yllättävät yliannostustilanteet herättävät kuitenkin huolen siitä, missä määrin nuoret ovat tietoisia etenkin runsaaseen päihteiden käyttöön liittyvistä terveys- ja turvallisuusriskeistä (ks. esim. Lintonen, Lehti & Kääriäinen 2014; Piispa 2010). Pajatoimintaa ohjaavan Opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksen (OKM/100/600/2014) mukaan työpajoilla tulisi toteuttaa suunnitelmallista ennalta ehkäisevää päihdetyön ohjelmaa. Tutkimusaineiston perusteella osana tätä työtä nuoria tulisi informoida esimerkiksi päihteiden käyttöön liittyvästä yliannostusvaarasta.

Lisäksi haastattelukertomuksissa nuorten yksinäisyys sekä nuorten yksittäisistä käyttötilanteista tai yleisemmin käyttötavasta kokema häpeä saavat pohtimaan, kuinka usein nuoret jäävät yksin päihteiden käyttöön liittyvien traumaattisten kokemusten kanssa ja miten he pystyvät käsittelemään niitä. Käyttökertomuksissa ei useinkaan tuoda haittakokemusten yhteydessä esille käytön tai haitan monin tavoin "rakenteellista" taustaa, vaan haittaa merkityksellistetään kertomuksissa usein nuoren henkilökohtaisena kyvyttömyytenä tai epäonnistumisena. Havainto saa kysymään, miten usein sosiaalityössä onnistutaan kohtaamaan nuoren päihteiden käyttö nuoren omista lähtökohdista niin, että kohtaamisen tapa ei tahattomasti lisää heikossa asemassa olevan nuoren marginalisoitumista? Tämänkin tutkimusaineiston perusteella päihteiden käytöstä käytävän keskustelun haasteena näyttäytyy sen kahtalaisuus. Toisaalta nuoria pitäisi tiedottaa ja varoittaa päihteiden käyttöön liittyvistä vakavista riskeistä. Samanaikaisesti riskialtista päihteiden käyttöäkin pitäisi pystyä tarkastelemaan nuoren tilanteen heijastumana niin, että nuori pystyy halutessaan puhumaan siihen liittyvistä haasteista avoimesti ja saa tarvitsemansa avun.

Tutkimusaineistosta tematisoimani päihteiden käyttötavat esiintyvät aineistossa sekä nuoren oman käytön että jonkun toisen päihteiden käytön kuvaamisen yhteydessä, siis sekä itsen ilmaisun että toisten toiminnan tulkitsemisen välineinä. Lisäksi niillä on runsaasti yhtymäkohtia aiempaan päihdetutkimukseen. Esille tulleiden käyttötapojen voikin olettaa olevan nuorten keskuudessa ainakin jossain määrin kulttuurisesti tuttuja. Etenkin näin pienessä aineistossa on kuitenkin ollut hyvin sattumanvaraista, millaisia nuoria ja päihteiden käyttäjiä tutkimukseen on osallistunut. Vanhemman juomisesta kärsineitä aikuisia lapsia haastatellut Itäpuisto (2005, 119) kuvaa informanttejaan "keskivertoryhmäksi". Tällä Itäpuisto viittaa tuntumaansa, etteivät päihteiden käyttöön liittyvät kokemukset olleet tutkimukseen osallistuneille erittäin traumaattisia, vaikkakin niin merkittäviä, että niistä haluttiin kertoa. On helppoa ajatella, että sama päitisi myös tähän tutkimusaineistoon. Lisäksi on hyvä tiedostaa, että tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat olleet niin

toimintakykyisiksi, että he ovat voineet osallistua useasti viikossa työpajatoimintaan. Tutkimus ei siis ole tavoittanut kaikkein heikoimmassa asemassa olevia työttömiä nuoria.

Sosiaali-epidemiologista tutkimusta varten tehdyissä, alkoholin käyttöä käsittelevissä haastatteluisissa informantit antavat usein vastauksia, joissa he esittävät itsensä tietoisina käyttöön liittyvistä terveyshaitoista (Törrönen & Härkönen 2016, 171). Havainto resonoi tässä aineistossa vahvasti kontrollikeskeisten kertomusten kanssa. Toisaalta aineisto sisältää lukuisia muita kertomuksia, joihin se ei päde. Havaintoa voisikin lähestyä niin, että se ylipäättään ilmentää sitä, miten haastatteluille on tyypillistä se, että haastateltava huomioi aiheen ja tilanteen laajemman sidoksen ja yrittää jollain tapaa vastata tilanteessa häneen kohdistuviin odotuksiin. Tämän tutkimusaineiston yhteydessä tämä on voinut tarkoittaa sitä, että nuoret ovat saattaneet pyrkiä kertomaan mahdollisimman kiinnostavia ja rikkaita tarinoita työttömyysaikaisesta päihteiden käytöstä ja toisaalta pajatoiminnasta ja sen merkityksellisyydestä heille.

Tässä tutkimuksessa kysymys siitä, kuinka uskollisia kertomukset ovat tositapahtumille, ei kuitenkaan ole lopulta kovinkaan relevantti. Konstruktionistisen lähtökohdan mukaisesti eksaktin paikkaansa pitävyyden sijaan tutkimuksessa ollaan oltu kiinnostuneita siitä, miten nuoret merkityksellistävät päihteiden käyttöään, koska merkityksellistämisen tapojen oletetaan heijastavan sosiaalista todellisuutta, kulttuuria, jolla on moniulotteisesti ihmisten toimintaa ja ihmisten kokemusta muovaava merkitys. Merkityksellistämisen tavat myös kertovat siitä, miten toimijat kokevat sen sosiaalisesti rakenteistuneen todellisuuden, johon he kiinnittyvät ja mitä he pitävät siinä mahdollisena.

Käyttötapojen yleisyyden ja vielä mahdollisesti varjoon jääneiden päihteiden käytön ja työpajatoiminnan merkitysten selvittämiseksi työttömien nuorten päihteiden käytön tutkimista olisi mielekästä jatkaa seuraavaksi määrällisin tutkimusmenetelmin, esimerkiksi pajoilla tehtävien kyselyiden avulla. Kyselytutkimuksen avulla olisi luontevaa selvittää myös käyttötapojen mahdollista kiinnittymistä joihinkin tiettyihin muuttujiin. Pajatoiminnan merkitystä suhteessa nuorten päihteiden käyttöön olisi tärkeää tutkia nimenomaisesti niin, että tutkimukseen osallistuisi useita työpajoja. Vaikuttavuuden tutkimisen kannalta olisi tärkeää, että tutkimuksissa myös huomioitaisiin mahdolliset pajatoiminnan erityispiirteet. Tutkimusaihetta sinänsä voi pitää edelleen hyvin relevanttina.

Olen tutkimusta tehdessäni pohtinut useaan otteeseen, ketä tutkimukseni yleisöön kuuluu. Tutkimusaihe huomioon ottaen ihanteelliseen yleisöön lukeutuisi tiedeyhteisön, palveluista vastaavien virkamiesten ja päihdetyön suunnittelijoiden lisäksi käytännön sosiaali- ja pajaritöntekijät sekä tietysti nuoret ja heidän läheisensä. Esimerkiksi käyttämäni analyysimenetelmät, aktanttimalli ja toimijuuden modaliteetit, tekevät kuitenkin jo lähtökohtaisesti tutkimuksen kielestä haastavaa. Aina en ole rohjennut tai osannut irtaantua analyysivälineiden terminologiasta niin, että tekstistä olisi tullut lukijaystävällisempi. Kieleen liittyvä kysymys on haastanut minut myös eettisesti: Onko oikein, että pyydän ihmisiä kertomaan minulle intiimeistä, omaan elämään liittyvistä asioista, ja sitten käsittelen näitä minulle lahjoitettuja kertomuksia eksklusiivisella ja ulossulkevalla kielellä? Onko oikein, että teen tutkimusta, joka voisi kehittää sosiaalityön käytäntöjä, mutta tuotan tarkoituksellisesti tekstiä, jonka lukeminen vie aikaa, joka työssä on usein muutenkin kortilla? Millaisia valta-asetelmia toiminnallani synnyttän ja uusinnan?

Olen kuitenkin löytänyt käyttämälleni kielelle perusteet juuri tutkimuksen tekemisen ytimeistä ja sen perustarkoituksesta. Vaikka analyysivälineet ovat kielellisesti raskassoutuisia, koen että niiden kautta olen pystynyt avaamaan aineistosta ulottuvuuksia, joille en olisi päässyt ilman niiden apua. Näin ajattelen, että olen käsitellyt haastattelukertomuksia nimenomaisesti tutkimusaineistona niitä kunnioittavalla tavalla. Edelleen myös uskon, että niin tutkimusjoukkoani kuin -aiheeseen laajemmin liittyviä ryhmiä hyödyttää eniten tieteelliset konventiot täyttävä tutkimus. Siitä huolimatta, että puolustan jossain määrin kielellistä vaikeaselkoisuutta, pidän kuitenkin hyvin tärkeänä sitä, että tutkimustulokset ovat saatavilla tutkimuskentän ulkopuolisille helposti lähestyttävässä muodossa. Tähän tutkimukseen liittyvä luonteva jatkohanke voisikin olla tuloksista kertovan raportin tai esitteen laatiminen ja sen levityksen suunnittelu eri kohderyhmille.

Tutkimusta voitaisiin jatkojalostaa myös lisäämällä sen tieteellistä relevanssia. Olen rajannut tutkimuksessa aiemman päihdetutkimuksen tarkastelun sekä tutkimuksen paikantumisen että käytettävissä olevan ajan perusteella valtaosin suomalaisjulkaisuihin. Rajaus on perusteltu myös siksi, että aiemman päihdetutkimuksen perusteella nuorten käyttötavoilla on niiden yhtäläisyyksistä huolimatta runsaasti kulttuurista erityisyyttä (esim. Järvinen & Room 2007; Katainen & Rolando 2014). Tutkimustulosten tarkastelu laajemmassa päihde- ja myös muun tutkimuksen kontekstissa kuitenkin lisäisi tutkimuksen käyttökelpoisuutta. Nyt tutkimuksessa käsitellään esimerkiksi toimijuutta empirian kautta paljon, mutta sen teoreettinen tausta jää ohueksi. Tutkimuksen olisi voinut sitoa tiukemmin myös nuoruuden ikävaiheeseen, siihen liittyvään tutkimukseen tai syrjäytymis-tematiikkaan. Laajempi lähestymistapa tutkimusaiheeseen olisi auttanut ja auttaisi

ymmärtämään päihteiden käytön merkitystä kulttuurisena ja kulttuurissa tapahtuvana toimintana vielä paremmin.

Sen lisäksi, että tutkimus herättää ajatuksia sen kehittamisestä, herättää se monia ajatuksia jatkotutkimuksen aiheista ja tarpeista. Tutkimuksessa ei olla tarkasteltu systemaattisesti mahdollisia sukupuolieroja päihteiden käyttötavoissa. Aiemman päihdetutkimuksen mukaan sukupuoli kuitenkin muovaa päihteiden käyttöä monin tavoin (esim. Simonen 2011a, 2011b; Törrönen & Maunu 2006; Measham 2002). Siksi sukupuolierojen tarkastelu myös työttömien nuorten päihteiden käytössä olisi tärkeää. Yksi kiinnostava jatkotutkimuksen aihe voisi olla myös pitkittäistutkimuksen teko työttömänä ja työpajalla olleiden nuorten päihteiden käytön merkityksistä ja niiden mahdollisesta muuntumisesta ajan ja elämäntilanteiden muutoksen myötä. Päihteiden käyttöä käsitteleviä pitkittäistutkimuksia ei Suomessa olla ylipäätään juurikaan tehty.

Jos ajatellaan jatko- ja päihdetutkimusta yleisemmin, näen tämän tutkimuksen keskeisenä antina, että se vaatii ja kannustaa tarkastelemaan päihteiden käyttöä ja siihen liittyviä asenteita sekä rajattuun yhteiskunnalliseen että toimijan subjektiiviseen kontekstiin kiinnittyneinä ilmiöinä. Tässä tutkimuksessa lähestymistavan avulla saatujen tutkimustulosten voi nähdä lisänneen ymmärrystä heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien nuorten aikuisten päihteiden käytöstä. Lisäksi asetelma on tuottanut tietoa työpajatoiminnan merkityksestä sosiaali- ja yhteiskuntapoliittisena toimena.

Nyt loppuun kuljettu tutkielma on ollut opinnäytetyöni. Tietyistä heikkouksista huolimatta, ja niitä heijastaen tutkielman teko on ollut itselleni tärkeä ja opettavainen prosessi. Ehkä eniten työn tekeminen on kasvattanut kriittistä ajattelutaitoa sekä taitoa hallita ja hahmottaa kokonaisuuksia. Merkittävältä tuntuvat myös työtä tehdessä koetut hetket.

Lähteet

- A-klinikkasäätiö (2014) Vuosiraportti 2014. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.a-klinikka.fi/sites/default/files/kaytto-kuvat/vuosiraportti14.pdf>](http://www.a-klinikka.fi/sites/default/files/kaytto-kuvat/vuosiraportti14.pdf).
- Ahola, Eija (1989) Happy hours: uuden keskiluokan ravintolaelämä. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Alasuutari, Pertti (1986) Työmiehen elämäntarina ja alkoholismi. Tutkimus alkoholismin suhteesta emokulttuuriin. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tutkimuksia sarja A 9/1986
- Bamming, Ruth & Hilpinen, Merja (2016) Työpajatoiminta 2015. Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Aluehallintovirasto ja Valtakunnallinen Työpajayhdistys. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/Liitteet/tyopajat_2015_raportti.pdf>](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/Liitteet/tyopajat_2015_raportti.pdf).
- Best, Joel (2008) Historical Development and Defining Issues of Constructionist Inquiry. Teoksessa Holstein, James A. & Gubrium Jaber F. (toim.): Handbook of Constructionist Research New York, NY: Guilford, 41–66.
- Bamming, Ruth. & Sundvall, Santtu (2015) Työpajatoiminta. Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Valtakunnallinen työpajayhdistys. Verkkojulkaisu. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoitus/tyopajat/Liitteet/tyxpaja_raportti_2014_2015_08_06.pdf>](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoitus/tyopajat/Liitteet/tyxpaja_raportti_2014_2015_08_06.pdf).
- Bahtin, Mihail (2002) François Rabelais: keskiajan ja renessanssin nauru. Helsinki: Like.
- Brain, Kevin (2000) Youth, alcohol, and the emergence of the post-modern alcohol order. Institute of Alcohol Studies. Saatavilla [www-muodossa: <www.isa.org.uk/iaspapers/branpaper.pdf>](http://www.isa.org.uk/iaspapers/branpaper.pdf).
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1995) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Burgess, Adam (2009) Commentary: The Politics of Health Risk Promotion. "Passive Drinking": a "A Good Lie" too Far? Health, Risk & Society 11(6), 527–540.
- Czarniawska, Barbara (2004) Narratives in Social Science. London: SAGE Publications.
- Durkheim, Émile (1980) Uskontoelämän alkeismuodot: australialainen toteemijärjestelmä. Helsinki: Tammi.
- Edwards, Rosalind & Holland, Janet (2013) What is Qualitative Interviewing? Great Britain: Bloomsbury.
- Eskola, Juha & Vastamäki, Jaana (2001) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.
- Eurostat (2014) Young people neither in employment nor in education and training by sex and age. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.minedu.fi)

<http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/EDAT_LFSE_20>.

EU strategy to support Member States in reducing alcohol related harm (2006) Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Saatavilla [www-muodossa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0625>](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0625).

EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2015) European Drug Report. Trends and Developments 2015.

Falk, Pasi & Sulkunen, Pekka (1980) Suomalainen humala valkokankaalla. Suomalaisen miehen myyttinen fantasia. *Sosiologia* 17(4): 257-270.

Giddens (1996) Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony ja Lash, Schott. *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino.

Greimas, A. J (1980) *Strukturaalista semiotiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Väitöskirja*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Hacking, Ian (2009) *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Tampere: Vastapaino.

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2003) Huumeiden käytön uusi sukupolvi. *Yhteiskuntapolitiikka* 68(3), 244-256.

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2005) Märkä pilvi ja vuosi 2004. *Yhteiskuntapolitiikka* 70(3), 352-265.

Hakkarainen, Pekka & Karjalainen, Karoliina (2013) Lääkkeiden väärinkäyttö 2000-luvun Suomessa. Esiintyvyys, käyttäjäryhmät ja käyttötarkoitukset. *Yhteiskuntapolitiikka* 78(4), 498-508.

Hakkarainen, Pekka, Perälä, Jussi & Metso, Leena (2011) Kukkaa pukkaa- kannabiksen kotikasvatus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(2), 148-168.

Hakkarainen, Pekka, Salasuo, Mikko & Metso, Leena (2011) Hamppuikäpolvi, sekakäyttö ja doping. Vuoden 2010 huumeveys tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(4), 397-412.

Hakkarainen, Pekka, Karjalainen, Karoliina, Ojajärvi, Anni & Salasuo, Mikko (2015) Huumasuaineiden ja kuntodopingin käyttö ja niitä koskevat mielipiteet Suomessa vuonna 2014. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(4), 319-332.

Helsingin kaupungin nuorten työpajat (2016) *Www-sivu*. Viitattu 30.5.2016.
<http://www.hel.fi/hki/ammattillinen/fi/Nuorten_ty_pajat>.

Heiskala, Risto (2000) *Toiminta, tapa ja rakenne: kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Heiskala, Risto (2014) *Toward semiotic sociology: A synthesis of semiology, semiotics and phenomenological sociology*. *Social Science Information* 53(1), 35-53.

Hellman, Matilda & Rolando, Sara (2013) Collectivist and individualist values traits in Finnish and Italian adolescents' alcohol norms. *Drugs and Alcohol Today* 13 (1), 51–59.

Herttua, Kimmo (2010) The Effects of the 2004 Reduction in the Price of Alcohol on Alcohol-Related Harm in Finland - a Natural Experiment Based on Register Data. *Finnish Yearbook of Population Research XLV 2010 Supplement*. Helsinki, Finland: The Population Research Institute.

Helakorpi, Satu, Mäkelä, Pia, Helasoja, Ville, Karvonen, Sakari, Sulander, Tommi ja Uutela, Antti (2007) Alkoholinkäyttö. Teoksessa Martelin, Tuija, Ostamo, Aini, Keskimäki, Ilmo, Sihto, Marita, Takala, Kirsi, Hyvönen, Elisa ja Linnanmäki, Eila (toim.): *Terveysten eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

Honkasalo, Marja-Liisa (2000) Miten sairaus rakentuu sosiaalisesti? Teoksessa Kangas, Ilkka, Karvonen, Sakari ja Lillrank, Annika (toim.): *Terveystieteiden suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 53-82.

Huumauslainlaki (373/ 2008). Annettu Helsingissä 30. päivänä toukokuuta 2008.

Härkönen, Janne (2013) Not a wet generation but a wet nation. The dynamics of change and stasis in Finnish drinking culture from 1968–2006. *Academic Dissertation*. Faculty of Social Sciences: Department of Social Research. University of Helsinki. Tampere: National Institute for Health and Welfare.

Itäpuisto, Maritta (2005) Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. *Childhood Experiences of Living with Problem-Drinking Parents*. Väitöskirja. sosiaalipsykologian ja sosiologian laitos. Kuopion yliopisto.

Jaatinen, Jaana (2000) Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. STAKES Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus raportteja 251. Saarijärvi: Gummerus

Järvinen, Margareta (2012) A Will to Health? Drinking, Risk and Social Class. *Health, Risk Society*, 14(3), 241–256

Järvinen, Margareta & Room, Robin (toim.) (2007) *Youth Drinking Cultures: European Experiences*. Aldershot: Ashgate.

Jyrkämä, Jyrki (1980) "Paljon työtä ja onnellista aikaa" tutkimus työttömyydestä, 156 tamperelaisesta ammattikoulun käyneestä pojasta ja alkoholinkäytöstä. *Lisensiaatin työ*. Tampereen yliopisto.

Jyrkämä, Jyrki (2007) Toimijuus ja toimijatilanteet - aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, Marjaana, Karisto, Antti ja Kröger, Tero (toim.): *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Juva: PS-kustannus, 195–217.

Jyrkämä, Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia* 22 (2008): 4, 190–203.

Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpaja (2016) Www-sivu. Viitattu 30.5.2016. <<http://www3.jkl.fi/blogit/taidetyopaja/>>

Karjalainen, Karoliina (2010) Huumerattijuopumus Suomessa 1977–2007. Ilmaantuvuus, sosiaalinen tausta ja kuolleisuus. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Katainen, Anu & Rolando, Sara (2015) Adolescents' understandings of binge drinking in Southern and Northern European contexts - cultural variations of 'controlled loss of control'. *Journal of Youth Studies* 18(2), 151–166. DOI: 10.1080/13676261.2014.933200

Kekoni, Taru (2007) Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen. Kannabisaktivistien näkökulma. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2003) Sivistyneesti humalassa – suomalainen viinapää vuonna 2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2), 121–130.

Korhonen, Virve & Limpi, Sanna-Leena (2011) Sisä-Savon työpajojen vaikuttavuuden arviointi. Nuorten ajatuksia siitä, miten pajajakso on vaikuttanut heidän elämään. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Humak. Saatavilla [www-muodossa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/29601/korhonen_virve.pdf?sequence=1>](http://www.muodossa:https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/29601/korhonen_virve.pdf?sequence=1).

Korhonen, Inkeri & Oksanen, Katja (1997) Kertomuksen semiotiikkaa. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen Jukka (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 54–71.

Kotiranta, Tuija (2008) Aktivoinnin paradoksit. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Kouluterveyskysely (2015) Päihteet ja riippuvuudet. Saatavilla [www-muodossa: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet#kayttaa_alkoholia_viikoittain>](http://www.muodossa:https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet#kayttaa_alkoholia_viikoittain).

Kotovirta, Elina (2009) Huumeriippuvuudesta toipuminen Nimettömien Narkomaanien toveriseurassa. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Jyväskylä: Gummerus.

Krok, Suvi (2009) Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Kuula, Arja (2006) Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuure, Tapio (2006) Nuorten työpajatoiminnan vaikuttavuuden arvioinnin ulottuvuudet. Verkkojulkaisu. http://blogs.helsinki.fi/pajaverkko/files/2010/12/Tutkimusraportti_pajat_lopullinen.pdf.

Kuure, Tapio (2010) Nuorten työpajat. Tutkimusraportti - Pajaverkkohanke. Viitattu 17.11.2016. Saatavilla [www-muodossa: <http://blogs.helsinki.fi/pajaverkko/files/2010/11/Pajaverkko-projektin-2008-2010-pajaohjaajille-suunnattu-tutkimusraportti-KuureTapio.pdf>](http://blogs.helsinki.fi/pajaverkko/files/2010/11/Pajaverkko-projektin-2008-2010-pajaohjaajille-suunnattu-tutkimusraportti-KuureTapio.pdf).

Kuusisto, Katja (2010) Kolme reittiä alkoholismista toipumiseen. Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos.

- Laakso, Kirsi (2000) Nuorten pajat ja pajojen nuoret - nuorten työpajatoiminnan arviointia. Nuorisokasvatus ammattina - interventioita osattoman nuoren arkeen. Verkkojulkaisu. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):
< http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/laakso_kirsti.pdf>.
- Laine, Terhi (2008) Sosiaaliohjaus ja asiakkaan subektiasema diakonialaitoksissa. *Janus* 16 (3), 228–224.
- Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012. Annettu Helsingissä 28 päivänä joulukuuta 2012.
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189. Annettu Helsingissä 2.3.2001.
- Laub, John H. & Sampson, Robert J. (2003) *Shared Beginnings, Divergent Lives*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Lapin nuorten työpajatoiminta (2016) *Www-sivu*. Viitattu 30.5.2016.
<<http://www.lanuti.fi/Suomeksi/Lapin-nuorten-tyopajatoiminta>>.
- Lintonen, Tomi, Mäkelä, Pia, Härkönen, Janne & Raitasalo, Kirsimarja (2015) Tulevat sukupolvet eivät ole raitistumassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (1), 46–52
- Lintonen, Tomi, Lehti, Martti, Kääriäinen, Juha (2014) Suomalainen henkirikos ja päihteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(5), 537–541
- Lähteenmaa, Jaana (2007) Jos alkoholin käyttö olisikin ”out”, Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim.): *Nuoret ja alkoholi*. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 89–102
- Malmberg-Heimonen, Ira (2003) *Urbanin nuoren työttömyys*. Teoksessa Malmberg-Heimonen, Ira & Siurala, Lasse ja Wrede-Jäntti, Matilda (toim.): *Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 25–84
- Makkonen, Sonja (2015) *Uudestaan työpajalle tulleet nuoret - kokemuksia toiminnasta*. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Martinic, Marjana & Measham, Fiona. (2008) *Extreme Drinking*. Teoksessa Martinic, Marjana & Measham, Fiona (toim.): *Swimming with Crocodiles. The Culture of Extreme Drinking*. London: Routledge, 1-12.
- Maunu, Antti (2011) *Leiskaa steissillä, romanssi mökillä*. Pääkaupunkiseudun ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten juomisen sosiaaliset motiivit ja juomisen koetut haitat. Elämäntapaliitto.
- Maunu, Antti (2012) *Ryyppäämällä ryhmäksi? Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuroten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin*. Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry.
- Maunu, Antti (2013) *Hauskuus ja tylsyys, turva ja vaara*. Nuorten juomisen ja arjen ambivalenssit. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3), 272–286.

Maunu, Antti (2014) Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus. Väitöskirja. Sosiologia. Sosiaalitieteiden laitoksujen julkaisuja 2014:5.

Maunu, Antti & Simonen, Jenni (2010) Miksi juodaan? Nuoret, humala ja sosiaalisuus. Teoksessa Mäkelä ym. (toim.): Suomi juo. Suomalaisten alkoholin käyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden – ja hyvinvoinnin laitos, 85–98.

Measham, Fiona (2002) "Doing gender" – "doing drugs": conceptualizing the gendering of drug cultures. *Contemporary Drug Problems* 29 (2), 335–373.

Measham, Fiona & Brain, Kevin (2005) 'Binge' drinking, British alcohol policy and the new culture of intoxication. *Crime, Media, Culture*, 1, 262–279.

Measham, Fiona, Moore, Karenza & Ostergaard, Jeanette (2011) Mephedrone, "Bubble" and unidentified white powders: the contested identities of synthetic "legal highs". *Drugs and alcohol today*. 11 (3), 137–146.

Mustonen, Heli, Paakkanen, Pirjo & Simpura, Jussi (1993) Työllisten ja työttömien juomatavat. *Alkoholipolitiikka* 58, 422–36.

Mäkelä, Klaus & Virtanen, Matti (1987) Kauppaoppilaiden suomalainen humala. Teoksessa Mäkelä, Klaus (1999): Valtio, väkijuomat ja kulttuuri. Kirjoituksia Suomesta ja sosiologiasta. Tampere: Hanki ja jää Gaudeamus, 89–108.

Mäkelä, Klaus (1982) Suomalainen yksinäisyys ja suomalainen viinapää. Teoksessa Mäkelä, K. (1999): Valtio, väkijuomat ja kulttuuri. Kirjoituksia Suomesta ja sosiologiasta. Tampere: Hanki ja Jää: Gaudeamus, 87–88.

Mäkelä, Pia (2010) Miten yhteiskunnallinen asema vaikuttaa juomiseen? Teoksessa Mäkelä, Pia, Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.): Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 251–264.

Mäkelä, Pia (2011) Has the boozing Finn been tamed? Changes in the relationships between drinking, intoxication, and alcohol related harm when turning from a spirits-drinking country to a beer-drinking country. *Contemporary Drug Problems* 28 (4), 517–539.

Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli (2010) Koskevatko juomisen riskit vain pientä vähemmistöä? Teoksessa Mäkelä, Pia, Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.): Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 195–206.

Mäkelä, Pia, Tigerstedt, Christoffer & Mustonen, Heli (2012) The Finnish Drinking Culture: Change and continuity in the past 40 years. *Drug & Alcohol Review* 31 (7), 831–840.

Mäkelä, Pia, Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2010) Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos

Mäkelä, Pia & Paljärvi, Tapio (2008) Do consequences of a given pattern of drinking vary by socioeconomic status? A mortality and hospitalisation follow-up for alcohol-related causes of the Finnish Drinking Habits Surveys. 62 (8), 728–33. doi: 10.1136/jech.2007.065672.

Myllyniemi, Sami (2013) Tilasto-osio. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013, 9–100.

Nuorisotakuu. (2016) Verkkosivusto. Viitattu 11.4.16. <<http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu>>.

Nuorisolaki 72/2006. Annettu 27.1.2016.

Oakley, Ann (2016) Interviewing Women Again: Power, Time and the Gift. *Sociology* 50 (1),195-213.

Oksanen, Atte (2011) Drinking to death: traditional masculinity, alcohol and shame in Finnish metal lyrics. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*. 28(4), 357–372 .

Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/10/600/2014. Nuorten työpajatoiminnan yleiset perusteet ja suositukset. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoytus/tyoepajat/Liitteet/tyopajasuosituksset.pdf>.

Panimoliitto (2015) Kännissä olet ääliö -kampanja valistaa kevään juhlijoiia kohtuukulutukseen Tiedote. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <<http://www.panimoliitto.fi/kannissa-olet-aalio-kampanja-valistaa-kevaan-juhlijoiia-kohtuukulutukseen/>>.

Partanen, Juha. (1992) Heroiininen juominen, myyttinen humala ja suomalainen viinapää. *Alkoholipolitiikka* 57 (6), 377–388.

Partanen, Juha (1994) Märkä pilvi. *Alkoholipolitiikka* 59 (6), 397–411.

Partanen, Juha & Metso, Leena (1999) Suomen toinen huumeaalto. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (2): 143–149

Perälä, Jussi (2002) Hidasta ja nopeeta – tutkielma narkomaanien arjesta. Helsingin yliopisto. Pro Gradu, Sosiologian laitos.

Perälä, Jussi (2011) ”Miksi lehmät pitää tappaa?” Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Väitöskirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos..

Piispa, Mikko (2010) Övereitä, sekoilua ja moniongelmaisuutta. Huumeisiin liittyvät kuolemat Suomessa 2007. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/huumeakuolemat.pdf>>

Pikkarainen, Eetu (2014) Competence as a key concept of a educational theory: a semiotic point of view. *Journal of Philosophy of Education* 48 (4), 621–636

Pirkanen. Henna (2011) Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. Väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Pitkänen, Tuuli, Perälä, Jussi & Tammi, Tuukka (2016) Huumeiden käyttäjiä on monenlaisia: kahdensadan helsinkiläisen huumeiden aktiivikäyttäjän elämäntilanne ja pähiteiden käyttö.

Tietopuu: Tutkimussarja 1/2016. Helsinki: A-klinikkasäätiö. Saatavilla www-muodossa: <http://www.a-klinikka.fi/tiedostot/Tietopuu_Tutkimussarja_1_2016.pdf>.

Pohjantammi, Isto (2007) Ylisukupolvinen työttömyys nuorten työpajoilla. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisusarja. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/tyopaja.pdf>>.

Pyörälä, Eeva (1991) Nuorten aikuisten juomakulttuuri Suomessa ja Espanjassa. Helsinki: Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste n:o 183.

Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni (2011) Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. Yhteiskuntapolitiikka 76 (1), 17–29.

Rikoslaki 39/1889. Annettu 19.12.1889.

Romakkaniemi (2010) Toimijuus masennuksen sosiaalisuutta jäsentämässä. Janus 18 (2), 137–152.

Romakkaniemi, Marjo (2011) Masennus. Tutkimus kuntoutumisen kertomusten rakentumisesta. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.): Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) Teemoittelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>.

Salasuo, Mikko (2004a) Huumeet ajankuvana – huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Tutkimuksia 149. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.

Salasuo, Mikko (2004b) Tajunnan kumous - ensimmäinen huumeaalto. Teoksessa Salasuo, Mikko: Huumeet ajankuvana – huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Tutkimuksia 149. Helsinki: Stakes, 83–103.

Salasuo, Mikko & Rantala, Kati (2002) Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa Salasuo, Mikko (2004) Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.

Salasuo, Mikko & Seppälä, Pauliina (2001) Aaltoja vai vedenpinnan pysyvää nousua? Yhteiskuntapolitiikka 66 (1), 71–75.

Salasuo, Mikko & Seppälä, Pauliina (2004) Drug use within the Finnish club cultures as marks of distinction. *Contemporary Drug Problems* 31 (2), 213–229.

Seppä, Helena (2013) Työpaja nuorten kokemana. Etnografinen tapaustutkimus verkostomuotoisesta työpajatoiminnasta. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto/Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Simmel, Georg (1949): The Sociology of Sociability. *American Journal of Sociology* 55 (3), 254-261.

Simonen, Jenni (2007) Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit. Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim.) Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 33–58.

Simonen, Jenni (2011a) In control and out of control - The discourse on intoxication among young Finnish women in the 1980's and 2000's. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 28 (2), 131–145.

Simonen, Jenni (2011b) Hyväksytyä, haluttua ja hävettyä. Juomisen naiskuvat ja sukupuolijärjestykset eri-ikäisten naisten kuvaamina. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (5), 494–510.

Simonen, Jenni (2012) Miehet ja alkoholi. Ikä, koulutustausta ja juomisen maskuliinisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4), 386–402.

Simpura, Jussi (2012) Suomen parhaiten tutkittu vaikuttavuus: alkoholipolitiikkaa valtakunnan tasolla. Teoksessa Hänninen, Sakari & Junnila, Maijaliisa (toim.): Vaikuttavatko politiikkatoimet? Sosiaali- ja terveydenhuolto vaikuttavuusarvioinnin kohteena. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 85–95.

Siurala, Lasse (2003) Nuorisotyöttömyys käsitteenä – eurooppalaiasta vertailua. Teoksessa Malmberg-Heimonen, Ira, Siurala, Lasse ja Wrede-Jääntti, Matilda (toim.): Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä. Helsingin kaupungin tietokeskus: tutkimuksia 2003: (2).

Sisäasiainministeriö (2012) Turvallisempi huomina. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.intermin.fi/download/35099_262012_STO_III_fi.pdf?95b430f29141d288>.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30 päivänä joulukuuta 2014.

Sulkunen, Pekka (1997a) Addiktio: alkoholismi maallikkoajattelussa. Teoksessa: Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.): Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus: Tampere, 195–217.

Sulkunen, Pekka (1997b) Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa: Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.) Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus: Tampere, 13–53.

Sulkunen, Pekka, Alasuutari, Pertti, Nätkin, Ritva & Kinnunen, Merja (1985) *Lähiöravintola*. Helsinki: Otava.

Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (1997) Arvot ja modaalisuus sosiaalisen toimijuuden rakentamisessa. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.) Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Tampere: Gaudeamus, 72–95.

Szmigin Isabelle, Griffing, Christine, Willm, Mistral, Bengry-Howell, Andrew, Weale, Louise & Hackley, Chris. (2008) Re-Framing 'binge drinking' as calculated hedonism: empirical evidence from the UK. *International Journal of Drugs Policy*. 19 (5), 359–388.

Tarasti, Eero (2012) Existential Semiotics and Cultural Psychology. In Valsiner, Jaan (toim.): The Oxford Handbook of Culture and Psychology. Oxford Library of Psychology. New York: Oxford University Press, 316–346. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195396430.013.0016

Tervonen, Aada-Maria (2012) Alkoholisidonnainen aggressiivinen käyttäytyminen ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten juomistarinoissa. Kandidaatin tutkielma, sosiaalityö. Julkaisematon opinnäytetyö.

Thickett, Anthony, Elekes, Zsuzsanna. Allaste Airi-Alina, Kaha, Kaisa, Moskalewicz, Jacke, Kobin, Maarja & Thom, Betsy (2013) The Meaning and use of drinking terms. Contrasts and commonalities across four European countries. *Drugs: education, prevention and policy* 20 (5), 375–382.

Tigerstedt, Christoffer (2007) Alkusanat. Teoksessa Tigerstedt, Christoffer. (toim.) Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 5-8.

Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka (2005) Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sosiologia* 42 (1), 35–49.

Törrönen, Jukka (2005) Nuorten aikuisten humalalakokemukset. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (5), 488–504.

Törrönen, Jukka & Härkönen, Janne (2016) Juomisen ritualistiset ja yksilölliset motiivit ja niiden yhteys humalaan 2000-luvun Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(2), 161–173

Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2004) Ravintola, sosiaalisuus ja kulttuuriset eronteot. *Sosiologia* 41 (1), 322–336.

Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2005) Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (3), 268–281.

Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2006) Pihvin pariin punaviini, raju ryyppäys risteilyllä. Juomistilanteiden lajityypit ja sukupuolisidonnainen säätely. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (5), 499–514.

Törrönen & Maunu (2007) Miten nuoret aikuiset pohtivat ja säätelevät humalajuomistaan? Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.): Nuoret ja alkoholi. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 75. Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 59–87.

Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2009) Sosiaaliset emootiot juomisen säätelyssä. Analyysi nuorten aikuisten juomispäiväkirjoista. *Sosiologia* 46(1):1, 35–50.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2016) Työllisyyskatsaus. Tammikuu 2016. Saatavilla www-muodossa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74826/TKAT_Tammi_2016.pdf?sequence=1>.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2008) Työllisyyskatsaus. Tammikuu 2008. Saatavilla www-muodossa: <<http://tem.fi/katsaus-vuosi-2008>>.

Työkokeilun käytännöt ja säännökset (2016) Te-palvelujen ohjeistus. Www-julkaisu. Viitattu 15.11.16. <http://te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/kaytannot_ja_saannokset/index.html>.

Työtömyysturvalaki 1290/2002. Annettu 30.12.2002.

Vaaranen, Heli (2004) Kaaharipoikia ja rappioromantiikkaa. Tutkimus erään kaaharikulttuurin elämänilosta ja tuhoisuudesta. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiologian laitos. Helsinki: Teknillinen korkeakoulu, yhteiskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus.

Varis, Tuomo & Virtanen, Sirpa (2016) Alkoholijuomien kulutus 2015. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130434/Tr05.pdf?sequence=3)
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130434/Tr05.pdf?sequence=3>>.

Vaarama, Marja, Siljander, Eero, Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisen kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Vaarama, Marja, Moisio, Pasi ja Karvonen, Sakari (toim.): Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 126–149 .

Vaarama, Marja, Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari (toim.) (2010) Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla [www-muodossa:](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80297/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d.pdf?sequence=1)
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80297/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d.pdf?sequence=1>>.

Valtioneuvoston periaatepäätös (2003) Valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2003:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla [www-muodossa:](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113576/Es200306.pdf?sequence=1)
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113576/Es200306.pdf?sequence=1>>.

Virokannas, Elina (2004) Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. Väitöskirja. Saarijärvi: STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 144.

Virokannas, Elina (2003) Käytön ja käyttämättömyyden merkityksellinen raja. Nuorten välisten suhteiden rakentuminen huumehoitoyksiköiden asiakkaiden puheessa. Teoksessa Virokannas, Elina (2004): Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. Väitöskirja. Saarijärvi: STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 144.

Väyrynen, Sanna (2007) Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumekeuivioissa. Acta Universitatis Lapponiensis 118. Akateeminen väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Wang, Yong & Roberts, Carl W. (2005) Actantial analysis: Greimas's structural approach to the analysis of self-narratives. Narrative Inquiry 15 (1), 51–74.

Weckroth, Antti (2006) Valta ja merkitysten tuottaminen korvaushoidossa. Etnografinen tutkimus huumehoitolaitoksesta. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 4. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.

Wrede-Jäntti, Matilda (2010) Pengarna ellet livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv. Helsingfors: Författaren och Institutet för hälsa och välfärd.

Liitteet

Liite 1

Haastattelurunko

Haastattelurunko on laadittu niin, että kysymyksiin voivat vastata sekä henkilöt, jotka käyttävät päihteitä että henkilöt, joilla ei ole omaa käyttökokemusta päihteistä. Kysymysten esittämisjärjestys voi vaihdella.

Esitietokysymykset:

- 1) Minkä ikäinen olet?
- 2) Koulutustausta
 - Oletko suorittanut jonkun tai useampia tutkintoja?
 - Onko sinulla keskeytyneitä opintoja? Jos on, mitä?
- 3) Millainen työhistoria sinulla on?
- 4) Kuinka kauan työttömyytesi on kestänyt?
- 5) Kuinka kauan olet ollut työpajalla?
Onko sinulla ollut useampia työharjoittelu/ kuntouttavan työtoiminnan jaksoja?
Jos on, missä paikoissa, minkä pituisia jaksoja?
- 6) Käytätkö päihteitä?
 - Jos et käytä itse päihteitä, oletko ollut tilanteissa, joissa muut ihmiset käyttävät päihteitä?

Kerronnallistemaattiset kysymykset:

- 1) Millainen oli työttömyysaikana tavanomainen päihteiden käyttökerta? Millaisia olennaisia piirteitä siihen liittyy?
- 2) Millainen on työpaja-aikana tavanomainen päihteiden käyttökerta? Millaisia olennaisia piirteitä siihen liittyy?
- 3) Millainen oli työttömyysaikana hyvä/onnistunut/miellyttävä työttömyysaikainen päihteiden käyttökerta? Millaisia olennaisia piirteitä siihen liittyy?
- 7) 4) Millainen oli työttömyysaikana huono/epäonnistunut/epämiellyttävä päihteiden käyttökerta? Millaisia olennaisia piirteitä siihen liittyy? Onko päihteiden käytössäsi tapahtunut muutoksia työttömyyden tai työpajatoiminnan aikana?

Tarkentavat kysymykset kerronnallistemaattiseen haastatteluun:

- 1) Henkilöt:
 - Keitä läsnä?
 - Samat henkilöt läsnä koko ajan? Seuran vaihtuminen?
 - Millaisia henkilöitä? Henkilöiden olemus?
 - Henkilöiden sukupuoli?
 - Ystäviä/tuttuja/tuntemattomia?
 - Vietetäänkö henkilöiden kanssa aikaa muuten?
 - Henkilöiden asenne?

2) Tapahtumien kulku:

Kuinka alkaa?

Kuinka etenee?

Kuinka päättyy?

Erityisiä tapahtumia?

Haasteita?

Kohtaamisia viranomaisten tai muiden käyttöä rajoittavien henkilöiden kanssa?

Mikä erityisen mieluista?

Millaisia tunteita ja tunnelmia?

3) Tapahtuma-aika ja -paikka:

Missä tapahtuu?

Mihin aikaan tapahtuu?

Vuodenaika?

Kuinka kauan kestää?

4) Päihteet:

Mitä päihteitä käytetään?

- Yksi / Useampia päihteitä?

Miksi näitä päihteitä käytetään: hinta, maku, muut tekijät?

Kuinka paljon?

Mistä päihteet hankitaan?

Käyttävätkö kaikki henkilöt päihteitä saman verran, yhdentahtisesti vai eri määriä, eri tahtisesti?

Tingitääkö päihteidenkäytön takia jostain muusta (esim. kulutustavaroista)?

Syntyykö päihteidenkäytöstä ristiriitoja käytön aikana/sen jälkeen esim. läheisten kanssa?

Liite 2

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tällä suostumuksella annan luvan haastatteluni nauhoittamiseen sekä vahvistan että haastattelija on informoinut minua seuraavista asioista.

Tämä haastattelu kerätään aineistoksi Aada-Maria Tervosen pro gradu –tutkielmaan. Tutkielma on osa Jyväskylän yliopistossa suoritettavia sosiaalityön ja sosiologian maisteriopintoja ja sen työnimi on ”Päihdeiden käyttö nuorten työttömien haastattelukertomuksissa”.

Haastattelu on täysin luottamuksellinen, eikä haastateltavan henkilöllisyyttä paljasteta kellekään. Tutkielmassa ei mainita haastateltavasta mitään sellaisia tietoja, joista haastateltava voitaisiin tunnistaa.

Haastattelu nauhoitetaan audionauhalle, jolta se litteroidaan sanatarkasti. Sekä audionauha että litteraatti säilytetään huolellisesti lukitussa paikassa, eikä niitä anneta muiden kuin tutkimuksen tekijän tutkimuskäyttöön.

Osallistuminen haastattelututkimukseen on täysin vapaaehtoista. Voin milloin tahansa halutessani keskeyttää haastattelun sekä perua tämän suostumuksen.

Mikäli haluan ja annan yhteystietoni tutkielman tekijä ottaa minuun yhteyttä työn valmistuttua ja toimittaa minulle internet-sivun osoitteen, jossa tutkimus on luettavissa.

Päiväys:

Suostumuksen antaja:

Nimi

Allekirjoitus

Nimen selvennys (vapaaehtoinen)

Yhteystiedot, mikäli toivon, että minulle ilmoitetaan tutkielman valmistumisesta: